

**16. YY. ŐAIRLERİNDEN ZATİ, MUHİBBİ, BAKİ, FUZULİ,
TAŞLICALI YAHYA, NEV'İ, CİNANİ, HAYALİ, HAYRETİ'NİN
DİVANLARINDA ATASÖZLERİ VE DEYİMLER**

Ebru ULAŞ

Eylöl 2023

DENİZLİ

**16. YY. ŐAIRLERİNDEN ZATİ, MUHİBBİ, BAKİ, FUZULİ,
TAŞLICALI YAHYA, NEV'İ, CİNANİ, HAYALİ, HAYRETİ'NİN
DİVANLARINDA ATASÖZLERİ VE DEYİMLER**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Programı**

Ebru ULAŞ

DANIŐMAN

Doç. Dr. Cemal BAYAK

Eylül 2023

DENİZLİ

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Öğrenci Adı Soyadı
İmza

ÖN SÖZ

En güzel söz, kısa ve öz olandır. Kısa ve öz olan sözün en güzel ve en anlamlı örneklerini atasözleri ve deyimler oluşturmaktadır. Atasözleri ve deyimler hem yazılı hem de sözlü olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten günümüze kadar edebîyatımızın ilk yazılı belgeleri kabul edilen Köktürk Yazıtlarından, İslami Dönem eserlerinden olan Divânu Lügâti't- Türk'e ve günümüze kadar gelmiş bütün edebî dil yadigârlarında atasözleri ve deyimlerin varlığı ile karşılaşmaktayız. Geçmişte “sab, sav, atalar sözü, mesel, darb-ı mesel, durub-ı emsâl” gibi adlandırmalarla günümüze kadar gelen atasözleri bazı Türk şivelerinde de “takmak, nakıl” gibi şekillerde adlandırılmıştır.

Türk Kültürünün zenginliğini ortaya koyma bakımından atasözleri ve deyimler ile ilgili pek çok araştırma ve inceleme yapılmaktadır. Kısa ifade ile onlarca kelimeyle söz söylemek ve bu sözlerin asırlarca yok olmadan günümüze kadar gelebilmesine katkı sağlayan edebî metinlerin araştırılması gerekmektedir. Halk deyişlerinden olan atasözlerinin, sanatlı bir edebiyat alanı teşekkülü olan Klasik Türk edebîyatı ile ortaklaşa kullanılması divan şiirinin halk kültürü ile alakalı olduğunu gösteren bağlayıcı bir unsur olarak görülmektedir.

Klasik Türk edebîyatı soyut anlatımı ile toplumdan uzak görünse de şairler eserlerinde yer verdikleri atasözleri ve deyimler ile toplumdan kopuk olmadığını göstermektedir. Şiirde bulunan atasözleri şairin düşünce dünyasındaki zenginliğini yansıtmaktadır. Türkçenin imkânlarını iyi bilen bir şair atasözü ve deyimlere yer vererek kinâye ve irsâl-i mesel gibi edebî sanatları kullanarak anlatımını zenginleştirmektedir.

Bu hususlardan yola çıkarak yapılan bu çalışmada 16. yüzyıl şairlerinden Bâkî, Cinânî, Fuzûlî, Hayâlî, Hayretî, Muhibbî, Nev'î, Taşlıcalı Yahyâ ve Zâtî dîvânlarında atasözü ve deyimlerin kullanıldığı beyitler tespit edildi. Böylece 16. Yüzyıl Klasik Türk edebiyatında Necati Beyden sonra deyimler ve atasözlerin şiirde kullanımının yoğunluğunu tespit edilmeye çalışıldı.

Hazırlanan bu çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde atasözü ve deyimlerin tanıtılması, atasözü ve deyimlerin bir arada kullanılması, 16. yüzyıl Klasik Türk edebîyatında atasözü ve deyimler, 16.

yüzyıl Klasik Türk edebiyâtında atasözü ve deyimlerin araştırılmasının nedenleri ve 16. yüzyıl Klasik Türk edebiyâtına genel bir bakış başlıkları altında atasözlerine, deyimlere ve döneme dair genel bir bilgi verildi.

Birinci bölümde Bâkî'nin, Cinânî'nin, Fuzûlî'nin, Hayâlî'nin, Hayretî'nin, Muhibbî'nin, Nev'î'nin, Taşlıcalı Yahyâ'nın ve Zâtî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler vererek seçtiğimiz bu dokuz şairin özellikleri belirtildi. Devamında atasözleri ve deyimlerin kullanışı açısından şairlere göre dağılımı yapıldı. Bu dağılım sonucunda belirlenilen şairler içinde en çok atasözü ve deyim kullanan şairleri tespit edildi ve bir sıralama yapıldı. İncelenen Dîvânlar içerisinde en çok kullanılan atasözlerinin hangi atasözleri olduğunu belirleyerek bu atasözlerinin anlamlarını açıklamaya çalışıldı. Aynı zamanda atasözlerinin kullanıldığı beyitler de örnek olarak belirtildi. Akabinde şairlerin en çok kullandığı 15 deyim tespit ederek yine bu deyimlerin de anlamlarını, Klasik Türk edebiyâtı şiirlerinde niçin kullanılmış olduğu edebî sanatlar açıklanmaya çalışıldı.

İkinci bölümde tarama yöntemiyle incelenilen dîvânlarda atasözleri ve deyimler tespit edildi. Tespit edilen atasözü ve deyimleri alfabetik olarak sıralandı. Alfabetik olarak sıralanan atasözü ve deyimleri Ömer Asım Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (1-2)* ve TDK'nin *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* adlı eserlerdeki atasözleri ve deyimler ile karşılaştırıldı. Karşılaştırılan atasözleri ve deyimlerde farklılıklar tespit edildi. Tespit edilen bu farklılıkları açıklanmaya çalışıldı. Sonraki bölümde dîvânlarda yer alan atasözü ve deyim olmayan ancak bizce atasözü ve deyim olma özelliği taşıyan söz grupları belirlendi. Bu söz gruplarının neden atasözü ve deyim olabileceği Ömer Asım Aksoy'un yukarıda adı geçen eserini esas alarak açıklamaya çalışıldı. Son olarak sonuç bölümünde çalışmamızda elde edilen bulgulara yer verildi.

Son olarak bu meşakatli yolda, benden maddi manevi desteklerini hiç esirgemeyen, ilim uğruna bütün fedakarlığı yapan canım aileme ve her zaman, her koşulda yanımda olan Sezer BESLER'e teşekkür ederim.

ÖZET

16. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN ZATİ, MUHİBBİ, BAKİ, FUZULİ, TAŞLICALI YAHYA, CİNANİ, NEV'İ, HAYALİ, HAYRETİ'NİN DİVANLARINDA ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

ULAŞ, Ebru
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı ABD
Eski Türk Edebiyatı Programı
Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Cemal BAYAK
Eylül 2023, viii+250 Sayfa

Türk edebîyatında atasözleri ve deyimler sıklıkla kullanılmaktadır. Klasik Türk edebîyatında bu söz varlıklarının şairler tarafından nasıl ve hangi sıklıkla kullanıldığı düşüncesiyle Zâtî, Muhibbî, Bâkî, Fuzûlî, Taşlıcalı Yahyâ, Nev'î, Cinânî, Hayâlî, Hayretî 16. yüzyıl şairlerinden bazılarının dîvânları incelenmiştir. 16. yüzyıl şairlerinin dîvânları taranarak Ömer Asım Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (1-2)* ve *TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* adlı eserlerdeki atasözleri ve deyimler ile karşılaştırılmıştır. Dîvânlarda tespit edilen ama yukarıda adı geçen iki eserde yer almayan, deyim ve atasözü gibi kullanılabilen sözler de dîvânlarda geçtiği biçimiyle belirtilmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda 1058 deyim, 54 atasözü tespit edilmiştir. Çalışmamıza konu olan şairler içerisinde en fazla atasözü ve deyim kullanan şairin Zâtî olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atasözü, Deyim, 16. yüzyıl Dîvân edebîyatı, 16. yüzyıl Dîvân edebîyatı şairleri.

ABSTRACT

PROVERBS AND IDIOMS THE DÎVANS OF 16TH CENTURY POETS ZATÎ, MUHİBBÎ, BAKÎ, FUZULÎ, TAŞLICALI YAHYA, CİNANÎ, NEV'Î, HAYALÎ, HAYRETÎ

ULAŞ, Ebru

Mester's Thesis

Department of Turkish Language and Literature

Department of Old Turkish Literature

Thesis Manager: Doç. Dr. Cemal BAYAK

September 2023, viii+250 Pages

Proverbs and idioms are frequently used in Turkish literature. The dîvâns of some of the 16th century poets were examined, considering how and how often these words were used by poets in Turkish literature.

By scanning the dîvâns of 16th century poets Zâtî, Muhibbî, Bâkî, Fuzûlî, Taşlıcalı Yahyâ, Nev'î, Cinânî, Hayâlî, Hayretî, Ömer Asım Aksoy's *Dictionary of Proverbs and Idioms (1-2)* and TDK *Dictionary of Proverbs and Idioms* Proverbs and idioms in the Works were compared. The words that can be used as idioms and proverbs in the dîvâns but or included in the two mentioned Works are also stated as they are in the dîvân.

As a result of the examination, 1058 idioms and 54 proverbs were identified. It has been determined that Zâtî is the poet who uses the most proverbs and idioms among the poets who are the subject of our study.

Keywords: Proverb, Idiom, 16th century dîvân literature, poets of 16th century dîvân literature

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
0.1. Atasözü.....	1
0.2.Deyim.....	3
0.3. Atasözü ve Deyimlerin Bir Arada Kullanılması.....	3
0.4. 16. Yüzyıl Klasik Türk Edebîyatında Atasözleri ve Deyimler.....	5
0.5. 16. Yüzyıl Klasik Türk Edebîyatında Atasözü ve Deyimlerin Araştırılmasının Nedenleri.....	5
0.6. 16. Yüzyıl Klasik Türk Edebîyatına Genel Bir Bakış.....	6
0.7. Dîvânlarda Tespit Edilen Atasözü Olabilecek Söz Öbekleri.....	7
BİRİNCİ BÖLÜM	19
1.1. Baki, Cinani, Fuzuli, Hayali, Hayreti, Muhibbi, Nev’i, Taşlıcalı Yahya ve Zati Hayatı Hakkında Bilgiler.....	19
1.1.1 Bâkî (D.1526-Ö.1600).....	19
1.1.2. Cînânî (D.? - Ö.1595).....	20
1.1.3.Fuzûlî (D.? - Ö.1556).....	21
1.1.4. Hayâlî (D.1497/99- Ö.1556).....	24
1.1.5. Hayretî (D.? - Ö.1534).....	26
1.1.6. Muhibbî (D.1494-Ö.1566).....	27
1.1.7. Nev’î (D.1533/34- Ö.1599).....	28
1.1.8. Taşlıcalı Yahyâ (D.? - Ö.1582).....	29
1.1.9. Zâtî (D.1471- Ö.1546).....	31
1.2 Atasözleri Ve Deyimlerin Kullanış Açısından Şairlere Göre Dağılımı.....	33
1.2.1. Dîvânlarda En Çok Kullanılan Atasözleri.....	34
1.2.2. Dîvânlarda En Çok Kullanılan Deyimler.....	36
1.2.3. Dîvânlarda En Çok Kullanılan Deyimlerdeki Edebî Sanatlar.....	39
İKİNCİ BÖLÜM	41
2.1Atasözleri.....	42

2.2.Deyimler	63
SONUÇ	244
KAYNAKLAR	246
ÖZ GEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLolar

Tablo 1.1. Transkripsiyon Alfabeti	33
Tablo 1.2. Şairlere Göre Atasözleri ve Deyimlerin Dağılımı	41
Tablo 1.3. Divanlarda En Çok Kullanılan Deyimlerdeki Edebi Sanatlar..	48

KISALTMALAR

AB	Ahreb
Age	Adı geçen eser
G	Gazel
GSB	Gül-i Sad Berg
K	Kaside
KT	Kıt'a
MD	Müseddes
MF	Müfred
MKT	Mukatta
MM	Manzum Mektup
MN	Müsemmen
MNZR	Münazara
MRB	Murabba
MS	Mersiye
MST	Musammat
MŞ	Muaşşer
MTL	Matali
ÖAA	Ömer Asım Aksoy
T	Tahmis
TA	Tarihler
TDK	Türk Dil Kurumu
TES	Tesdis
TRC	Terci-i Bend
TRB	Terkib-i Bend
Yy	Yüzyıl

GİRİŞ

0.1. Atasözü

Atasözleri, bir milletin günlük yaşayışını, kültürel ve estetik değerlerini, dünyayı algılama biçimini içinde barındıran ve o millete dair önemli özellikleri kısa ve öz biçimde ortaya koyan söyleyişlerdir. “Atasözleri Dîvânu Lügâti’t-Türk’te Arapça “mesel”, Türkçe “sav” kelimeleriyle yer almaktadır. Kaşgarlı Mahmut’un Dîvânu Lügâti’t-Türk adlı eserinde üç yüze yakın atalar sözü (sav) tespit edilmiştir” (Dilçin, 2000: 14). İslamiyet Öncesi Dönemde atasözleri Türkler tarafından “sav” olarak adlandırılmış, fakat ilerleyen yüzyıllarda bu ifade unutulmuştur. Bu ifadenin yerini farklı coğrafyaların, farklı boyların yanı sıra Arapça ve Farsça’nın da etkisiyle “mesel” ya da “darb-ı mesel (çoğulu ‘durûb-ı emsâl’)” kelimeleri almıştır (Beyzadeoğlu, 1999: 27).

Atasözü, kelime anlamı olarak Türk Dil Kurumu’na göre “Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darb-ı mesel” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2011: 180). “Bizim gelenekle yerleşmiş bir atalar sözü anlayışımız vardır. Bu anlayışa göre atasözleri, ulusal varlıklardır. Tanrı ve peygamber sözleri gibi ruha işleyen bir etki taşırlar. İnandırıcı ve kutsaldırlar. Nitekim eski bir atasözü şöyle der: “Atalar sözü Kur’an’a girmez, yanınca yelişür.” (Birlikte koşup gider; ondan geri kalmaz) ” (Aksoy, 1988: 15).

Atasözleri, bir milletin idealini yansıtan, milli özelliğe sahip, nesilden nesile aktarılan edebiyat örnekleri veya hayatın çeşitli konularıyla ilgili ibret veya öğüt verici özlü sözler olarak tanımlanabilirler (Altaylı, 2010: 127). Atasözleri toplumun inandığı gelenek, örf, adet ve inançları ile davranış şeklini aktarma aracıdır. Şairin anlatması güç olan bir ifadeyi ya da olayı halkın daha önce takındığı tutumlar sonucunda oluşturulan atasözlerini kullanarak anlatımını kolaylaştırır. Kısacası pek çok dîvân şairi, özel ya da genel görüşü güçlendirip sağlamaştırmak için atasözlerini kullanmıştır. (Mengi, 1986: 50).

Nesilden nesile aktararak günümüze kadar ulaşan atasözleri, anonim olup kısa ve kalıplaşmış özlü sözler biçimindedir. Bizlere daha önceki kulakların yargılarını ve gözlemlerini genellikle dilsel bir imge şeklinde yaşamımızda yol gösterici birer kural olarak sunarlar (Sağlam, 2001: 45).

“Atasözü bir fikri savunmada, bir davranışı yorumlamada ve yermeye kullanılan etken bir dil aracıdır ; ya tam ya da öznesi, yüklemi veya tümleci eksik bir önermedir. İçindeki düşünceyi dolaylı yoldan benzetme ile söyler” (Eyüpoğlu, 1973: 48).

“Atasözleri manzum ve mensur yazı dilinde yaşayan hikmet dolu, nasihat dolu, eğitici ve öğretici niteliklere sahip veciz sözlerdir” (Beyzadeoğlu, 1999: 30).

Şiirin temelinde yer alan hayal, şairin kendi dünyasını, yeteneğini ve dilini kullanma becerisi ile bağlantılı bir unsurdur. Dili kullanma becerisi dile ait bütün yapı taşlarının şiirde yer almasını sağlamaktadır. Şairlerin içinde buldukları çevre ve kendisine üstad olarak kabul ettiği şairleri taklit etmesi dile ait benzer özelliklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Örnek alınan bu şairlerin, diğer şairler tarafından takip edildiği zaman bu kullanımın akım haline geldiği görülmektedir. Divanlarda geçen atasözü ve deyimlerin bazı şairler tarafından yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu durum mahalli söyleyişlerin şair üzerindeki etkisini gösterdiği gibi şairin eserlerinde kullandığı deyim ve atasözlerini şiir içerisinde pekiştirmiş olması da şairi ve şiirini değerlendirmede önemlidir.

Yukarıda ulaştığımız tanımlar neticesinde atasözlerinin kısa ve kalıplaşmış ifadelerden oluştuğu ortaya çıkmaktadır. Atasözleri, nesilden nesile aktarılacak günümüze kadar gelmiştir. Atasözleri içinde gözlem ve deneyim barındırmaktadır. Bir nevi toplumların yaşayış biçimleri ve bu yaşayış biçiminden çıkarılan derslerin davranış kuralları olarak karşımıza çıkmasıdır. Atasözleri ait olduğu toplumun dünyayı anlama biçiminden, adetlerine, töresine, gelenek ve göreneklerine kadar pek çok unsuru içinde barındırmakta ve yansıtmaktadır. Atasözleri, bir toplumun geçmişte oluşturduğu değer yargılarının geleceğe taşınmasında köprü vazifesi kurmaktadır.

Atasözleri, deyiş güzelliği ve kavram zenginliği bakımından bilgi dolu hazinelerdir. Şairler atasözü ve deyimlere yer vererek fikirlerini kanıtlamış, şiirlerini süslemiştir. Dîvân şairlerinin kelimelerle oynaması ve edebî sanatlara olan merakı şiirin manasını zenginleştirerek anlamı pekiştirmiştir.

0.2.Deyim

Deyimlerin farklı özelliklerine dikkat çeken tanımlamalar yapılmıştır.

“Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce” (Aksoy, 1988: 52).

“Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, ta‘bîr” (TDK, 2011: 651).

“Deyim gerçek anlamı dışında farklı bir anlamı olan ve en az iki kelimedenden oluşan kalıplaşmış söz grubudur” (Karataş, 207: 110).

“En az iki sözcükten kurulan, konuşma ve yazma da anlatım gücünü artıran, anlam yönünden yer yer mantık dışına taşan bölümleri olabilen, yapısındaki kimi sözcükleri anlam değişmesine uğrayan, kalıplaşmış söz öbeklerine verilen addır” (Çotuksöken, 199: 25).

“Deyimler, atasözlerine yardımcı söz grubu oluştururlar. “Gözü çöplükte kalmak” deyimdir, “horoz ölür gözü çöplükte kalır atasözüdür.” Burada görüldüğü gibi deyim yardımcı madde olarak kullanılmıştır” (Kuşçu ve Kuşçu, 2000: 15).

Deyimler, önceleri “ta‘bîr” kelimesiyle ifade edilmiştir. Benzetmeleri ve mecazları bünyesinde barındırır. Deyimler kendi anlamlarından farklı bir fikir anlatmaya yarayan kelime topluluğudur. Toplumların söz yaratma gücü dil hazinesinin ne kadar geniş olduğunun bir göstergesidir. Deyimler gibi söz öbeklerinden oluşan kelimelere koca bir anlam yüklemek de bunun örneğidir.

Deyimler şairin dili kullanma yetisine bağlı olarak 16. yüzyıl dîvân şairleri tarafından yoğun biçimde kullanılmıştır. Deyimler, kullanılan dilin ifade yeteneğinin hangi ölçüde gelişmiş olduğunun delili niteliğindedir. Şairler deyimlerden olabildiğince yaralanma yoluna gitmişler; dilin mecaz kullanımını, söyleyiş farklılıklarını, ele alınan kelimelerinin manalarını zenginleştirmek için deyim kullanmayı tercih etmişlerdir.

0.3. Atasözü ve Deyimlerin Bir Arada Kullanılması

“Her ikisinin de eğitici, öğretici, yol gösterici özelliklere sahip olmaları, derlenen eserlerde, bir arada zikredilmelerini sağlamış, çok kez hangisinin atasözü, hangisinin deyim olduğu ayırt edilmemiş, daha doğrusu böyle bir ayırım düşünülmemiştir” (Beyzadeoğlu, 1999: 30).

“Dîvân edebîyatında “ta‘bîr” yahut “ıstılâh” diye adlandırılan deyimler, atalarımızın inançlarını, günlük hayatlarını, duygu ve düşüncelerini yansıtan kalıplaşmış sözlerdir. Halka mal olan bu sözlerin çoğu, yüzyıllar içerisinde çeşitli değişikliklere uğramış, bir kısmı bölge ağızlarında kalmış, bazıları kullanılmaz olmuş, bazıları da dildeki yenileşmeler sonucu yeni şekilleri ile söylenir olmuştur” (Beyzadeoğlu, 1999: 30).

Türk Dilinin zenginliği Türk edebîyatına da yansımıştır. Türk edebîyatındaki eserler incelendiğinde atasözleri ve deyimler dilimizin zenginliğinin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten günümüze kadar bazı dönemlerde değişimlere uğrayarak yenilikler yaşadığı da bilinmektedir. Yaşanan bu değişim ve yeniliklere atasözleri ve deyimler de dahil olmuştur. Buna karşın sadelikleri, kalıplaşmış olmanın sağladığı akılda kalıcılıkları gibi sebeplerden dolayı varlıklarını daima korumuştur. Dilimizin yer aldığı en eski dil ürünlerinden en yeni dil ürünlerine kadar atasözleri ve deyimlere yer verilmektedir. “Divânu Lügâti’t Türk, İslamiyet’ten Sonraki Dönemin başlarında kaleme alınmıştır. Ancak atasözleri ve deyimler uzun zaman içerisinde meydana gelmektedir. Bu gerçekten hareketle eserdeki örneklerin çoğunun İslamiyet Öncesi Devre ait olduğu söylenebilir. Bu eserde Kaşgarlı Mahmut üç yüze yakın atalar sözü (sav) tespit etmiştir” (Dilçin, 2000: 14).

Atasözleri ve deyimler, bazen manzum bazen mensur eserlerde edebîyatımızın her döneminde sıklıkla kullanılmıştır. 13. yüzyılda oluşmaya başlayan Klasik Türk edebîyatı şairleri de o dönemden itibaren eserlerinde atasözleri ve deyimleri kullanarak sanatlarını icra etmişlerdir. “Edebîyatımızda “irâd-ı mesel” veya “irsâl-i mesel” denilen bir söz sanatı vardır. Bir fikri ispat etmek için misal getirmek veya şiirde atasözü kullanmak, demek olan bu sanat 15. ve 16. yüzyıllardan itibaren edebîyatımızda atasözleri ve deyimlerin rağbet kazanmasıyla daha da yaygınlaşmıştır” (Kurnaz, 1979: 195). “15-16. yüzyıl şairlerinden itibaren Dîvân edebîyatının her türüne irâd-ı mesel cereyanı sokulmuştur” (Dilçin, 200: 18). Zâtî, Necâtî Bey ve Taşlıcalı Yahyâ gibi dönemin tanınan şairleri tarafından atasözleri sıkça kullanılmıştır. Dönemin tanınan şairlerini üstad olarak kabul eden diğer şairler de atasözlerinin Klasik Türk edebîyatı içinde kullanılmasına katkı sağlamışlardır.

Atasözlerinin az sözle çok şey anlatma özellikleri Klasik Türk edebiyâtının yapısına uygunluk göstermektedir. Klasik Türk edebiyâtında beyit bütünlüğünün olması ve anlamın beyitte sınırlı kalması durumu düşünüldüğünde atasözleri ve deyimlerden sık sık yararlanmak kaçınılmaz olacaktır. Nasıl ki iki mısralık bir beyitin ardına koca bir hayal gücü, şairin dünyası sığdırılabiliyorsa atasözleri ve deyimlerin de kısa anlatımının ardında yaşanmışlıklar, tecrübeler sığdırılabilmektedir.

Atasözlerinin bir başka özelliği de toplumun inançlarıyla davranış biçimlerini aktarma aracı olarak kullanılabilmesidir. Atasözlerinde halkın yüzyıllar boyu geçirdiği tecrübeler ile bu tecrübelerin sonucunda oluşmuş olan değer, düşünce, yaklaşım, örf ve adetlerin izlerini buluruz. “Atasözlerinin bu özelliği, şairin anlatımı zor olan durumları, çoğunluğun bilip inandığı güçlü sözlerle, canlı imajlar oluşturularak anlatmasını kolaylaştırmıştır. Yani pek çok dîvân şairi, atasözleri aracılığıyla ya kendisinin vermek istediği bir düşünceyi ya da toplumun herhangi bir tutum ve davranışını kanıtlamak, kısacası özel ya da genel bir görüşü güçlendirip sağlamlaştırmak istemiştir” (Mengi, 1986: 50).

0.4. 16. Yüzyıl Klasik Türk Edebîyatında Atasözleri ve Deyimler

Yapılan bu çalışma içinde 16. yüzyıl dîvânlarından Bâkî Dîvânı, Cinânî Dîvânı, Fuzûlî Dîvânı, Hayâlî Dîvânı, Hayretî Dîvânı, Muhibbî Dîvânı, Nev'î Dîvânı, Taşlıcalı Yahyâ Dîvânı ve Zâtî Dîvânı'nı inceledik. O dönemde kullanılan atasözleri ve deyimler belirlendi.. Bunu yaparken şairlerin dîvânlarında atasözü ve deyimleri kullandığını, bu atasözleri ve deyimlerin hangi sıklıkta ve nasıl kullanıldıklarını, incelediğimiz dönemi göz önünde bulundurarak belirlenmeye çalışıldı.

0.5. 16. Yüzyıl Klasik Türk Edebîyatında Atasözü ve Deyimlerin

Araştırılmasının Nedenleri

16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin çok yönlü ilerleme ve gelişmesi 16. yüzyılın temelini oluşturmakta büyük önem arz etmektedir. Osmanlı Devleti'nin siyasi, sosyal, ekonomik bakımdan en parlak çağını yaşadığı dönemdir. Gelişmeler yalnızca sınırların genişlemesi ile kalmayıp dil ve edebiyat alanını da önemli ölçüde etkilemiştir. 16. yüzyıl Klasik Türk edebiyâtının bilhassa şiir

alanında altın çağdır. Hemen her alanda çok değerli insanların yetiştiği en parlak dönemdir.

“Edebî eser bir bütündür, müellifin davranış tarzının ifadesidir. Ayrıntılar, bütünün emrindedir ve sanatçının şahsiyeti ile yakından ilgilidir, onun kâinat, hayat, cemiyet, tabiat ve insan karşısında almış olduğu özel tavırdan hareket etmek gerekir” (Kaplan, 1985: 8). Bu düşünceden yola çıkarak, 16. yüzyıl Klasik Türk edebiyâtında kullanılan atasözü ve deyimleri tespit etmek amaçlanmıştır. İncelediğimiz şairlerin hayatlarına dair bilgiler verilip, şairlere göre atasözleri ve deyimlerin dağılımı incelenmiştir.

0.6. 16. Yüzyıl Klasik Türk Edebîyatına Genel Bir Bakış

Tarih sahnesinde ortaya çıkıp belli bir süre sonra yok olan devletlerin ardından kurulan Osmanlı Devleti Doğu ve Batı arasındaki tarihi İpek Yolu'nun geçtiği topraklar üzerine kurulmuştur. Bu İmparatorluk bu topraklar üzerinde önemli bir kültürel değişime ve dönüşüme ev sahipliği yapmıştır. Bu değişim ve dönüşümün zirve dönemi olarak ise karşımıza 16. yüzyıl çıkmaktadır. 16. yüzyılda Osmanlı Devleti dünyanın en büyük devletlerinden biri haline gelmiştir. Özellikle Kânûnî Devri her bakımdan bir altın çağdır. Ülkedeki bu olumlu gelişmelerin tabii sonucu olarak kültür, sanat ve edebîyat alanında da gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde hükümdarlar saraylarını yabancı bilim insanlarına ve sanatçılara açmışlardır. Yalnızca yabancı sanatçılar değil aynı zamanda yerli sanatçı ve bilim insanları da saraya davet edilmiştir. İstanbul Sarayı başta olmak üzere devlet erkânının konakları, sanatçıların meclisi haline gelmiştir. Devlet yöneticileri de sanat ve bilimle ilgilendikleri için önceki dönemlere göre sanatçıları daha fazla koruyup değer verilmiştir. Hükümdarlar, şair ve sanatçıları korumakla kalmayıp “salyane” adı verilen gelirleri de onlara tahsis edilmiştir. Böylece hem maddi hem manevi olarak şairlere destek sağlanmıştır.

Bu dönemde pek çok padişah ve şehzade şiirle, sanatla ilgilenmiştir. 2. Bayezid“Adlî” mahlasıyla, Kânûnî Sultan Süleymân “Muhibbî” mahlasıyla, Şehzade Mustafa “Muhlisî” mahlasıyla şiirler yazan 16. yüzyılda hanedan mensubu şairlerden bazılarıdır. 16. yüzyılın her alanından en çok eser verilen dönemi Kânûnî Dönemidir. Kendisi de şair olan Kânûnî, şiirle uğraşan Osmanlı

padişahları içinde en çok şiir yazan padişaktır. 16. yüzyıl hem Anadolu'da hem de Azerî ve Çağatay sahasında Türk edebîyatının zirve yaptığı bir yüzyıldır. Tebriz, Herat ve İstanbul yaşanan kültür faaliyetlerinin merkezleri olmuştur. Fuzûlî, Bâkî, Zâtî gibi dîvân ustaları bu yüzyılda yetişmiştir. Aynı zamanda 16. yüzyılda sanatçı sayısında belirgin bir artış olmuştur.

Bu yüzyılda usta sanatçılar yer almıştır. Bunun olumlu bir sonucu olarak da aruz kusurları en aza inmiştir. Arapça ve Farsça sözcükler sık kullanılıp şiir dili ağırlaşsa da halkın anlayabileceği seviyede şiirler de karşımıza çıkmaktadır. Dönemin en fazla şiir yazan şairleri ise Zâtî, Edirneli Nazmî ve Muhibbî olarak karşımıza çıkmaktadır.

0.7. Dîvânlarda Tespit Edilen Atasözü Olabilecek Söz Öbekleri

Klasik Türk edebîyatı şiirlerinde kullanılan atasözleri günümüze ulaşıncaya kadar gerek biçimsel gerekse kavramsal olarak değişikliğe uğramıştır. Şairler bu değişikliği kimi zaman atasözlerini vezine uydurmak amaçlı yapmış kimi zaman ise bu atasözlerini farklı kalıplarda kullanmışlardır. Bu farklılaşma günümüze kadar tarihi gelişim ve değişime uğrayarak birkaç kalıp olarak kullanılan ifadelerden tek kalıp kullanımı günümüze ulaşmıştır.(Mengi,1986: 53).İncelemiş olduğumuz dokuz dîvân içerisinde atasözleri ve deyimlerin genellikle aşağıdaki şekillerde kullanıldığını tespit ettik:

1. Dîvânlarda yer alan atasözü bazen günümüz Türkçesi ile bazen de ona yakın sözcük kullanımı ile verilir.

Kendi düşen ağlamaz.

Gerçi dirler kendi düşen ağlamaz üftâde dil
Kesmeyübdür tığ-i ' ışka düşeli ağlamasın
(Zâtî G 1161/4)

Hor görme her bağan miskini âhû çeşmüne
Dostum her kişünñ gönlinde bir arslan yatur
(Cinânî G 60/2)

2. Bazen bir atasözü aynen; ancak vezne uygun hale getirilerek verilir.

Ademe iyilik yaramaz.

Bu meseldür ki şehâ âdeme eyelük yaramaz

Her ne zulm eylersen eyle bana dâd itme

(T.Yahyâ G45/3)

3. Bazı beyitlerde “bu meseldür, dirler, meşhur meseldür” gibi ifadeler o kelimenin atasözü olduğuna işaret etmektedir.

İt ağzını kemik tutar.

Ûendüñi göster ki Zâtî tuta düşman ağzını

Bu meşel meşhurdur it ağzını tutar kemik

(Zâtî G 792/5)

4. Atasözünü vezne uygun hale getirmek için sözcüklerin yerlerinin değiştirildiği, bazı sözcüklerin çıkartıldığı, ya da yeni sözcükler eklenerek değişikliğe uğratıldığı olur.

İyilik yap denize at.

Aşafâ çün-ki dēñür eyeligi eyle şuya şal

Seni bu köpri tevâbıyla mesâb êtdi ĥudâ

(T.Yahyâ K 31/13).

5. Bir atasözünün anlam olarak aynı fakat direkt söylenilmeden telmihte bulunulduğu ya da işaret edildiği görülür.

Ûo yolunda öleyim ben dahı bir ad ideyim

Çün gider her kişi amma ad-ıla san añılır

(Muhibbî G 1192/4)

6. Bazı atasözlerinin tamamı Arapça ya da Farsça olurken bazılarının da bir kısmı Arapça ya da Farsça olarak verilmektedir.

El elden üstündür.

Serv-i kaddündür çenârı eyleyen gülşende pest

Bu me şel meşhurdur kim dest ber-bâlâ-yı dest

(Hayâli G112/2)

İncelenilen dîvânlarda atasözüne benzer bazı ifadeler tespit edildi. Tespit edilen ifadeler özlü söz olabileceği gibi günümüze ulaşamayan atasözleri de olabilir. Ancak bunlar söyleyiş, ifade ve anlama bakıldığında atasözü olabilecek nitelikte sözlerdir.

“Bizim, gelenekle yerleşmiş bir atalar sözü anlayışımız vardır. Bu anlayışa göre atasözleri, ulusal varlıklardır. Tanrı ve peygamber sözleri gibi ruha işleyen bir etki taşırlar. İnandırıcı ve kutsaldırlar. Nitekim eski bir atasözü şöyle der: Atalar sözü Kur'ana girmez, yanınca yelişür (Birlikte koşup gider; ondan geri kalmaz). Atasözleri, geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuşlardır. Ulusun ortak düşünce, kanış ve tutumunu belirtir, bize yol gösterirler. Bir atasözüyle belgelendirilen tutumun doğruluğu herkesçe kabul edilir. Anlaşmazlıklarda bir atasözü en büyük yargııcıdır. İşte bu atasözleri, biçim bakımından da, kavram bakımından da birtakım özellikler taşırlar” (Aksoy, 1993:132).

Ömer Asım Aksoy’un tespit ettiği özellikler doğrultusunda çalışmada tespit ettiğimiz ifadeleri ve atasözlerinin kriterleri şöyle değerlendirebiliriz.

A. Şekil Özelliklerine Göre

1. “Atasözleri kısa ve özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatır” (Aksoy, 1988: 4).

Bu kriter gere atasözü olarak kabul edilebilecek nitelikte olan tespit ettiğimiz deyişler şunlardır:

Sabreden yener.

Şabr eyle küştî-gîr-i cihānuñ cefāsına

Ey dil meşel dürür bu ki şabr eyleyen yeñer

(Cinânî G 44/2)

Odsuz ev kutsuz ev.

Ey meh-i ferhunde tal‘ at odsuz ev kutsuz ev

Āteş-i mihrûñ gönülden zerrece kem olmasun

(Zâtî G1113/2)

2. “Atasözlerinin çoğu bir ya da iki cümledir. Daha uzun olanları azdır” (Aksoy, 1988: 4). Bu özelliği taşıyan tespit ettiğimiz ifadeler şunlardır:

Ölümlü hastaya tabib varmaz.

Sevdüğümü bilicek hîç yüzüme bakmaz habîb

Bu muqarrerdür ölümlü hastaya varmaz tabîb

(Muhibbî G191/1)

B. Kavram Özelliklerine Göre

1. Sosyal olayların nasıl meydana geldiğini -uzun bir gözlem olarak- belirten atasözleri. Bu özelliği taşıyan tespit ettiğimiz ifadeler şunlardır:

İltifat toprağı altın eder.

Nār-ı ‘ ışık ile n’ola hākister olsa cism-i zerd

Toprağı altın ider altını cevher iltifāt

(Nev‘î G 30/5)

Zamansız olan meyve değerli olur.

Maqbūlum olsa n’ola o dürr-i yegāne kim

Bī-vaqt olunca meyve bulur qadr ü i‘ tibār

(Nev‘î K 53/6)

Ateş ile su bir arada durmaz.

Yaş dökdüğümce āteş-i āhum füzūn olur

Bir yire cem‘ olmaz-iken āteş-ile āb

(Muhibbî G176/2)

Bülbül ile karga bir kafeste olmaz.

Gel beni öldür raqībi görmeyem kūyuñda tek

Bu meşeldür bir kafesde bülbül olmaz zāğ-ıla

(Muhibbî G 3094/5)

2. “Tabiat olaylarının nasıl olageldiklerini -uzun bir gözlem olarak- belirten atasözleri vardır” (Aksoy, 1988: 5). Bu özelliği taşıyan tespit ettiğimiz ifadeler şunlardır:

Gökte bulut düğümlense kişi yağmur yağacak sanar.

Yā kaşuñ çin olsa kalbe tır-i müjgānuñ düşer

Gökde kim ebre girih düşse kişi bārān umar

(Nev'î G 96/2)

Yağmur yağınca sebze tez biter (Çıkar).

Ağlatma beni ister isen gelmeye hattın

Yağınca şehā tez bitirir sebzeyi bārān

(Hayālî G6/2)

3. “Sosyal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı (açıkça söylemeyip) hatırlatan atasözleri vardır” (Aksoy, 1988:5). Bu özelliği taşıyan tespit ettiğimiz ifadeler şunlardır:

Taştan duvara su tesir etmez.

Yaşumuz hergiz dil-i senginüñe kār itmedi

Eylemez te'şir bildük taşdan dıvāra şu

(Zâtî G 1219/3)

Arif gönlü yapmak kâbe yapmaktır.

Muqarrerdür bu 'arif göñli yapmak Ka'be yapmağdur

Revādur Ka'be bünyād idesin şāgum Hālîl-āsā

(Nev'î K 4/14)

Topal eşek ile menzile varılmaz.

Zevāde yoğ olupdur dūr menzil

Varılmaz menzile leng ola merkeb

(Muhibbî G204/3)

Aşk ile akıl ezeli düşmandır.

Nāşihā pend eyleme 'uşşāka pend itmez eşer

Çün ezelden ‘aql u ‘ışk birbire k̄ara yagıdur

(Muhıbbî 540/2)

4. “Deneme veya mantıĝa dayanarak doĝrudan doĝruya ahlak dersi ve öĝüt veren atasözleri vardır” (Aksoy, 1988:6). Bu özelliĝi taşıyan tespit ettiĝimiz ifadeler şunlardır:

Akar suya, eser yele dayanma.

Akar şuya eşer yile tayanma gön̄lüme dirdüm

Meger çeşmüm ise ābī imiş āhum hevāyīdür

(Muhıbbî G 450/4)

Mıstār-ı haṭ kim anuñ naḳḳāş ṭarḥın kıldı rast

Kej yazılmaz üstine mektüb olan naş u suver

(Nev‘i K 12/43)

Ākil olan söĝütten meyve beklemez.

Tālib-i dünyā-yi dūndan ehl-i dil ummaz vefā

Meyve ümmīd eylemez ākil nihāl-i bīdden

(Hayālî G 80/5)

Kara dikenden ne biter.

Müjeler aglar-ısam dürlü şüküfe getürür

‘İbret al gör ki Muḥib kara dikenden ne biter

(Muhıbbî G515/5)

5. “Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek (dolayısıyla) yol gösteren atasözleri vardır” (Aksoy, 1988:6). Bu özelliĝi taşıyan tespit ettiĝimiz ifadeler şunlardır:

Hastanın halinden hasta anlar.

Dil derdini gamuñla dil-efgār olan bilür

Bîmār hālını yine bîmār olan bilür

(Bâkî G 83/1)

Aşığa bağdat ırak olmaz.

Atuñ oynadı olursa n'ola iqlîm-i 'acem

'Āşığa bağdād ırāğ olmaz meşeldür bî-gümān

(T.Yahyâ K 2/36)

Dokuz olsun biri gelsin.

Üstünde ço bu çarh-ı felek çāderüñ olsun

Cānā bu meşeldür toköz olsun birü gelsün

(Cinânî MTL 122)

Değirmen tane için döner.

Degirmen dāne için çizginür bî-hüde devr étmez

Mücerredsen gönül vehm étme çarhuñ inqılābından

(Fuzûlî G 208/6)

Kini olanın dini olmaz.

Ger murāduñ cān ise alduñ ko cevri iy şanem

Bu meşeldür kimde kīn ola müselmān olmaya

(Muhibbî G 3057/3)

6. Aynı anlamda kullanılan fakat geçmişten bugüne gelene kadar söyleyiş farklılığına uğramış olan atasözleri

Mum altı karanlık olur (Mum dibine ışık vermez).

Kara ata n'ola binse o meh-rū

Olur zīrā çerāğ altı karañu

(T.Yahyâ G 361/1)

İkiyi aşan her sır yayılır (İki kişinin bildiği sır değildir).

Ağlayup iki gözüm fāş étse tañ mı sırrını

Bu meşeldür külli sırrın cāveze'l-itneyni şā'Ø

(T.Yahyâ G198/2)

Yol eri yolda gerek. (Yolcu yolunda gerek.)

Gāfil olma yol eri yolda gerek ey Yahyā

‘ Işık yolında ölüm ‘ aşıkā vuşlat yoludur

(T.Yahyâ G81/5)

Atasözleri donmuş ve kalıplaşmış olma, kısa ve özlü olma, az sözle çok şey ifade etme, tecrübeye dayanma, belli bir zaman ve gözlem gerektirme gibi özelliklere sahiptir. Yukarıda belli bir şekilde kategorize ettiğimiz atasözleri yer almaktadır. Bunların haricinde belli bir kategoriye yerleştiremediğimiz ancak atasözü olma özellikleri bulunduran diğer tespit ettiğimiz söz öbekleri ise şöyledir:

Altınlı eli bıçak kesmez.

Yüzüm götürüb kapuña geldüm baña kıyma

Altınlı eli çünkü bıçak kesmez efendi

(Zāfî G 1587/2)

Aşk ve misk gizli kalmaz.

Hatt-ı müşkînün gelelden fâş olur derd-i derun

Dōstum eski meşeldür ‘ ışık u müşk olmaz nihān

(T.Yahyâ K2/12)

Ateş olan yerde duman eksik olmaz.

Toludur ‘ ışık ile şinem nice ah itmeyeyin

Od yanan yerde ‘ aceb eksük olur mı ola dūd

(Zāfî G127/2)

Yılanın ayağı görünürse duası kabul olur.

Zülfi altında görürsen hattın iste vuşlatın

Ejder ayağı görünse mütecāb olur duā‘

(Zāfî G11/3)

Kurt ile koyun yanyana yürümez.

Ḳurd koyun-ile yürür ‘ aşık u ma‘ şük gibi
 ‘ Ahd-i ‘ adlinde kimesne edemez zulm u dālāl
 (T.Yahyâ K14/28)

Yazılmış da silinmiş alın yazısı yoktur.

Kazınmaz levḥ-i ḥātırdan ḥaṭuñ sevdāsı ey meh-rū
 Yazılmış da yuyulmuş yok ala gözlüm meşeldür bu
 (T.Yahyâ G360/1)

Alın yazısı geldiğinde göz kör olur.

Ġam degül Yahyâ nigāra görmedin gelse raķīb
 Bu meşeldür kim izā cā’el-kazā amye’l-başar
 (T.Yahyâ G64/7)

Ham pişinceye kadar pişmiş hakka ulaşır.

Mecnūn ṭarīķ-ı ‘ ışkda hem-rāzum olamaz
 Bişmiş ḥaķķa erür bu meşeldür bişince ḥām
 (T.Yahyâ G251/4)

Elif imandan gidince yaman olur.

O ḳul ki ṭoĝrı ola ḥıdmetünde eyleme dūr
 Yaman olur elif imāndan gidince hemīn
 (T.Yahyâ K19/38)

Gül nerdeyse bülbül ordadır.

Bu gönül kūyın ḳoyup ḳanda vara kim bir daḥı
 Her ne yirde gül açılsa anda olur ‘ andelīb
 (Muhıbbî G191/4)

Cennet içinde azab olmaz.

Kūyuña varsam olur āzürde dil aĝyārdan
 Yā neden dirler ki olmaz cennet içinde ‘ azāb
 (Muhıbbî G193/2)

Yıllansız hazine olmaz.

Kıl h azer z lfinden el sunma Muhibb  h sine

Bu mu arrerd r ki genc olmaz cih nda m rsuz

(Muhibb  G 1263/5)

G z yenilecek aşı bu usundan bilir.

G r p hattun n'ola sunmazsa h n-ı ' iřkuņa n şi

Meşeld r bu ki bu undan bil r g z yiyecek aşı

(Cin n  MTL 96)

Ham meyveye taş atmazlar.

Puhte dillerd r  eken d im ed nı  anını

Kimse taş atmaz Cin n  miyve-i h m  stine

(Cin n  G 221/5)

Kurdun ovada ne işi var?

D şmen ne y z-ile gele meyd nına anuņ

Meşh rdur ki  urduņ ovada ne işi var

(T.Yahy  K10/21)

Seven sevenindir.

 am sevdi beni c n-ıla ben de anı sevdim

Meşh r meşeld r bu ki seven seven nd r

(Muhibb  G 1016/4)

Yetenek tohumu yerde kalmaz.

 b-ı r yuņ d kme h ke maşlaşat bits n diy 

Yerde  almaz tohm-ı istid d  un  hır biter

(Nev i K 12/37)

B lb l ile karga bir kafeste olmaz

Gel beni öldür raķıbi görmeyem kūyuñda tek
 Bu meşeldür bir kafesde bülbül olmaz zāğ-ıla
 (Muhıbbî G 3094/5)

Yalın yüzlüden vefa gelmez.

Gelmez cihānda çünki yalıñ yüzlüden vefā
 Şemşire tayanup saña hıaşm itmesün inād
 (Nev'î K 11/22)

Arife bir gül yeter.

Nev'î bu meşeldür ki yeter 'arife bir gül
 Yansun şerer-i 'ışk hār ü has-i ayān
 (Nev'î G361/5)

Bu gül-istānda yiter 'arife bir gül çünkim
 Taķınur farkına bir dāne gül-i ter hātem
 (Bākî K 19/14)

Cihān gülzārına bakup Muhıbbî şakın aldanma
 Meşeldür 'ālem içinde yiter çün 'arife bir gül
 (Muhıbbî G 1741/5)

Bir nedür ben bülbülüñ zaħmı hezār ur cānına
 Didüm ol gonca ayıtdı 'arife bir gül yiter
 (Zâtî G 180/4)

Felek gül verirken diken batırır.

Gel zāl-i dehrüñ güler yüzine aldanma şakın
 Destüñe gül sunarken içüñe niş-i hār urur
 (Hayretî K 9/30)

Az söz çok safa verir.

Söz az olunca dinleyene hoş şafā verür
 Lāzım durur du'āda dahı bil ki ihtisār
 (Hayretî K 14/42)

Yazılmış da silinmiş yoktur.

Kazınmış levh-i hatırdan ھاٹۇن sevdāsı ey meh-rū

Yazılmış da yuyulmuş ala gözlüm meşeldür bu

(T. Yahyâ G 502/1)

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Baki, Cinani, Fuzuli, Hayali, Hayreti, Muhibbi, Nev'i, Taşlıcalı Yahya ve Zati Hayatı Hakkında Bilgiler

1.1.1 Bâkî (D.1526-Ö.1600)

1526 Yılında İstanbul'da doğan şairin asıl adı Mahmud Abdalbaki'dir. Babası Fatih Camii'nde müezzinlik yapan Mehmet Efendi'dir. Bâkî, gençlik yıllarında kandillerin yakılmasında görevli olarak serrâc çıraklığı yapmıştır. Zâtî'nin Bayezid Camii yakınlarındaki dükkânına sık sık giderek yazdığı şiirleri Zâtî'ye sunmuştur. Şiire ilgisi ve kabiliyeti olan Bâkî hem şiirler yazmış hem de devrin ünlü şairlerinin şiirlerine nazireler yazmıştır.(Web_1) Dönemin padişahı olan Kânûnî Sultân Süleymân ile yakından ilişki içerisinde bulunan Bâkî, padişahın şiirlerine de nazireler yazmıştır. Hazırlamış olduğu dîvânını da Kânûnî'ye sunmuştur. Kânûnî'nin ölümüyle gördüğü değer her geçen gün azalan şair bir süre sonra müderrislik görevinden de azledilmiştir. (Web_2) Daha sonraki yıllarda eski itibarına tekrar kavuşarak III. Murad Döneminde Süleymaniye müderrisliğine atanmıştır. Bundan sonraki süreçlerde de kimi zaman müderrislik kimi zaman kadılık görevlerinde bulunan Bâkî kimi zaman da görevlerinden azledilerek yaşamını sürdürmüştür. Genel olarak padişahlarla ve devlet erkânıyla yakın ilişkiler içinde bulunduğu aşikârdır. Bâkî'nin 1600 yılında zayıf ve sinirli bünyesi daha fazla dayanamayıp vefat etmiştir

Edebi Kişiliği

Bâkî neşeli, nüktedan ve hoş sohbetli bir şairdir. Yazın Tophane ve Beşiktaş semtlerinde bahçelerde yapılan eğlencelere katılan şair kışın Balat, Samatya ve Galata meyhanelerindeki eğlencelere katılırdı (İpekten, 2010: 20).

Edebîyatımızda şairlerin sultanı olarak bilinen şair "Sultânü's-Şuarâ" unvanını da asırlar boyunca korumuştur. Şiirde yapılan aruz kusurlarını en az seviyeye indirmiştir.

Bâkî usta bir gazel şairidir. Gazellerinde konu olarak aşk, eğlence, ömrün faniliği ve dünyevi zevkler sık sık işlenmektedir. Şiirleri açık ve ahenkli bir içeriğe sahiptir.

Eserleri

1. Dîvân

Bâkî, Kânûnî Sultan Süleyman'ın isteği üzerine dîvânını tertip etmiştir. Daha sonraki dönemlerde yeni şiirler ekleyerek dîvânını tertip etmiştir. Dîvân'da 27 kaside,

550 gazel, 1 kıt'a-i kebîre, 19 kıt'a, 4 nazım, 1 tarih ve 34 beyit sıralanır. Farsça 8 gazel, 3 tahmis, 3 mesnevî ve 3 matla beyiti bulunmaktadır (Şahin, 2011: 4).

2. Fezâilü'l-Cihâd

Muhyiddin Ahmed b. İbrahim'in Meşâri'u'l-eşvâk ilâ meşâri'i'l-'uşşâk adlı Arapça eserinin tercümesidir. Müslümanları cihad yapmaya teşvik eden bir eserdir.

3. Fezâ'il-i Mekke

16. yüzyıl âlimlerinden Kutbeddin Muhammed b. Ahmed Mekkî (öl. 1582)'nin El-İ'lâm Fî-Ahvâli Beledi'llâhi'l-Harâm adlı eserinin tercümesidir. Sokullu Mehmed Paşa'nın isteği üzerine yapılan bu tercüme, Bâkî'nin Mekke kadılığı sırasında 1579'da tamamlanmıştır. Mekke tarihinden ve bazı Osmanlı padişahlarının orada yaptırdığı eserlerden bahsedilmektedir. (Web_3)

4. Hayâtü'l-kulûb bi-Rivâyâtı Ebî Eyyûb

Nev'îzâde atâyî, Bâkî'nin Eyüp müderrisliği sebebiyle Eyüp el-Ensâri'den rivayet edilen hadisleri toplayıp tercüme ettiğini belirtmektedir (Özcan, 1989: 426-427).

1.1.2. Cînânî (D.? - Ö.1595)

Asıl adı Mustafa olan Cînânî 16. yüzyılda Bursa'da Mehmet isimli bir babanın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. (Web4) Cînânî küçük yaşlarda eğitime başlamış ve Muallimzade'nin yanında kalem kâtipliği yapmıştır. Pek çok devlet görevinde bulunan Cînânî müderrislik de yapmıştır. Cînânî 1595 yılında vefat etmiştir.

Edebî Kişiliği

Cînânî genellikle sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Eserlerinde atasözleri ve deyimlere sıkça yer vermiştir. Cînânî nüktedan ve hoş sohbet bir şairdir. Buna rağmen şiirlerinde fakirlikten, yakalandığı hastalıklarından ve sık sık görevden alınmasından dolayı endişelerinden bahsetmektedir. Bunları yaparken yine mizahi bir üslup kullanmaktadır.¹⁸ Şairin bir dîvânçe oluşturacak kadar Farsça şiiri bulunmaktadır. (Web_5)

Eserleri

1. Dîvân

Divân'da 41 kaside, "mesnevi, kıt'a, letâif, lugaz, manzum mektup" bölümünde değişik konularda yazılmış 66 şiir, 108 musammat, (Farsça olanlarıyla birlikte) 211 tarih

kıtası, 311 gazel ve 165 müfret beyit bulunmaktadır (Okuyucu, 1994: 4).

2. Riyâzü'l-Cinân

Cinânî'nin ilk eseridir. Mesnevinin içerisinde ahlaki ve öğretici öğeler bulunmaktadır. Yirmi ravzadan oluşan eserin her ravzasında okuyucuya bir öğüt verilmektedir (Şarlı, 1994: 214).

3. Cilâü'l-Kulûb

Taşlıcalı Yahyâ'nın Usûlname adlı eserine nazire olarak yazılmıştır. Riyâzü'l-Cinân eseriyle konu ve içerik olarak benzerlik göstermektedir.

4. Bedâyiü'l-Âsâr

Cinânî'nin mensur olan tek eseridir. Eserin içeriğinde 79 hikâye ve 20 adet küçük latifeler yer almaktadır. Eser sürekli aynı hikâyeleri dinlemekten sıkılan dönemin padişahı 3. Murad'a takdim edilmiştir.

1.1.3.Fuzûlî (D.? - Ö.1556)

Fuzûlî'nin nerede doğduğu ve doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Şairin mahlası olan Fuzûlî kelimesi, hem “kendini ilgilendirmeyen işlere karışıp lüzumsuz sözler söyleyen kimse”, hem de “yüce, üstün, erdemli” anlamına gelmektedir. Şair bu mahlası niçin seçtiğini Farsça dîvânının önsözünde şu şekilde açıklamaktadır: “Şiire başlarken günlerce bir mahlas almak yolunda düşündüm. Seçtiğim mahlasa bir müddet sonra bir ortak çıktığı için bir başka mahlas alıyordum. Nihayet benden önce gelen şairlerin ibareleri değil mahlasları kapıştıklarını anladım. Karışıklığı ortadan kaldırmak üzere Fuzûlî mahlasını seçtim. Bu adı kimsenin sevmeyeceğini ve bu sebeple almayacağını tahmin ettiğim için adaşlık endişesinden kurtuldum. Ayrıca ben, Allah'ın inâyetiyle bütün ilim ve fenleri nefsinde toplamış bir insan olarak geçiniyordum. Mahlasım bu amacı da içine alır.” (Web_6)

İlk eğitimini babasından aldıktan sonra Rahmetullah adlı bir hocayla eğitimine devam ettiği söylenilmektedir. Bilgin bir kişiliğe sahip olmasından dolayı kaynaklar ondan “Mevlânâ Fuzûlî” diye bahsetmektedir (Solmaz, 2005: 460). Eserlerinden Şii mensubu olduğu anlaşılmaktadır.

Uzun yıllar Osmanlı devlet adamlarının himayesine girmek için çabalamıştır. Fuzûlî kısacık ömrünü üç ayrı devletin tebaası olarak geçirmiştir. Hayatını Kerbela,

Hilye ve Necef'te geçirdiği bilinmektedir. Bir veba salgını sırasında Kerbela'da iken vefat etmiştir. Ölümüne ebcet hesabıyla "Geçti Fuzûlî" sözüyle tarih düşürülmüştür. Mezarının ehl-i beytin yakınlarında olmasını isteyen Fuzûlî'nin mezarı Hz. Hüseyin'in türbesinin yanına defnedilmiştir. (Web_7)

Edebî Kişiliği

Arapça, Farsça ve Türkçe olarak üç dili ustalıkla kullanan ve üç dilde de kalem oynatan bir şairdir. Çok yönlü üretken bir şahsiyettir. Farsça Dîvânı'nda 410 gazel, Türkçe Dîvânı'nda 302 gazel olmak üzere dîvânlarında yer alan 712 gazeliyle Fuzûlî, Türk edebîyatının en çok gazel söyleyen şairlerindedir. (Web_8)

Fuzûlî, hem dil özellikleri hem de devraldığı birikimi olağanüstü yeteneği sayesinde dönüştürmesi bakımından Anadolu ve Çağatay sahası arasında adeta bir köprü konumundadır (İsen, 1996: 43-47).

Fuzûlî Türk edebîyatında Leyla ve Mecnun denilince akla ilk gelen isimlerdendir. Fuzûlî Anadolu'ya çok gitmek istese de gidememiştir. Günümüzde ise adı Anadolu'da sıkça anılmaktadır. Kendisinin gidemediği yerlere şiiri ve sanatı ulaşmıştır.

Şiirlerinde ahenk unsurlarını kullanmada bir ustadır. Şiirleri bestelenmeye oldukça uygundur. Bestelenen şiirleri musiki meclislerinde icra edilmektedir (Macit, 2010: 86-93). Ayrıca Alevi-Bektaşî meclislerinde "yedi ulu ozan"dan biri sayılmaktadır. (Web_9)

Eserleri

1. Dîvân

Tebriz, Bulak, Taşkent, Kahire ve İstanbul başta olmak üzere pek çok kültür merkezinde eski harflerle basılmıştır. Bu bakılardan bir kısmı Külliyyat-ı Divân-ı Fuzûlî şeklindedir (İpekten 1997: 30-43). Fuzûlî'nin Türkçe Dîvânı'nda 42 kaside, 302 gazel, 1 müztezad, 12 musammat (3 murabba, 3 muhammes, 2 tahmis, 2 müseddes, 2 terci-bend), 42 kıt'a ve 72 rübai bulunmaktadır.

2. Leylâ ve Mecnûn

Leylâ ve Mecnûn (y. 1535) mesnevisinin “Sebeb-i Nazm-ı Kitâb” kısmında Fuzûlî, eserini Bağdat’ın Kânûnî tarafından fethi sırasında tanıştığı Osmanlı şairlerinin teşvikiyle yazdığını söyler. Leylâ ve Mecnûn, Bağdat ve Halep beylerbeyi olan Üveys Paşa’ya sunulmuştur. (Web_10)

3. Beng ü Bâde

Afyonla şarabın karşılaştırılarak şarabın üstün tutulduğu 444 beyitlik bu eser, Şah İsmail’e sunulmuştur. Eser münazara tarzında yazılmış alegorik bir mesnevidir. (Web_11)

4. Hadîs-i Erbâin Tercümesi

Molla Câmî’nin Hadis-i Erbâin adlı eserinin Nevayî’nin kırk hadis çevirisinin verdiği ilhamla Türkçeye uyarlanmasıdır. Mensur bir mukaddime ile başlayan risalede hadisler kıtalar şeklinde çevrilmiştir. (Web.12)

5. Sohbetü'l-Esmâr

Fuzûlî’ye ait olduğu henüz kesinlik kazanmamış 200 beyitlik bir mesnevidir. Eserde bir bağda meyvelerin konuşmaları, kendilerini övmeleri ve tartışmaları anlatılarak insanların da gerçek değerlerini düşünmeden boş yere anlaşmazlıklara düştükleri alegorik bir şekilde ifade edilir. (Web_13)

6. Hadikatü's-Süedâ

Hüseyin Vâiz-i Kâşifî’nin Ravzatü’ş-şühedâ adlı maktelinden uyarlanan eserde Hz. Hüseyin’in Kerbelâ’da şehid edilişi anlatılmaktadır. (Web_14)

7. Mektuplar

Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi, Musul Mirlivası Ahmed Bey, Bağdat Valisi Ayas Paşa ve Kadı Alâeddin’e yazmış olduğu mektuplardan oluşur. Bu mektuplar içinde en ünlüsü Nişancı Celâlzâde’ye yazdığı “Şikayetnâme” adlı mektuptur.

Farsça Eserleri

1. Dîvân

Farsça Dîvân’da 49 kaside, 410 gazel, 3 musammat (1 terhib-bend, 1 murabba, 1 müseddes), 46 kıt’a ve 105 rûbai vardır. Hacim olarak Türkçe Dîvânı’ndan daha büyüktür.

2. Heft-câm

Sâkinâme adıyla da tanınan bu mesnevi 327 beyitten ibarettir. Bu mesnevi, 38 beyittik bir mukaddime ile yedi bölümden meydana gelmektedir. Tasavvufî mahiyetteki eserde musiki alet ve kavramları münazara kurgusu içerisinde konuşturulur. (Web_15)

3. Rind ü Zâhid

Zâhid bir baba ile rind oğlu arasındaki tartışmaları ihtiva eden bu mensur eserde rind şairin gönlünü, zâhid de düşüncesini temsil etmektedir. (Web_16)

4. Sıhhat u Maraz

Rûhnâme veya Hüsn ü Aşk olarak da bilinen eser Sühreverdi'nin Mûnisü'l Uşşâk'ından esinlenerek yazılmıştır. Tasavvufî ve alegorik mahiyetteki bu mensur eserde ruh ve beden ilişkisi sembolik olarak ele alınmaktadır. Kahramanları hüsn,aşk, ruh, kan, safra, balgam, sevda, mizaç, sıhhat, dimağ, maraz ve perhizdir. Eski tıp ilminin kavramlarına tasavvufî anlamlar yükleyerek dervişin fenafillaha erişebilmesi için neler yapması gerektiği anlatılır. (Web_17)

1.1.4. Hayâlî (D.1497/99- Ö.1556)

Vardar Yenicesinde dünyaya gelen Hayâlî Bey'in asıl adı Mehmet lakabı ise Bekâr Memî'dir. "Âşık Çelebi'nin onun şiirlerindeki bazı imla hatalarını düzelttiğine bakılırsa esasen kuvvetli bir tahsil görmediği anlaşılır." (Kurnaz, 1987: 17). Çocukluk yıllarında Yenice'ye gelip giden Baba Ali Mest-i Acemi'ye intisap etmiştir. Bu sayede tasavvufî bilgiler elde etmiştir. Bu sırada İstanbul'a gidip gelmeye başlayan Hayâlî Bey'i İstanbul kadısı Sarı Gürz Nureddin Efendi Uzun Ali'ye emanet etmiştir. Bir süre medrese eğitimi gören şair kısa sürede vezinli şiir söylemeye başlamıştır. Önce İskender Çelebi'nin ardından veziri azam İbrahim Paşa'nın dikkatini çeken şair bir süre sonra dönemin padişahı Sultan Süleyman'ın nedimlerinden birisi olmuştur (Kurnaz, 1987: 17).

Şaire tımar, ulufe ve zeamet adı verilen gelirlerden bağlanmıştı. Âşık Çelebi'nin Meşâ'irü'ş-Şu'arâ adlı tezkiresinde Hayâlî Bey'in padişaha sunduğu güzel gazel ve kasidelere karşılık padişahın bahşişlerde bulunduğu belirtilmiştir. Âşık Paşa "şem'-i ikbâli pertev-i iltifât-ı şâhi ile ziyâde" olarak ifade etmiştir (Kılıç, 2010: 48).

Hayâlî'yi destekleyip koruyan İskender Çelebi ve İbrahim Paşa'nın ölümünden sonra padişahın Hayâlî'yi eskisi gibi desteklemediği bilinmektedir. (Web_18) Rumeli'de bir beylik isteyen Hayâlî'nin son olarak 10.000 akçelik geliri de padişah tarafından elinden alınmıştır. Hayatının son dönemlerine ait çok fazla bilgi bulunmayan Hayâlî Bey Edirne'de vefat etmiştir. (Web_19)

Edebî Kişiliği

Âşık Çelebi'nin naklettiği bilgiler ışığında şair ilk eğitimini pek çok şairin de yetiştiği Vardar Yenice'de aldığı bilinmektedir. Burada Bostan ve Gülistan eserlerini okumuştur. Şiirlerinde yaptığı imla hataları da onun medrese eğitimi almadığını göstermektedir.(Kılıç, 2010: 1541).

Yine Âşık Çelebi tezkiresinde Hayâlî Bey'den övgüyle söz etmektedir: “Rûmili'nün suhanârâsı... meşhûr Hayâlî Beg'dür. Hadd-i zâtında Rûmili şâ'irlerine serdârdur. Sehl zemânda şi'r söyleyüp hâl u hatt vasfında üzerine gazeller yazup zülf u gîsû mehdinde şâne gibi bârîk fikirlere ve dûr dirâz sevdâlara el karup her gice sabah olunca niçe gazeli müsevvedde-i hatt-ı dildâr-ı siyeh-kâr gibi beyazaçıkarp her gün gazelleri meşhûr-ı âfâk ve kemân-ebûlara bağladuğı şi'rlere âlemde tâk olur.” (Kılıç, 2010: 1541-1542).

Ahdî ise Gülşen-i Şu'arâ'sında şunları yazmıştır: “Ol tûtî-i şekeristân-ı elhânî ve ol bülbül-i gülzâr-ı ma'ânînün hayâl-i tab'-ı pâki nihâyetde ve letâfet-i zihn-i sâfi gâyetdefünûn-ı şi're kâdir ve her bir fende üstâdân-ı mütekaddimîn ü müteahhirîn gibi mâhir kuvvet-i muhâfazası fevka'l-hadd ve sohbeti hâssı pesendîde-i nîk ü bed ve zarâfeti gamzedâ-yı dil-i mahzûn ve esnâ-yı musâhabetde her bir sözi dürr-i meknûndur. El-hak elfâz-ı nefîs-i pâk ile Rûm'un Hâfız-ı Şirâz'ı ve edâ-yı selîs-i bülend ile şu'arânun serfirâzıve dikkat-i hayâlde tahayyülât-ı kemâl ile mevsûf ve sanâyi'-i şi'rde şu'arâ-yı 'Acem gibirengîn-makâl ile ma'rûfdur. Ol yegâne-i cihân ve ferzâne-i zurafâ-yı zamânun kemâl-i şöhreti bir mertebede vâkı' olmuşdur ki kâbil-i tahrîr ve imkân-ı takrîr degüldür. Zirâ ki eş'âr-ı âbdârı ve nazm-ı dürrer-bârı bî-hadd ü lâ-yu'addur.” (Solmaz, 2005: 137).

Hayâlî Bey küçük yaşlarda dervişlere intisap etmiş bir şairdir. Hayatının sonraki dönemlerinde dervişlerden ayrılmış olsa da şiirlerinde tasavvufî konulara yer vermiştir. Şiirlerinde tasavvufu ve aşkı bir arada işlemiştir. Ali Nihat Tarlan onun için “Hayali

Bey eserlerinde sentetik, ruhanî ve ulvî bir azameti bazen parlak ve mümtaz bir hayali, bilhassa içli bir aşkı, rind ve avare bir hayatı aksettirir.” (Tarlan, 1992: 24okuyucu) demiştir.

Hayâlî Bey’in tek eseri dîvânıdır. Dîvânında yirmi beş kaside, sekiz musammat, bir terhib-i bend, beş müteferrik manzume, 688 gazel ve otuz üç kıta bulunmaktadır. Dîvânında yer alan şiirlerinin çoğunun KânûnîSultan Süleyman’a yazıldığı bilinmektedir. (Web_20)

1.1.5. Hayretî (D.? - Ö.1534)

Asıl adı Mehmet olan şair Hayretî Vardar Yenicesi’nde dünyaya gelmiştir. Hayatı ve eğitimi hakkında verilen bilgiler sınırlıdır. Mutasavvıf bir şair olduğu bilinmektedir. İbrahim Gülşenî tarikatına katıldığı bilinir. Ömrü akıncı ocaklarında sipahi olarak geçmiştir. Hayatının bir döneminde İstanbul’a gelmiş ancak umduğu değeri göremeyince Vardar Yenicesi’ne geri dönmüş ve ömrünün sonuna kadar orada yaşamıştır. 1534 Yılında ise vefat ettiği bilinmektedir. (Web_21)

Edebî Kişiliği

Şairin, şiirlerinin dili açık ve sade bir söyleyişe sahiptir. Caferî mezhebine bağlı, rind biri olduğu söylenilmektedir. Derviş meşrep birisi olan şair, dervişâne, rind, âşıkâne şiirler yazmıştır. Âşık Çelebi, onu sâde-dil, sîne bî-gıll, lâübâlî-hâl ve fânî-reviş, levend-meşreb, alevî-mezheb, ışk-pîşe ve ayş-san’at kimesne idi şeklinde tasvir etmiştir (Kılıç, 2010).

Hayretî’nin Rum abdallarına bağlı olduğu bilinmektedir. Şiirlerinde de bağlı olduğu zümrenin özelliklerini yansıtan malzemeler bulunmaktadır. (Web_22)

Eserleri

1. Dîvân

Hacimli ve mürettep bir dîvânı vardır. Dîvânda 20 kaside, 35 musammat, 1 müstezad, 487 gazel ve 7 kıta bulunmaktadır (Çavuşoğlu vd. 1981).

2. Belgrad Şhregîzi

261 beyitlik Edirne’yi anlatan bir eserdir.

3. Yenice Şhregîzi

73 beyitlik şehrin özelliklerini ve sosyal yaşamını anlatan bir eserdir.

1.1.6. Muhibbî (D.1494-Ö.1566)

6 Kasım 1494 yılında Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Babası Yavuz Sultan Selim, annesi Hafsa Sultandır. Osmanlı Devleti'nin onuncu padişahıdır. Padişah olana kadar sancakbeyliği ve kaymakamlık görevlerinde bulunmuştur. 1520 yılında babasının ölümüyle beraber padişah olmuştur (Gökbilgin, 1979: 1-12).

Kânûnî Sultan Süleyman, kanun yapıcılığı, devlet yönetimi, adaleti ve şairliğiyle nam salmış bir padişah'tır. Kânûnî, Muhibbi mahlası ile en çok şiir yazan şairler arasında yer almaktadır (Ak, 2011: 171-172).

Kânûnî, şiirlerinde Arapça ve Farsçayı aynı dönemde yaşadığı şairlere göre daha az kullanmıştır. Şiirlerinde kullandığı zengin kelimeler de onun dil ve kültür hazinesinin göstergesidir. Açık bir üslupla ve sade söyleyişle şiirlerini kaleme almıştır. (Web_23)

Muhibbî, aşkın ve sevginin şairidir. Kırk altı yıllık hükümdarlık hayatı boyunca dünyaya baş eğdirmiş olan şair, sevgilinin aşkı karşısında aciz kalmıştır. Şiirlerinde sık sık atasözleri ve deyimlere yer vermiştir. Muhibbî, şiirlerinde alçak gönüllü, ahlaklı ve edepli olmayı vurgulamıştır. Cihan padişahı olan Muhibbî yine de diğer şairler gibi kimsesizlikten yakınmaktadır (Zöhre, 2016: 2).

Edebîyatımızda manzum mektuplaşmanın en güzel örneği de Kânûnî ile oğlu Bayezid arasında geçen mektuplarda görülmektedir. Kânûnî, ömrünü devletine, savaşlara, el sanatlarına ve şiire adanmış büyük bir şairdir. Muhibbi, 1556 yılında Zigetvar seferi sırasında vefat etmiştir (Banarlı, 2001: 570).

Eserleri

1. Dîvân

2799 gazel, 1 elifnâme, 1 terci-i bend, 18 muhammes, 30 murabba, 5 nazım şekli parçası, 51 dördlük, 217 beyit bulunmaktadır. Muhibbî'nin Türkçe Dîvân'ı 1987'de, Farsça Dîvân'ı da tercümesiyle birlikte 1995'de basılmıştır. (Web_24)

1.1.7. Nev'î (D.1533/34- Ö.1599)

1553-54 yılında Malkara'da dünyaya gelen Nev'î'nin asıl adı Yahyâ'dır. Babası Nasuh Halife'nin oğlu Pîr Ali, annesi ise Yazıoğlu soyundan gelen bir hanımdır. (Web_25) Nev'î ilk eğitimini babasından almış daha sonra medresede derslerine devam etmiştir. Ardından Şahkulu, Mihrimah Sultan medreselerinde müderrislik görevinde bulunmuştur. Bayezid, Osman ve Abdullah adlı şehzadelerin hocalığını yapmıştır. Bunun yanı sıra Nev'î, kadılık görevinde de bulunmuştur (Sefercioğlu, 2011). 1599 yılında vefat etmiştir. Tüm mal varlığını ihtiyaç sahiplerine dağıtan Nev'î'nin cenaze giderlerini dönemin padişahı karşılamıştır.

Edebî Kişiliği

Nev'î'nin şiirlerinde babasından aldığı terbiye ve eğitim kendini belli etmektedir. Tasavvufi şiirler yazan zühd ve takvaya düşkün bir kişidir. Arapça, Farsça ve Türkçe'ye hâkim bir şairdir. Şiirlerinde atasözleri ve deyimlere sıkça yer vermektedir. Aruz veznini ve edebi sanatları şiirlerinde ustaca kullanır. Gazellerinde sade, açık ve akıcı bir dil hâkimdir. (Web_26)

Eserleri

1. Dîvân

Dîvânının içerisinde altı tanesi ıydiyye olmakla beraber elli sekiz kaside, bir tarih, bir mesnevi, dört terkihibend, dört terciibend, bir müsemmen, iki müseddes, bir tesdîs, ikitahmîs, bir muhammes, dört murabba, 559 gazel, seksen iki mukatta', on bir rubâî ve onyedî müfred yer alır. İki kaside ile bir tahmis ve iki gazel Farsça'dır. (Web_27)

1. Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn

Eser kırk hadis tercümesidir.

2. Hasb-i Hâl

800 beyitten meydana gelen eser tasavvuf konusunu içermektedir. Tasavvufun belli konuları otuz başlık altında yazılmıştır. Eser III. Murad'a takdim edilmiştir.

3. Keşfü'l-Hicâb Min Vechi'l-Kitâb

Hız. Âdem'den Hız. Muhammed'e kadar yirmi yedi peygamberi konu alan eser yirmi yedi bölümden oluşmaktadır.

4. Netâyicü'l-fünûn ve mehâsinü'l-mütûn

Tarih, hikmet, kelam, fıkıh, hilaf, tefsir, tasavvuf, rüya, remil, efsun ve fal konularını içerisinde bulunduran küçük bir ansiklopedik eserdir. (Web_28)

5. Nevâ-yı Uşşâk

Sinan Paşa'nın Tazarruat'ının üslubu esas alınarak hazırlanmış bir eserdir.

6. Fezâilü'l-Vüzerâ ve Hasâilü'l-Ümerâ

Devlet yönetiminde vezirin önemini konu alır. Devlet idaresine dair on üç sayfalık bir eserdir. (Web_29)

7. Faslün Fî Fazîleti'l-Işk

8. Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr

9. Sinan Paşa'ya Mektup

10. Tercüme-i Münşeât-ı Hâce-i Cihân

11. Gül-i Sad-Berg

1.1.8. Taşlıcalı Yahyâ (D.? - Ö.1582)

Arnavut asıllı Dukakin ailesinden olan Taşlıcalı Yahyâ'nın doğum tarihi ve yeri tam olarak bilinmemektedir. Adında geçen 'Taşlıcalı' ifadesini hamsesinde "sengistandan, taşlıktan, taşlık yerden" geldiğini belirtmek için kullandığını ifade etmiştir (Çavuşoğlu, 1983: 7-9). Kuzey Arnavutluk'tan devşirilen Taşlıcalı Yahyâ Acemi Oğlanlar Ocağı'nda eğitim aldıktan sonra önce yayabaşı ardından sipahi olmuştur. Öğrenmeye istekli ve yetenekli olan Yahyâ Yeniçeri kâtibi Şemhabeddin Bey'in dikkatini çekmiş ve çırağı olmuştur. Böylece yeniçerilere uygulanan bazı zorunluluklardan muaf olmuştur. Eğitimini her geçen gün ilerleterek zamanının birçok

şair ve nâsiriyle de tanışma fırsatını bulmuştur.

Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran ve Mısır seferlerine katılmıştır. KânûnîSultan Süleyman'ın tahta geçişinden itibaren döneminin önde gelen devlet adamı ve bilginlerine kasideler sunmuştur. Yahyâ, önceleri elde ettiği ün ile Rüstem Paşa'nın da dikkatini çekmiştir. Ancak daha sonra Yahyâ ve Rüstem Paşa'nın arası Yahyâ'nın Şehzade Mustafa'nın katli üzerine yazdığı mersiyeyle dolaylı açılmıştır. Akabinde vuku bulan hadiseler sonucunda İzvornik Sancağına sürülmüştür (Çavuşoğlu, 1983: 10).

Bu hadise sonucunda İzvornik Sancağı'na gitmeyen Taşlıcalı Yahyâ padişah ve devlet yöneticilerine kasideler sunarak durumunu düzeltmek istese de bu pek mümkün olmamıştır. Sonraki süreçte ise Rumeli'ye giden Taşlıcalı Yahyâ bir daha İstanbul'a dönmemiştir. Sonraki dönemlerde kendini tasavvufa veren Yahyâ Bey 1582 yılında vefat etmiştir. (Web_30)

Edebî Kişiliği

Ömrünün çoğunu Anadolu ve Rumeli'deki seferlerde geçirmiş olan Taşlıcalı Yahyâ ilim ve kültüre çok değer veren, şairlik vasfı da bulunan bir şahsiyettir. Bu nedenle 'sâhib-i seyf ü kalem' (kalem ve kılıç sahibi) lakabına sahip hem asker hem de şair olan dîvân ve hamse sahibi bir kişidir. Yaşadığı dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda Şehzade Mustafa Mersiyesini yazmakla da korkusuz bir şahsiyet olduğunu göstermiştir. (Web_31) Türk edebîyatında Necâtî ve Zâtî öncülüğünde başlayıp devam eden Türkçe'nin şiir dili olması yönündeki harekete kendisi de şiirlerinde sık sık atasözleri, deyimler ve halk ağzından söyleyişler kullanarak destek vermiştir. Sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. (Web_32)

Dîvânında şairliği konusundaki düşüncelerine dile getiren Yahyâ Bey, âşık olmadan iyi bir şair olunamayacağını vurgularken, şiir yazmaktaki maksadını da sevgiliye halini arz etmek olarak ifade etmiştir. (Web_33)

Eserleri

1. Dîvân

Bir dibace, otuz dört kaside, beş terci-i bend, dört terki-i bend, dört muaşşer, üç müseddes, üç muhammes, yirmi beş murabba, üç tarih, bir müstezad, iki şehrengîz, beş yüz on beş gazel ve yirmi kıtadan oluşan bir dîvânı bulunmaktadır. Dîvânını dönemin padişahı KânûnîSultan Süleyman'a sunmuştur. Dîvânını tenkitli

neşrini Mehmet Çavuşoğlu yapmıştır.

1. Hamse

Taşlıcalı Yahyâ, hamsesinde bulunan tüm mesnevileri padişah Sultan Süleyman'asunmuştur.

1.1.Şâh u Gedâ

Bin beyit civarında olan bu mesnevi platonik bir aşk hikâyesini anlatır (Mengi, 1999: 152).

1.2.Gencine-i Raz

Kırk bölüm, 3015 beyitten meydana gelen mesnevide dini hikâyeler yer almaktadır(Çavuşoğlu, 1983: 19).

1.3.Yusûf u Zelihâ

Taşlıcalı Yahyâ'nın genç yaşlarda âşık olup yaşadığı yeri terk ederek önce Şam, ardından Kenan'a gidip orada bu mesneviyi yazdığı bilinmektedir. Mesnevinin konusunuHz. Yusuf ve Züleyha kıssası oluşturmaktadır. (Çavuşoğlu, 1983: 19).

1.4. Kitâb-ı Usûl

“Usûlnâme” olarak da bilinen eserde adalet, yiğitlik, doğruluk, ahlaki kavramlar ele alınmıştır. 3100 beyitten oluşmaktadır. (Web_34)

1.5.Gülşen-i Envâr

Dinî, ahlaki ve dönemin toplumsal yaşamına dair bilgilerin bulunduğu bu mesneviTaşlıcalı Yahyâ'nın son mesnevisidir.

Taşlıcalı Yahyâ'nın bunların haricinde “Edirne Şehrengîzi” ve “İstanbul Şehrengîzi” olarak bilinen iki tane de şehrengîzi mevcuttur.

1.1.9. Zâtî (D.1471- Ö.1546)

16. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Zâtî, 1471 yılında Balıkesir'de dünyaya gelmiştir. Âşık Çelebi tezkiresinde adının Satılmış olduğunu mahlasının da Satı'dan geldiğini ifade eder. Ayrıca Zâtî'nin Âşık Paşa tezkiresinde asıl adının İvaz olduğu da kayıtlıdır (Kılıç, 2010: 15-74).

Zâtî'nin hayatı hakkında çok detaylı bilgi yoktur. Çizmecilik yaptığı bilinmektedir. Tedrisatlı bir eğitim almadığı ve buna karşın biraz Farsça bildiği bilinmektedir (Canım 2000: 263; Kılıç 2010: 15-74).

Mehmet Çavuşoğlu Zâtî'nin eğitimi ve sahip olduğu Farsça bilgisi hakkında “Şiirle meşgul olan herkesin edinmesi gereken bilgileri kavrayacak doğru dürüst bir tahsili olmadığı hâlde, orijinal manaları ve kendi icadı duyulmamış hayalleri edebî sanatlarla bezeyip sunmadaki hüneridir ki herkesi şaşırtmıştır. Bu konuda ileri sürülen görüş ve düşünceler farklıdır. Kimine göre ağır işittiği için yaran sohbetlerine katılamamış, iç âleminin engin denizinden mana çıkarmakla meşgul olmuş, kimine göre tanıştığı her şairden, edebiyatçıdan ve katıldığı meclislerdeki bilgin ve ince duygulu kişilerden derlediği nükteleri müstesna zekâsının hokkasında ezip kendi kişiliğinin kaleminden rengârenk mısra ve beyitler hâlinde kelimelere, deyimlere yerleştirmiştir. Kimi, bir meslekedinecek kadar tahsili olmadığından bütün vaktini şiire ve edebiyata vakfedişine bağlamakta, kimi de çok yaşadığı için birçok şair ve edebiyatçı ile görüşüp onlardan bir şeyler öğrenişi ile açıklamaktadır. Hemen hemen herkes ondaki mana ve hayallerin, edebî sanat çeşitliliğinin başka herhangi bir şairde bulunmadığını iddia ederek, şiirdeki başarısının kendi yaradılışındaki fevkalade yetenekten ileri geldiğinde, yani zâtî olduğunda birleşmişlerdir” (Çavuşoğlu, 1981: 67-68) değerlendirmesini yapmıştır.

Zâtî'nin Bayezid Câmii yakınlarında bir dükkânı vardır. Bu dükkân şairlerin toplandığı ve edebiyat, şiir sohbetleri yaptıkları bir meclis haline gelmiştir. Oraya gelen şairler arasında ise Yahyâ Bey, Hayâlî Bey, Bâkî gibi meşhur şairler bulunmaktadır. Hayatının son yılları sıkıntılar içinde geçmiş olan Zâtî 1471 senesinde vefat etmiştir (Kılıç,2012: 15-76).

Edebî Kişiliği

Oldukça sade bir dille gazeller yazan Zâtî, şiirlerinde sıkça atasözleri ve deyimlere yer vermiştir. Yaşadığı dönemin sosyal hayatını da gazellerinde bulmak mümkündür. Kasidelerinde ise gazellerinin tam tersine ağır bir dil kullanmıştır (Kurtoğlu, 1995). ÂşıkÇelebi, Zâtî'nin hayatının son dönemlerinde yazdığı şiirlerin anlam ve üslup bakımından zayıf olduğu söyler ve bu durumu da Zâtî'nin yaşadığı sağlık sorunları, geçim sıkıntısı gibi nedenlere bağlar (Kılıç 2010: 15-88). Para karşılığı şiirler yazan Zâtî, yaşadığı dönemde çok ünlü olsa da sonraki yıllarda unutulmaya başlamıştır.

Eserleri

1. Dîvân

Zâtî'nin en önemli eseridir. KânûnîSultan Süleyman'ın şehzadesi Mehmed'e sunulmuştur (Çavuşoğlu, 1998: 646).

2. Şem ü Pervâne

Rum hükümdarının oğlu Pervâne ile Çin Fağfuru'nun kızı Şem arasında geçen aşkı anlatan, aşk ve macera konusunda yazılmış bir eserdir.

3. Edirne Şhregîzi

II. Bayezid dönemindeki Edirne şehrini ve güzelliklerini anlatan bir şehregîzdir.

4. Letâyif

Bir hatıra özelliği gösteren eserde 16. yüzyılın sosyal hayatına dair bilgiler bulunmaktadır.

1.2 Atasözleri Ve Deyimlerin Kullanış Açısından Şairlere Göre Dağılımı

Tablo 1.1. Şairlere Göre Atasözleri ve Deyimlerin Dağılımı

Şair	Deyim	Deyimlerin Bulunduğu Beyit Sayısı	Atasözü	Atasözlerin Bulunduğu Beyit Sayısı
Bâkî	199	387	3	6
Cinânî	120	352	7	9
Fuzûlî	138	340	2	2
Hayâlî	158	368	36	49
Hayretî	168	489	9	13
Muhibbî	225	542	29	40
Nev'î	191	360	16	24
Taşlıcalı Yahyâ	175	312	27	35
Zâtî	298	950	28	33

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere dîvânlarında en çok atasözü yer alan şair Hayâlî'dir. İkinci sırada Muhibbî üçüncü sırada ise Zâtî yer almaktadır. Deyim kullanımı açısından ise en fazla deyim Zâtî ve Muhibbî'nin dîvânlarında yer almaktadır.

İncelenen şairler arasında en az deyim ve atasözü Cinânî ve Fuzûlî dîvânında görülmektedir. .

Şairler edebiyâtımızda mazmunların yanı sıra atasözleri ve deyimleri kullanarak şiirlerini daha anlamlı, daha sanatlı hale getirmişlerdir. Atasözleri bir toplumun dil ve kültüre dair temel yapı taşlarındandır. Edebîyatımızda hemen hemen her şairin şiirlerinde atasözleri ve deyimlere yer verdiği görülmektedir. Bu da dil varlığına ne kadar önem verildiğinin bir ifadesidir ve yukarıdaki tablo bu durumu desteklemektedir.

1.2.1. Dîvânlarda En Çok Kullanılan Atasözleri

Yapılan çalışmada incelenen dîvânlarda toplam 157 atasözü tespit edildi. Tespit edilen atasözleri arasında en çok kullanılan atasözlerinden biri olan “Dikensiz gül olmaz” Ömer Asım Aksoy’un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* adlı eserinin 1.cildinde yer almaktadır. Anlamı ise “Her güzel şeyin hoşla gitmeyen yönü de bulunur. Güzel şeyi elde etmek isteyen ya da elde eden kimse bunun gerektirdiği rahatsızedici şeyleri de hoş görmelidir” (Aksoy, 1988: 109) şeklinde açıklanmıştır.

“El elden üstündür” atasözü yine Ömer Asım Aksoy’un adı geçen eserinde yer almaktadır. Anlamı ise şöyle açıklanmıştır: “Bir konuda çok ileri durumu bulunan kişi, o konunun son kertesine ulaşmış değildir. Kendisinden ileri ve derece derece birbirinden yüksek birçok kimseler daha vardır” (Aksoy, 1988: 119).

“Kanı Kanla Yumazlar, kanı su ile yurlar” atasözü incelediğimiz dîvânlarda 3 kez yer almıştır. Ömer Asım Aksoy’un bu atasözü için açıklaması şöyledir: “Kötü bir durum, kötülüğü sürdürecektir davranışlarla düzelmez. Buna son verebilecek davranışlarla düzelir” (Aksoy, 1988: 156).

“Kurunun yanında yaş da yanar” atasözü Ömer Asım Aksoy’un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’nün 2. cildinde yer almaktadır. Bu atasözünün anlamı “Beğenilmeyen tutumlarından dolayı cezalandırılan kişiler içinde suçsuzlar da suçlular gibi hırpalanırlar” (Aksoy, 1988: 77) olarak açıklanmıştır.

Tespit edilen atasözlerinden “El ile gelen düğün bayramdır” atasözü Ömer Asım Aksoy’un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* adlı eserinde yer almaktadır. Bu atasözünü de “Bir topluluk içinde yalnız bir kişinin, sırtına yüklenen sıkıntıya, başına gelen yıkıma katlanması güçtür. Ancak herkese birden gelen sıkıntı ve yıkım hafifleşir. İnsan yalnız

benim başımda değil, herkes aynı sıkıntı içindedir diye teselli bulur” (Aksoy, 1988: 119) olarak açıklamıştır.

“Hile ile iş gören kişi mihnetle can verir” atasözünün 2 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Ömer Asım Aksoy’un bu atasözü için açıklaması şöyledir: “İşlerine hile karıştırmış, başkalarını aldatmış olan kişi son nefesini azap içinde verir” (Aksoy, 1988: 144).

“Sabır ile koruk helva olur” atasözünün de dîvânlarda iki kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu atasözü Ömer Asım Aksoy’un adı yukarıda adı geçen eserinde “Sabırla koruk helva olur, dut yaprağı atlas” olarak verilmiştir. Ancak dîvânlarda sadece “Sabırla koruk helva olur” kısmı geçmektedir. Bu atasözünün anlamı ise Ömer Asım Aksoy’un eserinde şöyle açıklanmıştır: “Sabretmesini bilen kişi olmayacak gibi görünen işlerde bile başarı kazanır. Sabredilirse ekşi koruk, tatlı üzüm olur. Üzüm suyundan pekmez yapılır, ondan da helva. Bunun gibi, ipek böceği dut yaprağını yiye yiye büyür, sonra ipek salgılar. Bununla da atlas dokunur” (Aksoy, 1988: 188).

Yine dîvânlarda “Şeriatın kestiği parmak acımaz” atasözünün iki kez kullanıldığını tespit edilmiştir. Ömer Asım Aksoy’un eserinde bu atasözü “Yasa ne buyuruyorsa ona boyun eğilir” (Aksoy, 1988: 197) olarak açıklanmıştır.

“Yerin kulağı var” atasözü incelediğimiz dîvânlarda 2 kez kullanılmıştır. Ömer Asım Aksoy’un adı geçen eserinde de yer alan bu atasözü şöyle açıklanmıştır: “Bir konu, iki kişi arasında gizli olarak konuşulsa bile duyulur. Bir süre sonra hiç hatır ve hayale gelmeyen kimselerin onu işittiği ortaya çıkar. Sanki konuşma yeri, herkesin kulağıdır” (Aksoy, 1988: 212).

Bu çalışmada yer alan atasözü olabilecek söz öbekleri de yer almaktadır. Bunları ilerleyen bölümlerde daha detaylı açıkladık. Ancak bunlar genel olarak şöyledir:

Ademe lakap gökten iner

Altınlı eli bıçak kesmez

Arife bir gül yeter

Ateş olan yerde duman eksik olmaz
 Bülbül ile karga bir kafeste durmaz
 Cennet içinde azap olmaz
 Değirmen dane için döner
 Gökte bulut düğümlense kişi yağmur yağacak sanar
 Gönül yapmak Kabe yapmaktır
 Kini olanın dini olmaz
 Nakış üstüne mektup yazılmaz
 Odsuz ev kutsuz ev
 Pişmiş aşı sinek düşdü
 Yalın yüzlüden vefa gelmez
 Yetenek tohumu yerde kalmaz
 Yılanın ayağı görünürse duası kabul olur
 Yıllansız hazine olmaz

1.2.2. Dîvânlarda En Çok Kullanılan Deyimler

Bu çalışmada 16. yüzyıl dönemi şairlerinden seçilen dîvânlarda yapılan incelemelerde en çok kullanılan deyimler tespit edilmiştir. Belirlenen en çok kullanılan ilk on deyim şunlardır:

Can vermek - 213
 Yüz sürmek - 152
 Kan ağlamak - 94
 Gönül vermek - 93
 Gark etmek / olmak - 73
 Yüz çevirmek - 61
 El vermek - 56
 Baş eğmek - 49
 Kurban olmak - 44
 Gönül bağlamak - 44
 Kul olmak - 37
 Gam Çekmek - 34
 Kana boyanmak - 33
 Kül olmak - 32

Gam yememek - 27

İncelediğimiz dîvânlarda en çok kullanılan “can vermek” deyimidir. Edebîyatımızda aşığın sevgilisi için can vermesi ifade etme amacıyla kullanıldığı görülmektedir. “Hz. İsa’nın diriltme mucizesini anımsatıyor.” (Pala, 1989: 18) Aşığın sevgilisi için can vermesi büyük bir arzudur. Sevgili de bir bakışıyla aşığa can verir, hayat bağışlar. Bu sebeple olacaktır ki incelediğimiz dîvânlarda en sık karşılaşılan deyim “can vermek” olmuştur.

İncelediğimiz dîvânlarda en çok kullanılan deyimlerin ikinci sırasında “yüz sürmek” deyimini yer almaktadır. Toplamda 152 defa kullanılmıştır. Sevgilinin yüzünü göremeyen âşık, sevgilinin bastığı toprağa, onun ayaklarına, eşğine, yüz sürmek ister ve bunun için her türlü cefayı çekmeye razıdır.

Kan ağlamak deyimini üçüncü sırada en sık kullanılan deyim olmuştur. Sevgilinin her türlü güzellik unsuru âşık için acı verici ve kan dökücüdür. Sevgiliden gelen her türlü cefayı çeken âşık artık kanlı gözyaşı döker. Bu da kan ağlamasına sebep olur. Kan ağlamak deyimini bu yüzden şiirlerde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Kan ağlamak deyimini ile yakın anlamda kullanılan kana boyanmak deyimine de sıkça rastlanılmaktadır. Sevgilinin gamzesi, kirpikleri, gözleri kan dökücü özelliğe sahip olduğu için âşık, her daim kana boyanmış bir haldedir. “Gözler, gamze ve kirpikler kan dökücülük özelliğine sahiptir. Kimisi kanı iletir kimisi kanı döker. Aşığın ağlayan gözlerine artık kan oturur ve kan dökülmeye başlar”(Pala, 2004: 212).

Gönül vermek deyimini 93 kez kullanılarak en sık kullanılan deyimler arasında 4. sırada yer almaktadır. Sevgiliye gönül veren âşık, hep onun etrafında olmak ister. Gönül geceler boyu acı çektiği için hasta bimar yaralı olarak karşımıza çıkmaktadır. “Tasavvufta gönül bir ayna olarak ele alınır. İnsan bütün alemin özü olduğu için hakikatin de özü aynadır ” (Pala, 1989: 340).

Gark etmek ya da gark olmak deyimini aynı anlamda kullanılmıştır. Sevgilinin cefaları ve zulümleri sebebiyle acı çeken âşık bu durumdan mustarıptir. Bununla beraber sevgili, aşığına bir kez olsun dönüp bakmaz. Bu sebepten âşık gözyaşına gark olur. Aynı zamanda sevgilinin attığı yan bakış oklarına da siper olan âşık bu kez de kana gark olur.

Âşık, sevgilinin aşkıyla yanar. Âşık için sevgiliden gelen belalar, felaketler

nimettir. Âşık bunları her zaman baş üstünde tutar, sevgiliden ve sevgilinin eşiğinden yüzünü çevirmez. Beyitlerde sıkça bu konu işlenmiş ve yüz çevirmek deyimini kullanılmıştır. Bunun yanı sıra şairler, tasavvufi anlamda kâfirlik konusunu Kur'an'dan ve İslam'dan yüz çevirmek olarak da işlemişlerdir. (Pala, 2004: 248)

“Âşığın çektiği ıstıraplar, belalar, cefalar ele benzetilir ve âşık bunları anlatmaya çalışır. Ancak bu el aşığın yakasına yapışmıştır, peşini bırakmaz” (Pala, 2004: 122). El vermek deyimini beyitlerde çoğunlukla yardım etmek anlamında kullanılmıştır.

Baş eğmek deyimini Ömer Asım Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* eserinde “güçlünün buyruğuna uymayı kabul etmek” (Aksoy, 1988: 618) olarak tanımlanmıştır. Güçlü olan sevgilidir. Âşık, çaresizdir, güçsüzdür ve sevgilinin önünde baş eğmekten başka çaresi yoktur. Tasavvufi anlamda ise güçsüz olan kulların Allah'a baş eğmesi, ibadet için mihraba eğilmesi de baş eğmek olarak şairlerde işlenmiştir.

“Kurban olmak ya da kurbanı olmak deyimleri Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmaili Allah adına kurban etme olayını hatırlatıyor” (Pala, 1989: 274). Beyitlerde çokça kullanılan bu deyim sevgili için kullanılmıştır. Aşığın, sevgili için her türlü ıstırap ve üzüntüye katlanması, sıkıntı çekmesi anlamlarında sıkça kullanılmıştır. Âşık, sevgilinin yolunda ölümü göze almış ve adanmış bir kurban gibidir. Bu durum âşık için bir ihsandır.

Gönül bağlamak deyimini içten bir şekilde severek bağlanmak, âşık olmak anlamlarında sıkça kullanılmıştır. Genellikle âşık, sevgilinin saçına gönlünü bağlar ve onun her bir zülfünün kıvrımında aşığın gönlü bağlıdır. Bu anlamda beyitlerde en çok kullanılan deyimlerden biri olmuştur.

Âşık, sevgili için her an hizmete hazır bir kul, bağlı köledir. Bu anlamda yine baş eğmek deyiminde olduğu gibi âşık güçsüz ve kul olan, sevgili ise güçlü ve efendi durumundadır. “Sevgili kul, âşık sultandır. Padişahın tam zıddı özelliklere sahiptir. Âşık bende olarak sadakatin yagene temsilcisidir” (Pala, 2004: 66). Âşık, sevgilinin kulu olup her an onun kapısında beklemek ve vereceği emirleri derhal yerine getirmek ister. Bu anlamdan ötürü baş eğmek, boyun eğmek, köle olmak deyimleriyle de benzer anlamları taşımaktadır.

Gam, sıkıntı, elem edebiyatımızda şairlerin sıkça kullandığı ifadelerdendir. “Gam hiç kimsenin çekemediği bir yük, tahammül edilemeyen bir zehir, yaradır. Âşık, gam ile iç içedir. Her bakımdan gam ile birlikte anılır” (Pala, 2004: 161). Şairler kendilerinin, tasvir ettikleri aşığı ya da halkın çektiği sıkıntıları gam çekmek, gamyememek, gama düşmek gibi deyimlerle sıkça ifade etmişlerdir. Sosyal hayatın izleri bilhassa gam çekmek

deyimiyle vurgulanmıştır. Sevgili-âşık ilişkisinin yanı sıra gam çekmek deyimi tasavvufi anlamda da sıkça kullanılmıştır. Şairler dünya hayatının bir sürgün olduğunu, burada gam çekildiğini vurgularken; çekilecek gamın dünyada çekilip, ahirette gam çekilmemesini temenni etmişlerdir.

Sevgiliye olan aşkıyla yanıp tutuşan âşık en sonunda kül olur, bütünüyle yanar. Onu yakan aşkın ateşidir (nar-ı aşk). Âşık, dumansız bir alev gibi içten içe yanar. Aşığın ateşi gözde tutuşup, gönülde yanar. Âşık, içindeki yangını söndürebilmek için sürekli ağlar. Sevgili ise dumansız olan bu yangını görmezden gelmekle mükelleftir. Bu anlamlarda kül olmak ya da kül etmek deyimi sıkça kullanılmıştır. (Pala, 2004: 38)

1.2.3. Dîvânlarda En Çok Kullanılan Deyimlerdeki Edebî Sanatlar

Divanlarda En Çok Kullanılan Deyimler	Deyimlerin Bulunduğu Beyitler	Beyitlerde Bulunan Sanatlar
Can vermek	Cân virür çoğdur ser-i kūyuñda kurbân olmağa Hâzır it şemşir-i bürrānuñla bir hançer bile	Mecaz-ı Mürsel Tenasüp
Yüz Sürmek	Ayağūñ tozına yüz sürmege vërmez şabā ruḥşat Yüzün yüz kerre şebnem yumadın gül-berg-i sîrābuñ	Kişileştirme Mübalağa
Kan Ağlamak	Āh eyledüğüm serv-i hîrāmānuñ içündür Ḳan ağladuğum gonce-yi ḥandānuñ içündür	Kinaye
Gönül Vermek	Her kim ki vire gönlin anuñ küfr-i zülfine Ārām u şabrı ḳalmaya her dem ḡarîb ola	Kinaye
Gark Etmek/Olmak	Gözlerüm yaşına ḡarḳ iken gören āhum odın Dër görüñ bî-çāre hem deryāya düşmiş hem yanar	Mübalağa Leff ü neşr
Yüz Çevirmek	Şeyḫler mey-ḥāneden yüz dönderürler mescide Bî-ṭarîḳatlar gerek kim doğru yoldan azeler	Kinaye Tenasüp

El Vermek	El v�r�r idi dest-i se'adet ba�a hem�n Alup el�mi lu�fu� eli �tse merhaba	Kinaye
Ba� E�mek	Ger�i ba� egmedi Cem�id ile H�k�na Kerem Geldi kul oldu bug�n �ah S�leym�na Kerem	Kinaye
Kurban Olmak	I�k ile ya Yahy� kulu� gibi hez�r-ender-hez�r �lmege c�nlar v�r�r yolu�da kurb�n oldu�um	Kinaye
G�n�l Ba�lamak	To�rulu� ile ka�u�na dil ba�ladu� sen�n� R�miz efendi a�a nitekim kem�na t�r	Kinaye Tenas�p
Kul Olmak	Kul olmal� deg�l mi i�i�inde Z�ti'y� Ol p�di�eh vilayet-i h�sn�n� velisid�r	Kinaye A�ık �stiare
Gam �ekmek	Ey Cin�n� merd ise� y�d eyleme c�nu� gamım �am �ekersen b�ri �ek �lemde c�n�nu� gamın	
Kana Boyamak	Atarsın g�mze� o�ını ba�a iy ka�ı ya her dem Dil-i �ad p�re anu��n kızıl kana boyanukdur	H�sn-i Talil

İKİNCİ BÖLÜM

Transkripsiyon Alfabeti

Tablo 1.2. Transkripsiyon Alfabeti

Küçük Harf	Büyük Harf	Simge
ﺀ	ﺀ	ء
Ā	Ā	آ, ا
Ṣ	Ṣ	ث
Ḥ	Ḥ	ح
Ḫ	Ḫ	خ
Ẓ	Ẓ	ذ
Ṣ	Ṣ	ص
d/z	D/Ẓ	ض
Ṭ	Ṭ	ط
Ẓ	Ẓ	ظ
ع	ع	ع
Ġ	Ġ	غ
Ḷ	Ḷ	ق
Ñ	Ñ	ك
ū, ō	Ū, Ō	و
y, ī	Y, Ī	ی

2.1 Atasözleri

- 1- Acı Acıyı Keser, Su Sancıyı. (ÖAA, TDK)
 Acı acıyı savar dirler meşeldür Zâtîyâ
 Râh-ı telh iç tâ gide endüh-ı devrân acısı
 (Zâtî G 1484/5)
- 2- Aç Ayı Oynamaz. (ÖAA)
 Geldi aç ayı yine oynamaz aç ayı diyü
 İrişe mülk-i ' adâletden umarsak ihsân
 (Cinânî K 25/24)
- 3- Âdeme İyilik Yaramaz
 Bu meşeldür ki şehâ âdeme eylük yaramaz
 Her ne zulm eylersen eyle baña dâd itme
 (T. Yahyâ G 531/3)
- 4- Ağlamayan Çocuğa Meme Vermezler
 Güldürmez âdemi dehr aqıtmayınca göz yaş
 Oğlana süt verilmez ağlamayınca kıardaş
 (Hayâli G 231/1)
- 5- Ağzında Mercimek Islanmamak
 Hâlûñ halîlim öpdüm uyurken didüm didi
 Islanmaz ağzuñ içre senüñ Zâtî mercimek
 (Zâtî G 695/5)
- 6- Ak Akçe Kara Gün İçindir. (ÖAA)
 Döküb saçmağa hecrüñde dem-i naqd eşküm ey meh-rû
 Ağ akçe kıara gün için dimişlerdür meşeldür bu
 (Zâtî G 1228/1)
- 7- Akar Suya Eser Yele Dayanma (ÖAA)
 Akar şuya eser yile tayanma göñlüme dirdüm
 Meger çeşmüm ise âbî imiş âhum hevâyîdür

8- Alet İşler El Övünür. (ÖAA)

Meşel-durur ki dênür âlet işler el öginür
 Yazar mı nâmeğe haṭṭı kesilmeyince kalem
 (T.Yahyâ MS 6/5)

8- Alışkanlıkları Terk Etmek Zordur

Ey Hayâlî ‘ aşka inkâr etse zâhid ta‘ n degül
 Haylî müşkildür kişi terk eylemek
 (Hayâlî G 641/5)

9- Alna Yazılan Başa Gelir

Hışm idüb didi ki müştüm yüzüğüm möhri ile
 Haṭṭ yazar alnuña didüm yazılan başa gelür
 (Zâtî G 328 / 4)

10- Altın Yere Düşmekle Pul Olmaz (ÖAA)

Ḳıdem da‘ vâsın itmek ṭab‘ -ı cevher-dâra lâyıdur
 cevher eskimez eksilmez olmaz hâke düşse zer
 (Nev‘i K 20/18)

11- Altının Kadrini Sarraf Bilir (ÖAA)

‘ Aşḳ şarrâfına göster yüzüñ ey sîm-beden
 Ne bilir câhil olan kıymetini altünüñ
 (Hayâlî G29/3)
 Şâdmânem aña kim ikrâm ider ehl-i kemâl
 Cevher kıdrini bilmez kimse illâ cevherî
 (T. Yahyâ K 47/30)

12- Arayan Mevla’sını da Bulur, Belasını da

Bu meşeldür Tanrısun bulur dimişler isteyen
 İtmeyem mi ben seni bu gün der-âğuş ey şanem
 (Zâtî G 976/4)

13- Arife Tarif Gerekmez

Âh u nâleñden Muḥibbî yâr añlar ḥalüñi
 Sözüñi uzatma çün kim ‘ arife bir nükte bes

(Muhibbî G 1382/7)

14- Aşığa Bağdat Uzak Düşmez. (ÖAA)

Atuñ oynagı olursa n'ola iqlīm-i 'acem
'Āşığa baǵdād ırāğ olmaz meşeldür bī-gümān

(T.Yahyâ K 2/36)

Bilmedük nice irişdügümüzi Bağdad'a

Āsāfā olmaz imiş 'āşığa Bağdad ırak

(T. Yahyâ K 127/12)

15- Âşık Arsız Olur

Pāymāl olsam ne ğam iy hüsın ilinüñ Hüsrev'i

Bu meşel meşhürdur kim 'āşık olur 'ārsuz

(Muhibbî G 1279/4)

14- At Ölür Meydan Kalır, Yiğit Ölür Adı (Sanı) Kalır. (ÖAA)

Ço yolunda öleyim ben dahı bir ad ideyim

Çün gider her kişi amma ad-ıla san añılır

(Muhibbî G 1192/4)

14. At Tepişir Eşek Ölür

Ceng idecek nigār içün biri biri ile āşıkān

Araya girme ey rakib at deǵişür eşek ölür

(Zâtî G 325/4)

15. Ateş İle Pamuğun Oyunu Olmaz (Ateş ile Pamuk Bir Arada Durmaz)

Penbe ile āteşin gerçi ki yodur oyunu

Od içinde bülbülü şağlar semendervār gül

(Hayâlî K 12/7)

16. Ateş Olan Yerde Duman Tüter (Ateş Olmayan Yerden Duman Çıkmaz)

Bildiler 'āşıklıgum şinemde olan oddan

Zıra āteş žāhir olur kıanda yansa düddan

.(Muhibbî G 2603/1)

17. Atılan Ok Geri Dönmez. (ÖAA)

Āhın alma raħm kııl halk-ı cihāna di yazuk

Girü dönmez her kaçan kim atıla ilerü oğ

(Muhibbî G 1629/1)

18- Avcı Avını Kan İle Gözler

Gözün çün kanımı dökdi bilürsin iy kemān ebrū

Meşel şayyād olan dirler şikârı kan-ıla gözler

(Muhibbî G 1129/4)

19. Ayıpsız Yār Arayan Yārsız Kalır. (ÖAA)

Bî-vefā yārın Muhibbî cevri ni ma' zūr tut

arsız kalır cihānda aybsız yār isteyen

(Hayâlî T 2/5)

20. Az Olsun Uz Olsun. (ÖAA)

Bir cānā geçer nāvek-i müjgānını gönder

Meşhūr meşeldir bu ki az olsun uz olsun

(Hayâlî G 69/2)

21- Az Tamah Çok Zarar Verir

Büseñi biñ cāna değışdüñ hemen

Eyler imiş az tama' çün çok ziyān

(T. Yahyâ G 465/1)

22- Bağından Bilinür Yenecek Aş

Çoçılur taze tırāşı gelicek dilberler

Bu meşeldür ki beğından bilinür yinecek aş

(T. Yahyâ G 400/7)

23- Bal Bal Demekle Ağız Tatlanmaz

Degme kâbil kesb-i feyz itmez kelam-ı 'ışğdan

Bādenüñ feyzi sebū vü sâgāra kılmaz eser

(Nev 'i K 17/74)

24- Baş Kesilmekle Bitmez

'Uşşākı işigüñde öldürmegil habībüm

Meşhūr bu meşeldür kesilse baş bitmez

(Muhibbî G 1292/3)

25- Bayramda Kişi Sevdiğini Öper

İtlerin yārun Hayâlî būs eder rüz-ı visāl

Eski ‘ādetdür kişi ‘îd olsa yārāmı öper

(Hayâlî G 166/5)

26- Beş Parmak Bir Olmaz

Şi‘ rimüñ beş beyti Yahyâ ma‘ nîde yeksāndur

Söylenür illerde gerçi düz deĝül engüşt-i penç

(T. Yahyâ G 306/5)

27- Bir İsteyen İkidenden Bîhaber Olsa Gerek

Bilmez iki cihān ĝamını mübtelā-yı ‘aşķ

Z irā bir isteyen ikiden bî-haber gerek

(Hayâlî G 286/4)

28- Bir Tahtta İki Padişah Olmaz (Bir koltuĝa İki Karpuz Sıĝmaz)

Gerekmez cān kim ‘aşķuñ yeter dil mülküne sultān

Ki şeh bir vilāyetde mücerred ķuru ĝavĝādur

(Hayâlî G 151/4)

29- Bir Uzunun Derdini Ötekine Söyleme. (ÖAA)

Derdini bir uzunun bir uzva ifşā eyleme

Dökse kanın yere zaķm-ı hūn-feşānın duymasın

(Hayâlî G 17/2)

30- Bugün Bana İse Yarın Sanadır. (ÖAA)

Gün yüzüñe ‘arz eyle ki ĥatķuñ gelür āķır

Bugün baña ise yarın ey dost sanadır

(Nev‘î G 161/4)

31- Bugünün İşini Yarına Bırakma

Bugünü yarına ķomaz der-miyāñilerdenüz

(Hayretî MRB 33/12)

32- Canı Yanan Eşek Atı Geçer

Acıtma dostu seni tā geçmeye adū

Meşhürdur bu atı geçer acıyan eşek

(Zâtî G 726/4)

33- Cihan Tutuşsa İçinde Hasırî Yok

Cihân pür-âteş-i sūzân olursa ğam degül Nev'î

İçinde âteş-efrūz olmaĝa bir büriyâmuz yok

(Nev'î G 229/6)

34- Daĝ Üstü Baĝ Olmaz

Hayâlî gibi ger ' aşık saña saĝ üstü baĝ olmaz

Melâmet tablını derbend ğamda çalabilmezsın

(Hayâlî G 449/5)

35- Daĝından Ne Gördüm ki Dumanından Ne Göreyim

Dediler kim hazân eyyâmı geldi vaqt-i işretdür

Bahârından ne gördüm kim görem anun hazânından

(Hayâlî G 428/4)

36- Delidir, Ne söylese Yeridir

Yüzüne beñzerem dese n'ola şu

Köpüklü bir delüdür n'olsa söyler

(Hayâlî G 189/3)

37- Denize Düşen Yılana Sarılır

Dîde kan aĝlar iken eylerem aĝyâra niyâz

şuya ĝarĝ olsa kişi destini sunar

(Hayâlî G 502/4)

38- Diken Zahmını Bülbül Götürür

Yaralar ursa ne ğam sen gül için baña raĝīb

Bu meşeldür ki diken zaĝmını bülbül götürür

(Muhibbî G 1083/3)

39- Dikensiz Gül Olmaz. (ÖAA)

Muhibbî yarı aĝyâr-ıla gördüm

Didüm ' âlemde gül var mı dikensüz

(Muhibbî G 1225/5)

Her ne dirseñ bulunur gülzār-ı dehr içre hemān

Ĥārsuz gül gözleme aġyārsuz yār isteme

(Nev'î G 420/3)

Şikāyet kıllma zulmüñden nażar kıll ol ĥat ü hāle

Ki bitmez bu çemende hārsuz gül daġsız lāle

(Hayālî MKT448/19)

40- Domuzdan Bir Kıl Koparmak Kardır

Bir kıll üzmek toñuzdan assı imiş

Düşmenüñ rişini bu gün yolduñ

(Zâtî G 951/6)

41- Dünya Başına Dar Gelir

İstesem bir çāre biñ nā-çārllık yüz gösterür

Vüs'at istersem geñiş dünyā başuma tar olur

(Nev'î G 121/2)

42- Eden Bulur

‘Uşşāka cefā etme efendim bu cihāndur

İtdüklerüñi bendelere sen de bulursuñ

(Hayretî G 415/4)

43- Eğri Oturup Doğru Konuşalım. (ÖAA)

Meşeldür egri otur toġrı söyle dirler ey Zâtî

Egil evşāf-ı kıdd-i yāri okı her zamān toġrı

(Zâtî G 1794/9)

44- El Elden Üstündür. (ÖAA)

Zîr-i destüñde olursa tañ-mı gülşende çenār

Ey sehî-kāmet meşeldür dest ber-bālā-yı dest

(T.Yahyâ G 32/2)

ko ğırralığı olur el üstind el ey mäh

Gör rif' atini pençe-i mihrün kamer üzre

(Nev'î G 394/4)

Serv-i kıaddüñdür çınarı eyleyen gülşende pest

Bu meşel meşhürdür kim dest-ber-bālā-yı dest

(Hayālî G 32/1)

45- El ile Gelen Düğün Bayramdır. (ÖAA)

Terk-i cām êtsem n'ola rüz-ı şıyām-ı 'āmdur

El-ile olan kaçā sāķî düğün bayramdur

(T.Yahyâ G 84/1)

İl ile iren belā dirler düğün bayram olur

şavm-ı hecrün ey hilāl-ebrü velî tenhā bana

(Zâtî G 33/5)

46- Er Olan Kimsenin Ayıbını Görmez

hayretî ehl-i hüner çokdur velî 'ayb olmasun

Görmedüm ben kimse 'aybın görmemek gibi hüner

(Hayretî G 128/5)

47- Er Ol da Baş Yar

Ser tutmag ise ger ğarāzuñ seng-i mihnete

Var baş yar gönül göreyin seni tek er ol

(Hayâlî G 381/3)

48- Er Olana Bir Hüner Yeter

Da' vāda 'āşıkā sanemā terk-i ser yeter

Meydān-ı 'aşķ içinde ere bir hüner yeter

(Hayâlî G 136/1)

49- Erkek Koyun Kasap Dükkânına Yakışır. (ÖAA)

Tığ-i ğamzeñden döner şanma beni bir cān için

Kim meşeldür dostum erkek koyun kıurbān için

(Cinānî MTL 44)

50- Gökten Ne Yağdı da Yer Kabul Etmedi. (ÖAA)

Gökden ne yağdı kim anı götürmeye zemin
Cânâne pür-cefâ ise tañ-mı cihân gibi

(T.Yahyâ G 449/5)

51- Gönülden Gönle Yol Vardır

Dilüm pür mihr-i yâr-ıla neden fâriğ ola dilber
Meşeldür yâ n'îçün dinmiş ki dilden yol var dil hâ

(Muhibbî G 61/3)

52- Göz Görmeyince Gönül Katlanır. (ÖAA)

Yarüñ rakıbe görmeyin hem-dem olduğın
Göz görmeyince çünki olurmuş gönül emîn

(Cinânî G 198/2)

Göz görmeyince katlanır imiş gönül dimen
Baña kazıyyenüñ n'ideyüm aķsi oldu hep

(T. Yahyâ TKB 163/5-6)

53- Gözden Irak Olan Gönülden de Irak Olur. (ÖAA)

Egerçi dūr olan gözden gönülden dūr olur derler
kağımî bendeñem luţf ét ferâmüş étme sulţānum

(Hayretî G 414/3)

54- Gözden Önce Kulak Âşık Olurmuş. (ÖAA)

‘ Âşık oldum işidüp nām-ı şerîfüñ cān-ıla

Bu meşeldür gözden evvel ‘ âşık olurmuş kulak

(Muhibbî G 1619)

55- Göze Yasak Olmaz

Atalardan bu meşeldür çün göze olmaz yasağ
Āfitāb-ı hüsñüñe neyçün senüñ bakılmasun

(Muhibbî G 2690/39)

56- Güle Dikeninden Zarar Gelmez

Gözümde mesken et hār-i müjemden ihtirāz etme
 Gül-i handāna her dem hār yār olmaḡ zarar virmez
 (Fuzūlî G 117/3)

57- Gülü Seven Dikenine Katlanır

Dilde dāḡ-ı mihneti olsun melāmetden ne ğam
 Bu çemende gül diken kaçmaz cefa-yi hārdan
 (Hayālî G 392/4)

58- Güneş Balçıkla Sıvanmaz. (ÖAA)

Güneşi balçık eylemez mestür
 Eyledüñ gerçi hāk içinde karar
 (Nev'î TRB 6/48)

59- Güneşi Görmeyen Meyve Ham Olur

Bār-ı ümîd ' aşḡ ile erer kemaline
 Gün pertevini görmeyicek mîve hām olur
 (Hayālî G 92/2)

60- Hacı Hacıyı Mekke'de Bulur

Cān u dil kūyüñe revān olsun
 Hācı hācıyı Mekke'de bulsun
 (Nev'î G 320/1)

61- Hali Perişan Kişi Uyuyamaz

Şāneler görsem eger zülfeyni uyḡum aparur
 Bu meşeldür olıcak kişi perişān uyumaz
 (Muhibbî G 1356/3)

62- Hamama Giren Terler

Didüm şḡuñda bu dıdem dürr-i eşkin döküb saçdı
 Didi dil-ber meşeldür bu kim hammāma giren derler
 (Zâtî G 203749)

63- Hangi Rüzgâr Attı? (ÖAA)

Ol Süleymân-ı zemân gördi gelür Zâtî didi
 ıangı yiller esdi geldün bu duâ' -güdan yana
 (Zâtî G35/7)

64- Hangi Taş Katıysa Başını Ona Vur

ıangı taş katıysa ursun başını aña raķıb
 Nerm olur Nev' iye ol şem ' -i dıraşşānum Kıaya
 (Nev ' i G 13/7)

şan' at-ı ' aşkı iletdüm başa ben ey seng-dil
 Kıangı taş katı ise döğsün ana baş Kūhken
 (Hayâlî G 433/2)

65- Hasta Olmayan, Sağlığın Kadrini Bilmez. (ÖAA)

Yürü bir hastaya ' arz eyle Hayâlî sözünü
 Saç olanlar ne bilir çektiğini sayrının
 (Hayâlî G29/5)

66- Hastalıktan Sonra Şifaya Ulaşılr

Gussa çekme mübtelā-yı ' aşķ olduńsa gönül
 Çünkü bimar olmanuñ Āhir sonu tımārdur
 (Hayâlî G 141/2)

67- Hatasız Kul Olmaz. (ÖAA)

Egerçi ki günāhum çok cihānda kul hatāsuz yok
 Velî senden umar şefķat dağı luş u keremlerdür
 (Muhıbbî G 496/2)

68- Hazinele Viranelerde Olur

Gönülde ' aşķun oldu ey cevān genç
 Beli vırānede olur nihān genç
 (Hayâlî G 39/1)

69- Hazinenin Bekçisi Yılan Olur

N'ola dūr olmazsa yüzüñden iki zülf-i siyah
 Bu meşeldür gence erse etmez anı mār terk
 (Hayâlî G 306/3)

70- Her Ağlamanın Bir Gülmesi Olur

‘ Acebdür her hazānuñ bir bahāri irişür āhır
 Güzellik bāğınuñ amma hazānına bahār olmaz
 (Nev‘î G 179/3)

71- Her Ahirin Bir Evveli Vardır

Beni devrān eger kim āhir etse
 Ne ğam her āhirin bir evveli var
 (Hayâlî G 130/3)

72- Her Gündüzün Bir Gecesi Olur

Vişālũñ çünki bākıdür firākı
 Muğarrerdür ki her rūzuñ şebi var
 (Muhibbî G 1160/4)

73- Her Yiğidin Gönlünde Bir Aslan Yatar. (ÖAA)

Ĥor görme her bağan miskini āhũ çeşmüne
 Dostum her kişinũñ göñlinde bir arslan yatur
 (Cinânî G 60/2)

74- Her Yokuşun Bir İnişi, Her İnişin Bir Yokuşu Vardır. (ÖAA)

Dāyim issi bilür işi her yokuşın var inişi
 (Hayretî G 190/4)

75- Hile ile İş Gören kişi Mihnetle Can Verir. (ÖAA)

‘ İsā lebũne zāhid ölümlü dirilmesün
 ‘ İletle dirilen kişi miñnetle cān vètür
 (T.Yahyâ G 106/3)

Yāruñ elinden çıkar şunma tama‘ destini

İllet ile dirilen mihnet ile cān verir

(Zâtî G 292/2)

76- İki Dudağı Aşan Her Sır Yayılır

Sırr-ı ‘ışkı şaklagıl şineñde izhār eyleme

Çün dimişler “külli sırrın cāvizü’l-isneynişā”

(Muhibbî G 1512/4)

77- İki Kişinin Bildiği Sır Değildir

Götürme gel dile ey Hâyetî cān u gönül rāzın

Ki her bir sır ki işneyni tecāvüz itdi şāyidür

(Hayretî G 126/7)

78- İki Şahit İle Bir Adam Asılır

Göklerde yiridür mehi şakķ itse hilālün

Zjirā ki iki şāhid oldı bu daŖvā

(T. Yahyâ K 20/40)

79- İnsan Ettiğini Bulur

İy güzeller şāhı zulm itme bugün ‘uşşāka gel

Bu meşeldür her ne kim kılssa kişi yarın görür

(Muhibbî G 1131/3)

80- İt Ağzını Kemik Tutar

Çendüñi göster ki Zâtî tutā düşman ağzını

Bu meşel meşhurdur it ağzını tutar kemik

(Zâtî G 792/5)

81- İti Öldüren Sürür.

Sākî yıkıldı cām-ı meyünle rakı̄b-i ħar

N’eylerseñ eyle anı iti öldüren sürür

(T. Yahyâ G 107/7)

Öldürdügin rakı̄büñi ‘aşık sürür yürür

Cānā meşeldür bu iti öldüren sürür

(Zâtî G 208/1)

Bu atasözü Ömer Asım Aksoy'un "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (1-2)" eserinde "İti (köpeği) öldürene sürütürler" şeklinde verilmiştir (Aksoy, 1988: 152).

82- İyilik Yap Denize At. (ÖAA)

Aşafâ çün-ki deñür eyliği eyle şuya şal
Seni bu köpri tevâbıyla meţâb êtdi ħudâ
(T.Yahyâ K 31/13)

Çıl eylügi şal şuya ki deryâlar eder dür
Şol kıatreyi kim ebr Óatâ-yi sadef eyler
(Hayâlî G 128/3)

83- Kanı Kan İle Yumazlar, Kanı Su İle Yurlar

Ger suçum laÓlün emüp kıan itdügümse sâkıyâ
Kıanlar ağılatma beni kıanı yumazlar kıan ile
(NevÓi G 404/4)

Eger kim bÿy-ı ħulkuñdan dem ursa nâfe incinme
Bu söz meşĥürdur dirler yumazlar kıan ile kıanı
(Hayâli K 22/16)

Kıanda imiş turalum iki elüm kıanı kerem
Yaşuma ġarķ eyleme kıanı yumazlar kıan ile
(Zâtî G 1471/2)

84- Kaza Geliyorum Demez. (ÖAA)

Dost kıüyına Óadū uğurlayın şayed gele
Bu meşel şâhir meşeldür görini gelmez kıaşâ
(Zâtî G 10/3)

85- Kendi Düşen Ağlamaz. (ÖAA)

Gerçi dirler kendi düşen ağlamaz üftâde dil
Kesmeyübdür tığ-i Óışķa düşeli ağlamasın
(Zâtî G 1161/4)

Neye ağlar düşelden Óışķa göñlüm
Meşeldür ağlamaz çün kendi düşdi

(Muhıbbî G 3431/5)

86- Kibir Olan Yerde Din Olmaz

Tekebbür eyleyüp kendüni yüksek görme alçak gör
Ezelden kibr olan yirde dimişlerdür ki dīn olmaz

(Muhibbî G 1238/6)

87- Kimse Zindana Meyletmez

Ne'ÿçün eylersin dilâ fikr-i zeķan dīvānesin

Bu meşeldür hîç kimse meyl-i zindān eylemez

(Muhibbî G 1218/3)

88- Kin İle Din Dağılır

Dōstum kīn eyleyüp ebrūlaruñ çīn eyleme

Böyledür dirler meşeldür kīn ile dīn tagılır

(Muhibbî G 1015/6)

89- Kurunun Yanında Yaş da Yanar. (ÖAA)

Tāb-ı dilden ahker-i sūzāna döndi gözlerüm

Bu meşeldür kim yanar huşķūñ yanınca ter bile

(Bâkî K 10/7)

Cismümi yandurma raķm ét yaşuma èy bağrı taş

İhtiyâţ ét yanmasun nā-geh ķuru yanında yaş

(Fuzûlî G 131/1)

Āteş-i 'ışk-ıla yandı dil yanınca cān dağı

ķuru yanınca bile yanagelüpdür yaşlar

(Muhibbî G 941-7)

90- Kuşu Kuş ile Avlarlar. (ÖAA)

Göñül murđın şikār étse maķaldür.

(T.Yahyâ ŞH 2/132)

91- Malumun İlamı Muteber Değildir

Vaşf-ı cemālūñ bütün iller bilür senūñ

Ma' lūm olanuñ olmadı i' lāmı mu' teber

(T. Yahyâ K 110/44)

92- Mazlumun Ahı Yerde Kalmaz

Yerde almaz gn gibi mazlmun Âhı arsarı
 Zâlimn eyvan-ı Keyvânîn yıar vîrân ider
 (T. Yahyâ G 330/3)

93- Meyveli Ağacı Taşlarlar

am eylemeyp nal-ı adın serke olann
 Bezl itmek in mîvelerin taşlaruz biz
 (Nev'î G193/4)

am yime her taraftan atarlarsa sana taş
 Sen âh-ı mîvedâr olıgr ayretî hemân
 (Hayretî G 443/5)

Cefâ taşın ne an atsa Hayâlî sana alaqlar
 Belâgat mîvesin peydâ eden nal-i hnersin sen
 (Hayâlî G 420/6)

ecer-i mîve gibidr gzelm ehl-i kemâl
 Dâyimâ dest-i edânîden ana taş gelr
 (T. Yahyâ G 362/5)

94- Misafir Umduğunu Değil Bulduğunu Yer. (AA)

Tekye-i ' âlemde Zâtî hân-ı val-ı dil-berî
 onuğ umduğın yimez geri ki mihmandur umar
 (Zâtî G 350/5)

95- Mum Altı Karanlık Olur. (AA)

Kara ata n'ola binse o meh-r
 Olur zîrâ erâğ altı arau
 (T.Yahyâ G 361/1)

Bu atasz mer Asım Aksoy'un yukarıda adı geen eserinde "erağ dibi karanlık olur (ıra dibine ışık vermez)" olarak gemektedir (Aksoy, 1988:99).

96- Mum Dibine Işık Vermez

Grmeyesin ayağun altındaki ' âıqları
 Bu meeldr aran dirlere olur pây-ı erâğ
 (Muhibbî G 1536/3)

97- Ne Alıp Veremediğin Var

Çün ey pervâne ‘ aşkınsın ırağdan yan yakın gelme
 Bu şem‘ -i meclisārāye ne verdün alabilmezsin
 (Hayâlî G 448/4)

98- Ne ekersen Onu Biçersin

Her ne ekersen dilā āhîr biçersin sen anı
 Çünkü Hâk virmiş-durur her şeye bir dürlü sebeb
 (Muhibbî G 141/3)

99- Osurukla Boya Boyanmaz. (ÖAA)

Oşuruğ ile boya boyanmaz
 Böyledür böyle atalar meşeli
 (T.Yahyâ KT 8/5)

100- Öksüz Oğlan Göbeğini Kendi Keser. (ÖAA)

Bu meşeldür ki dimişler atalar
 Öksüz oğlan göbeğin kendi keser
 (Cinânî MM 1/62)

101- Önce Can Sonra Canan

Neyler hayâtı ‘ aşık olan derd-i yârsuz
 Evvel kişiye cān gerek andan cihān gerek
 (Hayâlî G 302/3)

102- Önce Yoldaş Sonra Yol

Evvel soñra t̄ariğ bu meşel-durur
 Yol korkuludur eyle dil ‘ ışk-ıla iħtilāt
 (Muhibbî G 1502/2)

- 103- Rüzgâr Esmeyince Yaprak Kımıldamaz
 Çün düşmedüm hevâna niçün yilerin yâ ben
 Yil esmeyince hod güzelüm çöp kımıldamaz
 (Zâtî G 521/2)
- 104- Sabır ile Koruk Helva Olur. (ÖAA)
 Şabr kıl kim şabr-ıla dirler koruğ helvâ olur
 Gitmesün hergiz dilüñden zıkrüñ olsun yâ Şabûr
 (Muhıbbî G 631/3)
 Gözüme koruk şıdurmaz bâğ-ı vaşlından dime
 İvme Zâtî şabr ile âhır koruğ halvâ olur
 (Zâtî G 353/5)
- 105- Sağlıklı Kişi Hastanın Halinden Anlamaz
 Gözüñden sor dil ü cânım niçe bîmâr-ı ‘ışk oldu
 Meşeldür hasta ahvâlin ki bîmâr olmayan bilmez
 (Muhıbbî G 1316/4)
- 106- Sahibini Ağırlayan Köpeğine De Kemik Verir
 Ağyâr öninde zaf ile cân virdüğüm bu kim
 Issın ağırlayan itine üstühân virür
 (T. Yahyâ G 348/2)
- 107- Sakalımız Yok Ki Sözümüz Dinlensin
 Du‘âlar eyleyüp şık şık hudâdan cennet istersin
 Sözüñ geçdiydi ey sūfî olmasa şağaluñ seyrek
 (Hayretî G 272/4)
- 108- Sırrını Söyleme Dostuna O Da Söyle Dostuna
 İşidüp benden rümüz-ı ‘aşkı Ferhâd etdi fâş
 Sırrını olmaz imiş açmak kişi yoldâşına
 (Hayâlî G 565/4)

Halk elinden irmeye dirseñ saña biñ türlü renc
 Kimseye rāzuñ tıyurma gizlü genç ol gizlü genç
 (T. Yahyâ G 306/1)

109- Su Aktığı Yere Yine Akar. (ÖAA)

Bu meşeldür ki şu ağıduğı yire yine ağıar
 Çemen-i 'āleme şalsun keremüñ āb-ı revān
 (Nev'î K59/10)

110- Su Bulanmayınca Durulmaz. (ÖAA)

Bilüñ ağzunçün eyler cān ü dil ceng
 Ne ol var ortada şorsañ ne hōd bu
 (Zâtî G 1217/4)

111- Şeriat Faydalı Olanı Yasaklamaz

Mağabbethānedir gönlüm ezelden 'aşq-ı cānāna
 Kōparmaz şer' bir taşın kadīmi olsa bir hāne
 (Hayâlî KT 24)

112- Şeriatın Kestiğı Parmak Acımaz. (ÖAA)

Bu meşeldür acımaz kesdüğı parmak şer' üñ
 N'ola çekmezse o mağdüm-ı mükerrrem ta' bı
 (Cinânî TA 149/10)

Şer' kesdiğı parmak acımadı

Gerçi kim ağıdı lāle-gün kanı

(Hayâlî K16/6)

113- Tatlı Dil Yılanı Deliğinden Çıkarır. (ÖAA)

Tatlı söz kōmaz muğatabda yılanlıkdan eşer

Hōş dimişler tatlı söz-ile yılan inden [çıkar]

(Zâtî KT 30/2)

- 114- Ulu Ağacın Gölgesi Uzağa Düşer
 arīb-i āk-i pāyüñden tecavüz eyler isānuñ
 Iraqlara düşer serv-i bülendüñ sayesi ekser
 (Nev‘i K 21/21)
- 115- Üzüm Üzümeye Baka Baka Kararır. (ÖAA)
 Göz arardub saña il düşeli arardı gözüm
 Üzümeye göre ararur bu meşeldür ki üzüm
 (Zâtî G 987/1)
- 116- Veren El Alan Elden Üstündür
 Keff-i kerīm ile olımaz bir le’im eli
 Feyz itmede cihānda olur mı serāb āb
 (Hayretî K 10/22)
- 117- Yanlış Hesap Bağdat’tan Döner. (ÖAA)
 Meşeldür söylenür yanlış döner Bağdād’dan dirler
 N’ola ılsa hidāyet bana necm-i re‘ y-i rahşānı
 (Nev‘î K 47/9)
- 118- Yerin Kulağı Var. (ÖAA)
 Āh itme na‘l-i esbi nişānın görüp dilā
 Şāyed kimesne işide yirüñ ulağı var
 (Bākî G 53/3)
- Beñzetme Zātî’yā at-ı yarı benefşeye
 Şāyed o ğonca işide yirün ulağı var
 (Zâtî G 369/5)
- İşidüp cümle olurlar haberdār
 ‘ Aceb olmaz ki yirüñ ulağı var
 (T. Yahyâ G 268/2)

- 119- Yiğit Başından Devlet Irak Değildir. (ÖAA)
 Hāk-i pāyın tāk idelden çarha ırgürdüm seri
 Bu meşel devlet dimişlerdür degül erden ırağ
 (Muhibbî G 1531/4)
- 120- Yolcu Yolunda Gerek
 Ğāfil olma yol eri yolda gerek ey Yahyâ
 ‘İşk yolında ölüm ‘aşıkça vuşlat yolıdur
 (T. Yahyâ G 332/5)
- 121- Yügrük At Yemini Artırır. (ÖAA)
 Deşt-peymālîk kılup ol muğtenim meydāna gel
 Yügrük at kendü yemini arturur budur mesel
 (Cinânî MTL 133)
- 122- Zahmet Çekmeden Mutluluğa Erilmez
 Āh kim dilber rakîbüñ dā‘imā yanındadır
 Be meşel meşhürdur devlet kızā yanındadır
 (Hayâlî G 144/1)
- 123- Zahmetsiz Rahmet Olmaz
 Belā-yı fūrķata şabr it vişāle irmek isterseñ
 İrişmez devlete Zātî cihānda kimse mihnetsüz
 (Zâtî G 553/5)
 Ne ğam ger vaşl-ı yār için çekem renc
 Kişi kim renc çekmez bula mı genç
 (Hayâlî G 41/1)
- 124- Zaman Sana Uymazsa Sen Zamana Uy
 Ta‘n itme şeyh-i şehre imām-ı yegâneye
 Gördün zemāne uymadı sen uy zemāneye
 (T. Yahyâ MST 189/1-

2.2.Deyimler

Abad Eylemek

Ꞑılup avān u enşār ile dilşād

Hemîşe hānedānîñ iyle ābād

(Muhibbî G 1245/1)

Ma' mure-i derūnı harab itdi ğam veli

Maḥrusa-i maḥabbetüñ ābād olup gider

(Bākî G 141/2)

Abdar Olmak

Naḥl-i nazma iy gönül bil meyve-i ma' nā gerek

Ma' nī ger olmaya dinmez aña ābdār şir

(Muhibbî G 936/6)

Acı Çekmek (TDK)

Deryā dil uzadalı çeker turmaz ıztırāb

İncitme ḥalkı kelb-i ṭavîlü'l-lisān gibi

(T. Yahyâ G 34/12)

Acı Yaşlar Dökmek

İster-iseñ dür dişin dök acı yaşlar iy gönül

Ꞑar-ı deryāda Muḥibbî bulunur dür-dāneler

(Muhibbî G 1170/5)

Aç Doyurmak (TDK)

Düşmez bize eyyām-ı şıyām içre toyınmaḳ

Her şeb gezerin aç toyuran ḥāne-be-ḥāne

(Cinânî K 33/19)

Ad Eylemek (Ün Salmak)

Yeter tāvus tek ucb ile Ꞑıl arāyiş-i sûret

Vücūduñdan geçip ālemde bir ad eyle anḳā tek

(Fuzûlî G 156/5)

Zülf-i kıaddi yādına çekdüñ elifler naller

Ĥayretî bezm-i belāda yine bir ad eyledüñ

(Hayretî G 311/5)

Ad Koymak

Beni dīvāne görüp berr-i ğamda

Kodılar adımı Mecnūn'a adaş

(Muhıbbî G 1436/4)

Suĥan maţlanından güneş gibi toĝsun

Ėosunlar şerif adını genç-i gevher

(Bâkî K 3/27)

Ĥdeme Karışmak

Ĥdem oldu uludı ādeme karışdı rakıĝ

Seyr eder itlerüñ ile yine akrān-şekil

(Hayretî G 326/4)

Adet Olmak

Yol ĥatar dervend-i 'ıřkuñ diyü āĝāĥ eylerüz

Sīne-i taĝlı döĝüp olmuşdur ādet beklerüzAdı Çıkmak

(Muhıbbî G 1253/4)

Kurs-ı mehle hūşe-i pervın olaldan zādımız

Ehl-i fakr içre tena'umla çıkıpdır adımız

(Hayâlî G 9/1)

Ger ad çıkarsañ n'ola mecmū'ı mu'ammā

Tab'ūñ gözine ĝün bigi ma'ölüm u mu'ayyen

(Zâtî K 71/30)

Adı Kalmak

Cihānda adumuzkçalsun diyen nām ehli serverler

Çerāğ ile arar tūmār-ı eş'ār-ı šenā-ḥānı

(Nev'î K 45/21)

Cihānda bir qurı adı qalupdur çeşme-i Hızruñ

Sen eylersin bu gün āb-ı ḥayāt ahkāmını icrā

(Bâkî G K 27/19)

Adı Var Kendi Yok

Cām la' lūndür senüñ āyine rūy-ı enverüñ

Adı var cām-ı cem ü āyine-i İskenderüñ

(Bâkî G 258/1)

Afakı Tutmak

Mülk-i sühenda nevbetümüz çaldı rüzgār

Āfâkı tutdı velvele-i kūs-i şöhretüñ

(Bâkî K 17/9)

Ağaca Kaşınmak

Yürü var bulduğunu ağaca kaşınma miskin

Sen anuñçün götüni yırtar iseñ ol olmaz

(Bâkî KT 11/3)

Ağır Altın Değmek

Kemāl-i ḥulq-ile miskīnligi qomaz elden

Revādur ağır altun degerse nāfe-i çīn

(T. Yahyâ K 19/9)

Ağız Açmak (TDK, ÖAA)

Zaḥmlardan biñ ağız açdum edā-yı şükr için

Her oḥuñ bir ni met-i ğayr-ı mükerrerdür maña

(Fuzûlî G 23/5))

Bu kadar ömr için goncayı dil-teng görüp

Sahn-ı gülşende eder ağız açıp hande enâr

(Hayâlî K 2/8)

Ağız aç iy gonca gel nuḡka mecālũñ var-ısa
Bir kelām eyle seher bũlbũl ne sũyler gũl ne dir

(Muhibbî G 607/2)

Žāhir olurdı zaħm-ı müjeñ dilde dostum
Hañçer dile gelüp ağız açsa beyāna tır

(Nev'î G 58/3)

Ağız Açtırmamak (TDK)

Medhũñi ben ne cān ile taqrĩre başlayam

Açdurmaz oldı faqr u felāket baña deħān

(T. Yahyâ G 27/20)

Ėonceye lāf-ı leřāfetde ağız açdurma

Laħza laħza anı şermende-yi güftār eyle

(Fuzũlî G 236/3)

Ağız Ağıza Vermek (TDK, ÖAA)

Gelüb ağız ağıza sũyleři yũrũdi ĥabĩb

Çıķa geldi ağıza gelmiş bozdı raķĩb

(Zātî G 68/1)

Ağız Aramak (TDK, ÖAA)

Gerçi nāzũklik ile aġzın arar engũřtũñ

Dimez ammā deħenũñ sırrını gizler ĥātem

(Bākî K 19/41)

Öykindi m'ola aġzına yārũñ diyũ zembũr

Ağızlarını ġoncelerũñ aradı bir bir

(Zātî K 48/7)

Ağız Birliġi Etmek (TDK, ÖAA)

Ağız bir idũp sũylemek āsān idi yāre

Zaħmuñla gelüp olsa eger hañçeri yek-dil

(Bākî G 298/3)

şemşirine Hayālî ġonũl verdiġin řaķın

Ağız bir eyleyip demesin yāre yaralar

(Hayālî G 101/5)

Ağız bir itdiler bizi kılmag için helak

Meclisde Zâtî'yâ iki âfet öpüşdiler

(Zâtî G 332/5)

Öpüşür gayr ile dildâr ağız bir eyler

Ya' nî ' aşıkların öldürmege tedbir eyler

(Nev'î G 77/1)

Ağız eğmek

Çuluñ durur hele eksik gedik nazar eyle

İraçdan ağız eger mâh-ı nev felekde saña

(Nev'î K1/20)

Ağza (dillere) Düşmek (TDK, ÖAA)

' Ākıbet rüsvâ olup mey tek düşer el ağzına

Kim ki bir ser-mest sâķî la' l-i ĥandânın sever

(Fuzûlî G 74/6)

Ĥavz içinde düşmesün ağıyâr-ı nâdân ağzına

Ol gazâl-i vahşîyi göndermen aslan ağzına

(Cinânî G 214/1)

Ağzı Açık Kalmak (ÖAA, TDK)

Seni bu ĥüsn ile gülşende ey şîrîn-dehen gördi

Ağız açup çalup ĥayretle geçdi kendüden gonca

(Nev'î G 430/2)

Mâh-ı nev şanma görinen azm-i peyk-i fikretüñ

Gördi çaldı peyk-i meh ağzın açup ĥayrân aña

(Zâtî K 88/16)

Ağzı Sulanmak (ÖAA, TDK)

' Aşık-ı teşne-ciger şerbet-i la' lüñ bulamaz

Hele ağzı sulanur çâh-ı zenâhdânuñdan

(Bâkî G 346/4)

Ağı sulandı içidicek çeşme-i hâyât
 Zâtî getürdi tapuña bir medh-i âbdâr
 (Zâtî K 80/33)

Ağı Süt Kokmak (ÖAA, TDK)

Hem-şiresi-y-imiş leb-i yârüñ muhalebüñ
 Ağzında süd қоқар dañi bir ağı u ter güzel
 (Zâtî K 64/8)
 Oldı bir tıfluñ kemend-i zülfine cânlar eşir
 Ğamzesinden қан tamar ağzında amma büy-ı şır
 (Bâkî G 145/1)

Ağına Bal Çalmak

Bal çaldı va' de-i vaşl ile cânân ağzuma
 Zehr қатdı aşuma amma ki hicrân acısı
 (Zâtî G 1484/2)

Ağına Düşmek (ÖAA, TDK)

Havz içinde düşmesün ağıyar-ı nādân ağzına
 Ol gazâl-i vahşiyi göndermen aslan ağzına
 (Cinânî G 214/1)

Ağına Söğmek

Geçdi yanumdan ağzuma söğdi bir iki yâr
 Güyâ ki biz құлına şeker sundı şehriyâr
 (Hayretî K 21/1)

Ağına Mercimek Islanmaz (TDK)

Arz etdi hâl-i la'lini ağıyâre âh kim
 İşlanmaz ol hâlîlümüñ ağzında mercimek
 (T. Yahyâ G 211/5)

Ağından Düşmemek/Düşürmemek (ÖAA, TDK)

Düşmez ağzından anuñ şekker-i medhüñ dün ü gün
 N'ola dirlerse aña tûti-yi mergüb-maқâl
 (Zâtî K 22/40)

Ağzını Aramak

Gerçi nāzüklik ile ağzın arar engüştün

Dimez ammā dehenüñ sırrını gizler hâtem

(Bākî G 19/41)

Ağzını Bıçak Açmamak (ÖAA, TDK)

Açamaz ehl-i dilüñ şimdi bıçaklar ağzın

Çavl-i Ameşden olur derdine ancak derman

(Cinânî K 25/4)

Ağzını Şirin Etmek

İnkisâr-ı bāl ile zehr-i ğam itse telh-kām

Şehd şirîn ağzın ‘ aşıkuñ sükker bile

(Bākî K 10/8)

Ağzını Tutmak (TDK)

Nice bir itdürürin yana yana ahı ey āfet

Yetiş tut ağzumı esrar-ı ‘ ışkı yoħsa fāş itdüm

(Zâtî G 960/4)

Ağzının İçine Bakmak (TDK, ÖAA)

İns ü cān vahş ü tuyūr ağzuña bakarsa n’ola

Ey perî lâ’l-i lebüñ mihr-i Süleymān götürür

(Zâtî G 232/2)

Ağzının Suyu Akmak (ÖAA, TDK)

Reşk ile Öālemüñ aqıdur süymü

Ol lebleriyle söylese ešÖār-ı āb-dār

(Cinânî K 27/32)

İşitip vasfin Stanbulun çemende ğoncası

Ağzı süyun aqıdır budur gülāb-ı Edrine

(Hayalî G39/3)

Bir tarāvet buldı Óālem görüp anı cennetüñ
 Ağzı súyı aqđı śanmañ yire gökden yağdı men
 (Zâtî K 36/20)

Ah Etmek (TDK)

Kārbān-ı ka' beye zīnet vērür bāng-ı ceres
 Rāh-ı kūyuñda anuñ'çün eylerüz āh u figān
 (T.Yahyâ G 2/11)

Dāne-i eşküm döküp mahşerde āh idüp diyem
 Ey Ĥudā-yı ĥayr ü şer Mevlā-yı fi'Öl-i nef'Ö ü zar
 (Nev'Öi K 12/12)

Ahı Tutmak (TDK, ÖAA)

Çorkaram āhı tutup Óāşıkıların ĥatıñ gele
 Çoya mı zulmuñı ĥiç mazlūmuñ Allāh'ı saña
 (Muhibbî G11/3)

Ahı Yerde Kalmamak (ÖAA, TDK)

Eyler firāz-ı küngüre-i Óarşı cilve-gāh
 Ey māh śanma yirde çalır āh u zārumuz
 (Cinānî G 71/4)
 ÓĀşık-ı mazlūmuñ ahı yirde çalmaz ey melek
 Āh-ı Zātî'den niçün kılmaz felekler ihtiyāt
 (Zâtî G 617/5)

İñen cevritme 'uşşāka vefā kıl iy şeh-i ĥübān
 Ģarībūñ āhını yirde komaz Allāh'umuz vardur
 (Muhibbî G 1145/3)

Ah Almak (ÖAA, TDK)

Alma āhum gel aqıtma eşk çeşmümden saşın
 Ģarğa virür Óālemi bu gözyaşı deryā geçer
 (Muhibbî G1067/3)

Akçe Para Dökmek (TDK)

Mıve-i eřcār-ı lutfuñ hâşre dek olmaz hîsâb
 Akçe döküp eylese berg-i şükûfe ger şümâr
 (Zâtî K 46/42)

Akı Ak Karası Kara (TDK)

Güzel öldürür gül-i hâddinüñ
 Kızılı kızıl ağı ağ ola
 (Zâtî G 17/3)

Akıl Erdirememek/Ermemek (TDK, ÖAA)

Güher-i rāyına ğavvās-ı taÓađkul iremez
 FabÓdur bārına dirsem n'ola deryā-yı Óamıđ
 (Zâtî K 28/16)

Aklı Başına Gelmek (ÖAA, TDK)

Şöyle bı-hüş u harāb eyledi efsāne-i gam
 ÓAđlumuz başumuza gelmeye efsünler ile
 (Bâkî MST 2/4/3)

Bāde-i Óaşkıını ey dost Hayālî içeli
 Gelmedi başına Óađlı dahi sarhoşundur
 (Hayālî G51/5)

Şöyle bı-hüş u hārāb eyledi efsane-i ğam
 ÓAđlumuz başumuz gelmeye efsunlar ile
 (Bâkî G K 4/3)

Aklı Başında Olmak (TDK)

Kanı ol rüstem-i tñnî gibi Óađl-ı evvel
 Sāyesinde şeref ü Óadl-ile āsüde cihān
 (T.Yahyâ G 22/34)

Aklı Başından Gitmek (TDK)

Gören seni yaķasını yırtar kalem gibi

Şevkuñla Óaķl u fikri tağılur raķam gibi

(T.Yahyâ G 441/1)

Başımdan Óaķl ise gitti dil ile cān revān oldu

Ten-i bî-iÓtibār adlı ķuru vîrānemiz ķaldı

(Hayâlî G83/4)

Göreliden sen perî-rūyı Muħibbî Óaķlı başından

Gidüpdür çeşmine Óālem Óaceb mi cümle tār olmak

(Muħibbî G 1600/5)

Aklı Dağılmak (TDK)

Yapabilsem diyü efķār ile Óaķlum tağılur

Mālihülyāsı virür ķalbüme sevdā-yı cünun

(Cinānî K24/20)

ÓAķlumuz tağıtmışuzdur zülf-i Óanber-sālara

Vermişüzdür dīn ü ĵmānı büt-i raÓnālara

(Hayretî K 38/3)

Tenhāca gezer gördüm ben ol servi ķabā-pūş

ÓAķlum tađılup ķalmadı başumda benüm hūş

(Muħibbî G 1434/1)

Aklı Gitmek

Kaçan kim bād-ı āhumdan o zülf Óanber-feşān dītrer

Gidüp Óaķlum gelür hayret bu cismüm iķre cān dītrer

(Muħibbî G 1026/1)

Aklı Sevmek (TDK)

Kışşā-i leylî vü mecnūnı baña añmañ kim

Sevmezin nāķışatü'l-`aķlı seven mecnun

(T.Yahyâ G 463/3)

Aklı Şaşmak (TDK)

Karşudan gelse habîbi Óaşıq-ı şadıqlarun
 Gayreti başdan aşar Óaklı şaşar izÓan gider
 (T.Yahyâ G 82/6)

Aklını Almak

Hayreti'nün gerçi bir cürÓayla alduñ Óaklını
 MaÓnide ey sâkı-i Óışq ahl-i idrâk eyledün
 (Hayretî G 275/5)

ÓAqlum aldı sâkiyâ câm-ı lebüñ
 Kıl kerem vir baña bir sāgar Óivaz
 (Muhibbî G 1493/3)

Karşumda aller geyüp ol lâle-rüh yine
 Gül-günilerle ÓAqlum alur san piyâledür
 (Bâkî G 84/2)

Aklını Başına Toplamak (TDK, ÖAA)

Düşmesin silsile-i zülf-i perişānuña dil
 ÓAqlını başına cemÓ eylesün ol dıvāne
 (Bâkî G 10/4)

Ne sipāhî ne beg ol şöhrete inkār eyle
 Yüri dıvāne gönül Óaqluña tımār eyle
 (NevÓi G 444/1)

ÓAqluñı dir başuña dıvānelikden kıl hāzer
 Gāfil olma yoksa bir gün içürürler şerbeti
 (Zâtî K 89/27)

Âlem Gözüne Karanlık Olur

Gözüme Óālem karañu oldı sensüz kıandasın
 ÓArz-ı hüsn et gün gibi ey mäh-ı tábānum benüm
 (Hayretî G 373/6)

Âleme Destan Olmak

Yüz tutayın necd-i ğama karışmayayın âdeme
Mecnûn gibi bu Ôâleme destân olayın varayın

(Hayretî G 418/39)

Alçak Gönüllü Olmak (TDK)

Şu gibi hem gönlüñ alçağ hem derünüñ şâfdur
Saña bu hulk ile hep halk-ı cihân vaśśâfdur

(Hayretî K 32/9)

Alır Göz İle Bakmak

Dünyâ metâÔı Ôayn-ı ziyândur ne fâ'ide
Yahyâ alur göz ile aña bakma vâz gel

(T. Yahyâ G 248/5)

Alın Açık Yüzü Ak (TDK, ÖAA)

Bu dinüñ şâh-râhında resûlu'llâh ile gördüm
Yüzi ağ alın açık pâdişâh-ı Ôâl-i Ôoşmânı

(T.Yahyâ G 16/24)

Gül gibi ter-dâmene teşbîh iden kimdür seni
Yâsemen gibi cihânda alnuñ açuk yüzün ağ

(Bâkî G 227/3)

Saña boyun eger gerçi benefşe gibi yüz bin var
Hezâr ahsende gül gibi yüzüñ ağ alnın açıktır

(Hayâlî T4/2)

Çanda seyr eyler iseñ eyle hemân gül gibi tek
Alın açuk yüzi ağ ol yüri elden ne gelür

(Hayretî G 121/4)

İy Muhibbî añ günâhuñ tevbeye gel tevbeye
Olasın maşşer güninde halk içinde yüzi ağ

(Muhibbî G 1543/5)

Alnında Yazılmış Olmak (ÖAA, TDK)

ÓĀķıbet olsa gerek defter-i aÓmāliñe naķş

Alnıña her ne yazıldıysa misāl-i hātem

(Hayâlî G18/5)

ÓAyb eylemeñ mey nüş idüp Óiyš eylesem maħbüb-ıla

Alnuma yazıldı benüm maħv olmaz ol ezelledür

(Muhibbî G 987-3)

Alnının Kara Yazısı (ÖAA, TDK)

Hāk saçtın alnınıñ āhır ķara yazısına

Sen bilirsın etdiğin lāzım degil ifşā felek

(Hayâlî MS 1/7)

Çin degüldür görinenler ben ķara yazılunuñ

Ķādiye'l-hācāt urupdur alnına imzā-yı Óışķ

(Hayretî G 248/9)

Ger ben ķara yazulıyı oķursa ol meh-rū

Evc-i şerefe ire sitārem ola mesÓūd

(Zâtî G 114/4)

Aman Vermemek/Vermemek (TDK, ÖAA)

Şanma ki ölmeyüp ķalasıñ hecr-i yār-ile

Yaħyā ecel saña bir iki gün amān vērür

(T.Yahyâ G 106/7)

Zamāne eylemez hürmet amān virmez dem-i fırsat

Gerek derviş-i dil-riş ol gerek şāh-ı cihānbān ol

(Bākî K 11/6)

Mümkin olsaydı anuñ ben yüzini görmez idüm

Sevdüğüm gibi baña ol sarılur virmez emān

(Cinânî K 22/19)

Öldürür gerçi ki ğamzeñ Óāşıķa virmez amān

Leblerüñ ÓĪsĪ gibi her laħza virür cān baña

(MuhıbbĪ G5/4)

Taķāzā eyleyüp virmez amānı

İder ibramı geķürmez zamānı

(Nevöi K 60/18)

Gözleri kimi görse öldürür virmez emān

Anuñ içün kimseyi gözine göstermez nigār

(ZātĪ G 137/2)

Ana Rahmine Düşmek (TDK)

ÓĀşķ-ı nigār ile düşeli ana rahmine

Hünābe-i cigerdir o demden ğıdā baña

(HayalĪ G12/3)

Düşmemişken ana rahmine daħı Mecnün-ı zār

Zülf-i Leylā'dan dil ü dĪvānemüz āĝāh imiş

(MuhıbbĪ G 1455/3)

And İçmek (ÖAA, TDK)

And içmek istedüm mey-i nāb içmege velĪ

Āyĭn-i Óışķ içinde tanışdum günāh imiş

(HayretĪ G 229/4)

Düstlar mey içüp ayılmamaĝa and içelüm

Tĭĝ-ı şevķ-ile Óadū-yı ğamı iki biçelüm

(ZātĪ MR 7.4/1)

Bākĭyi mey-i nāba yemin itdi dimişler

Gül gibi ele sāĝar alup içmez ol andı

(BākĪ G 524/5)

Ar Etmek/Eylemek

Kendü lutfundan vücūda geldügin lâ-büd bilür
 atreden deryā anunçün lâ-cerem Őār eylemez
 (Hayâlî KT 2/2)

Aralarına Soğukluk Girmek (TDK)

Aralarına girdi şovuklık düşürdi ebr
 Çodan zemine mihrini Őarz itmedi semā
 (Zâtî K 45/13)

Aralarından Su Sızmamak (TDK, ÖAA)

Şu sızmaz iken aralarından gözümle āh
 Eşküm nifāk idüp anı terk eylemişdi hāb
 (Zâtî K8/8)

Araya Girmek

Girmesün yār ile araya raıb
 ucayın ara ara yalvarayın
 (Hayretî G 427/5)
 Komadı haddüni görmek girdi hattıñ araya
 Olmadı gülşen müyesser kıldum ancak hār seyr
 (Muhibbî G 1054/3)

Ardına Düşmek (ÖAA, TDK)

Gül-i sefide dönüpdür nigārum èy yayā
 Taılma ardına düşmez raıb-i bed-nāme
 (T. Yahyā G 419/ 5)

Arka Vermek (ÖAA, TDK)

Belā kūyunda gördüm ara vermiş hāra bir Őāşık
 anatmış tāze dāğın hārlar gülzāra yasdanmış
 (Hayâlî G4/3)

Ḳaşr-ı Őömrüñ yoğ durur bünyâdı gel dıvârına

Arđa vërme şanma ey hâce esâsın üstüvâr

(Hayretî K9/11)

Arkası Üzre Yatmak (Rahat içinde olmak)

Senüñ devründe yatdı arđası üzre huzûr etdi

Havâ yolunda sergerdân iken taht-ı Süleymâñı

(Hayâlî K 22/9)

Arkasını Yere Getirmek

Mey durur devr içre şimdi pehlevân Őâlemüñ

Bir ayağıyla getirür arkasın yere ğamun

(Hayâlî G 290/1)

Ḳuvvetine tayanup bu dehre başın egmeyen

Arkası geldükde yire didi âhir aña bes

(Muhibbî G 1375/6)

Żâlimüñ öte ucı işi güci źulm-i Őazım

Arđasın yire getürdi eceli oldı ğarım

(T. Yahyâ G TKB 166/4-1)

Arz Etmek (TDK, ÖAA)

Cür'alar gibi ayakda ıalduğın Őarz eyleyüp

Ĝâlini anuñ zebân-ı hâl ile söyler livâ

(T.Yahyâ G 17/33)

Aşka Düşmek (ÖAA, TDK)

Vâdı-i Ő aşka düşüp taze cevân sevdi meger

Bükdi ıaddin nitekim pır-i muŐammer hâtem

(Bâkî K 19/10)

Őışka tâ düşdüñ Fuzûlî çekmedüñ dünyâ ğamın

Bil ki ıayd-ı ışık imiş dâm-ı taŐalluđdan necât

(Fuzûlî G43/7)

Hayālî Óaşka düşdüñ çünki sabr et
Kim olmaz Óaşq bî-ğam genc bî-renc

(Hayalî G3/5)

Çü düşdüm Óıřkuña dıvâne oldum
Cünûna hem-dem ü hem-hâne oldum

(Hayretî G 401/1)

Óıřka düşdüm řāh iken itdüm bugün faqrı kabûl
Gördiler ařvālümü İbrāhîm Edhem sandılar

(Muhibbî G 637/4)

Libās-ı Óiřmeti çāk itse Óāřık düşmeden Óıřka
ÓAdū senginden evvel řiře-i Óārı řikest olsa

(NevÓi G 387/2)

Düşdüñ ey dil Óıřkına olsan Óaceb mi muştarib
Kim ki deryāya sefer eylerse olur bî-huřūr

(Zâtî G 296/4)

At Oynatmak

Bu bisāt-ı Óıřık içinde dāyimā at oynadup
řāhlar māt edici ferzānelerdür gāzîler

(Hayretî G 141/2)

At Salmak

Naş'-ı hüsünde yine çignedür üftādeleri
At salup her țarafa ya'nî semendin yiñemez

(Muhibbî G 1338/3)

Ateş Saçmak (TDK)

Siyeh zülfeynüñi sihr ile çeřmüñ gösterür suÓbān
Ruhuñda hālün āteřler saçar ol Óayn-i cādūdur

(Bākî G 170/3)

Ûıjgarup āteş saçup Óafvān gibi düşmenlerüñ

Yağdılar olup tılısm-ı toplar şu'bān-ı fetĥ

(Zâtî K 35/40)

Ateşe Düşmek

Eyledüm 'ışk āteşine dōstlar cānum sipend

Āteşe düşen kişinüñ āhiri pes ya nedür

(Muhibbî G 1202/4)

Ayağa Bırakmak (Sona Bırak-)

Doğruluk ile harflere şadrdır elif

Yā harfini ayağa bırakmıştır i'vicāc

(Fuülî MKT 5/2)

Ayağa Düşmek (ÖAA, TDK)

Dest-būsına Cināñ nice içdām idelüm

Başdan ayağına düşmegi ğılzet bilürüz

(Cinānî G 80/5)

Sākî meger ol la l sözün dēr mey-i nāba

Kim düşdi ayağına elin öpdî mey-i nāb

(Fuzûlî G25/6)

Ayağa düş dilersen başa çıkmak

Bunuñla başa çıktı cām-ı ahbā

(Hayalî G3/3-)

Düşdüm ayaklara demidür dest-girüm ol

Żulmetde kaldum ol baña burhān yā ÓAlî

(Hayretî K3/27)

Tut elümi ayağa düşdüm gel iy dīn serveri

Eyleyem dīnüñ yolında cān u dil ile ğazā

(Muhibbî G2/5)

Düşüp ayağına her serv-ğadüñ şu gibi zâr
 Ey gönül niceye dek bu heves-i būs u kinâr
 (Nev'î TRC 8/1)

Hayyât-ı kudret aña biçdi çabâ-yı fazlı
 Dâmeni bigi düşdi ayağına vilâyet
 (Zâtî K 59/21)

Öpmege el virmedi düşdüm ayağına anuñ
 Sâğlî-i gül çihrenüñ el-ân elinden el-ğıyâs
 (T. Yahyâ G 36/2)

Ayağa Salmak

Şi'ór-i Bâkı'yi şalardum cür'óa gibi ayağa
 Başuma toğsa benüm de mihr-i devlet şubh-dem
 (Nev'î K36/10)

Ayağı Çukurda Olmak (ÖAA, TDK)

İki ayağı çukurda bir eli çanda idi
 (T.Yahyâ TRB 3/14)

Ayağına Akıtmak (TDK)

Beñzer ol şeyh-i siyeh-pūşa velâyet gösterüp
 Ayağına ağıdur dünyâyı şu gibi hemân
 (T.Yahyâ G 2/4)

Ayağına Bağ Olmak (ÖAA, TDK)

Gördü sen Leylî-izârı oldu Mecnûn serv-i bâğ
 Bâğbân zencir-i âbı ayağına etti bağ
 (Hayalî G1/1)

Ayağ bağıdur ey gonce-dehen bu bülbül-i câna
 Şu gülşende ki çaddüñ gibi serv-i hoş-ğırâm olmaz
 (Hayretî G 217/5)

Gördü sen Leyli-Öizârı oldu Mecnûn serv-i bâğ

Bâğbân zencir-i âbı ayağına etdi bağ

(Hayâlî G 240/1)

Ayağına Dolanmak (ÖAA, TDK)

Uzattı saçın kim geçe Óaşıqlara bendi

İtdükleri şanmañ ki ayağına tolaşmaz

(Zâtî G517/5)

Ayağına Döşenmek (Serilmek) (ÖAA, TDK)

Ol dem felek-i atlas ayağına döşendi

Dördünci göge érdi çü ol mihr-i mücellâ

(T.Yahyâ G 1/20)

Ayağına Gitmek (ÖAA, TDK)

Öykündü bâde laÓline ayağa şaldılar

Şu ârizun ardınca tutup bâğa şaldılar

(Hayâlî G65/1)

Ayağına Kara Sular İnmeK (ÖAA, TDK)

Ĥattın gele görem deyü durdu şu denli kim

Çara şu indi ĥâmemin cân ayağına

(Hayâlî G91/4)

Nigārâ hüsn-i ĥattuñ vasfı başa varmadı ĥâme

Şu deñlü turdı kim indi ayağına çara şular

(Zâtî G 184/2)

Ayağına Su Koymak (SerpmeK) (TDK)

Yaĥyâ şu koymağ için ayağına ol mehüñ

Güyâ ki şas edindi felek mihr-i enveri

(T.Yahyâ G 476/5)

Bastân-ı cāna gelmeyeli hayli dem durur

Şu dökmelüdür ol gül-i handān ayağına

(Hayâlî G 563/3)

Ayağına Varmak (ÖAA, TDK)

Bir tağıılmaz 'ālī dīvānum var ey Yahyā benüm
Beglere pāşalara varmağ tenezzüldür baña

(T.Yahyâ G 13/7)

Ayağına Yüz Sürmek (ÖAA, TDK)

Bizden yüzüñi sür kadem-i yāre ey şabā
Yahyā gibi tevāzu ile iltiyāme gel

(T.Yahyâ G 236/5)

Pāyuña gel süreyim yüzüm didüm ol şeh didi
Bir gedāsın sözi küstāhāne söylersin baña

(Muhıbbî G14/4)

Ayağını Almak

Alup ayağımı başdan beni zebün etdi
Çü Óışkı ile dutuşdum ne çāre n'eyleyeyin

(Hayretî G 437/2)

Ayağını Bağlamak

Ayağın bağlamış āvāreleriñ sanÓat ile
Yok nihāyet ser-i kuyunda gezen şeydāya

(Fuzûlî G 244/5)

Ayağını Kesmek (ÖAA, TDK)

EsİR-i ğurbetüz biz senden özge āşnāmuz yoğ
Ayağüñ kesme başuñ-çün bizüm miñnet-serālardan

(Fuzûlî G 204/2)

Ayağının Tozu İle Gelmek

ÓĀlem-i ervāhı sor ĥatt-ı ğubār-ı laÓl-i yār
Ayağı tozu ile gelmişdür misāfirdür gönül

(Zātî G 861/3)

Ayak Altına Almak (ÖAA, TDK)

Pāy-māl étmeg-içün elleri bir şīve ile

Zühre-i çarḥ-ı felek sākına taḫdı ḥalḥāl

(T.Yahyâ G 14/14)

Rište-i cān üzre düzdüñ nazmuñı dürler gibi

Ehl-i nazm içre Muḥibbî ḥāk-i pā oldum saña

(Muḥibbî G7/5)

Mey-i lâ'ülün safāsın bulmadılar bezm-i Őālemde

Cihānı ayağı altına aldı cām-ı šāhbālar

(Nev'î G 97/3)

Ayak Bağı Olmak (ÖAA, TDK)

Ḳomadı Őālemi göñlüm gibi seyr eylemege

Beñzer ayak bağıdur silsile-i Öışık baña

(T.Yahyâ G 17/2)

Geçüp bāğ-ı cihāndan Nev'iyā nüş it fenā cāmın

Kim ol āzādeler içinde olmışdur ayak bāğı

(Nev'î G510/5)

Ḳoyalum Őaḫlı Őiḫbālde idelüm Őışka sülük

Bize bu yolda ayak bağı olur bu diyelüm

(Zâtî G 871/2)

Ayak bağıdur ey ğonce-dehen bu bülbül-i cānā

Şu gülşende ki ḫaddüñ gibi serv-i hoş-ḫırān olmaz

(Hayretî G 217/5)

Ayak Basmak (ÖAA, TDK)

Dil-ber ki nāz u şīve ile dil-nüvāz ola

Her yere kim ḫadem başa rüy-ı niyāz ola

(T.Yahyâ G 435/1)

Ayak basmaḫ ne lāzım meclis-i Őuşşāḫa ey sūfî

Rakīb-i bed-likā ile ırāḫdan merhabā yigdür

(Bākî G 186/3)

Bezm-i bahāra bastı ayağı benefşenin

Gül gibi geldi Óişreti çağı benefşenin

(Hayâlî G36/1)

Evveline Óıřkuñuñ her kim ki basdıysa kıadem

Dimesün ğavrına irdüm yokdur aña intihā

(Muhibbî G3/4)

Eşkiyā bağdı ayak nüş-ı şarāb eylemege

Eşkiyā urdı eli şevkle cām-ı kereme

(Zâtî K 78/3)

Ayak Seyri (Şarap İçmek)

Eger ki etmez isem zāhidā ayak seyrin

Taraf taraf açılan lālezārı neyleyeyim

(Hayâlî G 417/2)

Ayak(lar)da Kalmak

Ƙaldum bu ğurbet elde ayakda zelîl ü hār

Ƙıldı işümi eltemedi başa rüzġār

(Hayretî K 21/24)

Ayaklar Baş, Başlar Ayak Olmak (TDK)

Ayaġuma derd olup žāhir Óaceb mi çıksa baş

Devr idimez cām ile niçe ayaklar oldu baş

(NevÓi TES 7)

Ayakları Yere Basmamak/ Deġmemek (ÖAA, TDK)

Ayağı yirlere basmaz şafādan

Alaldan buse-i dildārı sāġar

(NevÓi G 118/3)

Ayakta Kalmak (ÖAA, TDK)

Hāk-i pāy ol hāk-i pāy ol kim bu dehr-i kıne-cū

Hāk eder āhir ayaklarda kıalursın hōr u zār

(Hayretî K9/24)

Sāyeveş aldum ayada rahm edüp almaz elüm

Ol ıyāmet servkad cānān elinden elgiyās

(Hayālî G 38/2)

Ayrı Düşmek (ÖAA, TDK)

Reng-i Óizārı gitdi yatur kendü huşk-leb

Şol gül gibi ki ayru düşüpdür gül-ābdan

(Bākî MST 5/3)

Benüm gibi meğer bir serv-adden ayrı düşmişdür

İder zārî olup Cinānî cūyün çeşm-i giryānı

(Cinānî K37/14)

ÓĀıbet ayru düşürdüñ muştafādan sen beni

Āh elüñden ey cefāsı çok vefāsuz rüzgār

(Hayretî G 29/3)

Bağrı Yanmak (ÖAA, TDK)

Ögünsün dāğ-ı sīnem gibi baña bağı yanıqlar

(T.Yahyâ TCB 27/1/2)

o yansun nār-ı Óış-ıla gönül çünkü çerāğumdur

Ezelden aña nezr olmuş yanan bağrumda yağumdur

(Muhibbî G 810/1)

Bağrına Basmak (ÖAA, TDK)

Cāmı gibi bağrına başmış-durur anı zemīn

Nite-kim dāğ-ı siyāhın sīnesinde 'āşıkān

(T.Yahyâ G 2/5)

Sāde-pehlü olmadum nāzük-beden bir şüh ile

Başmayınca bağruma şemşir-i bürrānuñ senüñ

(Bākî G 268/3)

Beā-yı rūhumı bildüm hayāl-i lāÓı-i nābuñdan

Hayātumdur dedüm bağruma başdum ana beñzetdüm

(Fuzûlî G 176/2)

Her nücümü bağına basmazdı ger yerde senin
Kebkeb-i müzen görüp reşk etmeseydi āsumān

(Hayâlî G9/4)

Cism-i pākūñ bağına basmağa mānend-i niğın
Māh-ı nev hātem gibi kıaddın bükür hānum kıaya

(Nev'î G 13/2)

Ben anı bağıruma basınca cānum çıkıdı ey hūñı
Dimişsin şinesinde turmasun peykānumuz çıkısun

(Zâtî G 1060/2)

Muhibbî kaşı yayından irişse sīneme tīri

Basar dil bağına anı görüp reşk-ile cān ditrer

(Muhibbî G 1063/5)

Bağı Başlı

Ey gönül her mübtelā kim Őāşık-ı dıdār olur

Bağı başlu gözi yaşlu işi āh u zār olur

(Hayretî G 122/1)

Bağı Yanmak

Nār-ı ğamdan yandı bağırum döndi çenge kıāmetüm

Sīnede her bir kılum efgānlar eyler hem çü saz

(Muhibbî G 1248/2)

Bağına Taş Basmak (ÖAA, TDK)

Bağına taş bağıladı mihr-ile māhdan

Göklere resül sūnnetin icrā eder meger

(T. Yahyâ G 25/11)

Ne taşlar basdı seng-endāz-ı āhum deyr-i gerdūna

Düşen altun kıayalardur degül vaqt-i seher kevkēb

(Bākî G 17/4)

Gözyaşına rahm eyle ki çoğ müddetdür

Bî-dāduña şabr édüp başar bağrına taş

(Fuzûlî AB 37/2)

Bağrına taş baş felşın gibi ol ser-geşte kim

Eyleye senden hazer Óaşık sipihrin şişesi

(Hayâlî G20/3)

Ġam beyābānında urdum gögsüme şol deñlü seng

Şaçılup kanlar zemīnūñ oldı yüzi lāle reng

(Muhibbî G 1728/1)

Anuñ içün taş başardı bağrına hātem bigi

Hātem-i cümle nebîdür ol dür-i deryā-yı dñ

(Zâtî K 5/5)

Bağrını Dağlamak

Ruħlaruñ şevkiyle ister pīrehen çāk ide gül

Lāleler de Óışkuña bağrını yir yir tağlamış

(Muhibbî G 1472/3)

Bağrını Delmek (ÖAA, TDK)

Dür gibi ġayret-i akrān-ile bağrum delinür

Eremez ġuş-ı şehinşāha kelāmum ġüheri

(T. Yahyâ G 7/42)

Arūs-ı nazma zıver vereli eşÓār-ı rengīnin

Dürün bağrı delindi yere ġeçti cevherin kānı

(Hayâlî K22/18)

Ser-rişte-i vişāl dañı girmedi ele

Bağrum delindi hecr ile dürr ü ġüher gibi

(Bākî G 503/4)

Nā gibi bağrum delindi çāresüz āh eylerem

Gönderürem her nefes āh-ıla eġānı saña

(Muhibbî G78/3)

Elmās bağrını deler işler geçer aña

La'Ölün cihānda gerçi ki ağır bahāsı var

(Zâtî K 39/13)

Hele ey lāle-i sı̄r-āb-1 çemen-zār-1 cefā

Bağrumuz yaqdı senün ħasret-i ħāl-i dehenün

(Bākî G 248/4)

Baharı Kış Olmak

Dilber sóvuqluğ etdi kış oldu bahārumuz

Gün görmedük şeb oldu dirigā nehārumuz

(Hayretî G 195/1)

Bahtı Kara Olmak (ÖAA, TDK)

Hāb-1 ğafletde yatur baht-1 siyāhum ammā

Giceler Öālemi bî-dār iden efgānumdur

(Bākî G 118/2)

Nāle-yi zārum ile ħalka ħarām oldu yuğu

Çara bahtum yuğudan olmadı bîdār hen

(Fuzûlî G119/6)

Siyāh-baht idi ammā hümā-şeref oldu

Çurāb-1 şeb kafes-i dehr içinde tütî-misāl

(Hayâlî K10/2)

Şorarsañ Ĥayretî ħālüm müşevveş oldu ahvālüm

Çara bahtum gibi zülf-i perişānumdan ayrıldum

(Hayretî G 412/5)

Eyleyen sevdā-yı zülfidür benüm ħālüm siyāh

İtmedün yarı benüm ħālümden āgāh iy şabā

(Muhibbî G 23/3)

Gitmez heva-yı zülfi daħı geldi ħatt-1 yār

İrdüm bu çara günlere baht-1 siyāh ile

(Nev'Öî G 453/2)

Al eşküm kıra bahtum süretüm nârencîdür

Gökleri Zâtî figânumdan çıkan nâr incidür

(Zâtî G 167/5)

Baktıkça Bakacağı Gelmek

Allâh ki güzelliği var ol tâze cüvânuñ

Bakduğça bakacağı gelür halk-ı cihânuñ

(T. Yahyâ G 226/1)

Baş Açmak

Senüñ şemşir-i hünjünüñ görelden zemre-i Őuşşâk

Ħabâb-ı mey gibi baş açdılar meydânı gözlerler

(Nev'î G76/4)

Ben ğubârı ineñ ayaqlamasun

Baş açup rüzgâra yalvarayın

(Hayretî G 427/6)

Her yaña başın açar dîvâneler boyun sunar

El uzadup her kaçan zencîr zülfini çözer

(Muhibbî G 1036/3)

Baş Ağrıtmak (ÖAA, TDK)

Çü yoğ ışk âteşi bir şu'le çekse tākātüñ ey ney

Baş ağrıtmâ dem-i ışk urma ancak nâle-yi zâr ét

(Fuzûlî G44/4)

Ķāse-i nergisde etdi gözleri yaşın gülâb

Gördü bülbül ğoncasınun başın ağırdur naleler

(Hayâlî G 103/2)

Baş Almak (Öldürmek)

Ķıyâs et şem'eden vehm eyle çerhîn inkılâbından

Kim ol baş almağa kısdı etmeyince tâc-ı zer vermez

(Fuzûlî G 117/5)

Baş Alıp Baş Vermek

Zülfî baş kıaldurdu şancağ çekdi serverler gibi
 Kıāküli baş verdi baş aldı dilâverler gibi

(Hayretî G 533/1)

Baş Çatmak

Baş çatar çeşmüñle kıaşuñ bu Muhibbî kıatline
 Anı hicrüñ öldürür hâcet degül tedbîrler

(Muhibbî G 1045/5)

Baş Çekmek (ÖAA, TDK)

Dest-i ğamda hâk-i kıabrüm üzre serv-i gird-bâd
 Çekse baş ol servden şu kesme ey seyl-i serâb

(Fuzûlî G28/4)

Gökte seyrân eyleyen hürşîd-i nûr-efşân mıdır
 Yoksa dilden baş çeken bir lemÔa-i şüzân mıdır

(Hayâlî G76/1)

Baş çeküp serdâr-ı iklim-i ene'l-hâkıı olmadı
 Baş vèrüp meydânda hâllâc olmadın ber-dâr-ı Ôışk

(Hayretî K7/9)

Kimse baş çekmez Muhibbî her ne hüküm itse revâ
 Pâdişâh her ne buyursa kıullara fermân olur

(Muhibbî G 830/5)

Bend-i aÔdâ zer kemend olsa mukıayyed olmaya
 Baş çeküp mihr-i sipihr-i Ôâlem-i ıtlâk ola

(NevÔî G 9/3)

Baş Eğmek (ÖAA, TDK)

Mihr-i kemâli şemÔ-i vücūdın söyündürür
 Her kim baş egmez ise meh-i nev gibi meger

(T. Yahyâ G 25/30)

Bākīyā baş egme dehr-i dūna çün rüy-ı niyāz

Āsitān-i Hazret-i Sultan Süleymān Hānadur

(Bākî G 136/5)

Bu kadar faqr u kākada ammā

Cāhile baş eġmezin aślā

(Cinānî MM 2/7)

Ķāmet-i ħam birle bir ehl-i kerāmetdür қаşuñ

Таş olupdur gūyiyā baş egmemiş mihrāb aña

(Fuzûlî G12/5)

Gerçi baş egmedi Cemşid ile Ĥakāna Kerem

Geldi Ķul oldu bugün Şāh Süleymāna Kerem

(Hayâlî K15/1)

Serv-i ser-keş gibi şol bir kimseye baş egmeyüp

Ķullarına merĥabāsuz ĥānuma Óışķ eyle var

(Hayretî G 160/2)

Baş egmeseler pes n'ola sultāna güzeller

Bir būse şatarlar yine biñ cāna güzeller

(Muhibbî G 494/1)

Baş egdi şol ki süm-i esbine hilal-şıfat

Görünce payesini didiler lehū tūbā

(Nev'i K 1/16)

Baş egmese ger Ķadrüñe destindeki dūrri

İtmezdi felek farkına işār Şüreyyā

(Zâtî K 62/19)

Baş İndirmek

Meşveret itmege gelse bir yire ol iki kaş

Māh-rūlar her tarafından indürürler aña baş

(Muhibbî G 1431/1)

Baş Kaldırmak (ÖAA, TDK)

Şanki ya her bir giyā baş alduruban serverā
 Hālüm iŖlām etmege sen şāha olmışdur zebān

(Hayretî K 15/24)

Baş Koşmak (ÖAA, TDK)

Gözine zindān edüp dünyāyı ey yūsuf-cemāl
 Baş oşup aġyār-ile yaġyāyı bī-cān eyleme

(T. Yahyâ G 416/7)

Baş oşdu sāye-veş bir iki yüzü araya
 Hercāyı dendi gün gibi ol māh-pāreye

(Hayâlî G33/1)

Baş oşup zülfüñle haddüñ yine āl etmek diler
 Ben zaŖifüñ āmetin var ise dāl etmek diler

(Hayretî G 162/3)

Cāmdan gitmez gözi mey-hāre bir ben bir hābāb
 Baş oşar şahbā ile āvāre bir ben bir hābāb

(NevŖi G 15/1)

Hāla o sünbūline baş oşub nergis-i dost
 İşidiben dirdi saña murġ-ı hoş-elhān ancak

(Zâtî G 664/4)

Baş Koymak (ÖAA, TDK)

O rütbe baş oyup sükker ezilmezdi aña
 Olmasa laŖl-i lebüñ lezzetde sükkerden leżjż

(Cinānî G 26/2)

Ėki ejderdür ki bir genc üste baş oymış yatur
 Ya müselsel ārızuñ devrinde gīsūlar mıdur

(Fuzûlî G105/3)

Cāmdan gitmez gözi mey-ḥāre bir ben bir ḥabāb

Baş қоşar śahbā ile āvāre bir ben bir ḥabāb

(Nev'Ūi G 15/1)

Dün gīce kodum yār ışığı taşına baş

Gözümden akar ḥūn-ı ciger sanmañ anı yaş

(Muhibbî G 1451/1)

Baş Üstünde Tutmak (ÖAA, TDK)

Zāhidā gül gibi baş üzre tutarlar yer olur

Gelmezüz gerçi ki bir çöpçe senüñ gözüñe biz

(Hayretî G 198/4)

Baş üzre tutar gül gibi erbāb-ı mahabbet

Bülbüllerine mā'Ūil olan gönca-dehānı

(Nev'Ūi G 551/2)

Baş Üstünde Yeri Olmak (ÖAA, TDK)

Anuñ gül gibi baş üzre yeri var

Olur Őaşıqları bülbül gibi zār

(T. Yahyâ G 156)

Müşg ü Őanber ezilürken göricek kākülünü

Yine anlar başuñ üstinde senüñ yir ideler

(Bākî G 177/2)

Başlar üzre yer eylersen n'ola ey ser-firāz

Kim firāz-ı serdedür ekşer mekānı göncañuñ

(Cinānî G 129/4)

Götürülse n'ola baş üzre bu naẓm-ı rengin

Eylese başlar üzre yiridür cā sünbül

(Nev'Ūi K 30/28)

Dirseñ kapuñda ger ayağum toprağı baña

Mecmū'Ū-ı Őālemüñ seri üstinde efserem

(Zâtî K 70/36)

Başa Çıkmak (ÖAA, TDK)

Kim çıkar başa ser-i zülf-i girih-gürûñ ile

Yine ol silsile çevrin dil-i dıvâne çeker

(Bâkî K 12/2)

Yeter fikr eyle ey dil kâkül-i meşğini yāruñ

Anuñla kimse çıkmaz başa bir tül-i emeldür bu

(Cinânî MST 19/4/5)

Çıkmadı başa tariğ-i Őillet-i meşşâŐiyān

Kesb-i maŐlül itmedi ālāt ü esbāb-ı nażar

(Nevöi K 12/15) 6

Ser-verlik ister isen üftādelik şıŐār et

Kim düşmeden ayağā çıkmadı başa bāde

(Fuzülî G 275/1) 2-

Żātî hezār şāŐir anuñ vaşf-ı lutfını

Başā çıkarırmaz yürî kaldur du'āya el

(Zâtî K 64/28)

Başa İletmek

Kimdür ki diye Őışkî Muhibbî başa

iltdüm Őālemde bugün andan ulu derd-i ser olmaz

(Muhibbî G 1234/8)

Başı Ağrımak (TDK)

Żātî'yā ger and içerem ağrımaz başum benüm

Çeşme-i ĥayvān leb-i cānāneüz semmdür baña

(Zâtî G 3/7)

Başı Göğē Ermek (ÖAA, TDK)

Göğē ermezdi başı mihr-i cihān-ārā gibi

Toğrulug-ile kuluñ olmasa ey server livā

(T. Yahyâ G 17/19)

N'ola hürşid-veş başuñ göge irdiyse hüsn içre

Ser-efrâz-1 cihân ol çâre-sâz-1 derdmendân ol

(Bâkî K 11/8)

Ey âh o mâhuñ irişemezsin kulağına

Başuñ gerekse göklere çıksun figân gibi

(Cinânî MST 29/4)

Dem-i Őİsâ gibi oldu şuhânım rûh-efzâ

Çadr ile başım eger göge ererse yeri var

(Hayâlî K2/21)

Baş egmezüz érürse göge başı câhilüñ

ŐAriflerüz efendi žarâfet eşriyüz

(Hayretî G 192/4)

Başı irişdi göklere mihr-i münîr-veş

Zer gibi dergehinde olan hâlisu'l-fuŐâd

(Nev'i K 11/10)

Gün bigi başumu göge irgür keremler it

Ayağda kaldum ol baña billâh dest-gir

(Zâtî K 30/2)

Başı Kabak Yalın Ayak (ÖAA, TDK)

Bir himmet eyleñ ola ki hâmmâma gire yâr

Ey başı kaba yalıñ ayak rûm erenleri

(T. Yahyâ G 476/2)

Başı Kurtulmamak

Gitdi oñulmadı bu bağrumdaki başum benüm

Derdden kurtulmadı bu oñmaduğ başum benüm

(Hayretî G 382/1)

Başı Yastıkta Olmak (TDK)

Başı yaşduğda ħarābātīlerüñ hâli ħarāb
 Fāsıķı sevmez ħarāmī kısmına yoķ ħurmeti
 (T.Yahyâ G 28/24)

Başına Ağmak

Oķ gibi başına ağdı peri her bir melegün
 Kōl ķanad olalı sen server-i hūbāna śadaķ
 (Hayâlî G 250/3)

Başına Bela Almak (ÖAA, TDK)

Başıña alduñ belā ğavġāya uğraduñ hemān
 ÓĀrif iseñ eyleme bi'llāh nā-dān ile bahś
 (Hayretî G 95/3)

Virme bu ħaṭṭ-ı sebzūñe yüz kākülüñ gibi

Başıña belā üzre ol da bir belā olur

(Muhibbî G 978/2)

Başına Çıkmak

Her kişi laÓlīn ayaġ aldı eline lāle-vār
 Mey çıkup başına oldu her gedā bir tācdār
 (Hayretî G 29/1)

Başına Dermanı Yok Olmak (TDK)

Merd olan ğayret édüp tutdı selāmet yaķasın
 Gam degül başına dermānsuz olan ķalsa yayāķ
 (T. Yahyâ G 32/4)

Başına Devlet (Kuşu) Konmak (ÖAA, TDK)

Görürem iy dil seni dīvāne-i Óışķ olduġuñ
 Başuña konmış ulu devlet didüm ħucestedür
 (Muhibbî G 870/4)

Ey hümā-sāye konar başına devlet anuñ
Kim ki beklerse senüñ işigüñi çün iqbāl

(Zâtî K 22/36)

Başına Devlet Güneşi Doğmak (ÖAA, TDK)

Toğmadı başuma devlet güneşi ey Yahyâ
Gelmedi hânemüze hayli zemândur ferruḥ

(T. Yahyâ G 47/7)

ŞirÖr-i Bākî'yi salardum cür'a gibi ayağa
Başuma toğsa benüm de mihr-i devlet şubh-dem

(NevÖi K 36/10)

Başına Gelmek (ÖAA, TDK)

Pādişāhum hey ne müşkil derd imiş sevmek seni
Gelmesün kullar başına uşbu ğāl-i bü'l-' aceb

(T. Yahyâ G 20/5)

Başına Odlar Yakmak

Yağa düşmenlerünün başına odlar lāle
Ser-i aÖdāña sala şüriş ü ğavġā sünbül

(NevÖi K30/31)

Gāh olur kim şemÖ gibi başuma odlar yaḡar
Gāh olur kim yaşumı seyl-i revān eyler firāḡ

(Hayretî G 253/2)

Başına Taç Etmek

Hāk-i derini başuma tāc eyledüm diyü
Şāh-ı ÖAcem anuñla ider şimdi iftiḡār

(NevÖi TKB 4/47)

Hāk-i pāyuñ ey güzeller şāhı başlar tācıdur
Āsitānuñ ehl-i Öişkuñ Öarşıdur miÖrācıdur

(Hayretî G 181/1)

Hāk-i pāyın başuma tāk itmek itdüm mültemes

Gör dil-i dīvāneyi kim saltanat eyler heves

(Muhibbî G 1397/1)

Başına Taş Yağmak (ÖAA, TDK)

Mīve-i şāh-ı vücūd olduğu için nazmum

Yağdurur ta'n taşın başuma hayli cühhāl

(T. Yahyâ G 18/33)

Degül bī-hūde ger yağsa felekden başuma taşlar

Bināsın tīşe-yi āhumla vīrān êtdüğündendür

(Fuzûlî G73/4)

Yağdı Óaşkında melāmet taşı biñ biñ üstüme

Ol melāmet taşları şimdi hisārımdır benim

(Hayâlî G50/4)

Dağı muhkem ola bünyād[1] 'ışkuñ

Yağarsa başuña cevr-ile ger daş

(Muhibbî G 1436/5)

Başına Üşüşmek

ÓAşka düşdüm Óālemün gavgāsı üşdü başuma

Gitdi olmadı gönül Óālemde gavgādan cüdā

(Hayâlî G 7/3)

Baş açup Óāşıklarun kuyuña bī-pervā varur

Gerçi kim seng-i cefādan yağdurursın daşlar

(Muhibbî G 941/4)

Başuma taş yağduran ol gözleri sehhār imiş

Çok şükür devletlüler devletlü başum var imiş

(Zâtî G 605/11)

Ġamzeñ üşürdi başuma olmaz belāları

Furrañ düşürdi gönlümi tül-i emellere

(Hayretî G 479/4)

Başında Devleti Olmak

Olurdu kūyuñ itlerine bir śınuḡ sıfāl

Başında Ĥayretî'nüñ eger olsa devleti

(Hayretî G 508/5)

Başında Kavak Yeli Esmek (ÖAA, TDK)

Beñzetmiş özin ḡāmet-i dil-cūsına yāruñ

Başında ḡavaḡ yeli eśer gibi ḡenāruñ

(Hayretî G 278/1)

Beñzetmiş özin ḡāmet-i dil-cūsına yāruñ

Başında ḡavak yeli eser gibi ḡenāruñ

(Hayretî G 278/1)

Başımdan Aşağıya Kaynar Sular Dökülmek (ÖAA, TDK)

Şöyle ḡızdı cism-i śimīnin görüb ĥammāmda

Başına ḡaynar śular ḡoyuldu cānā mermerüñ

(Zâtî G682/2)

Başımdan Geçmek

Maĥabbet cūyibāri kim ser-i Őāşıḡ ĥabābıdur

Geçit vermez anun yolunu başımdan geçenden śor

(Hayâlî G 74/2)

Başını Alıp Gitmek (ÖAA, TDK)

Başını alur giderdi Bākî derdüñden senüñ

N'eylesün ey serv-ḡad ümmīd-i vasluñ baḡlar

(Bākî G 176/5)

Başını Büyütmek

Ġurūr u Őucb-ile başın büyütmē būm gibi

Dilerseñ üşmeye aŐdā saña miśāl-i tuyūr

(Nevöi K22/7)

Başını Kaşımaya Eli Değmemek

Boyamağdan şaşalını her gün

Başını kaşımağa değmez eli

(T. Yahyâ G 8/2)

Başını Sokmak (ÖAA, TDK)

Hâne-i vaqfı alup Hâcı Bekir

Başını soğmağa buldı bir gedik

(Cinânî TA 90/1)

Başını Taştan Taşa Vurmak (ÖAA, TDK)

İşigi taşı imiş yüz sürecekle hayf diyü

Taşdan taşa döger başını şimdi enhâr

(Bâkî K 18/37)

Taşlara döğüp başımı rüsvâ gezer oldum

Ëy akl kaçup kırtılagör derd-i serümden

(Fuzûlî G223/5)

Çünkü sen servin ayağına Hayâlî eremez

Başımı taşlara döğse n'ola seylâb gibi

(Hayâlî G56/5)

Şular olmuşdur ezelden çünkü dîdâr Óaşıkı

Başımı taşdan taşa döğüp akan ırmaga bak

(Muhibbî G 1673/3)

Zâtî'yâ seyl-eb-ı eşküm virdi hâlümden haber

Taşlara başımı döğdi acıdı deryâ baña

(Zâtî G 33/7)

Baştan Aşmak (ÖAA, TDK)

Nice Óazm ide ser-i küyüne bu cism-i zaÓıf

Başdan aşdı yem-i eşk-i revan pâ-der-gil

(Nev'î G283/3)

Ağlasam bir demde başumdan aşar rûdum benüm

İñleşem āh eylesem şehri yaqar odum benüm

(Hayretî MST 52/1)

Başdan aşar yaşum diyu eyleme Zâti'ya gile

Ol delü qanludur dañi torıdur ivme turılır

(Zâti G 325/5)

Başumdan aşdı seylāb-ı sirişküm vādî-i ğamda

Beru gel macera-yı Óaşkı başından geçenden sor

(Hayâlî G 73/3)

Baştan Ayağa (ÖAA, TDK)

O cāmlarla bu cāmiÓ velîlere beñzer

Ki başdan ayağa endāmı dīde-i cāndur

(T. Yahyâ G 4/19)

Baştan Çıkmak (ÖAA, TDK)

Yol başub bil bekleyen zülf-i kemen-endāz-veş

Kim inerse yoluña başdan çıqub ber-dār ola

(Zâti G 16/5)

Nefs kıttāÓ-ı tarîk u menzil olmışdur ribāt

Key sakın başdan çıkarsın itmez iseñ ihtiyāt

(Muhibbî G 1499/1)

Baştan Çıkarmak (ÖAA, TDK)

Bu gözlerüm yine beni başdan çıkardılar

Qanımı qara yerlere göz göre qardılar

(Hayretî G 182/1)

Fıkr-i lebün ki eyledi gönlüm evin ħarāb

Başdan çıkar her kim ola müdmin şarāb

(Muhibbî G176/1)

Bel Bağlamak (ÖAA, TDK)

Bende-i fermān olup gışū-yı kāfir-kışūñe
Hidmete bil bađlayupdur ey śanem zünnārlar

(Bākî G 85/2)

Geldi ol-dem hidmete bil bağlayup al- gitmege
Tā Sağızdan bir rejs-i nık-tabŖ u nekte-dān

(Cinānî MST 5/4/2)

Besî azîzlerüñ hidmetine bağladı bel
Kamunı terk seni kıldı ihtiyār kalem

(Fuzûlî K24/30)

Bel bađlamazsa hidmetine mūr gibi ĥasm
Lāzım degil ki sen çekesin ins ü cāna tıg

(Hayâlî K6/22)

Beline hidmet kuşagın iki yerden kuşanup
Emrüne bel bağladı bileñce çākerdür kılıç

(Hayretî K 11/2)

Śorarsañ kim durur NevŖi diyüp keyfiyyet-i ĥālin
Kapuñda hidmete bel bağlamış bir kem gulāmuñdur

(NevŖi G 137/5)

Ĥarim-i KaŖbe-i kūyı tavāfın kıлмаğa anuñ
N'ola bel bağlayam oldı müyesser Ŗaşkı iĥrāmı

(Zātî K 26/8)

Belası Balına Değmemek

Belası balına değmez қо lezzet-i dehri
Evüñ yıkılmaya tā misl-i Ĥāne-i zenbūr

(Hayâlî K 1/7)

Belini Bükme (ÖAA, TDK)

Kaşlarıñ bükdi bilin gerçi kemān-ı Óaşkı
 ÓĀşıkun Rüstem-i Destān ile hasmāne çeker
 (Bākî K 12/3)

Pırlık zaÓfi cüvānlar ğamı bükdi belümüz
 NevÓiyā bunlara hep meyl-i vatandır bāÓîş
 (NevÓî G 38/5)

Müjen ħançerleri reşki belini bükdü şemşirüñ
 Görelden kaşlarıñ cānā kemānuñ başı kayıdur
 (Hayâlî G 86/2)

Benzi Sararmak (ÖAA, TDK)

Şarardı beñzi ħasedden benümle yāri görüp
 Rakıb-i rû-siyehe bir ğarıb reng oldı
 (Bākî G 489/4)

Beñzüm şarardı hicr ile berg-i ħazān gibi
 Eşküm Óaceb mi çağlasa āb-ı revān gibi
 (Cinānî MSt 104/1/2)

Beñzüm şararup ħasret-i zerden görün āĥır
 Ne sürete koydı beni maÓnā-yı vazıfe
 (NevÓî K 43/4)

Cismine lerze düşüp beñzi şararmazdı anuñ
 Rāyüñ öñinde eger mihr kaçurmasa zamır
 (Zâtî K 47/21)

Rezm hengāmından görmüş tıĝ-i āteş rengini
 Benzi şararmış daĥi ol qorhudan titrer güneş
 (Hayâlî K 5/16)

Benzine Kan Gelmek (ÖAA, TDK)

Cām-ı gül-gün nūş ider hūn-ābe-i eşkin döker
Beñzine bir pare Óāşık derdmendūñ kan gelür

(Bâkî K 6/5)

Beşer Şaşar (TDK)

Gün yüzüne gün dirse ھاṭā ile Muḥibbî
ÓAfv eyle suçın itse ھاṭā n'ola beşerdür

(Muḥibbî G 892/5)

Bıçak Kemiğe Dayanmak

Bu resme kılmaz idi beyān ḥalūmi kalem
Ergürmeyeydi faqr eli ger üstühāna tığ

(Hayâlî K 6/31)

Bilmezlikten Gelmek (TDK)

Bilmezlik etdi gendüyi bildürdiler hemān
Bāğ-ı cināndan ādemi dünyāye şaldılar

(T. Yahyâ G 116/2)

Bir Ayağı Çukurda Olmak

Her ne deñlü yaramazlık var ise anda idi
İki ayağı çukurda bir eli ھاṭā idi

(T. Yahyâ TKB 170/3-7)

Bir Yumup Bin Dökmek

Ḥaḫ bilür kim gözyaşın ben bir yumup biñ dökmişem
Tā kim ol meh-rū melek-ruḥsārı gördüm bir nazār

(Muḥibbî G 1003/4)

Bir Ayak Üstünde Durmak

Her sütünü cā-be-cā erkân-ı devletdür meğer
Bir ayağ üzre turur hizmetde dāmen der-meyān

(Nev'î K37/6)

Bir Deri Bir Kemik Kalmak

Oldum za'wif derdün-ile iy tabīb-i dil

Bir üstühān kaldı bile bir deri yitiş

(Muhibbî G 1419/4)

Bir İçim Su (ÖAA, TDK)

Ya yeşil cām içre ey Yahyā bir içim şu mıdur

Ya yeşil kaşr içre bir sulţān-ı bī-hemtā mıdur

(T. Yahyā G 92/5)

Zer-i hālîsde olmuş cāma benzer zerd-i cāmeyle

İçinde bir içim şudur o la'li āb-ı hayvānum

(Cinânî G 146/3)

Lā'li bir içim şudur görmez olalı Őaynum

El yumağa Őālemden bir pür leğen olmuşdur

(Zâtî G 262/5)

Bir Kulağından Girip Őbür Kulağından Çıkmak (ÖAA, TDK)

Ney gibi ehl-i havāyem nāsîhā pend eyleme

Bir kulağımdan girer ol bir kulağımdan çıkar

(Zâtî G 370/2)

Bir Pula Geçmemek

Yāruñ yanında bir pula geçmez gerekse sen

Yağ Hāyretî tenüñde hezārān hezār dāğ

(Hayretî G 240/5)

Bir Tutmak (ÖAA, TDK)

Bir görünür gedā ile sulţān-ı bağr ü ber

(T. Yahyā MRS /3./12)

Yire çal cām-ı gurūrı ki ecel niteki mey

Bir tutar cümle gedāsıyla kamu sultānı

(Zâtî K 74/12)

Bir Yastıġa Baş Koymak (ÖAA, TDK)

Ķoyub bir yařduġa baş Ķařr içinde Hüsrev ü
 şirın Ķatı güç taşda Ferhād seng-i hāre yaşdanmış
 (Zātî G 583/3)

Birbirine Düşmek (ÖAA, TDK)

MuĶallid oldu hep Óālem cihān birbirine düştü
 Olur olmaz řafāsızda sāfî mı Ķaldı Óālemde
 (Hayâlî G89/4)

Birbirine Girmek (ÖAA, TDK)

Havf etdi görüp ejder-i āhumı felekler
 Zencîr-i şaçun gibi biri birine girdi
 (T. Yahyâ G 512/4)

Dün gice dār-üş-řifa-yi kūy-i dilberde dilā

Birbirine girdiler zencîr-veş dîvāneler

(Zātî G 138/2)

Boġazdan Geçirmek

Geçürmezler boġazdan Ķatraca āb-ı Mesihā'yı
 Yasaġı ādem öldürmez mi hey sūfî Ķalātā'nuñ
 (Nev'î G257/2)

Boy Atmak

Her uzun boylu řecā'at edebilmez da'vî
 Her aġaç kim boy atar serv-i hırāmān olmaz
 (Fuzûlî MKT 13/4)

Boynu Baġlı Olmak (ÖAA, TDK)

Göz Ķarardup zülfi zencîrine boyun vèrelî
 Boynu baġlu Ķul edüpdür ol řeh-i hūbān beni
 (T. Yahyâ G 514/5)

Boynu Kıldan İnce Olmak (ÖAA, TDK)

Didi ol mū miyān gel tut bu yalıñ tığüme gerden
 Didüm kim boynumuz kıldan n'ola ey ahır nār ince
 (Zâtî G 1453/2)

Boynunu Bükme

Boynunu bükdi şurāhî acıdı bāde-i nāb
 Kef urup yüzine def inledi nāy ile rebāb
 (Hayretî K 46/5)

Boyun Eğmek (ÖAA, TDK)

Saňa boyun eger gerçi benefşe gibi yüz bin var
 Hezār ahsende gül gibi yüzüñ ag alnın açıktır
 (Hayâlî T4/2)

Yār uğratdı beni derde ol imiş yazılan serde
 Boyun egmezüz nā-merde Allāh kerîmdür kerîmdür
 (Hayretî G 190/2)

Buluttan Nem Kapmak (ÖAA, TDK)

Dūd-ı āhumdan şakinur gül ruhın her dem nigār
 Hey niçe nāzük mizāc olur bulutdan nem apar
 (Muhibbî G 1043/2)

Burnundan Getirmek (ÖAA, TDK)

Yidigüñ niŖmeti āhir getürür burnundan
 Keşret-i et Ŗimenüñ olma inen hāyrānı
 (Cinānî MST 6/1/5)

Burnundan ettiğini getirdi adūların
 Kan aıtıp şu yerine ol nāvdāna tığ
 (Hayâlî K6/19)

Ehl-i Ŗıřkuñ gözlerüñ içdügi anın rüzgār
 atra atra cümle burnuñdan getürdi ey cüvān
 (Hayretî G 440/3)

Can Alıp Can Vermek (ÖAA, TDK)

Būse için cān vèrüp cān almada ĥayrānsın
Yāre èy Yahyā bilürsin ĥaylice ibrāmdur

(T. Yahyâ G 85/4)

Harc iderler nağd-i cānı la'Ûl-i cānān almada
Hatalar kūyinde yārūñ cān virüp cān almada

(Nev'Ûi G 422/1)

Can Atmak (ÖAA, TDK)

Vağt-i seherde pertev-i mihr-i ruñın görüp
Cān atdı düşdi yere kamu encüm-i semā

(T. Yahyâ G 24/33)

Bir hata zann eyleyüp ebrūların çin eylese
Cān atar dergāhına Fagfūr ile Hākān gelür

(Bākî K 6/14)

Ĝām-ı Şirine mañlās bulmadı mülk-i Óademdeb yeg
Aña cān atdığı Óayb olmasun Ferhād-ı nā-şādun

(Cinānî G 124/2)

Nār-ı Óaşka yanmağa cāna Hayâlî cān atar
Def'Ûine sūzun varır gerçi ki dāğ efrūhte

(Hayâlî G76/5)

Her oğı kim nişāna o kaçı kemān atar
Cānlar nişāne olmağ için aña cān atar

(Hayretî G 142/1)

Teşne-leb saña cān atup gitdi
Şunasın diyü destine kevşer

(Nev'Ûi TRB 5/26)

Her ne dem kim şehr-i cāna tırini cānān atar
Cān aña karşı çıkar bir oğ atım yir cān atar

(Zâtî G271/1)

Can Bağışlamak

Zāhidā bġnā eder her çeşm-i nā-bġnāyı mey
 Mürdeye cānlar bađıřlar cām-ı rūġ-efzā-yı mey
 (Hayretġ G 525/1)

Can Bulmak (ÖAA, TDK)

Vefāda mişli bulunmaz bugün bir nev-cüvān buldum
 Görince sevdüm anı ölmüş iken tāze cān buldum
 (T. Yahyā G 265/1)

Tāze cān buldı cihān irdi nebātāta hayāt
 Ellerinde harekāt eyleseler serv ü enār
 (Bākġ K 18/2)

Ĥızr şuyuyla dem-i Őġsā durur āb ü havā
 Tāze cān bulmak dilersen seyr ede gülzāra var
 (Hayālġ K 25/12)

Öldiler ölmezden öñdin oldılar ġayy-ı ebed
 Vērdiler cān buldılar bir özge cān abdāllar
 (Hayretġ K 8/4)

Bir nefes lütfulāla hem-dem olmasa bād-ı bahār
 Cān mı bulurđı deminden anuñ emvāt-ı nebāt
 (Zātġ K 1/12)

Can Gözüyle Bakmak

İy Muġibbġ cān göziyle bak bu ‘ālem bir kafes
 Her varađ gūyā içinde murđ-ı zerrġn bāl olur
 (Muġibbġ G 1128/5)

Can Teslim Etmek

Züldi şomaz kim düşüp payına cān teslim edem
 Ol siyeh-dil cānumuñ maŐñde řarđar pāyına
 (Hayretġ G 480/4)

Ger öldürseñ beni cān bīm kılmaz

Olur mı dil ki cān teslīm kılmaz

(Muhibbî G 1261/1)

Can u Gönülden

Erenler şāhınıñ cān u gönülden bendesi olup

Gedā iken şeh-i Óālî-cenāb ol ey dil-i şeydā

(Hayretî G 70/2)

Her kişiye kim ugraya gönülüm haber ister

Cānā çü seni cān u gönülden sever ister

(Muhibbî G 1130/

Can Vermek (ÖAA, TDK)

Semendüñe cevelān vèr cemî-i halk-ı cihān

Yoluñda ölmege cānlar vèrür senüñ hālā

(T. Yahyâ G 12/21)

Cān virür çokdur ser-i küyuñda kurbān olmaga

Hāzır it şemşir-i bürrānuñla bir hançer bile

(Bâkî K10/6)

Yine enfās-ı nesîm oldı çemenden güzerān

Hızr olup virdi nebātāta Mesîhā gibi cān

(Cinânî K 6/1)

Kim verse cān yoluñda bulur hāk-i maqdemüñ

Güyā ki hāk-i rāhuñadur naqđ-i cān behā

(Fuzülî G2/2)

Kan yutarsa tan degil la'l-i leb-i yār isteyen

Cān verir bu yolda bir zülf-i siyehkār isteyen

(Hayâlî T 2/1)

Tiğ-i maḥabbetüñe düşüp şol ki cān vèür
İçer ḥayāt ābını cānı bulur śafā

(Hayretî K 2/12)

Cānı yoqdan var iden Pervendigāruñ ḥaqqı-çün
Cān viren bana kelam-ı rūḥ-baḥşuñdur hemān

(Nev'î K37/26)

Çeşmi cellādına tap cān vire maḥbūblaruñ
Ol ḥarāmilere qanuñı yiter eyle ḥelāl

(Zâtî K 79/17)

Cana Can Katmak (ÖAA, TDK)

Cānuma canlar qatar gelse peyām-ı vasl-ı yār
Şan nesim-i lutf-ı şāhenşāh-ı ālî-şan gelür

(Bâkî K6/9)

Cān qatar cāna tolu içüp öpüşdükçe müdām
Bu da bir gūşe durur bunda güzel cānlar olur

(Hayretî G 154/4)

Cana Geçmek

Ne bilsün Ḥayretî derd-i derunumdan tabībüm kim
Geçüpdür cānuma tır-i belā žāhirde yaram yoq

(Hayretî G 262/5)

Cana Kıymak

Gel girme beni öldürüben qana begüm hey
Cānāna yaraşmaz ki qıya cāna begüm hey

(Hayretî G 560/1)

Canda Dağın Bir İken On Eylemek

Ey elif-qad gösterüp şineñdeki ḥālî yine
Ḥayretî'nüñ cānda dāğın bir iken on eyledüñ

(Hayretî G 270/5)

Candan Geçmek

Geçüp cāndan seri hāk-i der-i cānāna tapşurdum
 Meyin içdüm de cāmın sākı-i hicrāna tapşurdum
 (Hayâlî G 370/1)

Canı Ağzına Gelmek (ÖAA, TDK)

Yine aḥşāmlamadan n'eyleyem ol māh gider
 Cānum ağzuma gelüp ḥayret-ile āh gider
 (Muhibbî G 743/1)

Şundı lā'î-i nābın ol şūh-ı cihānum ağzuma
 Fuya düşman deyu ammā geldi cānum ağzuma
 (Zâtî G 1283/1)

Ol murādı dilüme almağa tākat yokdur
 Cānum ağzuma gelür ḥavf ü recā-y-ile hemān
 (T. Yahyâ KT 337)

Canı Çıkmak (ÖAA, TDK)

Cānumuz çıkdı çıkalum gidelüm ey Yahyā
 Ol perî olmayıcaḥ odlara yansun ḥammām
 (T. Yahyâ G 257/5)

Germābeden çıkınca bizüm çıkdı cānumuz
 Futdı cihānı nā'î-i Őuşşāḳ-ı müstehām
 (Cinānî G 150/9)

Ey Fuzûlî çihsa cān çihman tarîḳ-ı ışḳdan
 Reh-güzār-ı ehl-i ışḳ üzre kıluñ medfen maña
 (Fuzûlî G10/7)

Hānesinden her kaçan serv-i ḥırāmānum çıkar
 Gözlerüm yaşı revān olup bile cānum çıkar
 (Muhibbî G452/2)

Canı Gitmek

Bir gözi āhū bu gön̄lümi alup oldı revān
Cān bile gitdi didüm ben aña yāhū bekler

(Muhibbî G 1091/2)

Canı Yanmak (ÖAA, TDK)

Yandı cānum geyecek olmaduğundan ğāyet
Eyledi dehr beni faqr ile Óuryān biryān

(Cinānî K 22/20)

Gerçi pervāne qarīb olsa çerāğa per yaqar
Cān yaqar bir pāre düşse şemÓ-i tábāndan cüda

(Hayretî G 67/2)

Yanmaz-ıdı āteş-i hicr-ile her dem cānumuz
Güşe-i çeşmiyle ger kılrsa nazār cānānumuz

(Muhibbî G 1331/1)

Canı Yerine Gelmek (ÖAA, TDK)

Müşerref itdi Ĥudā yine śadr-ı erkānı
Yirine geldi cihān ĥalkınuñ yine cānı

(NevÓi 50/1)

Yıqılmış gön̄lü maÓmūr oldu Magnışā-yi mehcūrun
Qaraman tahtınun şimdi oturdu yerine cānı

(Hayālî K 22/2)

Canına Geçmek

Cānuma geçdi okı dil kaşı yadan geçemez
Zülfine bend olalı dağı belādan geçemez

(Muhibbî G 1345/1)

Canına Kastetmek (ÖAA, TDK)

Fuğ çekmiş bir dîlâverdir ki kâsdı cānadır
 Nūr-ı tabîimden çerâğın yakmamıştır yâ nedir
 (Hayâlî MŞ 1/4)

Ya çeşmüñe di eylesün kâşd cānuma
 Ya büseñi vir tâ ki baña hûn-bahâ ola
 (Muhibbî G 89/2)

Canına Minnet Bilmek/Olmak (ÖAA, TDK)

Cānına minnet bilür Dārâyı derbān eylese
 Hâk bu kim Dārā degül yanınca İskender bile
 (Bâkî K 10/13)

Baş ile cānı nişār etmeğe yoluñda senüñ
 Dostum başum için cānuma minnet bilürem
 (Hayretî G 351/2)

Canını Acıtmak (ÖAA, TDK)

Devrān benüm acıtdı yine tatlu cānumı
 Bezm-i Őadūda lâŐlüne değmiş şarāb-ı telh
 (Zâtî G105/2)

Canını Almak (ÖAA, TDK)

Cānumı almağda ey Yahyā ecel ihmāl eder
 Eyler imiş hālet-i nezŐ üzre Őuşşāka nizāŐ
 (T. Yahyâ G 198/5)

Cānumı aldı taŐne-i hussād
 DaŐvā-yı şehriyār-ı Őadl ü dād
 (Cinânî MM 4/32)

Cānum alduñ mey için sākî içürdüñ maña kan
 Dād elüñden ki meni āl ile mağbün etdüñ
 (Fuzûlî G150/3)

Meclis içre büse-i cānānum almağ yol mıdur
 Öldürüp ben nā-tüvānı cānum almağ yol mıdur
 (Hayretî G 178/1)

Canını Teslim Etmek (ÖAA, TDK)

Hasteyem yār gelürse aña ta'zīm édeyin
 Bir selāmına anuñ cānumı teslīm édeyim
 (T. Yahyâ G 349/1)

Canını Yakmak

Yağduğlarıñ cānumı ey cān unutma hā
 Yığduğlarıñ göñlümi her ān unutma hā
 (Hayretî G 74/1)

Cefa Çekmek (ÖAA, TDK)

Cefālar çekmeyince 'āşıka mihr ü vefā olmaz
 Ölümlü haste olmayınca insāna devā olmaz
 (T. Yahyâ G 159/1)

Cennet Kapısını Açmak (TDK)

Yapdı bu Óālī mağāmı açdı cennet kapusın
 Cāmi'û'l-ğayrāt olan sultān-ı ehl-i ıktidā
 (T. Yahyâ G 38/41)

Cennete Döndürmek (TDK)

Cihānı cennete döndürdi vèrdi halka hayāt
 Bu selsebīl-i muşaffā bu kevter-i tñn
 (T. Yahyâ G 5/2)

Cetvel Çekmek

Berg-i gül üzre yine kāküllerin cedvel çeküp
 Gül yüzüñ vaşfında cānā tāze defter bağlamış
 (Muhibbî G 1424/3)

Nitekim levh-i zer-efşânına çarhuñ çekile

Şubh-dem şaŕşâŕ-i mihreden altun cetvel

(Bâkî KT 1/9)

Cevr Etmek (TDK)

Revâ mı ben kuluña çak bu deñlü cevr etmek

Benüm begüm gel e bir nükte-dânı söyledelüm

(T.Yahyâ G 273/4)

Ciğerini Dağlamak

Güldi mi kimse ki ol âhir-i kâr ağlamaya

Âteş-i hasret ile yâ ciğerin tağlamaya

(Hayretî K 46/11)

Cihanı Tutmak (TDK)

Futdı cihâmı Pertev-i hüsnüñ güneş gibi

Foldı sadâ-yı Őaşkuñ ile kâh-ı Kün fe-kân

(Bâkî K 1/35)

ŐAdlũ cihanı şulh ile şol deñlü tutdı kim

Oldı Őadũ musâhib ü bigâne âşinâ

(Nevöi TKB 4/72)

Cila Vermek

Eger reŐ-i niķâb edüp liķâ görmek dilerseñ gel

Cilâ ver dide-i câne gönül cehd eyle bınâ ol

(Hayretî G 316/7)

Cin Tutmak (ÖAA, TDK)

Bir perî-ruhsâr sevdüm kim göre bu hastayı

ŐAklı yok cin tutmuşa beñzer diyü başın tutar

(Muhibbî G 634/2)

Çak Çak Olmak

Şîr çeşmüñ pençesinden uşbu göñlüm merdümi
Cāre yok hergiz ħalāşa cāk cāk olmuş yatur

(Muhıbbî G 1079/3)

Çekip Çevirmek (ÖAA, TDK)

Şahne-i devrân n'ola çekse çevürse dem-be-dem
İki kanludur añılmış bâde-i nâb u kebâb

(Bâkî G 20/4)

Çün bildiler nişâne-i tîr-i ğam oldığın
Bâķiyi ħalk çekdi çevirdi kemân gibi

(Cinânî MST 29/5)

Ceng içre arķa vêrdi meger düşmene kemân
Anı çeküp çevürdügi oldur o şehriyâr

(Hayretî K 14/35)

Çizginür başum aķar yaşum inildüm bî-Ôaded
Ah kim çekdün çevürdüñ sen beni dolâb-veş

(Zâtî G 592/5)

Çerağ Yakmak

Tekye-i ğamda yakup Ferhâd u Mecnûn'dan cerâĝ
Tutmışam 'âlemde şöhret ol iki ferzâne-veş

(Muhıbbî G 1457/3)

Çizgi Çekmek (ÖAA, TDK)

Ôİşķ kilki çekdi ħať ħarf-i vücüd-ı âşıķa
Kim ola şâbit Ĥaķ işbâtında nefy-i mâ adâ

(Fuzûlî G1/6)

Çöpe Saymamak

Zāhidā sanma senüñ uçmaguña biz t̄alibüz
Çöpe saymaz ravza-i ‘ışk-ıla dīdār isterüz

(Muhibbî G 1357/3)

Dağ Başında (ÖAA, TDK)

Tag başında görinen şems-i duhādur şanasın
Her cılasun başı üstinde mücellā miğferi

(T. Yahyâ G 8/20)

Dağ Üstünde Bağ Olmak (ÖAA, TDK)

Gözleri nergis yüzi gül kâmeti serv-i revān
Vuşlat-ı yār-ile Yahyāya tag üsti bāğ olur

(T. Yahyâ G 119/5)

Dağlara Düşmek (ÖAA, TDK)

Dıvāne-sıfat böyle niçün tağlara düşdi
Olmadı ise kaddüñe üftāde sanavber

(Bâkî G 158/2)

Kūyuñı koyup tağlara gel düşme Cināñi
Ferhād-şıfat vādî-i hirmāna düşersin

(Cinânî G 169/5)

Kūhsāra seyre gitdügün eşitdi gālibā
Tağlara düşdi gülşeni terk eyledi hezār

(Hayretî G 50/8)

Ġazāda esb-i şabā sürÖatüñle erişecek

Bulut gibi kaçuban tağlara düşer aÖdā

(T. Yahyâ K 60/29)

Dameni Pak Olmak

Zînet etmezdi tırâz-ı ŐıŐk ile ũstâd-ı sunŐ
 HilŐat-ı hũsnũn eger pâk olmayaydı dâmeni
 (Hayretî G 511/4)

DefŐ Olmak (ÖAA, TDK)

DefŐ oldu kâse-i mecnũn gibi iki pâre
 Sifâl-i seg gibi câmuñ dũrũldi devrân
 (T. Yahyâ G 6/4)

Defterden Kazımak

Olmayup Őâlemde ũret ũatmada dellâller
 Kıl ũ kâli kazıdı defterden ehl-i hâller
 (Hayretî MST 35/1)

Defterini Dũrmek (ÖAA, TDK)

Defterin båd-ı ũabâ lũ'lũ-yı lâlânuñ dũrer
 İter olsa diŐlerũn vaŐfın ŐAdenden cânibe
 (Bâkî G 440/2)

Tâ ki verdin âriŐinde zũlf ũ mũŐgâsâya cay
 İŞi bitti sũnbũlũn dũrũldũ verdin defteri
 (Hayâlî G25/4)

İy Muhibbî dũrdi Şirin defterini ehl-i nazm
 Gũl gibi her yıl başında tâze dũvânum gũrũp
 (Muhibbî G 159/5)

Bir vech ile nazm eyle ki dendanı ũfâtın
 Őâtî dũredũn anũn ile defterini dũr
 (Zâtî 200/5)

Hey diriŐe dâr-ı dũnyadan dũrũldi defteri
 (T. Yahyâ MKT 600/9-1)

Dem Vurmak (ÖAA, TDK)

Gāflet-i ʿışk ile Yahyā dem urur h̄ikmetden

Ne şifādan haberi var ne bilür k̄anūnı

(T. Yahyâ G 463/3)

Bākî dem urma seyr-i makāmāt-ı Őaşqdan

Geç āh u nāle nagmelerinden karāre gel

(Bākî G 303/5)

Şaķın gönlüm yiħarsan pendden dem urma ey nāşih

Hevā-yı nefis ile bir milki vīrān eylemek olmaz

(Fuzûlî G113/4)

Nēce yanam yaķılam yārāna bilmem derdümi

Kim dem ursam sūzişümden gūş eden ādem yanar

(Hayretî G 129/2)

Derde Düşmek (ÖAA, TDK)

Derde mi düşdüñ ki dermān edemez ona tabīb

Ağlayıp feryād edersin her nefes ey andelīb

(Hayâlî T5/3)

Derdüñe düşüp deşt-i belāda yürimez-idüm

Ger Őışk eger olmasa bu Őaqluma ğālib

(Muhibbî G 184/2)

Meded ben düşdügüm derde giriftār olmasun kimse

Ĝarīb ü Őāşık u bīmār u bî-yār olmasun kimse

(Hayretî G 483/1)

Derdine Derman Olmak (ÖAA, TDK)

Dil-i bīmāruma dermān olan derdüñ-durur her dem

Eriş gel ey tabīb-i cān eger var ise dermānuñ

(T. Yahyâ G 217/3)

Çok zamāndur hastasıdur dostlar cān aḥmedüñ
 Emsem olurdı lebin derdüme dermān aḥmedüñ
 (Hayretî G 302/1)

Derdini Dökmek (ÖAA, TDK)

Marîz derd-i Őiŝkuñ Őarz-ı ḥāl eylerse incinme
 Döker derdin tabîb-i ḥāzıka bîmār ser-tā-pā
 (Cinânî G 1/3)

Bezm ehline ŝurāḥî gece dökdü derdini
 Aḳdı gözünden ayağına ḳan girih girih
 (Hayâlî G 480/6)

Derman Aramak (ÖAA, TDK)

Ölümlü ḥasteye beñzer hemān derd ehli dünyāda
 Baḳınur her yaña dermān arar bir mihrübān ister
 (T. Yahyâ G 70/2)

Ders Almak

Bezm-i Cemde süregör hün-ı Siyāvuş ile dem
 Al sebaḳ ḳār-ı cihāndan ḳıssa-ı Dārāya baḳ
 (Hayâlî G 251/6)

Dert Yanmak

Zebān-ı ḥāl ile neydüğüm eylesün taḳrîr
 Yanup bu derdümi Őūd u rübāba yalvarayım
 (Hayâlî G 442/4)

Destur Almak

Eyā ŝehî ki guruh-i peyem-ber-i Mürsel
 Behiŝte baŝmaz ayaḳ senden almadan destür
 (Fuzülî K 2/18)

Destan Olmak

Yüz tutayın necd-i gama karışmayayın ādeme
 Mecnūn gibi bu Őāleme destān olayın varayın
 (Hayretî G 418/3)

Devran Sürmek

Süregör devrānuñı devrān senüñdür dostum
 Uragör çevgānuñı cevlan senüñdür dostum
 (Hayretî G 406/1)

Dikiş Tutmamak (ÖAA, TDK)

Eğer biñ dirhem ibrişim getirürseñ dikiş tutmaz
 Eyā cerrāh zaħmın dikmege bu şadr-ı şad-çākūñ
 (Zâtî G 740/4)

Dil Dökmek (ÖAA, TDK)

Dehānuñ öğdügin ikrār itmez şāķiyā sāgar
 Şurāhî dil döküb aġzın müdām arar revān söyler
 (Zâtî G 365/4)

Dil Uzatmak (ÖAA, TDK)

Bahr-i muhît-i eşküme ger dil uzatmasa
 Deryā yüzine urmaz idi bād-ı subh kef
 (Bâkî G 228/2)

Dil uzatmasu deñüz kulzüm Cināñi eşküme
 İde mi bir katre hiç deryā-yı Őummān ile bahs
 (Cinānî G 18/5)

Düşer od şem diline bu sebebden ki kıllur
 Dil uzadup geçeler ol meh-i tābān ile bahs
 (Fuzûlî G45/6)

Ey Hayālî hatt-i dildāra dil uzatmış meger
 Bāġda miskîn benefşenin kulaġın burdular
 (Hayâlî G8/5)

Dil uzatmışdur çemen söyler zebân-ı hâl ile
Bâdedür gam derdine bu dem devâ-yı rûzgâr

(Hayretî K 12/12)

Meclisde meger hüsne yârûñ dil uzatmış
Şemûñ dilini n'ola eger kim kese mıkrâz

(Muhibbî G 1494/3)

Hilâl kadrini bilmez dil uzadur mihre
Benümle da'vî-i fazl eylese 'Adû meşelâ

(Nev'i K 1/31)

Baş çeküp düşmen dil uzatmışdı mişlüm yoğ diyü
Kesdi da'vâsını tığ-ı kâtı '-ı burhân-ı feth

(Zâtî K 35/4)

Dile Düşmek (ÖAA, TDK)

Refîkûñ olsa dilsüz cân-ver hem şaħla râz andan
Şaħın sırrûñ düşürme dillere Mecnûn-ı rüsvâ tek

(Fuzûlî G 158/4)

Dile Gelmek (ÖAA, TDK)

Žâhir olurdu zaħm-ı müjeñ dilde dostum
Hançer dile gelüp ağız açsa beyâna tır

(Nev'î G 58/3)

Yaşımı yigimezin şevk-ı ruħuñ gelse dile
Şehre ateş düşecek kimse levendin yigmez

(Zâtî G 552/3)

Dili Damağı Kurumak (ÖAA, TDK)

Dil tımağ hep kuruyup oldu yübüset ğâlib
Teşnelük öldürüyor āba virsek n'ola cân

(Cinânî K 25/12)

Dili Dönmemek

Dili dönmez ne söyler bî-sütûna tîşe-i Ferhād
 Cevābın vermedi dest-i ğamun Mecnūn güvāhı
 (Hayâlî G 228/4)

Dili Uzamak (ÖAA, TDK)

Ben gideli dili uzamış müdde'îlerüñ
 Şemşîr-i naẓmumı göricek kesdiler sesi
 (Hayretî G 571/6)

Dilinden Düşürmemek (ÖAA, TDK)

Çomadı dilde gıll u gış mey-i nāb
 Ne güzel hāsıyetlü şerbet olur
 (Bâkî G 93/4)

Dilinden sen anuñ bir laḥẓa düşmezken revā midur
 Cināñ ğarîb ü zār u ser-gerdānı anmazsın
 (Cinânî G 177/5)

Dā'imā düşürme dilden anı hoş miftāhdur
 Ey gönül itmek dilersen feth-i ebvāb-ı na'im
 (Zâtî K 2/2)

Dilini Kesmek (ÖAA, TDK)

Engüştüñe ḥarf atmış imiş ḥāme nigārā
 Kātibler anuñ kesdi dilin başını yardı
 (Zâtî G 1569/3)

Dilini Tutmak (ÖAA, TDK)

Ḥasedinden bize ḥaśm oldı çamu halk-ı cihān
 Kāinātuñ dilini tutmağa çün yoğ imkân
 (Cinânî MST 27/6)

Fut diliñ kendin de epsem ol be ğayretsiz deyu
 Şem ile pervāne miskînin savaşı var imiş
 (Hayâlî G5/5)

Dilinin Ucuyla (ÖAA, TDK)

ÓAtāna şekkeri helvā didüm dil ucı-y-ıla
 Varağ varağ benüm ağızuma vay ki sögdü gülāc
 (Zâtî K 66/31)

Dillere Destan Olmak (ÖAA, TDK)

Geçdi Ferhād-ıla Mecnün kışşası efsānedür
 Sen benüm bu derdümi dillerde destān eyledüñ
 (Muhibbî G1898/3)

Diş Bilemek (ÖAA, TDK)

LāÓlüñi emmege ey dost Óadū diş bilemiş
 Dilegüm bu ki ola cümle-i dendānı şikest
 (Zâtî G 74/6)

Diş Geçirememek (ÖAA, TDK)

ŞiÓürümi gören bir āhen leblebi ancak dimiş
 Anuñ-ıçun degme kimse āña diş uramamış
 (Muhibbî G 1416/1)

Doğru Durmak

Gözle iy dil kıddini fikr itme zülf ü kec kaşın
 Kim kılursa egrilik kılsun hemān sen togru dur
 (Muhibbî G 1064/2)

Dokuz Dolaşmak

Ol māh gendüyi seveni sevmez āh kim
 Gün gibi kıpusın gerek-ise toğuz tolaş
 (T. Yahyâ G 190/3)

Domuzluk Etmek (ÖAA, TDK)

Oluğ dem kurdı Őuşşâğ âsiyâb-ı ŐıŐkın ol Őirüñ
Saña ey seg rağib illa toñuzluğda nağir olmaz

(Zâtî G 556/6)

Döküp Saçmak (ÖAA, TDK)

Allâh ki dökdi saçdı felek hâlka vârnı
Şükrâne-i cemâl-i cihân-bân-ı Őehryâr

(Bâkî K9/7)

Bir pula Őaymadı Şim-i eŐki dilberler dirğ
Dökdi Şaçdı Ĥayretî haylı güher harc eyledi

(Hayretî G 553/5)

Döküp Őaçar yine dîñâr u dirhemi her-dem
Yanında hâk ile yeksân hemişe Şim ile zer

(Cinânî K 30/39)

Dört Gözle Bakmak/Beklemek (ÖAA, TDK)

Dört göz ile bağub itlerüñ ey Şâh baña
Gördi bir hâr ü hâğirem didi vah vah baña

(Zâtî G43/1)

Yoluñı niç yillardur gelesin diyü iy dilber
Oturdum görmedüm derdâ hemân dide-çehâr oldum

(Muhibbî G 2197/2)

Dudağında Hayat Bulmak (ÖAA, TDK)

Hicr içre bulmuşken memât kılduñ baña çün iltifât
Buldum lebüñden ben hayât sen âb-ı hayvânsın baña

(Muhibbî G 79/4)

Dumanı Tepesinden Çıkmak (ÖAA, TDK)

Görinen Ĥayretî yüñler degüldür tâcum üstinde
Dütünlerdür ki çığmışdur depemden Őebkülâhumdan

(Hayretî G 455/5)

Duvar Çekmek (ÖAA, TDK)

Berg-i gül şanma ki rengin hıştlar cem eylemiş

Çekmege ol genc-i zer hıfzına bir dīvār gül

(Fuzûlî K 8/27)

Dümen Tutmak

Diyâi Óişrete fülk-i felek tutup dümeni

Çopardı mevc-i melâhat yine nesim-i şabâ

(Nev'î K 1/8)

Dünya Durdukça Durasın

ÓAtâ-bahşâ esâs-ı câh u bahtuñ üstivâr olsun

Cihân turdukça tur kutb-ı murâduñ ber-çarâr olsun

(Nev'î K 41/1)

Dünyalara Değişmemek (ÖAA, TDK)

Virmez in Zâtı bütün dünyâ tolusu cevhere

Dürr-i Óışık-ı yârumı kim olmuşam şarrâf aña

(Zâtî G 48/7)

Dünyanın Alına Aldanma (ÖAA, TDK)

İy Muhibbî şağın aldanma cihānuñ ālına

Şöyle tut kendüni kim şevk ehlinüñ tarabıdur

(Muhibbî G 453/5)

Dünyaya Gönül Bağlamak (ÖAA, TDK)

İy Muhibbî bağlamak dünyāya dil lāyık degül

Çünkü senden olırsardur Óākıbet Óālem cüda

(Muhibbî G 35/5)

Dünyayı Başına Dar (Zindan) Etmek (ÖAA, TDK)

Cefâ vü cevr-ile ol bî-vefâlar

Cihānı başumuza dār iderler

(Muhibbî G 757/2)

Çıka geldükçe meh-i nev elüñe hançer alup
 Leşker-i şübbenüñ olduqça cihân başına teng
 (Zâtî K 42/27)

Qılma cānum gerdenin bend-i mahabbetden halās
 Yā ilāhî eyleme dünyāyı zindānum benüm
 (Hayretî G 386/2)

Dünyayı Haram Etmek (TDK)

Āhîret hâkqın helāl it ol faqır üftādeye
 Derd-i faqr u zillet aña itdi dünyāyı hārām
 (Zâtî K 14/25)

Dünyayı Tutmak (ÖAA, TDK)

Sözünü vahy-i nāzil ger dēsem men hîç küfr olmaz
 Cihānı dutmuş iken küfr imāndan haber vërdüñ
 (Fuzûlî G 157/3)

Mührüñle sitārem göre ey meh nice gürbüz
 Dünyāyı tutubdur yaşumuñ leşkeri dübdüz
 (Zâtî G 530/1)

Efsane Olmak

Muhibbî kışsa-i guşsam benüm āh
 Yanında dilberüñ efsāne olmuş
 (Muhibbî G 1428/5)

Ekmeğini Taştan Çıkarmak (ÖAA, TDK)

Qatı gönli gamını yidüğümi gördi didi
 Hey bu taştan çıkarur rızkını hākkāk gibi
 (Zâtî G 1545/2)

Ekmek Tuz Hakkı

Acı yaş dökdükçe çeşmüm üstüne zahmum dedi
 Şanma ey hem-dem nemek hâkķın eyleyen
 (Hayâlî G 368/2)

Unutma şimdi nân u nemek hâkķını ķuluñ
 İhsân ķıl faķire ki biri biñe geķer
 (T. Yahyâ K 109/43)

El Açmak (ÖAA, TDK)

Her dem eli açuķlar içün baş u el açup
 Vâfir duŖâlar itmede ġâyet hünerverem
 (Zâtî K 70/39)

El Arkasını Yere Koymak (ÖAA, TDK)

Gördi dünyâya şıġısmaz hüsni-ile ol meh-liķâ
 Ŗodı ey Yahyâ el arkasını yere âfitâb
 (T. Yahyâ G 24/7)

Desr-bürd-i şarsarı âhır görüp şâh-ı çenâr
 Didi el arkası yirde âferinler pehlevân
 (Bâkî K 22/11)

El Birliġi Etmek (ÖAA, TDK)

Zülfüñ el bir eyleyüp turrañla pinhân itdiler
 Hâtem-i dil hâsılı ya andadur ya bundadur
 (Bâkî G 157/4)

ġam ġusâ el bir eyledi cânuma teŖşir eyledi
 Bükdi belüm pır eyledi oġlandan ayrıldum meded
 (Hayretî G106/2)

El Çekmek (ÖAA, TDK)

Tesellî êtdi ele aldı gönli şeh-bâzın
 ġarîbsetmedi bir şehriyâr-ı irânı
 (T. Yahyâ G 23/2)

Şoyup seng-i havādis yine cām-ı bezm-i Őuşşākı

Elin çekse kadeh suñmağdan erbāb-ı dile sākı

(Bākî T 9/5)

Gūşe-i dāmān-ı lutfuñdan senüñ el çekmezem

Sım ile zerden girān olsa meğer kim āstın

(Cinānî K 28/43)

Yürü her serv-i bālāya aqıtma şú gibi göñlün

Fenā gülzārının el çek gülünden gel dikenden gec

(Hayâlî G2/2)

Pāk-bāz ol çirk-i dünyādan elüñ çek yum gözüñ

Yüzüm ağ alnum açuğ olsun dër iseñ şubh-vār

(Hayretî K 9/40)

Felek atarsa meh-i nev gibi kenāra beni

Ölünce dāmen-i lutfuñdan el çekem hāşā

(Nev’i K1/27)

Merhābādan el çeken cānān elinden el-ğiyās

Fitneye el uzadan fettān elinden el-ğiyās

(Zâtî G 90/1)

El Kaldırmak

Çenār-āsā Cenāb-ı Hâkğ’a el qaldurduğum bu kim

Çıqar bālāya çün keff-i terāzū olsa bı-dirhem

(Nev’î K34/12)

El Ucıyla Merhaba

Dilā el virmedi dāmān-ı vuslat

Ne aśsı el ucıyla merhābādan

(Nev’î G 348/3)

El Uzatmak (ÖAA, TDK)

Serverā cānı mı var devletüñ eyyāmında

Sünbülüñ turrasına el uzada şāh-ı çenār

(Bâkî K 18/38)

Ermesün dersenñ yaķaña dest-i aġyār ey gönül

El uzatma kimse dāmānına zinhār ey gönül

(Hayretî G 319/1)

Küfr-i züld-i yāra el uzatdı düşman dil didi

Ķaşd ider imānuma şeytān elinden el-ġiyāş

(Zâtî G 90/2)

El Üstünde Tutmak (ÖAA, TDK)

Elindedür dil-i Őuşşāķ-ı pāymāl anuñ

Futar el üzre veli Ķalb-i ehl-i Őirfānı

(Cinānî K 18/17)

Yeridir deyu yerinde yeri terk eyler isen

Gökler el üzre tutarlar seni mānend-i semā

(Hayâlî G 1/2)

Eller üzre tutsalar olsa Őaceb mi muŐteber

Tıġüñe yoldaş olup açdı neçe eller teber

(Hayretî G 160/2)

Ey meh n'ola şebbāz-şifat tutsañ el üzre

Şehründe bizüz şimdi gözi baġlu müsāfir

(Nevöî G 144/3)

Anı yüz Őizzet ile iller el üstine tutar

Kim ki hātem gibi Zātî Ķazanursa eyü ad

(Zâtî G 126/5)

El Vermek (ÖAA, TDK)

El vèrür idi dest-i se'âdet baña hemân

Alup elümi luţfuñ eli êtse merhâbâ

(T. Yahyâ G 24/59)

Nakd-i cinân degül mi bu kim devlet el virüp

Vaśl-ı habâbe fursat ola nev-bahâr ile

(Bâkî T6/2)

Diñle ey kân-ı sehâ ma'âden-i ihsân u 'Oatâ

Bir 'Oaceb hâtıra-i müşkile el virdi bana

(Cinânî K40/1)

Vèrmez oldı el vişâl-i pîç-i zülfüñ âh kim

Rişte-yi tedbîrden devrân-ı kec-rev açdı tâb

(Fuzûlî G33/4)

Ey sabâ benden nigârın küyunun meydânın öp

Devlet el verse nişân-ı mağdem-i derbânın öp

(Hayâlî G4/1)

Nêçe bir vèrmeye el vuślat-ı cânân nêçe bir

Nêçe bir yana firâķ âteşine cân nêçe bir

(Hayretî G 155/1)

Bu ğamdan gel beni kırtar kerem kıl

Görenler diyeler buldı hidâyet

(Muhıbbî G 232/5)

El virmeyüp 'Oıd-i vişâl Nev'Ōi olusaķ pây-mâl

Ey pây-e-i vaśl el-vedâ'Ō ey dest-i hicrân merhâbâ

(Nev'Ōi G 10/5)

Mü' minlere Hudâ'ya şükür virdi devlet el

İtdi yine bizümle gelüp merhâbâyı feth

(Zâtî K20/14)

El Yıkamak (Yumak) (ÖAA, TDK)

Mihr-i dünyādan yumazsam el namāzım nā-ķabūl

Elde tesbīhim eger ıķd-1 süreyyā eylesem

(Hayâlî G3/2)

Ehlini çün kim melāmet ister Óıŝķuñ hāletī

Yüz suyından el yuyup nāmūsdan geç hāyretī

(Hayretî K 38/7)

Yudı elini şerbet-i ŝekkerden olar kim

Eylerdi dehānında şeker adını hālvā

(Nev’i K3/10)

Düşmenüñ cāndan muhibbūñ cūy-1 ğamdan el yudı

Yüz suyın virdi Hūdā hoş itdi ŝādurvān-1 feth

(Zâtî K 35/29)

Elden Ayaktan Düşmek (ÖAA, TDK)

Görmüşem zībā cemālūñ olmışam cāndan esīr

Görelı düşdüm ayaķdan al elüm ol destĝır

(Muhibbî G 997/1)

Elden Çıkarmak (ÖAA, TDK)

Ķaptı çehremden sabā hāk-i der-i cānānımı

Āh kim elden çıkardım dārū-yı dermānımı

(Hayâlî G35/1)

Elden Ele Gezdirmek (ÖAA, TDK)

Yel deĝer zūlfüñe ya koymayup öz hāli ile

Gezdürürler anı elden ele her dem cānlar

(Fuzûlî G84/5)

Gül ĝibi iken elden ele varma dostum

Kim elden ele düşse solar gül feri geçer

(Hayâlî G4/2)

Elden Gitmek (ÖAA, TDK)

Ehl-i derdi h ayret alur i htiy r elden gider
Her kaçan kim  alınur ol k amet-i dil-c  gel r
(T. Yahy  G 96/2)

Tem s  eyler iken y ri elden gitdi dil nadi
Me eld r gerçi kim dirler tem s cı ziyan itmez
(Cin n  G 79/2)

Elden kaçırmak (ÖAA, TDK)

Kaurdum elden ol  ah n baı lu y ri  y Yahy 
Anu 'un v d -i g mda i  m fery d u efg ndur
(T. Yahy  G 83/5)

Ele Almak (İlgilenmek) (ÖAA, TDK)

Tesell   tdi ele aldı g nli  eh-b zın
Gar bsetmedi bir  ehriy r-ı  r nı
(T. Yahy  G 23/2)

T  ki her kimse ele almağa ka d ide anı
C n erit oda k ze d      ide g r  alb n  k l
(Z t  K 79/24)

Ele Gelmek/Girmek (ÖAA, TDK)

Gitdi  abr u  aql u fikr m bir da ı girmez ele
 y Muhibb  g rmeyeyd m ol meh-i b -mihri k  
(Muhibb  G 1431/5)

Ele Vermek (ÖAA, TDK)

 derken d  im elden i tir zı
Yine g hi ele vir r boğazı
(Cin n  MM24/6)

Eleğini Feleğe Asmak

Bu güneş yüzlülerüñ vasfi-y-ıla germ oluban
 Elek aşdum feleğe kıavs-i kıuzah gibi hemān
 (T. Yahyā KT 335)

Elekten Geçirmek (ÖAA, TDK)

Āteş-i Őaşk ile hākister olupdur ten-i zār
 Geçirir ince elekden dahi her hām beni
 (Hayālî G9/4)

Eli Ayağı Tutmamak

Ĥumāruñ ĥastası olanlara mey sun şagalsunlar
 Eli ayağı tutmaz nā-tüvānlar aşıdur sākî
 (Hayālî G 655/5)

Eli Dar Olmak

Kāseler şun bize meclîsde ğinā virmez ayağ
 Sākıyā hātırı teng eyledi el tarlığı
 (Bākî G 495/6)

Eli Varmamak

Uyurken öpmek olurdı seni ey ğonce-leb amma
 Elüm varmaz benüm bir gül kıoparmağa bu ğülşenden
 (T. Yahyā G 310/3)

Elinde Büyümek (ÖAA, TDK)

Elinde büyüdi bahrüñ şadefde dürr-i yetim
 N'ola yetimeyi dilden kıarkarmasa āñı
 (Nevöi K 51/6)

Elinden Almak

Yanuñda buldı senüñ kıadr ü iŐtibār kıılıç
 Elüñden aldı senüñ feyz-i terbiyet ĥançer
 (Nevöi K 16/33)

Elinden Düşmemek/Bırakmamak (ÖAA, TDK)

Zikr éder başın şalar bād-ı şabā-y-ile müdām

Sūfîler gibi düşürmez elde tesbîhin çenār

(T. Yahyâ G 11/5)

Piyāle düşmez elümden hemîşe lāle-sıfat

Şirār-i nār-ı gamuñdan tutışdı yandı yürek

(Bākî G 265/3)

Egerçi kıāsıram hîdmetde cürmüm bî-nihāyetdür

Gönül cezm eyleyüp elden kıomaz ümmîd-i gufrānı

(Cinānî K 13/41)

Bezm-i gülşende bıçağı düşmez elden süsenüñ

Ġālibā ğāyetde mest olmuş durur ol nābe-kār

(Hayretî K 16/14)

La'Øl-i nābuñ hāsretinden badeyi elden kıomaz

Şevķ-i mihrüñle gönül bir āteři dıvānedür

(Nev'Øî G 55/2)

ØOsmān Debîr-i kâtîp-i dıvān-ı şāh-ı mülk

Düşmezdi hiç elinden anuñ kim ider hîsāb

(Zâtî K 8/53)

Elinden Kurtulmak

Elinden rüzgār-ı zürkārüñ kıurtuluş yokdur

Hezārān pençe-i pülādı bir lu'Øb ile burduñ tut

(Hayretî G 86/5)

Elinden Tutmak (ÖAA, TDK)

Elini al bu fakîrüñ ki ne lāyıķdur kim

Mey-i hāmra gibi ayakda kıala ehl-i kemāl

(T. Yahyâ G 18/36)

Fuzūlîni ayağdan şaldı bār-ı miḥnet-i işkuñ
Nèçün dutmazsan èy kāfir elini bir müselmānuñ

(Fuzūlî G 164/7)

Eline Bakmak

Bağma hurşid eline zerre gibi ey şeydā
Kendü nūrunla beden zulmetini nūr eyle

(Hayâlî G 520/2)

Eline Düşmek (ÖAA, TDK)

Şāhın eline düşmişe döndi tezerv-i dil
İndi süzildi üstine iki kıra gözün

(Bâkî G 260/4)

Cānā Muḥibbî sözlerini dak kulaguña
Nādān eline düşmeye ol gevheri yitiş

(Muḥibbî G 1419/5)

Eline Su Dökemez (ÖAA, TDK)

Anuñ şu koymağa değmez eline dilberler
N'ola eger eli altında kılsa hūbānı

(Cinânî K 18/19)

Elinin Altında Olmak (ÖAA, TDK)

Ser-i 'uşşāk eli altında olur hātem-veş
Hātem-i la'l-i leb-i yāre kaçan kaç gelür

(T. Yahyâ G 128/4)

Mihr-veş bir žālimūñ şimdi eli altındayuz
Her ne kim gelse ider el-ān elinden el-ğıyās

(Zâtî 90/4)

Erlil Damarı Depreşmek

Berbāt-ı bezm-i ğazāyam ki anılsa a'ódā
Şinede cūşa gelür depreşür erlik tamarı

(T. Yahyâ K 43/30)

Eser Kalmamak (TDK)

Pür oldu dıdemüz hâk-i rehûñle

Eşer yilden velîkin hiç eşer yok

(Bâkî G 246/2)

Benem ol mürde-i efsürde kim dūr oldu cānında

Eşer kalmadı hergiz sinede rūh-ı revānından

(Cinânî MST 60/5/3)

Vêrmez oldu el vişâl-i pîç-i zülfüñ āh kim

Rişte-yi tedbîrden devrân-ı kec-rev açdı tāb

(Fuzûlî G33/4)

Kalmayup gülşen-i dilde eşer-i hār-ı melāl

Yeridür açıla yer yer gül-i gülzār-ı hayāl

(Hayretî K 36/4)

ÓĀrızuñda hatt-ı sebzüñden dahı yokken eşer

Yā bu dīvānegī āşüftegī sünbül nedür

(Muhibbî G 840/2)

Kalbümüzde kalmaz ey şāfî küdüretten eşer

Şol kadar virür şāfā şarāb-ı şāf āña

(Zâtî G 48/6)

Eteğini Tutmak (ÖAA, TDK)

Dutaram yarın kıyāmetde habībüm dāmenüñ

Mestsen ğaflet şarābından bugün mühlet saña

(Fuzûlî G18/5)

Tutmuşam destim ile dāmenin ey kân-ı kerem

Zeyl-i deryāda biten pençe-i mercān şekil

(Hayâlî K8/20)

Óİşk-ıla dāmānını tutdum ölürsem kōmazam

Ger keserse hüküm anuñ sultān beni bilmez mi hiç

(Muhibbî G 345/2)

Etek Öpmek (TDK)

Öpmege dāmān-ı pākin kāmetin olmuş düta
Yoğsa sen de bende-i hās-ı Süleymān Hān mısın

(Hayâlî K20/6)

Dāmenine el irerse öp benden dāmenin
İrmez-iseñ dāmenine öpesin rāh iy şabā

(Muhibbî G 23/2)

Etek Çekmek (TDK)

Beķā milkin dilerseñ varuñı yoğ eyle dünyā tek
Etek çek gördüğün-den āftāb-ı ālem-ārā tek

(Fuzûlî G 158/1)

Ettiğini Bulmak

Şol zenāhdanuñ çukurunda bula etdüklerüñ
Andan eyler bığümān dil şaydına hālün kemün

(Hayâlî K 23/15)

İtdüğini buldı geldi yolına seyl-i sitem

(T. Yahyâ K 119/35)

Ezber(den) Okumak

Hatt u hālün olmasa ezber kitāb-ı hüsünüñi
Okuram hācet degüldür baña i'rāb u nuķat

(Muhibbî G 1496/2)

Farz Olmak

Her kim ki Óāşık oldu tolaşdı bend-i zülfe
Miñnet şebinde āhir ölmek olur aña farz

(Muhibbî G 1485/4)

Feda Etmek (TDK)

Cān fedā itmek didiler müşkil işdür Óāşıķa

Yār eger ben sevdüğümse anı āsān öğredür

(Muhibbî G 612/4)

Firar Etmek (TDK)

Herkes vatan muḥabbetinüñ mübtelāsıdur

Gönder beni diyāruma dek ideyüm firār

(Cinânî K 29/31)

Firār itse n'ola görse bu dil-ḥastesini

Şāh olan kimsene dervīşden Óār itse ne var

(Muhibbî G 1205/20)

Gaflet Uykusundan Uyandırmak (ÖAA, TDK)

Ṭarīķ-ı izz ü iķbālî itürmişdüm olup ğāfil

Meni ğaflet yuķusından uyatdı baḥt-ı bīdāruñ

(Fuzûlî K 11/7/5)

Gam Çekmek (ÖAA, TDK)

Tütüyi lezzet-i guftarı giriftār eyler

Derd ü ğam çekmege Bākıye bu fendür bāÓiş

(Bākî G28/5)

Ey Cinânî merd iseñ yād eyleme cānuñ ğamım

Ĝam çekersen bārı çek Óālemde cānānuñ ğamın

(Cinânî MST 37/5)

Var fikrin yoḥ ğamın çekmek nédür bir cām ilen

Bī-ḥaber kııl kim maña bir ola yoḥlıĝ varlıĝ

(Fuzûlî G141/2)

Ey serzenişlerin çekici halk-ı Óālemüñ

V'ey derd ü ğam çekicine sendān olan başum

(Hayretî G 343/2)

Ġam çekme naşib olmaz ise şohbet-i ihvān

Tek hān-ı şafāda yiyelüm niŖmet-i şihhat

(NevŖi G 31/4)

Gam Yememek (ÖAA, TDK)

Bağmasa yıllarca Nāhıdūñ yüzine ğam yimez

Ayda bir kez hāl-i ruhsārın gören meh-rūlaruñ

(Bākî G 253/2)

Ġam yime mekrinden aŖdānuñ ki olmaz hāşre dek

Fitne-i Ye'cūcden Sedd-i Sikemder rahme-ger

(Cinānî MM 49/2)

Leblerinde hatt ü hālinden Hayālî ğam yemez

Fitne vü āşüb çün bezm-i şarāb üstündedir

(Hayālî G54/5)

Ġam yeme her taraftan atarlarsa saña taş

Sen şāh-ı mīvedār olıgör Ġayretî hemān

(Hayretî G 443/5)

Yapdı dil hānesini çün ezel sultān-ı Ŗışk

Seyl-i eşkümden yimem ğam eski bünyāddur

(Muhibbî G 843/3)

Öldüğümden ğam yimem şandūğ-ı şinem kırkaram

Hāk içinde çāk olup rāz-ı nihānum söylenür

(NevŖi G 128/4)

Sebze-zārūn ger semen-zār olsa gönlüm ğam yimez

Hurde-i şekker şanur oldukça nāzır ol yaña

(Zâtî G 5/3)

Gark Etmek/Olmak (ÖAA, TDK)

Belā gird-ābına salsun Ŗadūñı nā-bedıd itsün

Fenā deryāsına ğarğ eyleyen FirŖavn u Hāmānı

(Bākî K 14/36)

Dönüp Baħr-ı Sepide mevc ururlar aķ Őimāmeyle

Cihānı ğarķ ider cemŐ olıķ cünd-i firāvānı

(Cinānî K 21/33)

Dün Őubħ yétüdüme felege mevc-i sirişküm

Ĝarķ étüdi felek üzre olan encümi gird-āb

(Fuzûlî G25/5)

Gele baķam yüzüne ğonca-i handān Şekil

Kana ğarķ olsa ğözüm lāle-i NuŐmān Şekil

(Hayâlî K8/8)

Ĝözlerüm yaşına ğarķ iken ğören āhum odın

Dér ğörüñ bî-ĉāre hem deryāya düşmiş hem yanar

(Hayretî G 129/4)

Beni ğarķ itmiş-idi baħr-i Őalām-ı ğayret

Bilmeyüp ŐeŐ cihetüm Şöyle yaturdum nāĉār

(Nevöi K23/6)

Rāh-ı ŐıŐķuñda siriŐküñ ğünı hem-demdür baña

Kana ğarķ olmak behey āfet dem-ā-demdür baña

(Zâtî G 3/1)

Geceyi Ĝündüze Katmak (ÖAA, TDK)

Geceyi ğündüze ķatup ecelüñ ğeldi senüñ

YaŐnî ey pîr siyāh iken āğardı Őaķaluñ

(T. Yahyâ G 221/8)

Geceyi ğündüze ķatıp safā vü zevk ķılmağa

O bezmin yaķtılar her ğüşesinde ŐemŐi tābānı

(Hayâlî K14/12)

İrdi eyyam-ı vefā nite ki ğatt-ı rüh-ı yār

Ĝiceyi ğündüze ķātub ğelüb irişdi bahār

(Zâtî G 487/1)

Geçit Vermemek

Geçid virmez gözümüñ yaşı taşdı
Kaşumdan özge aña pül gerekmez

(Muhıbbî G 1230/4)

Girdaba Düşmek

Mübtelâ oldı gönül cām-ı şarāb-ı nāba
Āh kim zevrāķ-ı dil düşdi yine girdāba

(Bākî G 436/1)

Göğüs Germek (ÖAA, TDK)

Toķınsa tır-i miĥnet ger mübāhāt ile gögsüñ ger
Soyınuñ Óarsā-i rindāne girdüñ merd-i meydān ol

(Bākî K 11/3)

Mişāl-i tır göz açdurmayup yağar bārān
Göğüs gerüp aña güller tutar çemende siper

(Cinānî K 31/38)

Geldükçe müje tırine karşı gögsin gere
ÓUşşāk ara var mı ola şehsüvār-ı Óışķ

(Muhıbbî G 1621/4)

Etmedüñse ejder-i nefsüñ zebün ey Hayretî
Germe gögsüñ germ olup bir merd-i şır-efken gibi

(Hayretî G 514/5)

Göklere Çıkarmak (ÖAA, TDK)

Hem-demümdür şeb-i fūrkatde diyü ĥaste gönül
Ögerek göge çıkardı bu gice feryādı

(Bākî G 520/4)

Ögerek göklere çıkarmış idi

Anı bir iki yirlere giresi

(Cinânî MM5/11)

Ögüp göğe çıkarsam n'ola hürşid-i cihân-āsā

Letāfet kesb idüpdür şimdi haylî ol melek-sîmā

(Nev'î G 5/1)

Didüm ey meh Kürsî kandilin benüm ahum yaqar

Didi kim Őarşa çıkarursun sen anı ögerek

(Zâtî G 683/5)

Göklere Çıkmak (ÖAA, TDK)

Ne mümkindür habîbüm gerd-i kūyuñdan cüdā düşmek

Çıkarırsa göklere bād-ı fenā ile eger gerdüm

(Cinânî G 168/3)

Hār-ı ğamdan gülşen-i kūyunda bülbül-veş yine

Göklere erişti feryādı dil-i ğam-hārenin

(Hayâlî G12/3)

Ben şikeste-ķāmetüñ çok çıkdı āhı göklere

Oķı çıkmaz hayretî gerçi olıcaķ yā şikest

(Hayretî G85/5)

Gökte Ararken Yerde Bulmak (ÖAA, TDK)

Hep gökde istediklerini yirde buldı halk

Hiç itmez oldılar reviş-i çarħa iŐtibār

(Nev'î K13/15)

Dünyāda gökde istediğın yirde bulur ol

Ol āfitāb anuñ kim eniş ü celîsidür

(Zâtî G 254/2)

Ħüsn-ile meşhürdur mihr-i cihân-ārā gibi

Yerde buldum gökde isterken seni Őîsā gibi

(T. Yahyâ TKB 213/6-1)

Gölge Salmak (ÖAA, TDK)

Perçemüñ zülfüñ hümâ-veş sâye şaldı üstüme

Pâdişâh-ı Óâlem oldum çün gedâ oldum saña

(Muhibbî G 7/2)

Gömgök Tere Batmak

Yine gömgök tere batmış çıka geldi çemene

Nev-bahâr irdi diyü virdi haberler sünbül

(Bâkî K 24/8)

Gönlü Açılmak (ÖAA, TDK)

Eyledi müjde-i gül dillere şad u hurrem

Ġoncanuñ göñli açıldı güle düşdi şebnem

(Cinânî MST 10/1/5)

Seyr eden bir dem bu bezmi Ġuşsadan âzâd olur

Açılır göñli gözi Ġamgîn iken dil-şad olur

(Hayretî K 39/6)

Eyledi müjde-i gül bülbüli şad u hurrem

Ġoncanuñ göñli açıldı güle düşdi şeb-nem

(Bâkî G 331/1)

Gönlü Akmak (ÖAA, TDK)

Ne hûsn ü hulķı var yâ rab bu şehrüñ

Göricek anı aķdı göñli baĠrüñ

(T. Yahyâ 2.ŞH/101)

Bir sahi-ķadd ü ser-efrâza hevâdar oldum

Cüy-veş göñlüm aķup Óâşık-ı dîdâr oldum

(Cinânî MST 45/1/2)

Naķş baĠlar geceler açmaĠa göñlün Ġoncanın

Her seher eksik degil bir yâdigârı bülbülün

(Hayâlî G37/4)

Fatlu dillerle o şirîn-leb ağıtdı gönümüz

Mā'îl itdi kendüye tıfl-ı dili hâlvâ ile

(Nev'î G 448/3)

Ağıdı gönümüz şu bigi şabr u qararum qalmanı

Lā'ûbâlî Őaşıkum nāmūs u Őarum qalmanı

(Zâtî MR 9.7/1)

Gönlü Düşmek (ÖAA, TDK)

Yaşumuz dökmege ol dürr-i ŐAdendür bā'îş

Gönlümüz düşmege ol çāh-ı zekāndur bā'îş

(Bâkî G 26/1)

Düşdi gönümüz yine bir dilberlerün a'Őlāsına

Serv-i āzādı kul itmiş kāmēt-i bālāsına

(Cinânî MST 30/1)

Zekānın çāhına şabr eylemeyip düştü gönül

Dil-i biçāre göre miĥnet-i cānānda yatar

(Hayâlî G 34/2)

Yine biñ cān ile bir cānāna düşdi gönümüz

Muštafādur adı bir sultāna düşdi gönümüz

(Hayretî G 210/1)

Vādi-i Őışka Muĥibbî bu gönül düşdi yine

Dimezem ġamdan ulu bile saña zāde getür

(Muĥibbî G 1014/5)

Seni görünce heva-yı kadüñe mā'il olup

Gönlümüz düşmege ol çāh-ı zeķandur bā'îş

(Nev'î G 38/2)

Düşdi dil bir melike ĥüsn ile bulmuş melek

Meleke irmege bir demde fiġān buldı rüsüh

(Zâtî G 102/2)

Gönlünce Olmak (ÖAA, TDK)

Göñlince olmağ anuñ gāyetde müşkil olur
Mañbūbuñ olur ise Óalī-cenāb senden

(T. Yahyâ G 308/4)

Gönlünde Yer Etmek

Hayālî yedi eflāküñ n'ola göñlünde yer etse
Elifle dāğ ile başdan ayağa āh āhem ben

(Hayālî G 410/5)

Gönlüne Girmek (ÖAA, TDK)

Açılmaz cidd ü cehd-ile girilmez göñline yāruñ
Meger kim seng ü āhenle yapılmış bāb-ı Hayber'dü

(Muhibbî G 726/4)

(Hatır) Göñül Olmamak (ÖAA, TDK)

Mañbūb odur ki nāzūk ola ehl-i hāl ola
ÓĀşık odur ki anda göñül hātır olmaya

(T. Yahyâ G 325/4)

Göñül Açmak (ÖAA, TDK)

Ademüñ göñlin açar māh-ı nev ile encüm
Hübdur tāze қaranfüller ile sīm sifāl

(T. Yahyâ K 14/5)

Gonca-āsā қan ile tolmuş göñüller açmaga
Leblerüñden öğrenür var ise şırın kārlar

(Bâkî G 85/3)

Terlemiş ruhsār ile hüblar açarlar göñlümi
Gör nè gülşendür ki āteşden vērürler āb āña

(Fuzûlî G12/7)

Қur'ān hāқı-y-çün ey yüzi “ve’ş-şemsü” “ve’d-duhā”

Göñülleri hādîşüñ açar nitekim kitāb

(Zâtî K 8/43)

Gönül Almak (ÖAA, TDK)

Göñlin alup gonca-veş āl ile dil-teng itdiler

Bülbül-i şürjeye güller Óaceb reng itdiler

(Bâkî G 121/1)

Bilür cānā göñüller almanuñ ālin ruq-ı aluñ

O yüzdendür saña alınduğı her qalb-i meyyālũñ

(Cinānî G 105/1)

Qılır taqşır édüp bir luqf her dem göñlüm almaqda

Vefā resmin şanur düşvār āsān olduğın bilmez

(Fuzûlî G112/3)

Uc elinin dil-āveridir cānına serin

Geldi dil almaya sanasın bu vilāyete

(Hayâlî G94/3)

Şu geçüp alıcı şāhın gibi hışm ile baqan

O benüm göñlüm alan dilber-i fettān ancak

(Hayretî G257/2)

Eger muqābil olup leşkerũñle cünd-i Óadũ

Dil almağ ister-ise tığ u hançerũñ gönder

(NevÓi K 16/32)

Al hilÓatler geyüp göñlin alup yüz ālle

Bülbül-i dil-hastenũñ gül derdin itmişdür dilim

(Zâtî K 75/9)

Gönül Bağlamak (ÖAA, TDK)

Bāzārlarda başladı nahli tonatmağa

Dil bağlayalı qāmet-i zibāna nahl-bend

(Bâkî G 34/2)

Kim ezilmez ol leb-i laÓl-i şeker-hānı görüp

Saña kim dil bağlamaz zulf-i semen-dāñı görüp

(Cinānî MST 89/3/1)

Éy Fuzûlî ger saña cem'iyet-i dildür murād
Bağla bir dil-dāra göñlüñ ğayrdan peyvend kes

(Fuzûlî G123/7)

Rûy-ı zülfüñ şevķine dil bağladım ey mug-beçe
Her ne teklîf eylesen eyle büt-i zünnārdan

(Hayâlî G3/3)

Cānuña Óayn-ı sitemdür şimine dil bağlama
La'Øl-i nābı ahker-i pür-tābdur dīnārı nār

(Hayretî K9/33)

Leylî zülfüñe didüm dil bağladum Mecnūnlayım
Didi hey miskīn bu uzun ķuru sevdādan n' olur

(Muhibbî G 772/3)

Toĝrulıĝ ile ķaşuña dil bağladuķ senüñ
Rāmiz efendi aña nitekim kemāna tır

(Nev'Øî G 58/4)

Dil bağlama ey tūti-yi cān mısır-ı cihāna
Zehr ile murabba'Ødur anuñ ķand ü nebāt

(Zātî K 91/25)

Gönül Eğlencesi

El-minnetü li'llāh ki yine yārumı gördüm
Āvāre dil eğlencesi dildārumı gördüm

(Hayretî G 402/1)

Ma'Øñde şenliĝi vardur bu dil-i rüşenüñ
Gönül eğlencesi oldu ĝamı efķarı baña

(T. Yahyâ G 10/5)

Gönül Vermek (ÖAA, TDK)

Virdi dil çeşm-i mestüñe Bākî
Hiç ni'Ømet nemî-resed be-kebāb

(Bākî G 21/5)

Ĥayfā cihanda bir gül-i bî-ĥār qalmanı

Dil virmege zemānede dildār qalmanı

(Cinānî MST 67/1/1)

Cem'Öiyyet-i esbāba gönül vërme Fuzûlî

Kim tefriqadur ĥâtıra cem'Öiyyet-i esbāb

(Fuzûlî G25/7)

Tā ki dil verdi saña şūrîden oldu baĥr-i Rûm

Mevcden ebrûların bāğ-ı behište etti çin

(Hayâlî K 23/4)

Saña erbāb-ı başîret nêce dil vërsün ki sen

Hem be-gāyet zişt ü hem nā-pāk ü hem cevvarsın

(Hayretî K 19/4)

Her kim ki vire gönlin anuñ küfr-i zülfine

Ārām u şabrı qalmaya her dem ġarîb ola

(Muhibbî G 53/4)

Nev'Öi'den irişsün bu nasîĥat žurefāya

Dil virmeyeler her şanem-i māh-kikāya

(Nev'Öi MN 18)

Meger kelāmuñ-ile bahs itdi pālûde

Düşürdi ter anı diller virüp revān bādām

(Zâtî K 57/21)

Gönül Yapmak (ÖAA, TDK)

Diñle yaYahyā beni tek gönli ĥoş olsun yārûñ

Karşu geldükçe raĥîb-i sege tekrîm édeyin

(T. Yahyâ G 349/5)

Eluñ dünyāya irerse gönül yapmaşa sa'y eyle

Ne ĥāne yapacaĥ yirdür bu dünyā bir belā-ĥāne

(Zâtî K 33/4)

Gönül Yıkma (ÖAA, TDK)

Şağın gönlüm yıharsan pendden dem urma èy nāşih
Hevā-yı nefis ile bir milki vīrān eylemek olmaz

(Fuzûlî G113/4)

Yıķılmış gönlü ma'ômûr oldu Magnisā-yi mehcûrun
Karaman tahtının şimdi oturdu yerine cāmı

(Hayâlî K 22/2)

Beyt-i ma'ômûr eyler āhir anı yap yap ğam yeme
Ey gönül yıksun kayırmaz hāneñi mi'ômār-ı Óışķ

(Hayretî K7/37)

Gönlümi seng-i cefā-y-ıla n'ola yıksa nigār
Ğam degül çünkü yıķan yine yapar mi'ômār ola

(Muhibbî G 58/2)

Gönlümi yıķmaķ benüm şāhum revā gördün mi hiç
Hüblarda sen perî-peyker melek-manżar gibi

(Nev'î G 40/1)

Taşra kaldum kal'a-i şādî kapusın yapıdı ğam
Gönlümi bir seng-dil yıķdı kıatı hālüm harāb

(Zâtî K 19/21)

Gönülden Geçirmek (İstemek) (ÖAA, TDK)

Yahyā cefāsı tîri-durur şem'î-i bezm-i cān
Yir dem mi var ki anı gönülden geçürmez

(T. Yahyâ G 339/5)

Görmezden Gelmek (Görmeze Vurmak) (ÖAA, TDK)

Görmeze urup geçer Óayn-ı mu'āşırlar bizi
Süretā tahfif eden ma'nîde ağırlar bizi

(T. Yahyâ G 477/1)

Götünü Yırtmak

Yüri var bulduğun ağaca kaçınma miskin
 Sen anuñçün götünü yırtar iseñ ol olmaz
 (Bâkî KT 11/3)

Göz Açıp Kapayınca Kadar (TDK)

Zîver-i dünyāya aldanma görüp dil bağlama
 Sen gözün açup yuminca key şaşın dünyā geçer
 (Muhibbî G 1067/4)

Göz açup yummuşça kalmadı o nūr-ı dîdeler
 Rüzgāruñ kıretü'l-Ŗaynında Ŗālem kalmadı
 (NevŖi TKB 16)

Göz Açmak (ŖAA, TDK)

Dün ki fırsat düşdi ħāk-i dergehüñden kām alam
 N'oldı ey gözyaşı göz açmağa fırsat vermedüñ
 (Fuzûlî G 165/3)

Göz Açtırmamak (ŖAA, TDK)

Gözin açdurmadı hiç virmedi bir laĥza emān
 Ehl-i keyfüñ irişüp aldı boğazun Ramazān
 (Cinānî K25/1)

Yüzün görmek temennāsındaem ammā budur müşkil
 Ki dem düşdüğçe açdurmaz maña göz eşk tuğyānı
 (Fuzûlî G 281/4)

Gördi biri birine göz açdurmayup bular
 Oldı bu demde bu iki şāĥib-nażar eşir
 (Zâtî K 17/14)

Göz Boyamak (ŖAA, TDK)

Güher-i fursatı aldurma saşın devr-i felek
 Şim ü zerle gözünü boyamasun nergis-vār
 (Bâkî K 18/23)

Bir iki cām ile boyar gözümüz
 Çāre yoğ muğbeçeyle bāzāra
 (Nev'Ūi G 410/2)

Göz Değmek (ÖAA, TDK)

Devrān ayağın şöyle Şikest itdi Őarābuñ
 Gūyā ki mey-i nāba gözi degdi habābuñ
 (Bākî G 269/1)

Encümüñ gözi degüp ğarbda güm olmış idi
 Melik-i mülk-i melā'Ūik Őeh-i erbāb-ı cemāl
 (Zâtî K 79/6)

Göz Dikmek (ÖAA, TDK)

Gabāb-ı mey gibi fi'l-i ħarāma göz dikme
 Sağın gözüne turur kanı tevbe kanı yemin
 (T. Yahyā K 19/21)

Ben Őāh-nažar rind-i cihān aña direm kim
 Nergis gibi göz dikmeye Şim ü zere cānā
 (Bākî G 1/6)

Nā-tüvān ancak bugün āhū gözün ey ğamze-kār
 Göz diküp tır-i nažar kılmış meger anı figār
 (Cinānî G 40/1)

Yelde bulmuş büy-ı zülfüñ şuda aks-i ārızuñ
 Kim yeli bağrına başup şuya göz tikmiş ħabāb
 (Fuzûlî G30/4)

Ço aç gözlülüğü gördüğünde biryānı
 Dikip ona gözünü germ olma çün tennū
 (Hayālî K1/13)

Rişte-i peyvende süzen gibi göz dikmez gönül
 Őanki ŪiŐi-i mücerreddür Ūalāyıkdan kaçır
 (Hayretî G 125/2)

Başıret ehli degül mi gözin diküp hâke

İzüñ gubārını iksir-i zer sezer nergis

(Nev'î K 28/16)

Kāküli şeh-bāzın ol kebk-i hırāmānum eger

Bir nażar Óarz itse cümle bāz-dārān göz diker

(Zâtî G472/1)

Göz Göre Göre (TDK)

ÓĀķıbet hālî koyup vırān-serāy-ı Óālemi

Genc-i hūsne göz göre mārı nıgeh-bān eyledüñ

(Cinānî MST 2/4)

Pervāne göz göre oda atmazdı kendiyi

Başında şem'ın olmasa nārence şeb-külāh

(Hayālî G53/4)

Bezm-i rüyuñda lebüñden içilür göz göre cām

Ne açuķ-meşreb olur halkı diyār-ı Rüm'üñ

(Nev'î G 254/2)

Göz Gözü Görmemek (ÖAA, TDK)

Tırelıken göremez göz gözi girsen içine

Ķıldı şeb rüzumuzu nekbet-ı baht-ı vārūn

(Cinānî K 24/11)

Göz Kulak Olmak (ÖAA, TDK)

Göz kulağ oldu ser-ā-ser gözedür āfākı

Bulalı Ķurb-i vezır-i şeh-i Ķışver hātem

(Bākî K 19/16)

Āteş-i āhım Hayālî yaķmaya çarhı deyu

Encüm ile māh-ı nev oldu felekde göz kulag

(Hayālî G1/5)

Ĥayretî anuñla görür işidür

ÓĀşığa gözdür kulağdur Óışığ-ı pāk

(Hayretî G 267/5)

Seni gözlerler açup her biri göz tutup kulak

Nergis ü gül gülşen içre dide vü güş oldılar

(Muhibbî G 649/3)

Göz Nuru Dökmek

Kitāb-ı şevküm oğur ey püser meğer kândil

Şabaha dek gece göz nürunu döker kândil

(Hayâlî G 323/1)

Göz Ucuyla Bakmak

Beni vırān eden düzdide geh gāh

Bakup bir göz ucıyla ĥandesidür

(Hayretî G 168/2)

Göz Ucuyla Merhaba

Beni terk eyleyüp bezm-i belālerde didüñ yā-hū

Ferāmüş itme bārî göz ucıyla merĥabālardan

(Nev'î G 355/2)

Göz Yummak (ÖAA, TDK)

Bu cihāndan göz yuman gördi ĥaķuñ didārını

(T. Yahyâ TKB 3/5/2)

Geçmişdi kâinātuñ iķbāl ü Óizzetinden

Göz yummuş idi andan baķmazdı bu cihāna

(Cinânî TA 74/5)

Mesned-i ĥurşide vermez künc-i tārîkin gedā

Göz yuman seyr-i cihāndan mihr-i rahşān istemez

(Hayâlî G1/8)

Sen ĥüsn-i dil-ārādan göz yumsa n'ola zāhid

Huffāş gözi görmez ĥurşid-i dıraĥşānı

(Hayretî K31/5)

Göz yumarsam Nev'Öiyā ben bu gubār-ı dehrden

Mācerā-yı eşk-i çeşm-i hün-fişānum söylenür

(Nev'Öi G 128/5)

Göz yumup uğrama her mühlikeye

Şağın üftāde açarlar gözüni

(Zâtî KT 38/2)

Gözden Çıkarmak

Faň degül Ya'Öküb-veş gözden çıkarsam Ĥayretî

Ben ki her dem Yūsuf-ı Ken'Öānum anar ağlaram

(Hayretî G 378/5)

Ağlayu ağlayu gözden çıkdum ahır kıatre-vār

Ayru düşdüm çeşm-i hün-bārum gibi dem-sāzdan

(Bâkî G 364/3)

Gözden Düşmek (ÖAA, TDK)

Sağla ey eşk edeb gétme ser-i kūyına çoğ

Ki düşer gözden ü yüzden sürilür her güstāğ

(Fuzûlî G 58/5)

Gözden Geçirmek (ÖAA, TDK)

Hağğ-ı nāmeñdür senüñ mānend-i kuhl-i ıřfahān

Farz-ı 'ayn oldı anı gözden geçürmek her zemān

(T. Yahyâ G 303/1)

Ālemi gözden geçürseñ eyleseñ biñ yıl rasad

Devr içinde turmasañ görseñ hezārān nık ü bed

(Bâkî T 4/4)

Nisār-ı ĥāk-i pāyüñ lāyıkı bir gevher isterdüm

Ķamu gözden geçürdüm kıatre kıatre eşk-i gāltānı

(Fuzûlî G 281/6)

Gözden Sakınmak

Gözden şaķınur hāk-i derin beñzer o māhuñ

Āhum dütüni perde çeker yılduzum üzre

(Bâkî G 426/4)

Göze Almak (ÖAA, TDK)

Gerçi bir hāk-i rehem kimse meni almaz göze

Çoĥ ĥakāretle nazār kıлма ğubārumdan şaķın

(Fuzûlî G 205/5)

Gözleri Kamaşmak (ÖAA, TDK)

Cilā vir çeşme ey sākî mey-i sâf-ı muravvağdan

Ķamaşdı gözlerüm cām-ı hilāl-i ‘ ĭda baķmağdan

(Bâkî G 366/1)

Gözleri Süzölmek (TDK)

Mürg-i cânı şöyle beñzer itmek isterler şikār

Ol kıara gözler süzildi iki şahinler gibi

(Bâkî G 499/3)

Gözlerine Mil Çekmek (ÖAA, TDK)

Gözlerüñe kim ki Őayn-ı nergis-i şehlā dēmez

Mîl çeксеñ gözlerine kimse ey şeh lā demez

(Hayretî G 202/1)

Gözü Aç Olmak

Gözüñ aç olma gözi ac ğam yeme dünyā için

Gāv-ı ten-perver gibi endişe-i merŐāyı kıo

(Hayretî G 471/2)

Gözü Açık Olmak (ÖAA, TDK)

Her gece encüm gibi bîdār-ı küy-ı dilberin

Bir nazār eyler baña hey gözü açıķlar meded

(Hayâlî G1/2)

Gözi açuğ olup o ki şâhib -nağar ola
 Gerd -i süm -i semendüñe dir tütüyâ -yı feth
 (Zâtî K20/34)

Gözü Değmek (ÖAA, TDK)

Şu deñlü öpdi cām-ı bade-i gülfām laŖlũñ kim
 Gözi değdi ĥabābuñ Ŗāķıbet ey verd-i ĥandānum
 (Cinānî G 155/2)

Gül ruĥuñ gördükde ĥayrān kaldı cümle el saña
 Degmesün göz diyü asdı ģoncalar heykel saña
 (Muhibbî G 4/1)

Gözü Gönlü Açılmak (ÖAA, TDK)

Fođsa ĥurşid açılır merdümlerũñ ģöñli gözi
 Göñlüm açmağa benüm ol Ŗārızı rüşen yiter
 (Muhibbî G 601/2)

Gazilerũñ açıldı gözi ģöñli buldı çün
 Devrinde zib ü fer zafer ü iŖtibār feth
 (Nev’i K10/11)

Gözü Isırmak

Ķanımı ićen sürete gelmedi veliķin
 LaŖl-i leb-i yâri ģoricek çeşmüm ısırđı
 (T. Yahyâ G 512/2)

Gözü Kesmemek (ÖAA, TDK)

Reh-i Ŗıřķa döker el-ān sirişki şu gibi
 Yaşaduğça gözümüz kesmedi ģiryānlıđımı
 (NevŖî G 485/4)

Gözü Tutmak (ÖAA, TDK)

Şu kim gözden geçürmek isteye Ŗâtî gözi tutsun
 Yine vaşf eyle yāruñ ĥāk-i rāhı tütüyāsından
 (Zâtî G 1056/5)

Gözü Yolda Kalmak (ÖAA, TDK)

Yollarda kaldı gözlerümüz gelmedi haber

Ĥâķ-i cenâb-ı südde-i devlet-meŖâbdan

(Bâkî MST 5/2)

Yollarda kaldı gözlerüm âh intizâr-ıla

Gel ĥadden aşdı iki gözüm intizârumuz

(Muhibbî G 1272/2)

Yetiş ey şâh ki köpri gibi bu bendelerün

Gözi yollarda ĥalub ĥâmeti döndi kemere

(Zâtî G 1326/5)

Yollarda ĥalur atı izi gibi gözlerüm

Gitse semend-i nâz ile ol şeh-süvârumuz

(T. Yahyâ G 187/3)

Gözünde Tütmek (Uçmak) (ÖAA, TDK)

Gözinde uçar daĥı bu aŖyân-ı cihânün

Ol ĥurret-i Ŗayneynün eyâ rahmet-i mevlâ

(T. Yahyâ K 1/63)

Gözünde Yaş Kalmamak

Gözümde ĥalmadı yaş gülmem ağlamam yeksân

Güler şanup beni iller ider gümân-ı ferâĥ

(NevŖî G 45/4)

Gözüne Diken Olmak (ÖAA, TDK)

Dostum gerçi ki düşmen gözine biz dikenüz

Başlar üzre yer olur ki gül-i nesterenüz

(Hayretî G 193/1)

Gözüne Durmak (ÖAA, TDK)

Gabâb-ı mey gibi fi'l-i ĥarâma göz dikme

Şaķın gözüne turur ĥanı tevbe ĥanı yemin

(T. Yahyâ K 19/21)

Gözüne Gelmek

Çeşmüm üzre görinen hün-ābe śanma Bākīyā
 Gözüme geldi şarāb-ı ŐıŐı-ı dilber mül gibi
 (Bākî G 492/5)

Gözüne Uyku Girmemek (ÖAA, TDK)

Uyhu gözine girmez ider süz-ı derd ile
 VaŐt-i seherde mürĝ-i çemen nāle-i hazın
 (Bākî G 388/5)

Gözünü Açmak (ÖAA, TDK)

Ħayretde Őaluram göricek Bākî nergisi
 Bunca zer ile ayaĝı ĝür içre gözi aç
 (Bākî G 31/5)

Bend itmiş idi pencere-i penç ħissi ħāb
 Yoĝ idi bir nefes gözüm açmaĝa iŐtidār
 (Cinānî K 12/4)

Aĝardı saç u saŐal aĝ u Őaradan gel geç
 Gözüñü aç naŐar et Őulmetin olupdur nūr
 (Hayālî K1/12)

Silelüm gel berü āyine-i Őalbün tozını
 Açalum kühl-i ĝubār ile yine cān gözini
 (Hayretî K36/2)

Dil ü cān ile bu pendümi ĝüş it
 Gözüñ aç ĝaflet itme çalınur Şūr
 (Muhibbî G 717/5)

Dem-i Őebāb ĝelüp geçdi aç gözün Nevöî
 Şarāb neŐ'esi geçse kişiye gelmez ħāb
 (Nevöî G 16/5)

Seyr it kamu seyyāre-y-ile cümle burūcı

Aç gözüñi ol hîkmet-i Hâkq'ı müteraśśıd

(Zâtî K 7/5)

Gözünü Kan Bürümek (ÖAA, TDK)

Ey meh aḥşam seyrine çıķduķca sen aġyār ile

Görinen śanma Őafaķ çarḥuñ gözini ķan bürür

(Zâtî G 329/4)

Gözünü Karartmak (ÖAA, TDK)

Göz ķarardur düşerdi hâķ-i rehin

Görse ger sürme-i Őıfāhāñı

(Bâkî G 488/4)

Benüm sevdā-yı ŐıŐķum ihtiyāri śanma ey zāhid

Göriceķ göz ķarardup düşdüm ol çeşm-i siyāhı ben

(Cināñi G 206/4)

Aḥger-i āteŐ-i dil āb-ı ruḥuñla söyünür

Göz ķarardup n'ola ķılsam saña ey māh nażar

(Nevöi G 154/2)

Gör'e gel kim göz ķarardun cānuma ķaśd itdiler

Şinem üzre tāze tāza bı-nihāyet dāġlar

(Zâtî G 165/4)

Gözünü Korkak Etmek

Gözini ķorķaġ öġretmez cihāñı Őaynına almaz

Maḥabbet cāmını nūŐ eyleyen ḥavf-ile Őar etmez

(T. Yahyâ G 160/5)

Gözünü Toprak Doyursun (ÖAA, TDK)

ḤarīŐ olma iñen dünyā-yı dūna

Foyurmaz gözleri illā ki toprak

(Muḥibbî G 1583/2)

Şâhüm ancağ gözi toprak toyuru nergisi gör

Foymadı sürme-i hâk-i rehüñe ol gözi aç

(Zâtî G 96/4)

Gözünün Üstünde Kaşın Var (ÖAA, TDK)

Gözün üstinde kaşuñ var dimedi kimse dahı

İdeli hîdmet-i Paşa-yı dil-âver hâtem

(Bâkî K 19/17)

Gözün üstinde kaşuñ var deme hergiz kimseye

Gel kalender-meşreb ol her şahsa dervişâne bak

(Hayretî G258/2)

Sevdüğümden gayrı n'itdüm baña hışm ider nigâr

Dimedüm bir kez gözi üstinde kaşı var-ı mış

(Muhibbî G 1423/2)

Ta'Öalluğ hattını dilden tirâş eyle kalender-veş

Kimesne dimeye tâ kim gözün üstinde kaşuñ var

(Zâtî KT 43/2)

Gül Gibi Açılmak

Açılsuñ gonca-i qalbün açıl gül gibi ol yana

Yine her gül-sitân bir gönli açuğ hüb yâr

(Zâtî G 1806/8)

Gül Gibi Geçinmek

Gül gibi Öişret olmaz ise berg ü sâz ile

Sünbül gibi geçinmek olur piyâz ile

(Bâkî G 477/1)

Gül Gül Olmak

Veh ne şâhirsın ki oddan şu çıkardın sudan od

Terletip ruhsârını gül gül kılanda tâb-i mül

(Fuzûlî G 178/2)

Çifte çifte tolulardan gül gül oldu rûy-ı yâr

Devr-i sâgar ol mehi âşüb-ı devrân eyledi

(Nev'î G 506/4)

Gül gül oldu bâde-i Őaşkuñla rûy-ı gül-sitân

Fâb-ı meydendür cebîn-i gonca-i terde Őarağ

(Bâkî G 243/2)

Mey-i gül çehre içmişsin yine ey gonca-leb beñzer

Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsun

(Hayâlî G 382/4)

Gül gül olmuş hâddi beñzer kıanımı nüş eylemiş

Bağrumı ister kebâb ol gözleri hün-hâr mest

(Muhibbî G 214/3)

Gül Üstüne Gül Koklamak

Gülşen içre ol gül-i nevreste bes bu bülbüle

İstemez ala eline bu gönül tekrâr gül

(Muhibbî G 1714/3)

Gülüp Oynamak

Şâhlar üzre şükûfe bād-ile oynar güler

Tıfla beñzer kim ağaçdan ata olmuşdur süvâr

(Nev'î K 15/6)

Gülmenüñ oynamanuñ Öâlemi gitdi şimdi

Hâlümüz söyleşelüm hâli diğger-günlar ile

(Bâkî G MS 4/2)

Güm Olmak

Őışk şahrâsına düşen Őākıbet ol güm olur

Bu kelâmı çağurup izhâr ider dâyim ceres

(Muhibbî G 1394/4)

(Birine/Başına) Gün Doğmak (ÖAA, TDK)

Ol gün toğar mı başa ki subh-ı visāl irüp

Hüsnüñ žiyāsı žulmet-i hicrāmı dūr ide

(Bâkî G 420/2)

Žerre-veş olmaz idüm āvāre

Başuma gün toğaydı bir pare

(Cinânî MM 4/25)

Küy-ı nigārı bekleyeyim gece şubhâ dek

Şāyed günüm gele başıma gün doga seher

(Hayâlî K4/2)

Gün toğdı başına yine müŖminlerüñ tamām

ŖArz eyledi cemālını bedr-i dücā-yı feth

(Zâtî K20/10)

Gün Geçirmek (ÖAA, TDK)

Şaltanatda gün geçür efsane-i Ŗuşşâk ile

Hâb-ı ğaflet virmesün bārî leyāl-i bî-şemer

(Nev'i K12/47)

Bencileyin günin geçürür āh u vāh ile

Sencileyin vefāsuzı her kim sever geçer

(Bâkî G 62/2)

Gün (Yüzü) Görmemek (ÖAA, TDK)

Ķarañu oldı cihān gözine gün görmedi hiç

Yañılup öykineli lutfuña āb -ı hayvān

(Zâtî K 41/38)

Gün Görmek (ÖAA, TDK)

TaŖ alluĶ zulmetin tecrīd hırşīdine kıl maṭla

Eger ālemde bir gün görmek istersen Mesīhā tek

(Fuzûlî G 158/2)

Günahını Çekmek (ÖAA, TDK)

Zāhidā sāgarı çekmek eger olduysa günāh
 Sen sevāb içre bulun biz bu günāhı çekelim
 (Hayâlî G15/3)

Haber/Havadis Uçurmak (ÖAA, TDK)

Dañı tütj hatuñ olmadı hādiş
 ÓAdūlar gerçi uçurdu havādiş
 (Nevöi G 37/1)

Haddini Bilmek (TDK)

Çerh oğın urursa ger her dem yiridür yıldırım
 Bilmeyüp hāddin senüñ hilmüñle bahs itmiş cibāl
 (Zâtî K 86/20)

Halel Vermek

Ferrini vermez halel hār ile kılmak iltifāt
 Zıb ü zınet verdigiçün hāre olmaz hār gül
 (Fuzūlî K 9/55)

Hararet Bağlamak

Bir hārāret bağladum tāb-ı teb-i Óaşkuñla kim
 Süzümü defÓ eyleyemez nüş eylesem deryayı ben
 (Bākî G 381/3)

Hastası Olmak (ÖAA, TDK)

Çoğ zamāndur hastasıdur dostlar cān Añmedüñ
 Emsem olurdu lebin derdüme dermān Añmedüñ
 (Hayretî G 302/1)

Hatırı Kalmak (ÖAA, TDK)

Yāra kıalmaz hātırı olduğuna āvāre dil
 Yandığına şabr eder pervānedir her nāra dil
 (Hayâlî T2/3)

Zamāne tāzelenüp māh-1 nev gibi güldi
 Meger ki hātır-1 Óāşıkda kaldı renc ü Óanā
 (NevÓi K1/24)

Hatırını Kırmak (ÖAA, TDK)

Peymāne-veş egerçi ki hātır şikest idi
 Ammā yine leb-ā-leb idi hūn ile derūn
 (Cinānî K 15/5)

Hayat Bulmak

N'ola yüzün göricek mürdelerüñ bulsa hayāt
 Dıdeden olmuş idüñ rūh-1 revan gibi nihān
 (NevÓi K 59/6)

İltifāt ile bulur mürdeleri gerçi hayāt
 ÓĀşık-1 haste-dili öldürür istignāsi
 (Bākî G 537/5)

Hayat Vermek (ÖAA, TDK)

Nesīm-i luṭfi şafā-baḥş-1 kāÓināt oldı
 Hayāt vèrđi eḳālīme Óadli bārānı
 (T. Yahyâ K 6/16)

Āb-1 hayāt durur fermüñ nuṭḳ-1 Mesîh durur sözüñ
 Mürdelere hayāt virür şanma anı muhāl ola
 (NevÓi G 14/2)

Hayāt virür idi var-ise şabr-i Saḥbān'da
 Tekellüm eylese bir sāÓat ol faşîh kelām
 (Zâtî K 52/14)

Gördiler hançerünüñ zaḥmı virür cāne hayāt
 ÓĀşık-1 teşne ciğerler bir içim şú didiler
 (Bākî G 184/5)

Hayran Olmak (ÖAA, TDK)

Hilāl şanma görinen felekler ağzın açup

O bezm ni'ometinüñ olmış idi hayrānı

(T. Yahyâ K 9/9)

Bākıyâ söyle biraz lebleri esrārından

Ehl-i dil nazm-ı dil-avjzūñe hayrān olsun

(Bâkî G 354/5)

Rüzgāruñ eleme başuma tozlar koparup

Muğber itdi dil-i mañzūnumı kaldum hayrān

(Cinānî K6/28)

Serv ü gül nezzāresin n'eyler saña hayrān olan

Kim kadūñ serv ü ruñuñ gül-berg-i ranādur senūñ

(Fuzûlî G 152/4)

ÓĀlem durur bu ben neçe Óallāmeyem deyen

Gördüm bu dehrūñ işine hayrān olup yatur

(Hayretî K23/3/6)

Görüp esrar-ı hatt u hoñka-i la'olin ferañ buldum

Bağup ruhsārına hayrān olup seyr-i bahār itdüm

(Nev'î G 303/4)

Çün ezelden Óışık cāmın içmişemdür dōstlar

Gıce gündüz anuñ için cān u dil hayrān olur

(Muhıbbî G 1195/2)

Hayreti Gözden Çıkmak

Ey birader ağlamakla çıkdı gözden hayretî

Fı'ıl-meşel Ya'ókūba döndi şāh-ı ken'āndan cüdā

(Hayretî G 65/7)

Hayrette Kalmak (ÖAA, TDK)

Ëy Fuzûlî almışam ayretde bilmen n'eyleyem

Devr zâlim baht nâ-fermân taleb çoġ ömr az

(Fuzûlî G11/7)

Óıřk meydânına eydüñ gelsün ol çâbüġ-süvâr

almışam ayretde ol cevlân-künânum andadur

(Muhibbî G 642/2)

ayretde aluram göricek Bâķi nergisi

Bunca zer ile ayaġı ġür içre gözi ac

(Bâķî G 31/5)

Helak Olmak/Etmek (ÖAA, TDK)

Añma Óařk abdâlinuñ râzın helâķ eyler seni

Bunlaruñ esrârı ey zâhid atı attâl olur

(Bâķî G 72/4)

Bilmem ne bed nażar yitiřüp eyledi helâķ

Reftârına irişmez-iken çeşm-i kâÖinât

(NevÖ K 7/7)

Tîr-i ġamzenle bu sînem zaġmnâķ olmiş yatur

Dir gören meydân-ı Óıřk içre helâķ olmiş yatur

(Muhibbî G 1079/1)

Heves Etmek (ÖAA, TDK)

Dünyâya heves étmemek étmekden yég

Çün evveli hırş u âġiri asret imiş

(Fuzûlî AB 36/29)

Niçe yıllar eyledüm dîdârũnı görmek heves

Görmedüm yüzũñ nigârâ aldı bende bir nefes

(Muhibbî G 1374/1)

Hızır Gibi Yetişmek

Bu bahır-i ğussada nāgeh erişdi Hızır gibi
Başında sebz Óamāmeyle bu güzide-i āl
(Hayālî K 10/6)

Hidayete Ermek/Bulmak (ÖAA, TDK)

Bu ğamdan gel beni kırtar kerem kııl
Görenler diyeler buldı hidāyet
(Muhibbî G 246/3)

Hor Bakmak (TDK)

Hör bakmagil gedāya dehri almaz ħabbeye
Hırkaya kâniÓdür ol dībādan istiġnāsı var
(Muhibbî G 623/3)

Hora Geçmek (TDK)

Hōra geçmez bezm-i ehl-i Óışķ içinde hāmdur
Dōne dōne olmayan miĥnet ocaġında kebāb
(Hayretî G 81/4)

Hoş Görmek (TDK)

Ķadr-i eşküm ol bilür kim kıymet-i gevher bile
Rūy-ı zerdüm hoş görür şol kim Óayār-ı zer bile
(Bākî K10/1)

Ola Óavn-ı zuÓafā mālî ile
Hoş göre her kışiyi hāli ile
(Cinânî MM 1/54)

Hoş Tutmak (TDK)

Hoş tutar mürġ-i dil-i zārını erbāb-ı dilüñ
Cān virürse n'ola şayd olmaġa aña dil ü cān
(NevÓi K 40/16)

İbret Gözüyle Bakmak (ÖAA, TDK)

Óİbret göziyle seyr édüben rüy-ı Óālemi

Ayīne-veş nazar kıılır iken şağa şola

(T. Yahyâ K 24/11)

İçine Ateş Düşmek (ÖAA, TDK)

Derün-ı cāna ateş düşdi oldum Óāşık-ı şādık

Eger bu şevk ile bidār olursam şabha dek lāyık

(Cinânî MST 102/3/4)

İçüne od düşmiş ey kıandıl yanar yüregün

Bir yalñ yüzlü yürekler yakıcı nāruñ mı var

(Zâtî G 411/3)

İçini (Bağrını) Karartma (ÖAA, TDK)

Bugün bir mäh gördüm [kim] hilâl ebrūsunuñ yayı

Şarardup bağrını itmiş kemānuñ başını kıayı

(Zâtî K 81/1)

İhtiyarını Elden Almak

Serv-şadler evvel elden ihtiyārum aldılar

Akıdup āhir gözümünden cüybārum aldılar

(Muhibbî G 1058/1)

İki Büklüm Olmak (ÖAA, TDK)

Nişāna kim murādı tırini ergürmek isterse

İki büksün ecel destinde şaddin bir kemān etsin

(Hayâlî G70/6)

Ĥudā felek gibi a'lā ider merātibini

Saña iki bükilüp her kim eylese ikram

(Zâtî K 52/22)

İki Gözü İki Çeşme (ÖAA, TDK)

İki çeşmüm iki cārī bîñardur
Ğamām üzre yaşı Hāmūn'a benzer

(Muhibbî G465/7)

İki Yakası Bir Araya Gelmemek

ÓÖmrümde iki itmedi Óömrüm yaqamı Óıŝk
Öline odlara beni yā Rab yaqa mı Óıŝk

(Zātî G 643/1)

İman Getirmek (ÖAA, TDK)

ÓAceb ne mūÓciz olur anda ol yed-i beyzā
Gören getürdi aña cān u dilden ğmānı

(Cinānî K 18/18)

Māh-ı nevdür yoĝsa sen kılduĝda seyr-i āsmān
Ķaldurup barmaq getürmiŝ āsmān ĩmān saña

(Fuzûlî G6/8)

Görse zāhid saçınuñ küfrini zünnār idine
Kibr eger baksa yüzi nūrına ĩmān getürür

(Muhibbî G 1115/2)

Göricek muÓcize-i nakŝını ŝuret-ger-i Çin

Götürüp ĥāme-sıfat barmaqın iman getürür

(Bākî G 131/2)

İmana Gelmek (ÖAA, TDK)

Hūr-ŝimālar ile ŝöyle pür olsun ĥaremüñ

Görüp ğmāna gele anı şanem-hāne-i Çin

(Bākî K26/35)

LaÓlün etrafında ĥaţtuñdan göñül eymin degül

İÓtimād olmaz yeñi ĩmāna gelmiş Ķāfere

(Fuzûlî G 249/3)

Ya meger kâfir gözün Őimāna gelmiş zeyn olup

Almış etrāfin müjen uryān edip ŐemŐirler

(Hayālî G 61/3)

Zāhid o sanemden ne için eyleye perhiz

İmāna gelür görse anuñ yüzini kâfir

(Zâtî G 470/2)

Yüzini görse gele ĩmāna küfr ehli kamu

Kuşana zünnār-ı zülfin zāhid-i Şad-sāleler

(Muhibbî G 1167/4)

İmanı Gevremek

Nā-geh görince Pertev-i ruhsār-ı Ahmedi

Bî-ihtiyār zāhidüñ ĩmānı gevredi

(Bâkî MTL 26)

İnsafa Gelmek (ÖAA, TDK)

Terk édüp düşmenligi inŐāfa gelmez mi raķīb

Kalb-i dünında anuñ dĩn ü diyānet yoķ-mıdur

(T. Yahyâ G 103/6)

Bu Őikāyet nedür inŐād idelüm ey Bâķi

Sen Őafāsın süresin il mi çeker ya ğamını

(Bâkî G 506/6)

İpini Elden Bırakmamak (ÖAA, TDK)

Āhuñ ipini ķoma Muhibbî Őaķın elden

Eflāke çıkarur seni āķir elüñ alup

(Muhibbî G 184/5)

İpliĝi Pazara Çıkmak (ÖAA, TDK)

Arturur āķır seni ĥüsn ü bihā Őāĥibleri

Aldanursın NevŐiyā bunlarla bāzār isteme

(Nevöi G 420/5)

İş Başa Düşmek (ÖAA, TDK)

Maḥabbet bahri başdan aṣa düşdi

Gözün aç Óāşıkā iş başa düşdi

(Zâtî G 1796/1)

İşi Altın Etmek

İşün altuni der kār-ı maḥabbet rûy-ı zerd ile

Hezār aḥsent ey Bâkî bu gün fennünde zer-gersin

(Bâkî G 347/7)

İşini Bitirmek (ÖAA, TDK)

Bir dem içinde düşmenün işin bitürdiler

Emr itdi nuşret ü žafere kethudā-yı feth

(Zâtî K20/7)

Tā ki verdün Óārizunda zülf-i müşg-āsāya cay

İşi bitdi dünbülün dürüldü verdün defteri

(Hayâlî G 591/4)

Kadir Kıymet Bilmek (ÖAA, TDK)

Ƙıymetini Óıŝkuñ anlar kim cihānda merd ola

Ƙadrini derdün ne bilsün ol ki hem bî-derd ola

(Muhibbî G 72/1)

Ƙo beni gussa vü hecr ile yanup yağılayın

Sen var ol Ƙadrüni bilmezler ile şād yürü

(Hayâlî G 653/2)

Söz degül dürr ü güher nażm itsem

Ƙadr ü Ƙıymet bilenün bendesiyüz

(Bâkî KT 9/1)

Kahr Çekmek (ÖAA, TDK)

Ëy Fuzûlî zehr-i Ƙahr ile doludur tās-ı çarḥ

Çekmez anuñ Ƙahrını her kim çeker bir dolu tās

(Fuzûlî G122/7)

Çafes-i ğamda yatur tütü-i tabŖ-1 Bâkı
 Çekdüĝi kahra anuñ lutf-1 suhândur bâŖiŖ

(Bâkî G 26/5)

Kalem Çekmek (ÖAA, TDK)

Melâmet mülküne mâlik olup ta kim alem çektim
 Selâmet defteri erkâmına evvel kalem çektim

(Hayâlî G27/1)

Sağımış diyü bu hatt-1 nüŖha-i keŖret
 Midâd-i vahdet ile üstine çalem çekerüz

(NevŖî G 181/4)

Kamet Getirmek

KaŖuñ mihrâbına kâmet getürdüm
 Görüp yüzüñ didüm Allâhu ekber

(Muhibbî G 1162/2)

Kan Ağlamak (ÖAA, TDK)

Ey dâĝ-1 sîne kara ĝeyin üstüme döĝün
 Ey ŖemŖ öldüğüm ĝece kan ağla yan baña

(T. Yahyâ G 12/4)

Yâd eylesün hünerlerüñi kanlar ağlasun
 Tıĝuñ boyınca çaraya batsun kırâbdan

(Bâkî MST 5/7)

Nice şabr eyleyeyin çıkdı evümden iki cân
 Nice kan ağlamayam her-dem idüp âh u bükâ

(Cinânî K 7/27)

Âh eyledüğüm serv-i hırâmânuñ içündür
 Çan ağladuğum ĝonce-yi handânuñ içündür

(Fuzûlî G79/1)

Dāmen-i gerdūnu sanma lāle-gün etti şafağ
 Sen meh-i bî-mihr için her şubĥ kan ağlar güneş
 (Hayâlî K 5/13)

Biz Ĥasan Őiřkına kılduğ zehr-i miğnet ihtiyār
 Biz Ĥüseyn için henüz kan ağlayup yāsındayuz
 (Hayretî K5/12)

Şemö-veş bezmünde tursam bir ayağ üzre senün
 Gāh yanup yaqılup kan ağlasam gāhī saña
 (Muhibbi G11/2)

NevŐi yiter kan ağladuñ sūzān u nālān inleduñ
 Besdür şikāyet çarhdan Ĥağ'dan çü fermān oldu āh
 (Nevöi K 44/11)

Çanlar ağlar dide-i zahm-ı 'adū-yı bed-fi'āl
 Ağzını açup dil uzatduğça yanuñ-dem niyām
 (Zâtî K14/14)

Kan Dökmek (ÖAA, TDK)

Başlar kesilür zülf-i perişānuñ ucından
 Çanlar dökilür gamze-i bürrānuñ ucından
 (Bâkî G 356/1)

Töküp mey cām-ı mey dutmağ temennāsın çihar başdan
 Yüğüş çanlar töküp ālemde çoğ ĥün-ābe yutduñ dut
 (Fuzûlî G42/2)

Sipiĥr çara yere cürŐa-veş döker çanın
 Ĥabāb-güne dimāğınd'olursa bād-ı gurūr
 (Hayâlî K1/3)

Cevr edüp ağlatma bu çeşm-i dür-efşānum benüm
 Bî-günāham dökme lutf et yerlere çanum benüm
 (Hayretî K 51/1)

Hüsn-ile ol nâz-perverdüm gül-i ahmer geçer

Çanumı dökmege lîkin ğamzesi hançer geçer

(Muhıbbî G 423/1)

Tâ şahîh ola mizâcî Óâlemüñ düşmenlerüñ

Dök şecâÓat nişteriyle çanların reg-zen gibi

(Zâtî K 76/32)

Kan İle Gözlemek

Gözüñ çün kanumı dökdi bilürsin iy kemân ebrü

Meşel şayyâd olan dirler şikârı kan-ıla gözler

(Muhıbbî G 1129/4)

Kan Yalaşmak

Huşümeti giderüp çan yalaşdı kebk-ile bâz

Alışdı şîr ü şeker gibi nerre-şîr ü ğazâl

(NevÓi K 29/23)

Ğamzeñ okları eyâ meh-rü irişdi şineye

Kan yalaşmayınca benümle çarındâş olmadı

(Muhıbbî G3396/2) 2-

Kan Yutmak (ÖAA)

Gülmesün açılmasun gül ğonce çan yutsun müdâm

Bu perişânlıkda ursun hâke yüz zülf-i nigâr

(Hayretî K 9/71)

Dōstum dil teşnedür laÓl-i lebüñ çandur baña

Sen şarâb iç gülşen içre lâle-veş ben çan yudam

(Muhıbbî G 102/2)

Hiç bilür mi mey yirine dem-be-dem çan yutduğum

İşidür mi ney yirine Âh u figānum benüm

(Bâkî G 345/3)

Kana Boyanmak (ÖAA, TDK)

Ser-i aÖdāñı boyar ana dem-ā-dem kılıcuñ

Anlara halk anuñ ün didiler sürh-serān

(Bākî K 2/25)

Merdümlük idüp revzene-i dideye gelme

Ey tıfl-ı sirişküm boyanup ana düşersin

(Cinānî G 169/4)

Hün-ābe töküp dīde-yi giryānumdan

Sensüz boyadum yēr yüzün öz anumdan

(Fuzûlî AB 68/1)

anlı dāgım gibi boyandı kızıl anlara dil

Kāni olmaz kūyuna vaşlın diler biçāre dil

(Hayâlî T2/3)

Yaup vücūd-ı nāzükine tāze tāze dāğ

ana boyandı lāle-i nuÖmān yā hüseyn

(Hayretî K4/21)

Atarsın ğamzeñ oını baña iy aşı ya her dem

Dil-i şad pāre anuñün kızıl ana boyanukdur

(Muhibbî G 1138/3)

Yüzüm nergis gibi zerd itmek ister NevÖiyā ol meh

Ĝamından lāle-veş ana boyanu olduĝum bilmez

(NevÖî G 188/5)

Kana Kan İstemek (ÖAA, TDK)

ün anım içti baña leb-i dil sitān gerek

Olmaz begim cerime baña ana an gerek

(Hayâlî G39/1)

Öldürürsin ün beni vēr leblerüñden hün-bahā

Bu meşeldür kim dēmişlerdür efendim ana an

(Hayretî G 432/6)

Beni derd-ile öldürdün lebüñden buse ihsân it
 Kadîmî böyledür ‘âdet ki her kes kana kan gözler

(Muhibbî G 1096/5)

Kana Kana İçmek

Hasmuñ metâ’-i Ömrünü tārâc edüp felek
 Kanını şu yerine içe kana kana tiğ

(Hayâlî K 6/33)

Kana Susamak (ÖAA)

Dem-be-dem gördükçe kanına susamış düşmeni
 Şu gibi aqar gılâfindan o tiğ-i âbdâr

(Zâtî K 46/35)

Kanadı Altına Almak (ÖAA, TDK)

Fasl-1 şitâda beyzâ-i şimîn idi gūy-1 zemîn
 Aldı kanadı altına şimürg-i zerrîn-bâl ü per

(Bâkî G 78/3)

Fezâ-yi Öâlemi çün şâhbâz-1 zerrîn bâl
 Kanadı altına almaqтан oldu fârig-bâl

(Hayâlî K 10/1)

Kanı Kaynamak (ÖAA, TDK)

Leşker-i İslâm ile âgâz-1 ülfet eyleyüp
 Aşnâlig dem-be-dem efzûn olup kaynardı kan

(Fuzûlî K14/8/4)

Kanı Kurumak (ÖAA, TDK)

Rebābuñ eylediler hālîni harāb u yebāb
 Qurudı cām-1 tehî gibi fāsıkuñ kanı

(T. Yahyâ K 6/3)

Reşk-i la’l-i leb-i dildâr qurutmuş kanın

N’ola ger böyle nahif olsa vü lâgar hâtem

(Bâkî K 19/8)

Meger ta'Ölîk ile nesh eyledi Yâkûtî hattun kim

İşitdüm ğayretinden gövdesinde ħurumıř ħanı

(Cinânî K 13/20)

Zâhidün ħasret-i la'Ölün ile ħurudı ħanı

Gevredi řîb-i zenaĥdânuñ için imâni

(Nev'Öi G 526/1)

Sünbül şaçunâ öykündüĝine

Ķanı ħurudı misk-i Ħutenün

(Zâtî G 721/2)

Kanına Ekmek Doĝramak

Ķurs-ı dâĝ-ı tenüme řerĥalar açar dilber

Benüm ol ħan içici ħanuma ekmek toĝrar

(Nev'Öi G 108/1)

Kanına Girmek (ÖAA, TDK)

Hüb-rûlardur belâya uğradan 'âşıkları

Şem'Ödür ħanına girüp zûlm eden pervâneye

(T. Yahyâ G 424/3)

Bister ü bâlînini pür-hün idüp ol zaĥm ile

Ķanına girdi dirîĝâ rüzĝâr-ı zür-kâr

(Cinânî MST 7/3/3)

Ķanına girdi arîzının hasreti gülün

Hünâbe-i cigerle geçer şohbeti gülün

(Hayâlî G10/1)

İy Muĥibbî ħana girmişsin dime dildâra sen

Günde biñ kan eylese mu'Ötâddur ol kan aña

(Muĥibbî G 54/5)

Ķanına girmedi ise hezâruñ Öacebdür ol

Yüz dürlü nâz ü şive ile geymiş al gül

(Zâtî G 836/5)

Ođlarıñ kim tende zaħm-ı ĥũn feřāna girdiler

Öldürüp ben ĥasteyi yoğ yire şana girdiler

(Bākî G 182/1)

Kanını İçmek

Zamāne şanun içer oldun ise çoğ başlu

Bu bāġ-ı dehrde mānend-i ĥuře-i engür

(Hayālî K 1/6)

Kanlu yaş dökdüğümü sorma gözümde ne bilür

Anı sor ĥũnî gözi göz göre kanum içedur

(Muĥibbî G 1040/4)

Gül gibi bāde-i rengine ne ibram gerek

Zāhidũñ çanın içerdüm eger ibram olsa

(Bākî G 460/3)

Kanını Yerde Koymak/Koymamak (ÖAA, TDK)

Zeyn iden meşhed-i Ferĥād'ı degüldür lāle

Řomamıř yirde Ĥudā řanını ol maźlũmũñ

(Nev'Ŗî G 254/3)

Kanlı Bıçaklı Olmak (ÖAA, TDK)

Göñülle ġamzesi şanlı bıçaqlıdır her dem

Bizimle şimdi o kāfir bu yolda yagıdır

(Hayālî G136/3)

Senũñ-çün gülşen içre ĥārlardan çekdiler ĥançer

Birbiri ile şanlı bıçaqlı verd-i ra'Ŗnālar

(Nev'Ŗî G 97/2)

Kanlı Yaş Dökmek

Kanlu yaş dökdüğümü sorma gözümde ne bilür

Anı sor ĥũnî gözi göz göre kanum içedur

(Muĥibbî G 1040/4)

Çanlu yaş dökmiş ruh-ı zerd ü gubâr âlûdına

Var ise dehrüñ fenasın andı mîr-i Óâşıkân

(Bâkî K 22/8)

Kapı Açmak (ÖAA, TDK)

Feth-i mey-hâne için ohıyalum fâtiğalar

Ola kim yüzümüze açıla bir bağılu kapu

(Fuzûlî G 231/5)

Kapıdan Kovsan Bacadan Düşer (ÖAA, TDK)

Çapudan çovarlar düşer bacasından

Güneş rîsmân-ı şuÓâÓ-ile gūyâ

(Nev'i K 2/8)

Kara Günlere Kalmak

Bu gice şenvine cemÓ olmış idüm ol mähun

Ne çara günlere çaldum seherden ayrıldum

(T. Yahyâ G 259/2)

Kara Kaka Tanrı Baka

ÓAceb olmaz dir isem çara çaka tanrı baça

Manşib ümmidiñ idenlerde çü çaldum çara çak

(T. Yahyâ K 127/17)

Kara Yasın Çekmek

Yârümüñ bir derdmendi olsa sevdâsın çeker

Şol kemân ebrûları dâÓim çara yâsın çeker

(T. Yahyâ G 109/1)

Karalar Bağlamak/Giymek (ÖAA, TDK)

Çılsun kebūd cämelerin âsmân siyâh

Geysün libâs-ı mâtem-i Şâhı bütün cihân

(Bâkî K MST 3/3)

Ol seher mihr-i müniri kapladı ebr-i siyeh
 K̄ara sardı başına matem k̄ilup şems-i cihān
 (Cinānî MST 7/2/3)

Deyr-i eflāke kamer-çihre şanemler gelicek
 Dehr büründü siyeh şālını rūhbān-şekil
 (Hayālî K8/2)

Yeridür şimden ḡerü egnine ḡeysün k̄aralar
 Atlas-ı zer-beft-i hadrāsın çıkarsun sebzezār
 (Hayretî K9/66)

Hilāt-i zūlf-i siyāhını geyelden hāl-i yār
 K̄aralar geymişdür İbrāhīm-i Edhem s̄andılar
 (Muhibbî G 643/2)

Yaşlar döküp sehāb-ı felek geydi k̄aralar
 Şaçdı zemīn o hasret-ile başına türāb
 (Nev'î TRB 4/23)

Āh kim Leclāc-ı 'ālem eyledi ol şāhı māt
 K̄aralar geydi anuñçün ağladı āb-ı hayāt
 (Zâtî TKB 5/1)

Karasını Görememek

Lāle-veş bāğ-ı şafāda inen açıldığı yok
 Haylî demdür göremez kimse k̄arasın k̄adehūñ
 (Bākî G 374/2)

Karşı Çıkmak (ÖAA, TDK)

Yaşum enhārı gibi karşı çıkarsam yeridür
 Toğrulup seyre gelen serv-i hırāmānumdur
 (T. Yahyâ G 101/2)

Şāh-ı gam gelse gönül şehrine cān karşı çıkar
 Gözlerüm pīşkeş için dirhem ü dīnār çeker
 (Muhibbî G 1150/3)

Karşı Durmak

ÓAdūya karşı turup Óarśa-gāh-ı rezmünde
Lisān-ı tıguñ oğur “küllu men Óaleyhā fān”
(NevÓi K 38/29)

Kūyuña karşı turup kıble-nümā mili gibi
Ser-i peykān-ı gamuñda ten-i Óuryān ditrer
(Bākî G 137/3)

Kasd Etmek (TDK)

Şanına girme katline kaşđ étme kimsenüñ
Mihmānına Óadāvet édici cihān gibi
(T. Yahyâ K 34/5)

Rūz-ı gamunda gamzeñe meyl itdüğüm bu kim
Kendüm helake kaşđ iderin hañçer isterin
(Bākî G 386/5)

Kaş Göz Etmek

Saña kār oldu Óarz etmek rakıbe çeşm ü ebrūnu
Baña dāğ u neÓlden tende yüz biñ göz kaş ider
(Hayâlî G 293/2)

Komadı şabr u hūş dilde tākāt
Baña itmedi illā göz-ile kaş

(Muhibbî G 1436/2)

Kaşlarını Çatmak (ÖAA, TDK)

Çatup kemān kaşuñ iñen atma bu gamze oğların
Geçer güzelliğüñ demi āndur afocuğum benüm
(Hayretî G 397/3)

Şurulmuş turmağ ol müşğın kemāna çün ziyan eyler
Çatup ebruñı NevÓiye yeter hışm eyledüñ cānā
(NevÓi G 3/5)

Çatsa iki kaşunı al olur Óarız-ı yār

Kaş tutar şu yüzünü mähîler uğraşında

(Hayâlî G 532/2)

Hışm-ıla nazār kılma idüp kaşlaruñı cîn

Kim didi saña kim gözün üstinde kaşun var

(Muhibbî G 1163/3)

Kemik Atmak (ÖAA, TDK)

Mecnûn tenini eyledi Leylî itine Óarż

İssın ağırlayan itine üstühân atar

(Hayâlî G18/2)

Kenara Atmak

Felek atarsa meh-i nev gibi kenāra beni

Ölünce dāmen-i lutfuñdan el çekem hāşā

(Nev'î K1/26)

Kendinden Geçmek (ÖAA, TDK)

N'ola kūyında bî-ħod olsa gendüden geçüp Yahyā

Gelür mescidde insānuñ gözine Óādetā uyħu

(T. Yahyâ G 360/5)

Cām-ı 'ışkı nüş kılduk mest-i lâ-ya'ķillerüz

Kendümüzden geçmişüz tā haşre dek kanzillerüz

(Muhibbî G 1243/1)

İderken tır-i müjgānuñ gibi hükmin revān hançer

Görüp şemşir-i ğamzeñ kendüden geçdi hemān hançer

(Bâkî G 155/1)

Şöyle hayrān olmuşuz kim kendümüzden geçmişüz

Rüzgāruñ biz ne telhinde ne hālvasındayuz

(Hayretî K5/5)

Görelî hattını geçdüm özümnden

Görenler dir beni hayrāna benzer

(Muhibbî G 806/3)

Seni bu hûsn ile gülşende ey şırın-dehen gördi

Ağız açup alup ayretle geçdi kendüden anca

(Nev'î G 430/2)

Kendine Çekmek

Bir zamān oldı begüm her kişi kendüye çeker

(T. Yahyâ G 111/1)

Kendini Göstermek

Sevdüğüm add-i bülendin gösterür

Hüb olan elbette kendin gösterür

(Bâkî G 174/1)

Kendini Kaybetmek (ÖAA, TDK)

Nergislerüñ ey once eger olmasa sâhîr

Kendüyi yitürmezdi olanlar aña nâzîr

(Zâtî K 48/16)

ÓAşınıñ sevdasına düşdüm yitürdüm kendümi

anda buldum bilmezsin ol şüh-ı bî-pervâyı ben

(Bâkî G 381/2)

Kendini Paralamak (ÖAA, TDK)

Pāralarsa bu gönül kendüzini olmaz Óaceb

Her nefes görür elin zülfüñ ucında řānenüñ

(Muhibbî G 1749/4)

Kendini Vermek

Iş eri olmak dilerseñ ayaguñ merdāne bas

Kendüñi Manşür-vār vir kākül-i dildāra as

(Muhibbî G 1481/1)

Kendini Yüksek Görmek

Tekebbür eyleyüp kendüni yüksek görme alçak gör
Ezelden kibr olan yirde dimişlerdür ki dîn olmaz

(Muhibbî G 1238/6)

Kesenin Dibi Delik (ÖAA, TDK)

Ne kadar bağlar isem turmaz içinde aqçe
Şöyle benzer kişenün dibi delükdür her ân

(Cinânî K22/9)

Kılıç Çalmak/Vurmak (ÖAA, TDK)

Ėamzesin sevdün gönül cânuñ gerekmez mi saña
Tığa urduñ cism-i uryānuñ gerekmez mi saña

(Fuzûlî G 17/1)

Kılıç Çekmek (ÖAA, TDK)

Fürkat şebinde tığ çeker mäh -ı nev baña

(T.Yahyâ M 31/4/1)

Adūna süsen-i Óāzādeler kılıç çekti

Nihāl-i Ėonca tutar nize serv tır-i hadeng

(Hayâlî K7/19)

Vaqtidür çeksen kılıç küffar-ı bed-kār üstine

Şimdi bulmuşdur dañı tıĖuñ kırab-ı saltanat

(NevÓi K 6/19)

Kılıç Kuşanmak

Cünd-i sermā üzre leşker çekdi ezhār-ı çemen

Süsenün tığın kuşandı olmağa serdār gül

(NevÓi K 31/8)

Kılıçtan Geçirmek (ÖAA, TDK)

TıĖuñ Óadem diyārına rüşen tarıkdur

AÓdā-yı dīni turma kılıçdan geçür hemān

(Bâkî K 1/23)

Geçürdi cümle kılıçdan cünüd-ı küffarı

Şırāt-ı tîğ-i kıyāmet kopardı hāsma tamām

(Nev'î K 32/11)

Kıran Girmek (ÖAA, TDK)

Göklerde encüme dahı āhır kırān girer

(T.Yahyâ M 7/3/14)

Kış Basmak (TDK)

Gerçi merdāne sóyındı girdi meydāne dıraht

Geldi kış basdı veljkin virmedi aśla emān

(Bâkî K 22/10)

Kıyametler Koparmak (ÖAA, TDK)

Kaçan kim nāz ile reftār iderler serv-kāmetler

Kopar Óaşıqlaruñ başına ol demde kıyāmetler

(Bâkî G 166/1)

Kıyāmeti koparup gam döküldi necm-i sirişk

Bu cism-i Nev'î'yi çarh-ı harāba döndürdüñ

(Nev'î G 249/5)

Gören āh idüb kıyāmetler koparur şi'Örümi

Kāmetün vasfı ile hāşr olmak kıyāmet gösterür

(Zâtî G 194/4)

Kāmet itse ol sehî servüm kıyāmetler kopar

Ehl-i diller her taraf āh eyleyüp yügrişmedür

(Muhibbî G 1183/4)

Kol Kanat Olmak (ÖAA, TDK)

Netr-i tā'Öir gibi şat ırmağını hoş geçerüz

Kol kanad oldu bize şanki bu cizr-i a'Ölā

(T.Yahyâ K 31/5)

Oğ gibi başına agdı perî her bir melegin

ol ¼anad olalı sen server-i hbna ada¼

(Hayl G7/3)

Lutf eyle bl-i terbiyetn eyle ¼ol ¼anad

T kim fez-y arı revn idinem mesir

(Zt K 30/3)

Kol Salmak

Bg u rg ire alnmadan kesilsn serv-i nz

Ra¼sa girp evk ile ¼ol almadan gesn enr

(Hayret K 9/69)

Kolunu Boynuna Dolamak/Salmak

Eln pp ¼oln boynua alma¼ h destrun

¼at ¼o¼dur bu del veye cn rzmuz yo¼

(Nevi G 229/5)

h- gl  nihl-i semen biri birinn

rdi o dem ki ¼oln boynuna alalar

(Bk G 543/2)

Kor Giresi

¼or giresi bo¼az in ¼alısur mdm

Dndi deve ¼uına bu cemiyyet-i beer

(T. Yahy K 107/18)

Koynuna Girmek

Zlf-i mkinn hayli htr- a¼yrda

h- smbldr ki girmi seng-i hr ¼oynına

(Nevi G 418/3)

Meger Hayl sznde tlsm- sihr etdn

Ki girdi koynuna yrn bu resme divnun

(Hayl G 250/3)

Cme-i hb ol feti aldu¼a tenh ¼oynına

Şanuram ebrūñ girür mäh-1 şeb-ārā қоynına

(Bâkî G 430/1)

Kucağına Düşmek (ÖAA, TDK)

Dutuldum ğam duzağına düşüp kucağına

Girüp visâli bağına güllerin derem mi

(Hayretî G 586/2)

Kul Olmak (TDK)

Yine rüz-1 visâlinden dem urdı bād-1 subh ey dil

Қul olduñ nice yıllardur bugün Ójd irdi қurbān ol

(Bâkî K 11/11)

Düşdi dil hüsñ ü ānuñı göricek

Қuluñ oldum efendi anuñ içüñ

(Cinânî MST 31/4/5)

ÓAşқа қul ol ki şāhlar geçmez

Dost küyunda bir gedā yerine

(Hayâlî G58/4)

Bir nāmverdür ol ki қoyup cāh u mansıbın

Қul oldı geldi қapusına nēçe nāmdār

(Hayretî K 14/199)

Қul olmağa aña Óuşşāқ ile hep ittifāқum var

Melek şiretlü hünkārum Mehemmed Hān'adur meylüm

(NevÓi MRB 18/8)

Қul olmalı degül mi işiğinde Žāti'yā

Ol pādīşeh vilayet-i hüsñüñ velīsidür

(Zâtî G 254/7)

Kulağına Çalınmak (ÖAA, TDK)

Şarāb-ı Öışık-ile raķs idesin olup ķanzil

Ķulaĝuna ķalina Őol nefesde kim dem-i sūr

(Nevöi K 22/27)

Ķulaĝına ķalinsa sāz bezmūñ Zühre'nūñ ola

Ķalup ķengini yire ķār-pāre eylemek ķarı

(Zātî K27/33)

Şādümān oldum ķulaĝuma ķalındı bu haber

Şöyle kim vardur baña geldi riŐāyet nevbeti

(T. Yahyâ K 120/37)

Kulaĝına Girmemek (ÖAA, TDK)

Girmez ķulaĝuña senūñ āvāze-i nāsîh

Ammā ki girür ķeng ü ķegāne neĝamātı

(Zātî K 91/15)

Kulaĝına Koymamak (ÖAA, TDK)

Ķulaĝa ķoymayalum hāce faķihūñ sözini

CürŐadānı getür abdāl yine hāyrān olalum

(Hayretî K 36/2)

Kulaĝına Kūpe Etmek (ŐAA, TDK)

MaŐānî baħrına taldum ķıķardum nice gevherler

Kūpe olsun ķulaĝuñda takın dürr-i ŐAden'den geķ

(Muhibbî G 333/4)

Emr idüp sen nuķka gel laŐl-i Şeker-bāruñla tek

Başum üzre anı ben ĝuşumda menķuş eylemek

(Cinānî G 108/4)

İt ĝuş-vār cevher-i pendüm ķulaĝuna

Uyma raķib-i bed-ĝühere bu dürür hādîs

(Zātî G 91/4)

Kulaĝını Ķekmek (ÖAA, TDK)

Hayâlî âh-ı bülbülden hazer eylerdi ol gönca

Dür-i gūşu gibi geh geh kulağın çekse lalası

(Hayâlî G48/5)

Meger ki çekdi kulağın mübeşşir-i iqbâl

Şafağda haylî kızarmış göründi gice hilâl

(Nev'î K 29/1)

Pîr-i Őiřık oldum baña Őiřık ehli oldılar mürîd

Her biri diyüp belî karşumda kulagın çeker

(Muhıbbî G 1161/6)

Kaşuñ anılsa ğurre-i ğarrâ kulağ çeker

Ħağğâ budur ki hüsnuñe dünyâ kulağ çeker

(Bâkî G 153/1)

Kulak Asmak (ÖAA, TDK)

Her ne kim söylerse hağğumda rağğbüm itme gūş

Çıkmaz ağızından kelâm aşıllā anuñ illā ki şer

(Muhıbbî G 861/3)

Kulak Tutmak (ÖAA, TDK)

Yağğod sehâ ile nām-ı şerîfin añar iken

Safâ-yı kalb ile şimdi kulağ urupdur aña

(T.Yahyâ K 26/38)

ŞiŐr-i Bâkiye kulağ tutmasa zâhid ne Őaceb

Söz güherdür ne bilür ğadrini nā-dân güherüñ

(Bâkî G 277/7)

Bahre lüŐlüŐ dişlerüñ vaşfin meger söyler şabâ

Kim kulağ dutmuş şadef içre dürr-i ğaltân aña

(Fuzûlî G22/5)

Kulağ tut nâle-i çenge deme bir zâr Őaşığ yok

Nefes tut nāya dem-sāz ol hemen ol ehl-i dem ҡaldı

(Hayâlî G84/4)

Ҷулақ dutmaz bilürsin ҡıl ü ҡäle

İşidenler kelām-ı bî-lisānı

(Hayretî G 528/6)

Bezm-i ğamda bilmek isterseñ eger nālişlerüm

Dōstum bir kez ҡulaқ tut nāy-ı gūyādan yaña

(Muhibbî G 20/4)

Dehen ü Óarızı vasfında ne sihr itdi sözüm

Gül ҡulaқ tutdı ҡalup ğoncalar açmadı dehān

(NevÓi K40/21)

Bur ğūşını sāzuñ demidür diñle sadāsın

Bülbüllerüñ āvāzına gül urdı ҡulağı

(Zâtî K 68/18)

Kulp Takmak (ÖAA, TDK)

Öykündügi- çün işigüñe ey şeh-i cihān

Dahı ne ҡulplar taқа eflāke māh-ı nev

(Bâkî G 400/4)

Kurban Olmak/Etmek (TDK)

Óİşķ-ile yaYahyā ҡuluñ gibi hezār-ender-hezār

Ölmege cānlar vērür yoluñda ҡurbān olduğum

(T.Yahyâ G 297/5)

Çihresinde görinen sanmañ o hūñnüñ dehān

ÓĀşıķın kurbān iderken sıçramış bir ҡatre ҡan

(Bâkî G 373/1)

Mesken itdiyse n'ola rāh-ı Ebi Eyyübı

Emr-i fermān-ı Ğudāvend ile ҡurbān oldu

(Cinānî MST 6/5/4)

Dün dēmişsen ki Fuzūlî maña ҡurbān olsun

Saňa qurbān olayum yine nē ihsāndur bu

(Fuzûlî G 228/7)

KaŖbe-i maqşūda ol kim ergürür saŖy ile yol

Cānını qurbān verir olmaz hayātından melûl

(Hayâlî T2/2)

Ŗoç gibi yine cān qızısın eyledüñ revān

Ŗİd-i cihād-ı ekbere qurbān yā hüseyn

(Hayretî K4/6)

Saňa qurbān olan sürsün şafā-yı kebş-i İsmāŖİl

Cenābuñ Merve'si erbāb-ı hācāta medar olsun

(NevŖî K 41/9)

Ėarİm-i KaŖbe-i qaşruñda olan Ŗİdi ger görse

Yoluña olmak isterdi kamu ehl-i cinān qurbān

(Zatî K11/24)

Kuru İftira

Hāli gamunı Ŗaynına almaz deyü yārun

Göz merdümüne eyledi yaşum quru bühtān

(Hayâlî G 388/3)

Kuru Laf Etmek

Muhibbî şıdķ-ılā Ŗāşık irişdi rāh-ı maqşūda

Riyā vü zerķ-ıla zāhid hemān bir kurı lāf eyler

(Muhibbî G 1047/5)

Kuşağı Gevşek Olmak

Kişi bir deste gül de olsa ger bu bağ-ı fāñide

Perişanlıķ muqarrerdür kuşağı olıcaķ gevşek

(Hayretî G 272/2)

Kuyusunu Kazmak

Ĥüsn ile yūsuf olsa daĥı ħabre ergürür
Ardınca ādemün bu zemāne ħuyu ħazar

(T. Yahyâ TKB 161/3-3)

Kül Olmak/Etmek (TDK)

Bākıye āb-ı vaşluñ irmez ise
Āteş-i hecr ile yanur kül olur

(Bâkî G 156/5)

Ķaşd idüp eczasını āhir yaħup kül ħılmaĝa
Āteş-i ruhsāruña düşdi semende-vār ĥat

(Cinânî K 19/17)

Gül āteşin bir avuç ĥāk-i reh-güzāre şalup
Kül eyleyüp ħomış adını bülbül-i şeydā

(Fuzûlî K 1/64)

Mülk-i vücūdu yaħtı serāser kül eyledi
Olahı rezm āteşi içre zebāne tıg

(Hayâlî K6/3)

Oldı çün cān bülbülinün menzili gülzār-ı ŐışĶ
Cümleten eczāmı yandurdı kül êtdi nār-ı ŐışĶ

(Hayretî K 7/1)

Yandurup ger kül ide her dem beni hicrān-ı dōst
NuħĶa ger ħudret bulam derd-ile diyem kanı dōst

(Muhibbî G 280/1)

Yaħup kül eyledi Nevöi'yi nār-ı ŐışĶ-ı ĥabīb
Ne tāb u şabra meded ne firara ħudret var

(Nevöi G 130/5)

Şaħın eczanı kül eyler baña dōne dōne ey çarĥ
Ne ahı ki itdürürsin her biri bir pare āteşdür

(Zâtî G 323/2)

Laf Vurmak

Mihnet-i Óaşk ey dil āsandır diye çok urma lāf
 ÓAşk bir yükür ki ham bulmuş anuñ altında Kāf
 (Fuzūlî G 148/1)

Çekemez kimse ayagum diyü lāf urma ineñ
 Sākıyā elleşelüm gel berü meydāne biraz
 (Bākî G 205/2)

Lal Olmak

Hābībüm sorma gel şerh-i gam-ı hicrānı sen benden
 Zebānum lāl olur kudret mi var diyem suhan sensüz
 (Muhibbî G 1227/3)

Makbule Geçmek

Maqbüle geçse bārî aña bir de Óözr-i leng
 ÓAybına anuñ itmez idüm hergiz iltifāt
 (Nev'î K 7/8)

Mecali Kalmamak/Olmamak

Fab'um şarāb-ı şevk-ile mest oldı şöyle kim
 Yoğdur mecali kıлмаğa evsāf-ı şāhı yād
 (Nev'î K 11/25)

Mat Etmek (TDK)

Ne yaña sürese atın niçe şāhı māt eyler
 Müsellem olmuş aña şive-i feres-rāhı
 (Cinānî K 26/29)

Böyle haşmın ütmedi hergiz dañı nerrād-ı hāk
 Böyle şeh māt itmedi ferzın-i çarh-ı hîle-ger
 (Nev'î TRB 1/4)

Şāh-ı beyāz-ruh yüzini açduğı gibi

Mât eyledi siyâhı bu Leclâc-ı rûzgâr

(Zâtî K 23/12)

Matem Tutmak (ÖAA, TDK)

Mâtemin tutsa n'ola Óâlem-i Óulvîde melek

Sâye-i rahmet-i Rahmân idi insân üzre

(Bâkî MST 2/2/4)

Niçe yıldur ki bugün mâtem-i Mecnûn tutaruz

Kankı 'aşık tutısar biz ölicecek mâtemümüz

(Muhibbî G 1274/4)

Mekân Tutmak (ÖAA, TDK)

Ey Óâşıkân-ı gam-zede Óayş u şafâyı çoñ

Küy-ı belâda her biriñüz bir mekân tutuñ

(Bâkî G 281/4)

Mecnûn-vâr başuma murğ-ı belâ gelüp

Tutup mekânı her biri didi yuvalaruz

(Muhibbî G 1209/3)

Mektub Uçurmak

Her yaña mektüb uçurdı bād-ı nev-rüzî yine

Berg-i nesrîni kebüter gibi perrân eyledi

(Bâkî G K 7/9)

Melamet Etmek

İhtiyâr itdi ħarâbâtı Muhibbî 'ışk ara

Zâhidâ itme melâmet andan ol 'âr eylemez

(Muhibbî G 1333/5)

Mesken Tutmak/Etmek (ÖAA, TDK)

Söyledüñ kim dutaram şād gönüllerde maķām

Şād iken bu söz ile göñlümi maħzün étdüñ

(Fuzûlî G148/4)

Mesken tıtalı biñ yaşa sen şāhbāz-ı Őıŝķ

Dil āŝiyānına ķonımaz Őaķl kerkesi

(Hayretî G 571/3)

Didiler gūŝuma bir ŝavt-i ŝafā-baħŝ-ile kim

Ey Őanā kuŝelerin mesken iden bı-kes ü yār

(Nevöi K 23/9)

Methi Okumak

Oldı hem dehrüñ dimāĝı çün muŐaτtar bűy-ıla

Gülşen içre güllerüñ medħin okur turmaz hezār

(Muħıbbî G 1078/2)

Mihnet Çekmek (ÖAA, TDK)

Derd ü miħnet çekme dergāhında ey Bākî yűri

ŐArż ķıl bilmezse hālűñ hāżret-i Őultān eger

(Bākî K13/9)

Çekersin geh Őadūnuñ miħnetin geh dost hicrānun

Cināñi hāķ budur ser-defteri erbāb-ı ĝam sensin

(Cināñî G 204/5)

Ķurtarur cān-ı zaŐıfi bār-ı minnet çekmeden

Nēce olmasun ķiŝi cān ile minnetdār-ı Őıŝķ

(Hayretî K 7/36)

Ūstād űñinde çekmez idűm miħnet-i sebāķ

MaŐlűm olundı āyet-i Őıŝķ imtiħān ile

(Nevöi G 447/5)

Muħabbet Tohumu Ekmek (ÖAA, TDK)

Sîne şahrāsına ekdüm çün maḥabbet toḥmını
Dem-be-dem yagdursa tañ mı gözlerüm bārān aña

(Muhıbbî G 12/4)

Muma Dönmek/Çevirmek (ÖAA, TDK)

Kaşı yayından iren tîre niçe döysün yürek
Mūma dönmişdür yürek ol tîr mermerden geçer

(Muhıbbî G 554/3)

Ḳabül itse vezaret mührini lâyıḳdur ol server
Riyāzat āteşi mum eylemişdür ḳahr-ile anı

(Nev'î K 48/4)

Mumla Aramak

Cihānda adumuz ḳalsun diyen nām ehli serverler
Çerāğ ile arar tūmār-ı eş'âr-ı şenā-hānı

(Nev'î K 45/21)

Şine-i pür-dāğ ile Őaşık fenādan aldı zevk
Şām-ı ğamda şem'ler yaḳup arar eksükligi

(Hayālî G 479/3)

Murada Ermek (ÖAA, TDK)

Minnet Hüdāya ḳalmadı maḥrūm u nā-ümîd
İrdi murada saye-i lutfuñda şeyh ü şāb

(Cinânî K 3/24)

Gel beni öldür irişem tā vişālūñ bāğına
Ben murāduma irem hem bulasın tā sen sevāb

(Muhıbbî G 151/4)

Murat Almak (ÖAA, TDK)

Hoş geçüp bir neçe gün dünyādan alurlar murād
Āferîñ bu bezm-i cān-baḥşa hezārān āferîñ

(Hayretî K 39/4)

Nabzını Tutmak (ÖAA, TDK)

İy Muhibbî çâre yok bîmâr-ı ŐıŐka bilmiŐ ol
Futmasun nabzuñ gelüp yok yire bî-çâre tabîb

(Muhibbî G 177/5)

Niye inler gör anı nabzını tut
Fabîbâ Zâtî'nüñ mânend-i tanbûr

(Zâtî G 456/5)

ZaŐfdan ğayrı tabîbüm yok gelür nabzum tutar
Gözleyen ğamdur o hem Őâdîde bekler yanımı

(Hayâlî G 601/2)

Nam Salmak

Nāmuñ āfaķa Şalar nefha-i Öud u Őanber
Meclis-i devletüñe olalı micmer hâtem

(Bâkî K 19/31)

Nazar Etmek (ÖAA, TDK)

Nazar êdince Őükûh-ı ğürûh-ı leŐkerine
Ġamāme gibi dūŐer yere döne döne hümā

(T.Yahyâ K 12/10)

Çeşm- ħaķâret ile nazâr ķılma dostum
ŐUŐŐaķ-ı haste-ħâli de Allāh yaradur

(Bâkî G 92/5)

Nazî Geçmek

Dil-i hünînuñ o tîr-i müje dem-sāzı geķer
Nîze-i ğamzesinüñ ŐāŐıķına nāzı geķer

(Bâkî G 161/1)

Nedamet Göstermek

Kim ki bulduysa ħaķîķî ŐıŐķı olsun ol feraĥ
Kim mecāzîde kalur āĥir nedāmet gösterür

(Muhibbî G 1124/4)

NiŐan Vermek

Çalkamañ bu eşk gâfil virdi ‘ummāndan nişān
Sāhil-i çeşmüm görüp deryā kenārıdur diñüz

(Muhibbî G 1330/4)

Ħarîm-i cân u dilde tâb-ı ĥüsünüñden nişān virdi
Şafā-yı talŖāt-ı nev-rüz bāğ u büstān üzre

(Bâkî K 8/6)

Nutku Tutulmak

Göñlüm açılır zülf-i perişānını görgeç
Nutķum tutulur ġonce-i handānını görgeç

(Fuzûlî G 53/1)

Ocağına Düşmek (ÖAA, TDK)

Firāķ ocağına düşdüm ne çāre n’eyleyeyin
Ķomañ faķiri dutuşdum ne çāre n’eyleyeyin

(Hayretî G 437/1)

Ħırmen-i ‘ömrinde tarı olmayupdur tarlık
Ocağına düşmenüñ şu koyana erzen gibi

(Zâtî K 76/28)

Ocağına Su Koymak

Şu kıoya düşmen ocağına tığ-i ābdār
Eyleye žulm esāsını yıķup ĥarāb āb

(Hayretî K 10/38)

Ocağını Söndürmek

Seyr edenler öldüğümde sonra sinem dağını
Diyeler devrān söyündürdü belā ocağını

(Hayâlî G 582/1)

Odlara Yanmak

Benedi kıanlı gözi ĥākister içre ahkere

Yanalı odlara cism-i nā-tüvānı bülbülün

(Hayālî G 283/2) 2-

Ey Fuzûlî odlara yansın bisât-ı şaltanat

Yigdir andan Hâk bilir güşe-i gül-han baña

(Fuzûlî G 11/7) 5

ÖÖmrümde iki itmedi Öömrüm yaşamı Öışık

Ölince odlara beni yā Rab yağa mı Öışık

(Zātî G 643/1)

Görüp bezmünde sūzum hāl-i ruhsāruñ firakıyla

Futışdı odlara yandı benümçün Öud u micmer hem

(Bâkî G 434/3)

Okuyup Üflemek

Süre-i feth okuyuo üstüne üfürse sabā

Açılıp dergâh-ı şâh itse keramet subh-dem

(NevÖi K36/2)

Ortada Kalmak

Öİydde niçelerün irdi eli yāra henûz

Kaldı ortada dirġā dil-i āvāre henüz

(Muhibbî G 1239/1)

Oyun Oynamak (ÖAA, TDK)

Dil-āverler oyunlar oynadı küffāre ol gün kim

Gören bāzıçe-i taķdirün oldu deng ü hayrānı

(Bâkî K 14/19)

Ey bî-vefā Hayālî dururken sabā ile

Lāyık mı el oyunların oynaya kākülün

(Hayālî G24/5)

Dünyenün oyunların oynarsın āhir cānına

Her kimünle bir iki gün kim güler oynarsın

(Hayretî K 19/10)

Göreydi kim nice oyunlar oynayayduñ aña

Senüñle oynasa şatranc-ı fikreti Leclâc

(Zâtî K 66/26)

Ölümlüsü Olmak

Öldürür iseñ dañı dimez adını Yahýâ

Ölümlüsidür şimdi fülân ibn-i fülânuñ

(T. Yahyâ G 226/5)

Ölüp Ölüp Dirilmek (ÖAA, TDK)

N'eyledümse eyledüm öldüm dirildüm inledüm

İki Óâlemden ğaraž bir yâr-ı bî-hemtâ imiş

(Hayretî G 224/2)

Ömrü Solmak/Geçmek (ÖAA, TDK)

Fırķat-ile sóldı geçdi nev-bahâr-ı Óömrüm âh

Çehre-i zerdüm belâ vü ğam hazânıdur bana

(Muhibbî G 107/3)

Ömrü Vefa Etmek/Etmemek (ÖAA, TDK)

Didi ölme şabr kııl br gün vefâ idem saña

Şabr iderdüm eylese Óömr-i Óazızüm ger vefâ

(Zâtî G 9/1)

Ömür Törpüsü Olmak

Bülbülüñ medh idüp ol şâh-ı gül-i ter didügi

Bir Óömrü dörpüsidür kıaddüñe nisbet güzelüm

(Bâkî G 332/3)

Önüne Düşmek

NatÓ-ı zemîne at şalıcağ fâris-i bahâr

Düşdi şüküfeler hep öñine piyade-vār

(Bâkî G 180/1)

Öpüp Başına Koymak

Ele girdügi dem yārun ayagı

Öpüp başda koyanuñ devleti var

(Muhibbî G 1199/8)

Özünden Geçmek

Derd ile bir āh edüp geçdi özinden Ĥayretî

İki Óālem ğuśssından oldı bir demde ĥalās

(Hayretî G 234/5)

Parmağına Dolamak (ÖAA, TDK)

Tolayup barmağa Leylî ğamın Mecnūn-ı āvāre

Elini rişte-i cāndan yumağ isterdi bî-çāre

(Nevöî G 445/3)

Barmağa tolayup anı il çekdi çevürdi

Egri olduğıün başı kıçı kıtı kemānuñ

(Zâtî K 92/22)

Parmak Basmak (ÖAA, TDK)

Kimse barmağ baśmasun ĥarfūñe dērseñ dostum

İki günde bir tırāş ol iki günde bir tırāş

(Hayretî G 227/4)

Parmak Isırmak (ÖAA, TDK)

Ĝılzet-i dehr ile dem-beste olup kıaldı devāt

Isırur ĥayret ile ĥāmemi mānend-i benān

(Cinānî K 6/33)

Berķ-ı āhım āsumāna şöyle ĥayret verdi kim

Dişledi dendān-ı pervin māh-ı nev parmagını

(Hayâlî G2/2)

Parmakla Gösterilmek (ÖAA, TDK)

Gösterür gülşen içre kâmetüni

Barmağ ile biri birine nihâl

(Bâkî G 314/2)

Gösterür mâh-ı şeb-arâya seni barmağ ile

Gicelerde seyre çıkdugunca ey meh-rû şihâb

(Zâtî G 72/7)

Gösterürler anı barmağ ile mânend-i hilâl

(T. Yahyâ K 79/14)

Payına Düşmek

Ma'ûbûduñ edin ol şanem-i mâh-liqâyı

Ey dil yüri düş pâyına mevlâyı severseñ

(Hayretî G 293/4)

Perakende Olmak

Cevr elinden cân u dil oldı perâkende Muhib

Zulme tãkat itmese dervîş ü miskîn tagılır

(Muhibbî G 1015/5)

Perde Çekmek

Kendü Óaybuñ sûret-i Óaybına halkuñ perde kııl

Şöyle kim düzd-i nażar bulmaya hergiz bir memer

(Nev'î K 12/50)

Perde çek çihreme hicrân günü ey kıanlı sirişk

Ki gözüm görmeye ol mâh-likâdan ğayrı

(Fuzûlî G 273/3)

Baňa devlet yüzün göstermeyen baht-ı siyâhumdur

Ƙara zülfün ki çekmiş perde ol rûhsâr-ı niķûya

(Bâkî G 458/2)

Pervane Olmak (TDK)

ÓĀlemi pervâne-yi şem -i cemâlün kıldı ışık
Cân-ı âlemsen fidâ her lahza biñ cândur saña

(Fuzûlî G 8/3)

Karşuñda ben pervaneyem sen şemÓ-i tábânsın baña
ÓIşkuñla hem dīvaneyem sen âfet-i cânsın baña

(Muhibbî G 79/1)

Meh-i ruhuñdaki nūr-ı faziletün görelî
Çerâğ-ı bezmüne pervâne zümre-i fuzalâ

(NevÓi K1/12)

Rahat Yüzü Görmemek (ÖAA, TDK)

Râhat yüzini görmedi çalışdı cân ile
Çekdi efendi yolma bu deñlü zahmeti

(Bâkî MST 8/7)

ÓĀşık olaldan berü hiç görmedüm râhat yüzün
N'eyesün muÓtâddur terk idemez hū-kerdedür

(Muhibbî G 826/2)

Rast Gelmek (TDK)

Biri bir serv-i bālâdur ki nâgâh
Gözüme râst geldi yolda ol şâh

(T.Yahyâ ŞH 1/179)

Ĥaqqâ budur ki şimdiye dek rast gelmedüm
Çaddün gibi nihâle eyâ serv-i gül-Óizâr

(Bâkî G 101/4)

Renk Vermek

Mey içdüğüñ lebi yâdına bildi beñzümden

Ne reng virdi baña cām-ı hoş-güvārı görüñ

(Bâkî G 257/3)

Rüzgarı Yarı Kılmak

İlte Muhibbî kûy-ı nigāra ğubārumı

Yarı kılursa bir gün eger rûzigārumuz

(Muhibbî G 1282/7)

Sabaha Çıkamamak

Büseyi ferdāya saldı dün gice cānānumuz

İntizār-ıla geçüp çıkmadı şubha cānumuz

(Muhibbî G 1283/1)

Saçı Başı (Sakalı) Ağarmak (ÖAA, TDK)

Şaç şaçal ağardı ag u karayı seçmek gerek

Añ günāhuñ tevbe eyle ğapladı yüzüñi nūr

(Muhibbî G 908/4)

Kara yazuda ağarup şaçalı

Nažar-ı fikr ile bozarsa başar

(Nev'î K 27/14)

Şaçaluñ ağara dañi ben seni terk itmezsin

Ġayeti bu kim diyem ħalvā-yı peşmîñi aña

(Zâtî G 5/2)

Saçı Sakalı Değirmende Ağartmamak (ÖAA, TDK)

Haberüñ yoğ dükedübdür bu değirmen dāneñ

Meğer ey pîr değirmend ağardı şaçaluñ

(Zâtî G 701/5)

Saf Bağlamak/Tutmak

Gün gibi altun üsküf-ile şehriyārlar

Şaf bağlamışdı āşaf-ı sultāna şad hezār

(Nev'î K 13/18)

Her yana kıaldırdı rāyet bir emir-i nām-dār

Her yana şaf bağladı bir ser-ver-i Cemşid-cāh

(Fuzûlî K 15/2/4)

Cihān hālkı muṭī'üñdür senüñ iy husrev-i hūbān

Kimüñle şaf tutup ğamzen çeküp leşker tavāf eyler

(Muhibbî G 1047/4)

Ĥaķ virdi saña devlet ü baht u sa'ādeti

Bağlarsa n'ola karşıña ehl-i kemāl şaf

(Bâkî G 230/3)

Safa Vermek (ÖAA, TDK)

Ĥüsn-i edası rūḥa o deñlü şafā virür

Kim virmez anı teşne-dile āb-ı hoş-güvār

(Cinānî K 12/20)

Şofî kim ider idi meyli aña

Ķalbe ger virmese şafā mey-i nāb

(Bâkî G 21/3)

Ser Verir Sır Vermez (ÖAA, TDK)

Ser-çeşme bunca kıatraya baḥr-i vücūd imiş

Ser virmeyince olımadum āşinā-yı sır

(Nev'î G 139/4)

Ser verdi sırr virmedi ser-cümle evliyā

Żulm ü cefā idenleri mevlāye şaldılar

(T. Yahyâ G 116/6)

Serden Geçmek

Binā-yı Őaşka gördüm kim ḥalel gelmiş geçüp serden

Gedügünde kıodum bir taşı muḥkem üstüvār

(Hayâlî G 328/2)

Sesi Kesmek

Hāba varmışken nigārun nergis-i mestānesi
İy dil-i şūrīde efgān eyleme gel sesi kes

(Muhibbî G 1373/6)

Sevdaya/Aşka Düşmek (ÖAA, TDK)

Ser-i zülfi hevāsıyla Óaceb sevdāya düşdüm āh
Ebed kırtılmayısar dil ki mūlar bend-i bağumdur

(Muhibbî G 810/3)

Bu fānî hānede derdā binā sevdāsına düşdüñ
Kıatı dıvāne olduñ sen gerek saña şifa-hāne

(Zâtî K 33/2)

Sırrını Açmak

Yok miyānından eşer gelmez dehānından cevāb
Kimse yok virür haber andan Muhibbî sözi kes

(Muhibbî G 1178/1)

Silip Süpürmek (ÖAA, TDK)

Sildi süpürdi sahn-ı çemende gubārı bād
Yeldi yopurdi turmadı ferrāş-ı rüzgār

(Bâkî G 180/2)

Reh-güzār-ı gülşeni sildi süpürdi bād-ı şubh
Şöyle benzer seyre Óazm eyler hüdāvend-i güzın

(Cinânî K 28/15)

Gül gibi sinesin siper itdi
Gelicek ol mehe shām-ı ecel

(Nev'î TRB 5/21)

Sille Yemek

Yā yemişdür silleler dest-i havādişden meğer
 Gök gök olup çihresi başı döner bî-ihtiyār
 (Hayretî K 9/3)

Siper Etmek (ÖAA, TDK)

İy kaşî kemān gamze oğın her yaña atma
 Ger atar iseñ at baña sîne siperdür
 (Muhibbî G 892/4)

Gül gibi şinesin siper itdi
 Gelicek ol mehe sihām-ı ecel
 (Nev'î TCB 5/21)

Söz Açmak

Eger 'ışkuñ şerārından söz açsam
 Dutışup dag u deryā eyleye cüş
 (Muhibbî G 1452/4)

Sözü Uzatmak (ÖAA, TDK)

Evşāf-ı pādişāhî çü hāşra mecal yoğ
 Nev'î yiter uzat sözi kim yigdür ihtisār
 (Nev'î K13/46)

Āh u nālenden Muhibbî yār añlar halūñi
 Sözüñi uzatma çün kim 'ārifeye bir nükte bes
 (Muhibbî G 1382/7)

Sözünü Keskme

Yok miyānından eğer gelmez dehānından cevāb
 Kimse yok virür haber andan Muhibbî sözi kes
 (Muhibbî G 1381/5)

Su Gibi Alçağa Almak

Şıgar mı aduña ednalara muşâhib olup

Şu gibi gülşen-i dehr içre alçağa aqasın

(T. Yahyâ G 319/2)

Su Gibi Okumak

Tenüm hâk olsa hâkümde çemenler

Oqıya medhüni şu gibi ezber

(Nev'î K 19/26)

Hatt-ı rûhsârûñ Muhibbî şu gibi ezber okur

İşiden dir süre-i Nür u Duñân ezberlemiş

(Muhibbî G 1446/5)

Suya Götürüp Susuz Getirmek (ÖAA, TDK)

Sikender'i suya iltüp susuz getürmişdür

Diseñ zamâneye sehâr-ı bî-nažır elyaq

(Zâtî K 90/8)

Suya Salmak (ÖAA, TDK)

Şuda aks-i serv şanmañ kim qoparup bāğbān

Şuya şalmış servini serv-i hırāmānum görüp

(Fuzûlî G 32/6)

Gördügince Óarızuñla hattıñı

Şuya şavar bāğ-bān sebzi eker

(Zâtî G 266/4)

Gözüm yaşında haçın suya şalsa ol meleksimā

Meşihā gibi eylerdi yaşum her derde devā

(Hayâlî G 639/4)

Suyu Soğulmuş Değirmen Gibi

Oğumağı yazmağı dünyāya virmezlerdenüz
 Şuyı soğulmuş değirmen gibi battal olmazuz
 (T. Yahyâ G 175/2)

Sütten Kesmek (ÖAA, TDK)

Ulu evlâdı keser südden ü te'dîb vèrür
 Süd vèrüp luţf ile bağlar bēşige etfâli
 (Fuzûlî MKT 38/4)

Şeref Vermek (ÖAA, TDK)

Şeref virmez dür ü gevher kemâl olmaz zer ü zîver
 Hüner kesb it hüner bahr-i fazîlet kân-ı Óirfân ol
 (Bâkî K 11/9)

Toğduqça meh-i Óid bu gerdün-ı kühenden
 Virdükçe şeref kevkebe-i nûrı cihana
 (Cinânî K 32/29)

Âhir zamānda nām-ı şerîfüñ vèrür şeref
 Nāmuñ yazıldı kudret eli ile serverā
 (Hayretî K2/9)

Luţf-ı tabÓumdur fazlam ben diyen gelsün beri
 Esb-i tabÓumla benüm olsun Óinān-ender-Óinān
 (NevÓi K 37/35)

Bu menzile virse şeref ol şāh-ı kamer-ruĥ
 FâliÓide seyyāremi ferhunde-vü-fer-ruĥ
 (Zâtî G 104/1)

Bir şeref virdi cihāna irişüp faşl-ı rebîÓ
 Her diken tāze görindi olup izhār sebz

(Muhibbî G 1267/2)

Tadı Damağında Kalmak (ÖAA, TDK)

Bir hîkâyet açdı bir nâzûg lebûnden hûsrevâ
Lezzeti kaldı dimâgumda nice şirîn olur
(Zâtî G 388/3)

Takkesini Kapmak

Kimsenüñ düzd-i ecel gibi yolına gelmezüz
Lâlenüñ yel gibi yelken taqyesini kapmazuz
(T. Yahyâ G 161/2)

Ta'Ön Eylemek (Ayıplamak/Kınamak)

Bir içim şuyu dirîg eyledi İskenderden
Ta'Ön ederse yeridür Çeşme-i Hayvâna kerem
(Hayâlî K 15/6)

Tanrı Yarattı Dememek (ÖAA, TDK)

Derd oğların ol kaşı kemân cânıma attı
Bir gün demedi bunu dahi Tanrı yarattı
(Hayâlî G65/1)

Tarih Düşürmek (ÖAA, TDK)

ÓAdliyle oldı Qâdî-i Qostantınıyye çün
Târîh düşdi "hâkim-i İstanbul oldı Şâh"
(Cinânî TA 2/4)

Taş Atmak (ÖAA, TDK)

Delüsidür o mehûñ halk-ı cihân zâhir ü fâş
ÓĀşıkına dokunur her nereye kim ata taş
(T.Yahyâ G 189/1)

Yollarda görse ağladuğum baña taş atar
Gâhî bu çeşm-i eşk-feşânı siler geçer
(Bâkî G 134/4)

Taş Taş Üstünde Bırakmamak (ÖAA, TDK)

Yağdı yıkdı yanığı komadı taş üstüne taş
Ol kadar urdı aña top-ı felek-fersâyı

(Cinânî TA 132/4)

Deme yolumda kıomaz bir taş bir taş üstüne
Her ne hükümün var ise cân üstüne baş üstüne

(Hayâlî KT 26)

Taşa Tutmak

Cünd-i şitayı taşta tutup yine jâleler
Kıasd itdiler ki milket-i gül-zârı alalar

(Bâkî G 103/1)

Bileli sevdüğümü taşta tutar yâr beni
Aña şâdam ki dirîğ itmez elinden geleni

(T. Yahyâ G 496/1)

Taşı Gediğine Koymak

Binâ-yı Óaşka gördüm kim halel gelmiş geçüp serden
Gedüğümde kıodum bir taşı muhkem üstüvâr

(Hayâlî G 328/2)

Tepesini Delmek

ÓAceb degül depesin delse darb-ı tışe ile
Ki Bışütün-ı belâ oldı başı Kûhkenüñ

(NevÓi G235/3)

Teraziye Gelmek

Geldi bu Óâleme hüsniyle niçe Yûsuf-ı Mışır
Görmedi kimse senüñ gibi terâzûya gelür

(Muhibbî G 1152/3)

Tereciye Tere satmak (ÖAA, TDK)

Hemân büstâncıya ben bildüğüm bu tere şatmağıdur
Saña ‘arz eylemek münşî vü şâ‘ir şî‘r ü inşayı

(Zâtî K 81/25)

Teselli Bulmak (TDK)

Senüñ nâm-ı şerîfüñle yazılsa bir yere adum
Bulup vaşluñ tesellisin diñer efgân u feryâdum

(T.Yahyâ G 264/1)

Teselli Etmek (TDK)

Meded ey mürşid-i kâmil tesellî eyle luţfuñdan
Ecel der-bendine uğrar 'aceb  or ulu r hum var

(T.Yahyâ G 63/4)

Topraĝa Düşmek (ÖAA, TDK)

Düşdi ç n kim  ara topraĝa o berg-i g l-i ter
D gin p taş ile g zyaşların a ıtdı sular

(Hayretî K 46/3)

Toprak Olmak (ÖAA, TDK)

Yı ar eger beden n burc olursa top-ı ecel
 Uy n-ı  ibret ile h k olan bedenlere ba 

(Z tî K 90/18)

C n u ten oldu ca menden derd   d ĝ eks k deg l
Çı sa c n h k olsa ten n  c n gerek n  ten ma na

(Fuz lî G 10/3)

 anda ola kim ire el m d menune
K yuna h k m ile b d meger ide g z r l

(Muhibbî G 1205/21)

Toz Kondurmamak (ÖAA, TDK)

 sterem şol p k d m nu na toz  ondurmaya
Şol beni mey-h nede  l de-d m n eyleyen

(Hayretî G 430/5)

Toz Koparmak (ÖAA, TDK)

N -geh n bir toz  opardı b d-p y-ı devleti
R şen oldu d de-i a y n-ı devlet subh-dem

(Bâkî MST 3/1/5)

Rûzgāruñ elemi başuma tozlar qoparup
Muğber itdi dil-i maħzūnumı qaldum ħayrān

(Cinānî K 6/28)

Ne tozlar qoparır ise semend-i tabŌı çālākım
Gözüñe tūtyā eyler Sıfāhānda Kemāl anı

(Hayâlî K14/32)

Gird-bāduñ göricek toz qopardugını çün
Reşk idüp deştdede oldı aña Mecnūn raqqās

(Muhibbî G 1476/3)

Gülgün-i rüyi Ōarşa-i ħüsn içre Ōāqıbet

Bir toz qoparmayınca qomaz rüzgārda

(NevŌî G 435/2)

ŌAhd-i Ōadlūñde şimāl ey pādşeh-i mülk ü Ōadl

Yol başup tozlar qoparmayam diyü eyler yemin

(Zâtî K25/32)

Tuğra Çekmek (ÖAA, TDK)

Belāgat kūsın urdum hurevāne heft kişverde

Şuhān menşūrına çekdüm bugün tuğra-yı Hākānı

(Bâkî K 5/33)

Yazıldı sebze-yi nev-ħızden ħaṭ-ı aħkām

Çekildi sāye-yi maṭbū-ı servden tuğrā

(Fuzûlî K 1/3)

Māh-ı nevden Ĥazret-i Şehzāde-i Cem-ħaşmetin

Gerçi çektin devleti aħkāmına tuğrā felek

(Hayâlî MS 1/6)

Tuğrā-yı sa'ādet çekilüp nāmuña her gün

Menşūruña merbūt ola ibkâ-yı vażîfe

(Nev'î K 43/15)

Sen güzellik kişverinüñ pādişāhısın diyü

Kaşlaruñ almış berāt-ı hüsñüñe tuğrā çeker

(Muhibbî G 1114/2)

Tuşa Getirmek (TDK)

Beni tüş eyleyen dām-ı belāya

Yüzüñde dāne dāne fülfulündür

(Muhibbî G 995/4)

Ununu Elemek

Şādîligün düğününün elemege ununu

Meh gümüş tekne güneş altun elekdür dediler

(Hayâlî KT 16/2)

Utancından Yere Geçmek (ÖAA, TDK)

Sendeki çāh-ı zenaħdānuñ işidüb vafını

Yire geçmişdür utanub çāh-ı Bābil dostum

(Zâtî G 928/3)

Uyku Yüzü Görmemek

Hāllaruñ fikr eyledükçe hāb gelmez çeşmüme

Uyhu yüzün göz görmez olıcak cāy-ı meges

(Muhibbî G 1373/3)

Ümit Kesmek (ÖAA, TDK)

Mūy-ı jülidemle tīgından ümīdüm kesmezem

Ey Fuzülî hālî olmaz berķ-ı lāmi den seħāb

(Fuzûlî G26/7)

Çāk bu denli ey gönül ümmîdini kesmek neden
Ger dilersen tutasın kûy-ı ferâgatte vatan

(Hayâlî T 3/4)

Kesme ümmîdüñ Muhibbî bir adı Ğaffâr'dur
Kullarına luḡfı bî-ḡad görse Óafv ider kuşûr

(Muhıbbî G 866/5)

Ümîdüm kesmiş-idüm meyve-i bâğ-ı ḡayâtumdan
Kad-i mevzûnı baḡş itdi baña Óömr-i firāvânı

(Nev'î K 45/17)

Āh kim görünmez oldum şimdi dūd-ı āhdan
Ĥāsılı kesdüm ümîd-i vuslatı sen şāhdan

(T. Yahyâ MRB 220/6-2)

Üstüne Düşmek (ÖAA, TDK)

Yolda bir aḡça görüp anı gözüm aḡçe sanur
Düşerem üstine âmāde olur çıḡmağa cān

(Cinânî K 22/23)

Kimsenüñ üstine düşmez getür ey bād bize
Kımyāya o mehüñ izi tozu elyaḡdur

(Nev'î G 103/3)

Üstüne Güneş Doğmak (ÖAA, TDK)

Dün gice ḡayret şebinde geldi dilber sehv ile
Didi tur iy derdmend kim üstüne doğdı güneş

(Muhıbbî G 1459/5)

Üstüne Titremek (ÖAA, TDK)

Nızesi cānuma vü nızesine cān ditrer
Yār kim toḡru ola üstüne yārān ditrer

(Bâkî G 70/1)

Ditreyüp cânlar virürken üstüne dünyâ senüñ
Lerze virmek cismine lâyıķ mıdur hummâ senüñ

(Cinânî G 103/1)

Nâ-geh gezend irişe diyü bād-ı serdden
Ŗebnem çemende tıfl-ı gülün ditrer üstine

(Nev'î G 426/3)

Ŗâtî didi lerzân görüben mihri sipihrüñ
Ditrer yüreği ol güneŝüñ üstine dir dir

(Zâtî G 470/59)

Üstüne Yürümeğ (ÖAA, TDK)

Ululandığı-y-içün bî-sütünüñ
Yüridi üstine yol kesdi ferhâd

(Hayretî G 109/3)

Vadesi Yetmek (ÖAA, TDK)

Va'ode-i vuşlat eylemişdi meğer
Eceli irdi va'odesi yetdi

(Nev'î TRB 5/14)

Vatan Tutmak (ÖAA, TDK)

Gel cilve eyle gözlerümüñ çeŝmesârına
Bir dem vaţan kıl anda hemân iy perî yitiş

(Muhıbbî G 1419/3)

Bir dilde meyl ü mihr ü maĥabbet vatan tuta
Ŗalmaz ŝarârı sabr u sükün u selâmetüñ

(Bâkî G 280/4)

Ĥariĥ-i cennet-i kuyunda ol ĥüruñ vatan tutmaķ
Cinânî güşe-gır-i bâğ-ı Rıdvân olmadan yegdür

(Cinânî G 27/6)

Bir benem Óālemde gülzārın yétürüp derd ile

Hār-ı hāsretde vatan tutmuş hazān-djde hezār

(Hayretî K 9/58)

Murg-ı ābîdür ki Çin baħrinde tutmuşdur vatan

Hāl-ı müşğ-āsā ki қonmuş bu ruh-ı zibādudur

(Hayâlî G 84/4)

Vebali Boynuna Almak

Gışularuñ firakı helāk eyledi bizi

Boynuña alma ey şacı Leylā vebālümüz

(Bâkî G 207/3)

Vird Eylemek (TDK)

Yaħyā o şāhuñ adını vird-i zebān eder

Güyā ki ism-i a'zam oқur i'tikād-ile

(T.Yahyâ G 408/7)

Vücuda Gelmek (TDK)

Deryālar itse Óālemi çeşm-i güher-feşān

Gelmez vücūda sencileyin dürr-i şāhvār

(Bâkî MST 4/6)

TaÓayyünāt-ı müžāhir vücuda geldi tamam

Görindi anda merāyā-yı sunÓ-ı Yezdāñ

(Cinânî K 26/7)

Revān-ı teni rāhat-i ins ü cānı

ÓAdemden vücuda getürdüñ müsāfir

(NevÓi K 55/6)

Yabana Atmak (ÖAA, TDK)

Fikr-i dendānuñ sinemde nihān itdi gönül

Gerçi yābāna atar bulsa güher dıvāne

(Cinânî G 218/3)

Destine aluban çevirüp peftere-misâl

Attı yâbâna Óaşq-ı gamgini hâr u zâr

(Hayâlî G85/3)

Oğ gibi atup Hâyretiyâ yine yabana

Ol kaçşı kemânumdan ayıran beni kimdür

(Hayretî G132/5)

Ebrûlaruñ kemânına nisbet hilâl-i Ójd

Güyâ ki bir yâbâna atılmış şikeste câm

(NevÓi K 33/2)

Kirpiklerüñ ki bir oğı yüz câna sátdılar

Biñ câna giçecek oğı yâbâna atdılar

(Zâtî G 152/1)

Fağılur saña hançer gibi eğri

Atılır oğ gibi yâbâne toğru

(Bâkî G 398/5)

Yabana Baktırmak (TDK)

Kılmazuz dünyâya 'ayn-ı i'tibâr-ile nazâr

Zâhidâ yâbâna bağdurmaz bizi âdâbumuz

(T.Yahyâ G 164/2)

Fağılur saña hançer gibi egri

Atılır oğ gibi yâbâne toğru

(Bâkî G 398/5)

Yabana Gitmek (ÖAA, TDK)

Dîvâne gibi gendüyi bilmezlere uyup

Gitme yâbâna kaÓbe-i mağşüd ırak degül

(T.Yahyâ G 242/2)

Yabana Söylemek (ÖAA, TDK)

Ğâl eyle sözüñ âteş-i şabr-ile dâÓimâ

Sözi yâbâna söyleme âb-ı revân gibi

(T.Yahyâ K34/15)

Yakasına Yapışmak (ÖAA, TDK)

Küyundan ol mehin beni dūr eyledin deyu

Çarhın yapıştı dūd-ı figānım yaķasına

(Hayâlî G28/2)

Yapışmaya tā yaķaña kıamuda zebānı

Elden kıoma var dāmenini ĥavf ü recānuñ

(Zâtî K 92/4)

Yakasını Kurtarmak (ÖAA, TDK)

Gerçi dil turrañ elinden yaķasın kıurtaramaz

Ruhuña meyl idene zülf-i siyāh el kıaramaz

(Bâkî G 203/1)

Çâķ-i şinemden gönül çıkdıkça şād olsam n'ola

Böyle āfetden yaķasın kıurtaran olmaz mı şād

(Fuzûlî G 62/6)

Çâķ-i sīnemden gönül çıhdukça şād olsam n'ola

Öyle āfetden yaķasın kıurtaran olmaz mı şād

(Fuzûlî G63/6)

Yakıp Yıkmaq (ÖAA, TDK)

Yıķar yaķar iki dünyāyı bir sipāhız biz

Hayâlî kıasd edemez kimse inhizāmımıza

(Hayâlî G67/5)

Yaķup yıkar ne Revān'ı kıor ne Şirvān'ı

Ĥalās iderse ÓAcem begleri revānı yiter

(Nev'î K 16/21)

Yanıp Yakılmak (ÖAA, TDK)

Yanarın yaķılurun gördüğüme şem'Ø gibi

Baña toğruluğum ucından erişdi bu ziyān

(T.Yahyâ K 21/16)

Gece yanup yağıldıgum göricek şem' meclisde
Dedi bencileyin miskîn başunda od yanar ancağ

(Hayâlî G 246/3)

Yara Açmak (ÖAA, TDK)

Zahm-ı şinem ol gözi mekkâre gâyet hoş gelür
Yara açarsam revâdur yâre gâyet hoş gelür

(Bâkî G 56/1)

Yarım Ağız (TDK)

Büseye bir cân nedür biñ cân virürdüm cân-ıla
Yarım ağız büse ikrâr eylese cânân baña

(Muhibbî G 5/3)

Yaş Dökmek (ÖAA, TDK)

Ol gül-i ħandâna her laĥza gözümde ağların
Gerçi kim Óayn-ı Óanâ Óâlemde gönüldür baña

(T.Yahyâ G 13/5)

Yele Vermek (ÖAA, TDK)

Me-bādâ bāde-i ğaflet vère cân ħırmenin bāda
Muĥayyed olma dünyâ ħaydına arslanum uşlan hey

(T.Yahyâ G 506/2)

Ġamzesin sevdüñ gönül cānuñ gerekmez mi saña
Tîğa urduñ cism-i üryānuñ gerekmez mi saña

(Fuzûlî G17/3)

Vermeden yele hayātın berg-i bārın rüzigār
Ķoma destinden ayağı devr içinde lāle-vār

(Hayâlî K 25/10)

Dıvān-ı firāğ oĥumağa mı heves étdüñ
Vérdüñ yele evrāğ-ı gülistānı nec' étdüñ

(Hayretî G 313/3)

Dem-i cevlanda sümm-i payı anuñ

Yile virürdi kâhın kehkeşānuñ

(Nev'î K 60/9)

ÖÖmr-i bergi niçe kim yile virüp bād-ı hazān

Berg-i zerrin-ile zeyn ola kamu bāğ-ı cihān

(Zâtî K 41/53)

Yer Etmek (ÖAA, TDK)

Ne cünbiş kıldı kim āhir dil-i düşmende yir itdi

Meger gösterdi ol nize hırām-ı kıadd-i hübānı

(Bâkî K14/26)

Gerd-i Öizāruñ üzre gelüp hatt-ı müşg-bār

Şüret virüp yir itdi rüh-ı dil-pezirüñe

(Cinânî G 230/2)

Yer edüp gül gibi başı üzre ehl-i dillerüñ

Cāhilüñ gözine hār olmağ dilersen Öāşığ ol

(Hayretî G323/3)

Yerde Kalmak

İrmiş-iken göklere top-ı kemālüm gün gibi

Hiç revā mıdur baña yirlerde kalmağ sāye-vār

(Nev'î K 15/21)

Yerden Göge Kadar (ÖAA, TDK)

Sahn-ı bāğı tutdı encüm gibi nergis şöyle kim

Mestler fark eylemez yirden gögi eyler galat

(Bâkî G 222/2)

Gün çeker yerden göge her dem gubār-ı rāhuñı

Tütiyā için veli yerden göge minnet çeker

(Fuzûlî G95/2)

Çarh ayaga saldiğın lâzım durur almak ele

Añun için şebnemi yerden göge ilter güneş

(Hayâlî K5/22)

Hâsılı yerden göge minnet durur ben hâkden

Uç kanat bük ol meh-i tâbânuma Óışk eyle var

(Hayretî G 160/5)

Var iken çağ bu kadar arada yirden göge fark

Nice teşbih ideyin kâmetine Fübâ'yı

(Nev'î G 520/4)

Yine gül bülbüle yirden göge dek žulm itdi

Zührenüñ sâzına feryâdını itdi dem-sâz

(Zâtî K 65/9)

Yerden Yere Çalmak (ÖAA, TDK)

Mihr-i rûhuna dil vereli ey meh-i tâbân

Sâyem gibi yerden yere çaldı beni devrân

(Hayâlî G6/1)

Yeri Göğü Tutmak (ÖAA, TDK)

Berğ-ı âhum gök yüzün dutmış sirişküm yer yüzün

Şoğbetümden hem vuğuş etmiş teneffür hem tuyür

(Fuzûlî G65/2)

Yerin Dibine Girmek (ÖAA, TDK)

Adlin eşitdi yer delik olsa yere girer

Şeb-revliginden eyledi rübâh-ı fitne 'âr

(T.Yahyâ K 10/22)

Yerinde Yeller Esmek (ÖAA, TDK)

Hemişe şimdi esen tünd-bâd-ı şarsardur

Çemende bâd-ı şabānuñ yirinde yeller eser

(Cinânî K 30/18)

Havâyî top varıp yıktı âsiyâlarını
Yerinde şimdi hemân her birisinin yel eser

(Hayâlî K3/8)

Gülsitândan gonce açıldı yirinde yil eser
Yirine anuñ zemistân dökdi berg-i yâsemîñ

(Zâtî K 87/7)

Yerle Yeksan Etmek (ÖAA, TDK)

Şaňa karşı ditreyüp gün gibi èy mâh-ı celâl
Zerre-veş üftâdeñ olan hâk ile yeksân olur

(T.Yahyâ G 120/5)

Çıkarur göklere bir demde neşim-i keremi
Anı kim bād-ı bela hâk ile eyler yeksan

(Cinânî K 41/33)

Bîñâb olup sünbülleri soldı mutarrâ gülleri
Toprak olup nergisleri hâk ile yeksan oldı âh

(Nev'î K 44/2)

Yerlere Çalmak (ÖAA, TDK)

Ağarup gün gibi müstağrak-ı envâr oldum
Sâye-veş yüz karasın rüy-ı zemîne çaldum

(T.Yahyâ G 274/4)

Şol dil ki cām gibi el üzre tutardı Cem
Dest-i zamâne yirlere çaldı hazef gibi

(Bâkî G 522/3)

Acıtmış idi cānumı deryâ gibi benüm
Çalmışdı kara yerlere mânend-i cūybār

(Hayretî K 14/5)

Yire al cām-ı Őevķi ey sākı

Gitdi bezm-i zamaneden Bākı

(Nevöi TRB 5/6)

Yerlere Geçmek (ÖAA, TDK)

Kef-i kān hāsıyetinden görüp ihsān nicŐolur

Yirlere geçdi hayādan utanup genc-i defın

(Bākı K 26/13)

Görinmez źerre ihsānına nisbet hāsılı kānuñ

Ħicāb ile geürdi yirlere el-hāsılı kanı

(Cinānı K 21/19)

Yerlere geçdi Ħayādan Ħavf ile lertzān olup

ĦıŐm ile baķduñ meğer mihr-i muŐallādan yaña

(T. Yahyā G 18/4)

Yıldızı AlıŐmak

Yılduzum alıŐmadı çün sen meh-i garrā ile

Var hemān Şimden gerü saç ol begüm var ol begüm

(T. Yahyā MRB 219/2-2)

Yıldızı BarıŐmamak (ÖAA, TDK)

Benümle yıldızı meh-rūlaruñ barıŐmaduęın

Bu baĦt u tāliŐ-i nā-sāzkār mı diyeyin

(Cinānı G 193/4)

Ey Hayālı tāliŐin yoķtur sitāren neylesin

Çün seninle yıldızı barışmaz ol meh-pārenin

(Hayālı G12/5)

Gitdi ol māhuñ senüñle yıldızı barışmadı

Çāre ne ey Hayretı var tāliŐüñle ķıl savaŐ

(Hayretı G 223/5)

İy Muhibbî tâli' el virmez sitâreñ yok gibi

Senüñ-ile yılduzı barışmaz ol meh-pärenüñ

(Muhibbî G 1700/5)

Müşterîdür gerçi gönüm mihrüñün bazarına

Yılduzuñ barışmadı anuñla ey meh-rü senüñ

(Zâtî G 676/3)

Ey mâh-çihre göremez oldum güneş yüzüñ

Ben bî-sitâre ile barışmadı yılduzuñ

(T. Yahyâ G 227/1)

Yıldızı Düşmek

Gözüm yaşına rahm edüp yüzüme bakmaz ol meh-rü

Düşüpdür yıldızum var ise yanında sitârem yok

(Hayretî G 262/2)

Dökilür kıtreleri Óâşık-ı mehcür ağlar

Yılduzı düşkün olur pâdişehüm me'Özülün

(Bâkî G 267/3)

Yıldızı Olmamak

Yerde gökde yıldızum yok sanmanız kim ol mehün

Yüzde hâli kevkeb-i baht-ı siyâhumdur benim

(Hayâlî G 376/4)

Yoktan Var Etmek (ÖAA, TDK)

Ümîdüm var kim var olasan âlemde kıadr ile

Kazâ her nece kim yoğdan cihân ehlini var eyler

(Fuzûlî K35/30)

Bizi bî-kes sanıp ey ğam yok etmekten hazer kııl kim

Cihânı yok iken var eyleyen Allâhımız vardır

(Hayâlî G53/2)

Ey leb-i dilber gibi yoğdan beni var eyleyen

Hatt-ı la'Ölinden dil-i dānāya isrār eyleyen

(Nev'Öi G 332/1)

Şoruban sırr-ı dehānuñ aña kim her müşkili

Eyledi dünyāyı yoğdan var iden āsān aña

(Zâtî K 88/10)

Yokuşa Sürmek

Ey felek göstermedüñ bir gün baña ol māhuma

Yokuşa sürdüñ figān kim yine dūd-ı āhumı

(Zâtî G 1517/1)

Yol Bulmak (ÖAA, TDK)

Biñ yerde gerek sīnesine çeksün elifler

Vaşlına anuñ yol bulamaz Óāşık-ı güm-rāh

(T.Yahyâ G 366/4)

Tütüyā-yı hāk-i pāyüñ feyzine yol bulmasam

Nūr-ı çeşmüm ayb kıлма kūr olur dەرler garīb

(Fuzûlî G31/3)

Nev'Öi şeb-i Óışkıında güm itdi dil ü cānı

Bir yol bulamaz vaşlına bir çare görünmez

(Nev'Öi G 186/5)

ÓĀlemdе peyk-i Óazmüne yol bulımaz kire

Sür'Öatde berü bulmuş iken bunca iştiħār

(Zâtî K 80/22)

Yol Görünmek (ÖAA, TDK)

Yaħyā ecel erişdi sefer görünür bize

Ol gözleri ĥarāmī ile var ĥālālleş

(T.Yahyâ G 190/5)

Yol Gözlemek (ÖAA, TDK)

Gelmedi gam-hâneme yâr olmadı bir feth-i bâb

Gerçi yıllardur ki yollar gözlerem revzen gibi

(Hayretî G 514/2)

Yol gözlemekde iki gözüm pür gubâr ile

Güşum kapuda hâlka gibi intiżâr ile

(Nev'î G 443/1)

Çapu gibi gözümüñ yollar gözetmekdür işi

Gelmege bu beyt-i ahzâna Őinâyet yok midur

(T. Yahyâ G 103/5)

Yol Vermek (ÖAA, TDK)

Harîm-i hâsa yol virmez açılmaz şahs-ı nâ-dâna

Nigâr-ı pāk-dāmendür münakkāş perdesi gūyâ

(Bâkî K 27/4)

Gerdenin mağlûl idüp zencîr-i kayd-ı keşmekeş

Mahzen-i tahkîka yol virmez su'âl-i der-be-der

(Nev'î K 12/23)

Yoldan Çıkmak (ÖAA, TDK)

İy Muhibbî çıkma yoldan bul tarîk-i müstakîm

Mezhebi her kim ki yañılsa anı mezheb yakar

(Muhibbî G 850/5)

Yolu Düşmek (ÖAA, TDK)

Göñül alçaklığın etsün deñüz ol serv-i âzâde

Düşerse yolu uğrasun bu cāy-ı miñnet-âbâde

(T.Yahyâ G 371/)

Du'â yerine kelam et hadîs-i Leyliden

Yolun düşerse varursan mezar-ı Mecnûna

(Hayâlî G 501/4)

Düşüp yoluñ ki kūyına ugrar-ısañ iy şabā
Hāk-i derin getür ki gözüm tütüyā bilür

(Muhibbî G 1060/3)

Yoluna Baş Koymak (ÖAA, TDK)

Baş u cānı yoluma kıomaz Muhibbî dir-iseñ
Ol reh-i Öışık içre ancaık ihtimālüñdür senüñ

(Muhibbî G 1698/7)

Bir gün yarayın başımı anuñ dimiş ol yār
Kıodum yolına başımı dañi neye yarar

(Zâtî G 272/3)

Yoluna Can Vermek (ÖAA, TDK)

Hisāb olmaz benüm yolında cānlar virdüğüm ammā
Baña bir bñse virse kendü yüz kerre hisāb eyler

(Bākî G 167/4)

Hālķ-ı Őālem görmeye rüşen-cemālin bir nazār
Yolına canlar virür Őıķ ile kıurbān-ı Őıd

(Cinānî K 34/19)

Yolunu Şaşırmaq (ÖAA, TDK)

ŐAceb mi ĥayretı gibi gezersem zār u ser-gerdān
Şaşurdum yolumu hānumdan ayrıldum müselmānlar

(Hayretî G140/7)

Yüksekten Uçmak (ÖAA, TDK)

Bu güft ü gñ-y-ile Yahyā igende lāf urma
Hilāl gibi gel eksüklüğünüñi kııl tebyñ

(T.Yahyâ K 19/52)

Őİsmet sipihrinin yere kıonmaz
hümāsısın

Yüksek uçarsın avlayamaz her çaķal seni

(Hayâlî G54/3)

Ne deñlü yüksek uęsa murğ-1 çābük
Geęer boynına nā-geh dām-1 śayyād

(Hayretî G 109/4)

Tır-veş yüksek uçup n'eyleyesin ey ğāfil
ŖĀķıbet seng-i mezārı idicek ser-menzil

(NevŖî G 283/1)

Gir bu alçaķ ğöñlüme meyl eyle az az ey hü mā
Yüksek uçub eyleme billahi çoķ nāz ey hü mā

(Zâtî G 30/1)

Yükünü Yerde Koymamak (Yardım Etmek)

Bu şasıde umaram komaya yerde yükümü
Üştür ihsān ede şeh ol geçen ihsān şekil

(Hayâlî K 8/31)

Yükünü Yukarı Yıĝmak(Kendini Naza Çekmek)

Çün nevŖārūs-1 ğülřen-i baĝ-i zamānedür
Yükün yuķarı yıĝar ise veğhi var serv

(Hayâlî K 11/8)

Yüreĝi Ağzına Gelmek (ÖAA, TDK)

Şubhuñ o dem şopup yüregi geldi ağzına
Yüzden ol āftāb ğötürdi meger niķāb

(Zâtî K 8/26)

Yüreĝi Kararmak (ÖAA, TDK)

Merĥamet kı1 Zāti'ye baĝrın şarardup bār-1 faķr
Serverā çekdi çevürdi şaddini itdi kemān

(Zâtî K9/52)

Yüreĝi Oynamak (ÖAA, TDK)

LaŖlũñ ğöriccek řana döner ğözden aķanum
Oynar yüregüm derd ile diñmez hafeķānum

(Bâkî G 319/1)

Ol kemân ebruların depretse cânım deprenür

Yüregüm oynar gözüm segrür nişānum deprenür

(T. Yahyâ G 131/1)

Yüreğine Su Serpmek (ÖAA, TDK)

Bâkî yanardı tâb-ı teb-i hecr-i yâr ile

Şu sepmeyeydi yüregine şîŖr-i âbdâr

(Bâkî G101/5)

Göriccek gül ruĥuñı şu sepilür cânumuza

Kişi ĥad âteş ile defŖ-i ĥarâret idemez

(NevŖî G 175/4)

Yüregine çare yok şu sepmege mahŖünüñüñ

Odlara yakmağa ammâ mümsın pervâneñi

(Zâtî G 1768/5)

Yüreğinin Yağı Erimek (ÖAA, TDK)

Mürşid-i rāh-ı fenāya olımaz rüşen delîl

ŞemŖ gibi kim eritmezse yüregi yağını

(Hayâlî G2/2)

Eritdi yüreği yağın Ŗadünüñ nār-ı ĥarb-ile

Çerāğın dide-i ŖŖsmāniyānuñ kılmağa enver

(NevŖî K 17/9)

Çağan söz söylese biñ şive ile

Eridür yüregüm yağın eridür

(Hayretî G 166/7)

Yüz Bulmak (ÖAA, TDK)

Ne Ŗacebdür deñiz üstinde mişāl-i ĥes ü ĥār

Yüze geldi sözi yüz buldı ġaraž ehli olan

(T.Yahyâ K 22/13)

Destâruñ ile başa çıķup zülf-i ser-keşüñ
Senden bu denlü yüz bulıcaķ hiç basılmadı

(Cinânî G 249/3)

Ehl-i irfândur cihân keyfiyyetin tahķıķ eden
Kim neşâtından bulur yüz ğam ğamından yüz neşât

(Fuzûlî G135/3)

Zülf-i miskın yüz bulup kâkülle pür-nâz oldular
Kışver-i hüsn içre her biri ser-efrâz oldular

(Hayâlî G102/1)

Yüz buldı ise dilemiş éde muķâbele
Âyine-i Óizâruña éy âfitâb âb

(Hayretî K10/8)

Niyâz u giryeyi günden güne füzün itdi
Çemende yüz bulalı güllerüñ yanında hezâr

(Nevöi G 92/2)

O mâhuñ gün yüzinden yüz bulaldan
Ziyâde ķalbi rüşendür nehâruñ

(Zâtî G 681/2)

Yüz Çevirmek/Döndürmek (ÖAA, TDK)

Yüz çevürmez Óâşık-ı bî-çâre rüy-ı hûbdan
Ölmeyince vâz gelmez rind olan maĥbûbdan

(T.Yahyâ ŞH 2/122)

Vefâ ummaz cefâdan yüz çevürmez Bâķi Óâşıkdur
Niyâz itmek aña cânâ yaraşur saña istingâ

(Bâķî G 6/5)

Mübâlât itmeyüp hiç iftiradan

Yüzün döndürmeyüp ben mübtelâdan

(Cinânî MST 69/4/2)

Şeyhler mey-hāneden yüz dönderürler mescide

Bī-tarīkatlar gerek kim doğru yoldan azeler

(Fuzûlî G96/3)

Dergehinden nice kim sürsen Hayālî çākeri

Yüz çevirmez āsitānından Óaceb bî-ārdır

(Hayâlî G93/5)

Ger belādan döndürürsem yüz baña inkār idüñ

Çünkü ben rüz-ı ezelde eyledüm ikrār-ı Óışk

(Hayretî K 7/21)

Şanma kim cevr ü cefādan iy şanem yüz döndürem

Çün ezelden cevrüñe muÓtāddur dirler baña

(Muhibbî G 15/4)

Ne bāÓiş oldı bilmem yüz çevirdüñ bülbülünden sen

Ne çare fürkatüñ yazu imiş başumda evvelden

(NevÓi MD 14)

Zülf-i kāfir yüz çevürmiş āyet-i hüsñüñ görüb

Çorğum oldur bir gün ey meh başdan ol ser-keş çıkar

(Zâtî G 217/4)

Yüz Göstermek (ÖAA, TDK)

Gözlerüm nem-gīn göñül ğamgīn işüm āh u enīn

Baña yüz göstermedi derdā ki mirÓāt-i şafā

(T.Yahyâ G 3/6)

Seni bir süret-i zıbbā ile aldar ammā

ÓĀķıbet saña ne yüz göstere dünyā göresin

(Bākî G 384/6)

Maña yüz gösterür her laħza yüz biñ şāhid-i devlet

Çü mir'āt-ı ruħuñ manzūr-ı çeşm-i pāk-bīnümdür

(Fuzûlî G76/7)

Āyîne-i kefûnden ger şâhid-i sehâvet
 Yüz göstereydi aña yüz gösterürdi devlet
 (Zâtî K 59/60)

Yüz Kızartmak (ÖAA, TDK)

Eşküm gibi Cinânî benüm hem-demüm kıanı
 Kim böyle yüz kızardup ola cürmüme şefî
 (Cinânî G 90/5-)

Yüz Sürmek (ÖAA, TDK)

Garazum şu gibi ayagüña yüz sürmek idi
 Ah kim olmaz imiş Óaşık olanda içdâm
 (T.Yahyâ G 257/4)

Şeref-i hîdmetine yüz süre geldük güyâ
 Cüylar kim olalar tâlib-i bahr-i ummân
 (Bâkî K 2/44)

Şadr-ı zamâne görse cemâlin revân olup
 Yüz sürmege rikâbına eylerdi irtikâb
 (Cinânî K 2/20)

Ayagüñ tozına yüz sürmege vërmez şabâ ruḥşat
 Yüzün yüz kerre şebnem yumadın gül-berg-i sîrâbuñ
 (Fuzûlî G 163/3)

Adū diler ki ğubâr-ı cenâbına süre yüz
 Gedâyı pâdişâh eyler kemerde Óâlem-i beng
 (Hayâlî K7/18)

Dèdi yüzüñi şu gibi bir âsitâna sür
 Kim buldı aña èrmek ile feth-i bâb âb
 (Hayretî K 10/16)

Yollaruñ üzre nigârâ yüzümü ferş ideyin
 Sehv-ile iy gül-i nâzük kıoyasın üstine pâ
 (Muhibbî G 40/3)

Yüzini sürdüğine sümm-i esb-i devletüne

Nişanedür mehüfi alında gurra-i garrā

(Nev’i K 1/15)

Libās-ı Óadl ü insāfi geyelden egnine qalbi

Vilāyet ayağına yüz sürer mānend-i dāmānı

(Zâtî K9/20)

Yüz Tutmak (ÖAA, TDK)

Dergāh-ı Hâqq’a yüz tutalum ber-mezîd ola

Cāh ü celāl-i saltanat u baht-ı cāvidān

(Bâkî K 1/39)

İrişdi yüz tutup evvel bahāra gül gibi nevrüz

Çemende Óandelîb-i nale-keş destān-serā oldı

(Cinânî MST 39/2)

Miskîn Fuzûlîyem ki saña dutmuşam yüzüm

Yā bir kemîne qatre ki ummāne yétmişem

(Fuzûlî G 190/7)

Yüz tuttu ehl-i fakriyle sâhib-gınā saña

Ey Óaşq bendedir kamu şāh ü gedā saña

(Hayâlî G15/1)

Yā rab bi-hâqq-ı Óaskerî vü sâhibü’z-zamān

Eyler niyāz yüz tutuban hayretî saña

(Hayretî K 23/5/8)

Ey felek gitdüñ yine bir kār-ı düşvār eyledüñ

Yüz tutup kej-revlige idbāruñ izhār eyledüñ

(Nev’î TRB 3/1)

Yüz tutub eflāke Óāşık Óışık ile ah eylese

Şan havayı topı qat qat qalÓaya sultān atar

(Zâtî G 271/4)

Yüz Vermek (ÖAA, TDK)

Dil-dârum iki yüzlüye yüz vèrmez igende
Şemşîri gibi yanına agyār taķılmaz

(T.Yahyâ G 148/4)

Sen yüz virelden âyîne buldı bu raġbeti
Hasret degüldi şüretine hâlk o yüzüzün

(Bâkî G 260/2)

İÖtibâr eyleme hâsid sözine

Yüz virüp bakma Öadūnuñ yüzine

(Cinânî MM 1/25)

Arķalandı haylî yüz vèrüp çekelden yanuña

Ol sebebden ķanda kim varsa mużafferdür ķılıç

(Hayretî K 11/10)

Yaşuña yüz virme ey Zâtî başundan aşmassun

Yüz bulıcak çoġ iş eyler ol delü ķanlı saña

(Zâtî G 22/5)

Yüz Vermemek (ÖAA, TDK)

Vermemiş yüz şādîye Leylî gam-ı Mecnūnunu

DaÖvi-i Öaşķ etmede meydānının oldu eri

(Hayâlî G25/2)

Ben turam ķuyuñda n'eyler gel raķibe virme yüz

Bülbüle gülşen virilmiş mākiyāna da kümes

(Muhibbî G 1373/4)

Gül gibi her dördügi hār u hase yüz virmeyüp

MāÖil-i ehl-i heva bir serv-reftār isterüz

(NevÖî G 183/3)

Yüz Yıkamak (Yumak) (ÖAA, TDK)

Bî-haķıķat ķahbesin nā-merd alur senden murād

Yüz yumazsın pāk-bāz olana bir murdarsın

(Hayretî K 19/5)

Sirişk-i dîde ile Óılka yüz yuduk ne Óaceb

Duhân-ı âh ile olduksa rû-siyâhîler

(Nev'î G 89/3)

Yüzü Ak Olmak (ÖAA, TDK)

Ûaratayî nağamâtıyle virür dehre şafâ

Yüzi ağ ola ki şırın-dehen ü güyâdur

(Cinânî MM 8/9)

Karanusuna añun kıılma hânde şem'î gibi

Dilersen ola yüzün ag nitekim kâfûr

(Hayâlî K 1/2)

Şubh gibi yüzümüz ağ olsa tañ mıdur bizüm

Şadıkuñ sıdık ile çün dâyim tevellâsındayuz

(Hayretî K 5/15)

İy Muhib hayr eyle kııl şerden hâzer

Diyeler maşşerde yüzi aq saña

(Muhibbî G 34/5)

Kerâmet ehli iseñ sâtirü'l-Óuyüb ol kim

Cihânda penbe-i dâgum gibi yüzün ola ağ

(Nev'î G 213/5)

Şubhuñ yüzi ağ eli açuq olduğı bu kim

Şâdık kıulıdur râyıñuñ ey şubh-ı sa'âdet

(Zâtî K 77/23)

Yüzü Kara Olmak (ÖAA, TDK)

Şem'lerle küyuna gelmiş gece mâh-ı felek

ÓĀkıbet yüz kıaralığıyla tutulur ol levend

(Hayâlî G2/4)

Âl ile ağa koydı ol kebgî

Bir iki yüzi kıara n'eyleyeyin

(Hayretî G 436/5)

Yüz kıarasını yuyup gidermeye

Olsa ger bu gözyaşı ırmağ saña

(Muhibbî G 34/4)

Yüzü Suyu Hürmetine (ÖAA, TDK)

Âb-1 şefâ'at ile yu yüzüm kıaraların

Bu dört ulu şâhâbe yüzi şuyına şehâ

(Hayretî K 2/19)

Bunlar yüzi şuyına döner âsiyâb-1 çarğ

Bunlar du'âsı ile turur kevn ile mekân

(Nev'î TRB 4/62)

Haçerüñ yüzi şuyuna yire dök kıanımı tek

Ben heva-dâruñı ğurbet odına itme kıarğb

(Zâtî G 57/4)

Yüzü Yere Düşmek (ÖAA, TDK)

Hattuña beñzerem dedüğüçün benefşenüñ

Yüzün yere düşür yeridür eyle şermsâr

(Hayretî G 152/3)

Yüzüne Bakmamak

Ağlamayınca benüm yüzüme bakmadı nigâr

Eşk-i çeşmüm aña dînâr u direm gibi gelür

(Muhibbî G 1136/2)

Yüzüne Gülmek

Ğonca-veş tayy itmeyüp mihr ü vefâ tûmârını

Lutf idüp anuñ yüzine gül gibi tekrâr gül

(Nev'î K 31/22)

Bir sencileyin Óaşıķı ferdāya salar āh
Yüze gülici āl-ıla Óayyār kimüñ var

(Muhıbbî G 1140/5)

Yüzüne Kan Gelmek (ÖAA, TDK)

Eşk-i hasret yüzümüz āl ider añdukça lebin
Mey-i gül-gün içerüz beñzümüze ķan getirür

(Bâkî G 131/4)

Yüzüne Kir Getirmek

Hat degüldür görinen āb-ı Óizārında velî
Bî-vefālîķ o mehüñ kir getirüpdür yüzine

(Bâkî G 463/2)

Yüzüne Vurmak (ÖAA, TDK)

Meclîsde saña eşrefî Óarz etdiğın görüp Eşrefî
Eller defîn şehā yine yüzüne vurdular

(Hayâlî G125/3)

Urdı yüzine derd ile kef acıdı saña
Çün gördi bu muşîbeti Óummān yā hüseyn

(Hayretî K 4/12)

Yüzine urmasa itdüķleri ihsānı gülüñ
Şemme-i lutfuña benzerdi biraz bād-ı bahār

(Nev'î K 18/22)

Öpsem elini yüzüme urur tabancalar
Dāyim günāhumı o benüm yüzüme urur

(Zâtî G 209/4)

Yüzünü Ağartmak

İgende böyle yüz ağardımazdı cünd-i şitā
Riyāh-ı ķahrı ķemen mülkin itmese tālān

(Nev'î K 38/17)

Yüzünü Ekşitmek/Buruşturmak (ÖAA, TDK)

Kaçan ki görse beni ekşidüb yüzini raķıb

Virür hemİN acı dil nice bİ-hâlâvet olur

(Zâtî G 263/3)

Zahmet Çekmek (ÖAA, TDK)

Muķarredür felek çün yarı yarından cudâ kılmak

Çeküp zahmet ne lâzım birbiriyle âşinâ kılmak

(Cinânî MST 66/1/3)

Fenâ milkine çoĥ azm étme ey dil çekme zahmet kim

Bu tedbîr ile def -i derd-i hicrân eylemek olmaz

(Fuzûlî G 113/3)

Sen degüldüñ çeken ol zahmet ü bîmârlıĥı

Cân-ı ahbâb-idi kim hasteñ idi leyl ü nehâr

(Nev'î K 23/39)

Hayâlüñ Öâşıkâ eğlence besdür

Vişâlüñ istemek zâ'îd hevesdür

(Bâkî G 179/1)

Zebunu Olmak

Her ki zâl-i dehrüñ olmadı zebümü erdür ol

Başına urındı ĥayret efserin serverdür ol

(Hayretî G 317/1)

Zehir Olmak

Bİ-mezâķ ile yeyüp içmede lezzet mi olur

Zehr olur sükkerî ĥalvâ yine eger anlar ile

(Hayretî G 490/6)

Zehr olur ger ĥayr elinden içeyim âb-ı ĥayât

Yâr elinden zehr nüş itsem baña cüllâbdur

(Muhibbî G 1066/4)

Zevkten Can Vermek

Kūyunda Zâtı onun işitdi selāmını
 Cān virdi zevkden yiri Dārü's-selām ola
 (Zâtî G 28/7)

Zincire Vurmak (ÖAA, TDK)

Bir dil mi var ki zülfiñe dıvāne kılmayup
 Dārü'ş-şifā-yı Óaşkda zencire urmadı
 (Bâkî G 521/4)

Zindan Eylemek

Olmaduñ bu çār erkān-ı tabi'atden halās
 Ey gönül sultān iken me'vānı zindān eyledüñ
 (Hayretî G 279/3)

Óıyd olıcak seyr ider her kes yürür ħandān olur
 Óıyd-i vaşlı olmasa ol gün baña zindān olur

SONUÇ

Bir dildeki deyim ve atasözleri milli benliğin korunmasında, zaman aşımına uğramadan nesilden nesile aktarılmasında oldukça büyük önemi vardır. Bu bilgiye dayanarak 16. yüzyılda Arapça ve Farsça'nın ağırlığının giderek arttığı edebî bir dönemde deyim ve atasözleri varlığının ele alınan eserlerde yoğun bir şekilde kullanılması şairlerin Türkçeye sahip çıkma bilincini yansıtmaktadır. Atasözleri ve deyimler Türkçe'nin 16. yüzyıldaki gücünü ortaya koyma açısından önemli bir husus teşkil etmektedir. İncelenmiş olunan dîvânlarda şairlerimizin halktan kopuk olmadıklarını milli değerlerine adet ve geleneklerine bağlı oldukları eserlerinde yer verdikleri deyim ve atasözlerinden anlaşılmaktadır. İncelenmiş olunan 16. Yüzyıl şairlerinin dîvânlarında kültür göstergesi olarak deyim ve atasözlerine oldukça fazla yer verilmiştir. 16.yüzyıldaki dîvânlar incelenirken bazı şairlerin atasözleri ve deyimlerde yer yer kelime çıkartmaları ile dil öğelerini kendilerine özgü bir şekilde kullandıklarını görülmektedir. Bu yoğun kullanımın Klasik Türk edebiyatı geleneğinde beyitlerde anlam yoğunluğu amacına hizmet ediyor olmalarından kaynaklandığı görülmektedir. Atasözlerinin kısa ve net oluşu az sözle çok şey anlatma yönü dikkate alındığında Klasik Türk edebîyatı geleneğinin sanat anlayışına uygun düşmektedir.

Klasik Dîvân edebîyatı şairleri dönemin terkipli tamlamalarına, Arapça ve Farsçaya rağmen Türkçenin açık sade söyleyişlerinden oldukça faydalandıkları görülmektedir. Şairlerin atasözü ve deyim kullanmasıyla anlamda yarattığı zenginliği, kullandığı edebi sanatları ile şiir dünyası arasındaki ilişkiyi görme imkanı vermektedir.

İncelenilen şairler içerisinde Muhibbî, Zâtî ve Cinânî'nin birden fazla dîvânı vardır. Dîvânların sayıları fazla olsa da her bir şairi bir dîvân adı altında toplandı. Bu anlamda 9 dîvânın incelenmesi sonucunda 1058 deyim, 124 atasözü tespit edilmiştir. Tespit sonucunda bir tablo oluşturularak atasözleri ve deyimlerin şairlere göre dağılımı yapılmıştır. Bu inceleme sonucunda 16. yüzyılda şiirlerinde en fazla atasözü ve deyim kullanan şairin Zâtî olduğu tespit edilmiştir. Zâtî'den sonra deyim kullanımını açısından sıralama olarak birinci sırada Muhibbî ikinci sırada Bâkî ve üçüncü sırada Nev'î yer almaktadır. Atasözleri kullanımını bakımından Hayâlî'den sonra birinci sırada Muhibbî, ikinci sırada Taşlıcalı Yahyâ yer almaktadır. İncelenen şairler arasında en az deyim ve atasözü Cinânî ve Fuzûlî Divanında görülmektedir.

Şiirlerde atasözleri ve deyim kullanımı dilin zenginliğinin göstermekle beraber şairin şiir konusundaki hünerlerini de ortaya koymaktadır. Divanlarda görülen atasözü ve deyim kullanımı ise şairlerde irsal-i mesel, kinaye ve mecaz-ı mürsel gibi edebi sanatların ön plana çıkmasında önem teşkil etmektedir. Divanlarda görülen deyim ve atasözü kullanımının yoğunluğu Türkçe öğeleri şiirde öne çıkarma çabasının Necati Bey'den sonra da devam ettiğini göstermektedir. Yapılan çalışma bunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada tespit edilen bir başka durum şiirlerde deyim kullanımının atasözlerine göre daha sık kullanılmış olmasıdır. Örneğin Fuzûlî'nin dîvânında 138 deyim kullanıldığı görülürken yalnızca 2 atasözü tespit edilebilmiştir. Hayretî de ise bu sayı 126 deyim, 9 atasözü şeklindedir. Aradaki fark oldukça fazladır. Atasözlerinin kullanıldığı beyitlere bakıldığında genellikle öğüt vermek, bir konudan ders çıkarmak, bir duruma örnek vermek için kullanıldığı görülmektedir. Klasik Türk edebiyâtında ise genellikle sevgili, aşk, şarap konularının esas alındığı bilinmektedir. Atasözlerinin deyimlere göre bu yüzden daha az kullanıldığı sonucuna varılabilir.

İncelediğimiz divanlarda atasözü ve deyim olabilecek söyleyişler tespit edilmiştir. Tespit edilen 42 söyleyişi Divanlarda Atasözü Olabilecek Söyleyişler başlığı altında yer verilmiştir. Tespit edilen bu söyleyişleri Ömer Asım Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (1-2)* adlı eserinden hareketle atasözü olup olamayacağı hakkında çıkarımlar yapılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan yapılan bu çalışma ile var olan atasözleri ve deyimlere katkı yapmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın bir diğer amacı ise unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş olan atasözleri ve deyimleri ortaya çıkarmaktır. İncelenilen divanlarda elde edilen söyleyişlerin bazılarının unutulmaya yüz tutmuş atasözleri olabileceği düşüncesindeyiz. Unutulmuş bir deyim yahut atasözünün bir tanesinin bile gün ışığına çıkarılması, dilimizin gelişmesi, unutulmaması ve zenginliğinin sürdürülmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Bu açıdan yapılan çalışmanın bizden daha sonra bu konuda çalışma yapacak olanlara yardımcı olmasını umut ederiz.

KAYNAKLAR

- Ak, Coşkun. (2001). *Şair Padişahlar*, KB Yayınevi, Ankara.
- Aksoy, Ö. Asım. (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Altaylı, Seyfettin. (2010). “Atasözü ve Deyimler Arasındaki Farklar” *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt. XXV/25 s.125-134.
- Banarlı, N. Sami (2001). *Resimli Türk Edebîyatı Tarihi*, MEB Yayınevi, İstanbul.
- Beyzadeoğlu, Süreyya (1999). *Atasözlerinin Deyimlerin Klasik Türk edebîyatı mize Yansıması ve Bilinmeyen Bir Osmanlı Yadigarı: Armağan*, Türk Edebîyatı.
- Bozyiğit, Esra (2021). *Taşlıçalı Yahyâ Bey Dîvânı (İnceleme- Tenkitli Metin- Nesre Çeviri- Sözlük)*, Marmara Üniversitesi (Doktora Tezi), Marmara Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Canım, Rıdvan (hızl.) (2000). *Latîfî, Tezkiretü 'ş-Şu 'arâ ve Tabsıratu 'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*, AKM Yayınları, Ankara
- Çavuşoğlu, Mehmed (1981). *Dîvanlar Arasında*, Umran Yayınevi, Ankara
- Çavuşoğlu, Mehmed, Ali Tanyeri (1981). *Hayretî, Dîvan*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Çavuşoğlu, Mehmet (1983). *Yahyâ Bey ve Dîvânından Örnekler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Çavuşoğlu, Mehmet- Tanyeri, M. Ali (1987). *Zâtî Dîvânı- 3*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yayınları, İstanbul.
- Çotuksöken, Yusuf (1992). *Deyimlerimiz*, Özgül Yayınları Eğitim ve Öğretimde Kaynak Kitaplar Dizisi, İstanbul.
- Dilçin, Dehri (2000). *Edebîyatımızda Atasözleri*, TDK Yayınları, Ankara, s.XVII.
- Eyüboğlu E. Kemal (1973). *On üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler I*, Doğan Kardeş Matbaacılık AŞ, İstanbul,
- Gökbilgin, M. Tayyib (1992). *Kanunî Sultan Süleyman*. MEB Yayınları, İstanbul.
- İpekten, Halûk (2010). *Bâkî Hayatı Sanatı Eserleri*, Akçağ Yayınevi, Ankara.
- İsen, Mustafa (1996). *Türk Dünyasında Bir Köprü İsim: Fuzûlî*. Fuzûlî Kitabı. ed. Beşir Ayvazoğlu, Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınevi, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet (1985). *Şiir Tahlilleri I*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Karataş, T. (2007). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kılıç, Filiz (hızl.) (2010). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü 'ş-Şu 'arâ (İnceleme-Metin)*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınevi, İstanbul.
- Kılınç, Abdülhakim (2021). *Fuzûlî Dîvânı*, İstanbul
- Köksal, M. Fatih (2012). *Edirneli Nazmî, Mecma 'u 'n-Nezâ 'ir (İncelemeTenkitli Metin)*, KB yay. Ankara.

Kurnaz, Cemal (1987). *Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlîli*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Kurnaz, Cemal (1979). *Taşlıcalı Yahya beğ Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Kurnaz, Cemal (1986). "Hayâlî Bey Dîvânı'nda Atasözleri ve Deyimler", *Millî Kültür*, Cilt. II/4 s. 31-33.

Kurtoğlu, Orhan (2017). *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Kuşçu, Ülkü, Kuşçu, Hüseyin (2000). *Atasözleri ve Deyimler*, Altınkitaplar Yayınevi, İstanbul,

Küçük, Sabahattin (1994). *Bâkî Dîvânı*, TDK. Ankara

Macit, Muhsin (2010). "Urfa Sıra Gecelerinde ve Musiki Meclislerinde Okunan Gazellerin İşlevi" , *Millî Folklor*, Cilt. XI/87 s. 86-93.

Mengi, Mine (1986). "Necâtî'nin Şiirlerinde Atasözlerinin Kullanımı" , *Erdem Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* , Cilt. II/4 s. 47-56.

Mengi, Mine (1999). *Eski Türk Edebîyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Musluoğlu, Ferda (2021). *Hayretî Dîvânı (Tenkitli Metin- Dil İçi Çeviri)*, Marmara Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Nev'îzâde Atâî (1268). *Zeyl-i Şakâyk*. İstanbul. S.68, 324-325,418-427

Okuyucu, Cihan (1994). *Cinânî Dîvânı (Hayatı- Eserleri- Dîvânının Tenkitli Metni)*, TDK. Ankara.

Özcan, Abdülkadir (Haz) (1989). *Hadâikü'l-hakâik fî tekmileti's Şekâik (eşŞekâiku'n-nu'maniyye ve Zeyilleri)*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Pala, İskender (1989). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü-1*, Akçay Yayınları, Ankara.

Pala, İskender (1989). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü-2*, Akçay Yayınları, Ankara.

Sağlam, M. Yaşar, (2001). "Atasözleri ve Deyimlerde İmgelem", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara

Sefercioğlu, Mustafa (2001). *Nev'î Dîvânı'nın Tahlîli*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Solmaz, Süleyman (hızl.), (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*. AKM Yayınları, Ankara

Şahin, Esra (2011). *Bâkî Dîvânı'na Göre 16. Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı*, (Doktora tezi) İstanbul Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şarlı, Mahmut (1994). *Cinani'nin Riyazu'l-Cinân'ı (İnceleme-Metin)*, (Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Tarlan, A. Nihat (1946). *Hayâlî Bey Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.

Tarlan, A. Nihat (1967). *Zâtî Dîvânı-1*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yayınları, İstanbul.

Tarlan, A. Nihat (1970). *Zâtî Dîvânı-2*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yayınları, İstanbul.

Tarlan, A. Nihat (1992). *Hayâlî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Tulum, Mertol, Tanyeri, M. Ali (1977). *Nev'î Dîvânı (Tenkitli Basım)*, İstanbul.

Yavuz, Kemal, Yavuz, Orhan (2016). *Muhibbî Dîvânı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul.

Zöhre, Armağan (2016). *Muhibbi Dîvânı'nda Sosyal Hayat*, (Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

İNTERNET KAYNAKLARI

WEB_1.Hasan Kaplan- Muhsin Macit (2014). Bâkî <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/baki> (27.02.2023).

WEB_2.Hasan Kaplan- Muhsin Macit (2014). Bâkî <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/baki> (27.02.2023).

WEB_3.Hasan Kaplan- Muhsin Macit. (2014).<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/baki> (27.02.2023).

WEB_4.İsmail Hakkı Aksoyak. (2014).<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cinani-mustafa>.

(27.02.2023).

WEB_5 İsmail Hakkı Aksoyak. (2014).<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cinani-mustafa>.

(27.02.2023).

WEB_6. Abdülkadir Karahan. (1996).<https://islamansiklopedisi.org.tr/fuzuli>. (27.02.2023).

WEB_7 Muhsin Macit. (2013).<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fuzuli-mdbir>. (27.02.2023).

WEB_8 Muhsin Macit. (2013).<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fuzuli-mdbir>. (27.02.2023).

WEB_9. Muhsin Macit. (2014).<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fuzuli-mdbir>. (27.02.2023).

WEB_10. Muhsin Macit. (2014).<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fuzuli-mdbir>. (27.02.2023).

WEB_11. Muhsin Macit. (2014).<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fuzuli-mdbir>. (27.02.2023).

WEB_12. Muhsin Macit. (2014).<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fuzuli-mdbir>. (27.02.2023).

WEB_13. Muhsin Macit. (2014).<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fuzuli-mdbir>. (27.02.2023).

WEB_14 Muhsin Macit. (2014).<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fuzuli-mdbir>. (27.02.2023).

WEB_15. Muhsin Macit. (2014).<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fuzuli-mdbir>. (27.02.2023).

WEB_16.Muhsin Macit. (2014).<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fuzuli-mdbir>. (27.02.2023).

WEB_17.Muhsin Macit. (2014).<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fuzuli-mdbir>. (27.02.2023).

WEB_18.Cemal Kurnaz (1998).(<https://islamansiklopedisi.org.tr/hayali-bey>)(27.02.2023).

WEB_19. Cemal Kurnaz.(1998). <https://islamansiklopedisi.org.tr/hayali-bey>(27.02.2023).

WEB_20. Cemal Kurnaz. .(1998). <https://islamansiklopedisi.org.tr/hayali-bey>(27.02.2023).

WEB_21.Tuba Durmuş. (2014) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayreti>. (27.02.2023).

WEB_22. Tuba Durmuş. (2014) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayreti>. (27.02.2023).

WEB_23.Gülay Durmaz. (2013). <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/muhibbi>. 27.02.2023.

WEB_24.Gülay Durmaz.(2013). <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/muhibbi>. (27.02.2023).

WEB_25.Mustafa Nejat Sefercioğlu. (2007).<https://islamansiklopedisi.org.tr/nevi--divân-sairi>. (27.02.2023).

WEB_26.Mustafa Nejat Sefercioğlu. (2007).<https://islamansiklopedisi.org.tr/nevi--divân-sairi>. (27.02.2023).

WEB_27. Mustafa Nejat Sefercioğlu. (2007).<https://islamansiklopedisi.org.tr/nevi--divân-sairi>. (27.02.2023).

WEB_28. Mustafa Nejat Sefercioğlu. (2007).<https://islamansiklopedisi.org.tr/nevi--divân-sairi>. (27.02.2023).

WEB_29.Mustafa Nejat Sefercioğlu. (2007).<https://islamansiklopedisi.org.tr/nevi--divân-sairi>. (27.02.2023).

WEB_30. Bayram Ali Kaya (2011). <https://islamansiklopedisi.org.tr/taslicali-yahyâ>.(27.02.2023).

WEB_31. Bayram Ali Kaya. (2011). <https://islamansiklopedisi.org.tr/taslicali-yahyâ>.(27.02.2023).

WEB_32.Bayram Ali Kaya..(2013). <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yahyâ-bey-dukaginzade>

WEB_33. .Bayram Ali Kaya.(2013). <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yahyâ-bey-dukaginzade>

(27.02.2023).

WEB_34. .Bayram Ali Kaya. (2013). <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yahyâ-bey-dukaginzade>

(27.02.2023).